

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సెప్టెంబరు 1954

సంపుటము 31 :

: సంచిక 9

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

—:—

సెప్టెంబరు 1954

బ్రహ్మోపాసన—చేబోలు సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు	...	202
రాజ్యాంగనవరణలు—కె. నారాయణరావుగారు	...	204
సాహిత్య సమవాకారం—‘సీరపాణి’	...	213
సూయజ్ రాజకీయాలు—పి. శ్రీరాములుగారు	...	227
శిశిరవసంతాలు—పంతుల శ్రీరామశాస్త్రిగారు	...	233
సూరనార్యుని శుచిముఖ—శ్రీమతి ప. అరవింద	...	251
దాపరికం—కొనకల్ల వెంకటరత్నంగారు	...	259
రసావగతి—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	267
శాంతినికేతన దృశ్యాలు లిసోకట్ చిత్రాలు—వేలూరి రాధాకృష్ణగారు		278
అంతరాత్మ—బలివాడ కాంతారావుగారు	...	281
ప్రాణము—బ్రహ్మాండం నరసింహముగారు	...	289
కలగూరగంప—	...	294
గ్రంథ విమర్శనము—	...	299

త్రివర్ణ చిత్రము : హల్లినకం—రణవీర్ శాక్సేనాగారు

ప్రతిదినము పిల్లలు మలిన
ములోని క్రిములనుండి
అంటురోగమును పొందే
ప్రమాదమున్నది

లైఫ్ బాయ్ లో ఈ క్రిములను
కడిగివేసి ప్రతిదినము
వారిని కాపాడండి

లైఫ్ బాయ్ సబు

ప్రతిదిన మలినములోని క్రిములనుండి
మిమ్ములను కాపాడును

లైఫ్ బాయ్ యొక్క - "రక్షక
సురగ" పిల్లల ఆరోగ్య
మును కాపాడును

జ య
భాద్రపదము

భా ర తి

సంపుటము 31
సంచిక 9

ఈ సెప్టెంబరు 2 వ తేదీన ! తిరుపతిలో శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయానికి ఆంధ్రరాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశంశంతులుగారు ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. ఆ సందర్భంలో డాన్సెలర్, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ కోకాసుబ్బారావుగారు విశ్వవిద్యాలయ అవతరణక్రమాన్ని వివేదించుతున్న దృశ్యం.

* బ్రహ్మోపాసన *

శ్రీ చేబ్బోలు సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

శ్రీ రామచంద్రుని ఆజ్ఞపై లక్ష్మణుడు సీతను అరణ్యమున దిగవిడిచి, ఆ దుర్గమారణ్యంలో శ్రీరామునివిరహాన్ని అనుభవించుతూ సీత ఎలా జీవించగలదని దుఃఖాక్రాంతుడౌతాడు. సీతాదేవి నవ్వి, విశ్వస్వరూపుడైన రాముణ్ణి ఉపాసించటానికి అయోధ్యలోనే ఉండనక్కరలేదనిచెప్పి లక్ష్మణుణ్ణి ఓదార్చుతూ తన రామభావనను వ్యక్తీకరించుతుంది:

ఆలోచింతు నచింతు సంచితతతి వ్యాపారపారీణ చే
తోలోకానుభవానుభూతి ఫలసందోహ ప్రకారంబులన్
గాతాచి త్యనుసారవర్తనుల సంఖ్యావంతులం గొల్పున్
భూలాలిత్యముగాంతు నీ వనములోఁ బుణ్యంబుపార్జించుచున్.

మృగశాబంబుల చంచలాంచలచల నిమిశప్రభాదృష్టిలో
నగరాశాన్వయజాత భూజుతికా నాట్యప్రభారాశిలో
జగదంతర్ని బిడీతృతాంధకరల శ్రాంత ప్రభాధారలో
ప్రగతింగాంతు రమాధవున్ బ్రకృతిలోఁ బ్రత్యక్షముంజేయుచున్.

సెలయేళ్ళన్ విహరింతు లేళ్లగుమితో స్నేహమ్ముతో రక్తితో
సలశ్రీరాముని యంతరంగలహరీ వ్యాసంగతాత్పర్య చే
ష్టల బ్రహ్మంబగు దివ్యరంగములలో స్థాపింతుఁ దైవల్యము
జ్వల తేజోవిభవాభిరామపదవీ స్థానంబు లోఁ గాంచెదన్.

ముని కన్యాతతియందు వెల్లులమనమ్ముండిప్పి బ్రహ్మమ్ములోఁ
గనుతేజంబులఁ గాంతు నందుఁగల ప్రఖ్యాతిన్ స్తుతించుకొ హరి
ప్రణవంబున్ వహియింతు రామునటనే ధర్మప్రభాతంతులన్
గుణభాగంబులఁ గట్టి గొల్తు సతమున్ గోరెల్ మదిందీరఁగన్.

పూవుల సారభంబుల నపూర్వకథాశ్రుతు లుల్లసిల్లఁగా
నావిహితంబుల విధుల సన్నిట భక్తిని నల్పుచుండి యా
పూవుల గంధపీతములఁ బూర్ణమనోరథసిద్ధిచిచ్చు నా
దేవవిభుఁ మదిఁగొలుతు దివ్యజగత్తులు సృష్టిసేయుచున్.

ఆకాశంబున గోళగర్భముల నయ్యాశక్తులంగాంచి లో
తైకతాణుని రామభద్రుని నట వ్యత్యాస శూన్యస్థితి
రాకాచంద్రనిభృంగన గనుల నాప్రాణానిలంబొడ్డి య
స్తోకంబైన దయారసంబును మందిం దుష్టిం దగంగ్రోలెదన్.

పూవులోఁ బరిమళమ్ముఁబోలి పరిమి
ళములయందు మాధురిఁబోలి లయమునొందు
గుణము జీవాత్మ పరమాత్మ గుణమటంచు
వనము గుణపాఠముంజెప్ప విని తరింతు.

కోకిల కంఠనాదమ్ము కుహు కుహూ య
టంచు పినిపించనద్దానినెంచి నాద
రూపమగు పరబ్రహ్మమ్ము చూపులోన
గాంతు శ్రీరాము దివ్యమంగళ సుమూర్తి

బద్ధి బద్ధ చిత్రవిచిత్ర వర్ణకాంతి
వాహినీరయ చలితుండు వదనపద్మ
వనవిహారచతురుండు మత్స్యణయమూర్తి
వార్తనంది యుండెంచు నవ్యత్వమంది.

ఇందు చకోరికీరముల యీప్సితసిద్ధికి రామచంద్రునిన్
సుందరమూర్తులన్ నిలిపి చూపి తరింపఁగఁజేయువృత్తిలో
నం దలక్రిందుగాఁ దపమునం జరియింతుఁ బరార్థలబ్ధికి
యెందఱో నావలెఁ దపము లెన్నియొచేసి తరింపవలెఁగా.

పద్మవసీవిహారములఁ జాటవనుండిన హంసరాజముల్
నద్మ మలంకరించుకొను జాణతనంబుల నేర్పిరాము హృ
త్పద్మమునందు నద్మముల బంగరుకాంతుల నిల్పుకొందు హృ
త్పద్మనివాస సౌఖ్యములు బ్రహ్మనుయంబులటంచు నెంచుచున్.

రాజ్యాంగసవరణలు

శ్రీకె. నారాయణరావు

రాజ్యాంగములోని అతి ముఖ్యమైన కొన్ని సూత్రములను సవరించవలెనని పదమూడు రాష్ట్రప్రభుత్వములు! ఈ మధ్యను చూచించినవి. అలజడితో కూడుకున్న వాతావరణములో కాక, ప్రకాంత వాతావరణములో చూడునంతస్థిరములకు పైగా ఉపవిష్టలై, సుద్దీర్ఘమైన చర్చలు జరిపి, వివిధ దేశాల రాజ్యాంగ సూత్రముల నాకళింపు చేసుకొన్న యనంతరము, ప్రముఖ రాజకీయవేత్తలు, న్యాయ శాస్త్రజ్ఞులు, మన రాజ్యాంగమును తయారుచేసినది. తయారుచేసి విడుదలయ్యెనునూ నించలేదు, రాజ్యాంగమును సవరించవలెనను ప్రసక్తివచ్చినది. "భారతదేశములమైన మనము తయారుచేసుకున్న రాజ్యాంగము"లూ రాజ్యాంగము చేప్పదున్నప్పటికీ, అధిక ప్రజానీకమునకు రాజ్యాంగ ప్రాముఖ్యతగాని, విశిష్టతగాని తెలియదనుటలో సందేహము లేదు. ఈ సందర్భములో రాజ్యాంగముయొక్క స్వభావమును, దాని ఆశయమును తెలుసుకొనుట అప్రస్తుతముకాదు.

: రాజ్యాంగ స్వభావము :

సామాన్య చట్టమువలె కాకుండా, రాజ్యాంగ చట్టము నిర్వహించవలసిన సుస్థిరబాధ్యతలు చాలా గలవు. భూరియ, రాజాధిరాజుల కాలములో, అధికారములన్నియు ఒక్క వ్యక్తిపరముగనే యుండెడివి. అనాడు లిఖితపూర్వకమైన రాజ్యాంగములంటూ యుండెడివికాదు. చిరకాలమునుంచి వారసత్వముగా వచ్చు అధికారములను రాజు లనుభవించెడివారు. అంతరంగికముగా తమ ఆత్మకు సంబంధించిన పాప భీతి, దైవచింతన యను రెండుశక్తులు తిప్ప, తమ అధికారములను పరిమితియు చేయు బాధ్యతకు లేవియు నుండెడివి కావు. రానురాను, రాజ్య పరిపాలనలో ప్రజాబాహుళ్యమునకుగూడా కొంత భాగ ముండవలెనను నిబంధనరై మైన వాంఛ యుద్భవిల్లినది. దానిఫలితముగా రాజులకు, ప్రజకు మధ్య ఘర్షణలు సంభవించినవి. ఇంగ్లండుదేశమునంటి కొన్ని చోట్ల ఈ ఘర్షణలు శాంతియుతముగా పరిష్కరింపబడి,

నామమాత్రవ్యవస్థగా రాచరిక మున్నప్పటికీ, రాజ్యాధికారములన్నియు ప్రజల శంకితము చేయబడినవి. ప్రాస్తుతీకమునంటి కొన్నిచోట్ల ఈ ఘర్షణ రక్తపాతిమునకు దారితీసి, చివరకు రాచరికములే తుడిచివేయబడినవి. ఈవిధముగా రాచరికము లంతరించి ప్రజాస్వామ్యము లేర్పడినవి. ప్రజాస్వామ్యము లోనిపాలనాధికారములు వివిధోపాంగము (Organs) లలో విశేషింపబడినవి. అట్టి ఉపాంగములలో ముఖ్యమైనవి చూడు:

- (1) శాసనసభ (Legislative): శాసనములను చేయునది.
- (2) కార్యనిర్వాహకవర్గము (Executive): అట్టిశాసనముల నియమలోనికి తీసుకొనుచున్నది;
- (3) న్యాయశాఖ (Judiciary): శాసనోల్లంఘన జరుగునప్పుడు, దానిని విచారించునది.

మైన కేంద్రము చూడు ఉపాంగములలో ఏయే ఉపాంగమున కేయే యధికారము లియవలె నన్న విషయము రాజ్యాంగము నిర్ణయించును. అంతయుగాక, పై చూడు ఉపాంగము లెంతవర కొక దానిపై నొక బాధారపడుతూ, కలిసి కట్టుగా పని చేయవలెను, ఎంతవరకొకటి మరియొకదానితో ప్రసేయము లేకుండా స్వతంత్రముగా నిర్వహించవచ్చును, ఏయే సమయములలో నొక యుపాంగము నిర్వహించవలసిన బాధ్యత లింకొకటి నిర్వహించవచ్చును అన్న విషయములను గూడా రాజ్యాంగమే నిర్ణయించును.

ఉదాహరణలు :

(a) అధికారి: కార్యనిర్వాహకవర్గములను శాసనసభలు యొన్నుకొనును; శాసనసభలను రద్దు

1. కేంద్రప్రభుత్వము, రాష్ట్రప్రభుత్వముని వాడిన ప్రతిచోట ఆయా ప్రభుత్వముల కార్యనిర్వహకవర్గము (Executive i. e. Ministry) అన్న విషయము జ్ఞప్తయిండునుకొనవలెను.

చేయు అధికారము కార్యనిర్వాహకవర్గమున కుండును; విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానము ద్వారా కార్యనిర్వాహక వర్గమును 2 అధికారమునుండి కాపాడ నిధి దింపిచేయవచ్చును; జడ్జీలను కార్యనిర్వాహక వర్గము నీయమిందును; పార్లమెంటుకోరికపైని, కార్యనిర్వాహకవర్గము జడ్జీలను పదవులనుండి తీసి చేయవచ్చును.

(b) కలిసికట్టుగా పనిచేయుట (Co-operation): సామాన్యముగా చట్టములను చేయు హక్కు కాపాడనిధి కుండును కాని కాపాడనిధిచే నంగీకరించబడిన చట్టాలన్నియు కార్యనిర్వాహక వర్గము (రాష్ట్రపతి, లేదా గవర్నరు)యొక్క ఆమోదము నందినదై, కాపాడుముల కావలెవు. ఆ మేరకు పైరెండుపాఠములను కలిపికట్టుగా పనిచేయవలయును. సామాన్యముగా కాపాడనిధిచే నామోదించబడిన చట్టము కార్యనిర్వాహకవర్గముద్దులైవుండు ఆమోదముద్రచేయును. ప్రజామోదము లేని యేదైనా ఒక చట్టము కాపాడనిధి తొందరపడి ఆమోదించినప్పుడు, కార్యనిర్వాహక వర్గము దానిని నిరాకరించుటగాని, లేదా, పునర్విచారణకు కాపాడనిధికు పంపించుటగాని జరుగును. ఈమధ్యను మంత్రుల తీరుల నిర్ణయించు చట్ట విషయములో ఆంధ్రరాష్ట్ర గవర్నరు, కాపాడనిధిచే నామోదించబడిన చట్టము నంగీకరించుండు, మరల పరిశీలించవలసినదిగా కాపాడనిధికు తిరిగి పంపించిన విషయము మన మందర మెరిగియున్న విషయము.

(c) స్వతంత్రత: పైమాదు ఉపాంగముల సమాన హోదాలో నున్నప్పటికీ, కాపాడనిధి, కార్యనిర్వాహకవర్గము చేయు కార్యములు రాజ్యాంగమునకు విరోధముగానున్నవని న్యాయశాఖ తలచినప్పుడు ఎట్టి జంకునూ లేక స్వతంత్రించి, ఆ కార్యములు చెల్ల నేరవని తీర్పు నిచ్చును.

(d) అన్యాయత: కాపాడుములను చేయు బాధ్యత కాపాడనిధిపైనున్నప్పటికీ, కొన్ని కొన్ని సమయములలో, కార్యనిర్వాహక వర్గము గూడా ఆర్డినెన్సు (Ordinances)ల ద్వారా కాపాడుములను చేయవచ్చును.

పై సేర్కొన్న విషయములనన్నిటిని రాజ్యాంగము నిర్ణయించును.

ఆ విషయముగ నే మనదేశమువంటి సంయుక్త ప్రభుత్వాలలో (Federal Governments) కేంద్రమునకు (Union), రాష్ట్రములకు మధ్య అధికారములను పంపిణీ చేసి, నిర్వహించవలసిన విధులను

రాజ్యాంగము నిర్ణయించును. సామాన్యముగా, దేశ రక్షణ, విదేశ వ్యవహారములు, రైల్వేలు, తంతి తపాలాలు మొదలగు సమస్యలను కేంద్ర ప్రభుత్వము చూడుచుండును. మున్సిపాలిటీలు, విద్య, వ్యవసాయము మొదలగు ప్రాంతీయవ్యవహారములు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ఆజమాయిషీలో నుండును.

అంతియేగాక, ఏదే ప్రాథమిక హక్కులను (Fundamental Rights) ప్రజానీకమునకు సంక్రమింపజేయవలెనో యన్న విషయమును నిర్ణయించి, వాటికి ధింగము వాటిల్లకుండా కాపాడే గురతిని బాధ్యత రాజ్యాంగముపై నున్నది. రాజ్యాంగము ప్రసాదించిన హక్కుల మేరకు కాపాడనిధి, కార్యనిర్వాహకవర్గములు కట్టుబడియుండును. వాటి కేంద్రము ధింగము వాటిల్లిననూ చంటినే దర్శింపుచేయుట అధికారమును రాజ్యాంగము న్యాయస్థానమున కిచ్చుచున్నది. ఉదాహరణమున కొక్క విషయమును తీసుకొందము. ఉద్యోగముల నియమపుడు, జాతి, మత, వర్ణభేదములను పాటించబోవదని మన రాజ్యాంగములోని పదిహేనవ నూత్రము వక్కాణించుచున్నది. దానికి వ్యతిరేకముగా, "చైతన్య లేవ్వరికీ ఉద్యోగముల నియమాది"ని, కాపాడుము చేయబడినవో నట్టి చట్టము చెల్ల నేరవని న్యాయస్థానము ఉత్తరువు జారీ చేయవలసిఉండును. ఈవిధమైన వ్యతిరేకతను తీర్చుటకు పూర్వరాజుల పాలనలో నవికాళి ముండెడిది కాదు. రాజ్యాంగమైనవో యివరికైననూ, నేరము చేయనప్పటికీ కారాగారములో నుంచవచ్చును; ఆస్తుల నాక్రమించుకొనవచ్చును. రాజునకు గాని, మన సంస్థలకు గాని వ్యతిరేకమైన ఉద్దేశములను బహిర్గతముచేయు నీయండెడిది కాదు. ఇంగ్లండుదేశములో నొకానొకప్పుడు, కేథలిక్ అమ్మవాని కుద్యోగము లభించెడికాదు. రానురాను, మూలపునకు కొన్ని ప్రాథమిక హక్కుల తీర్గనవచ్చునని విషయమును గుర్తించిరి. పుట్టుకతోనే మూలపునకు కొన్ని హక్కులతో పుట్టునని, అట్టి హక్కులను గౌరవించి, సంరక్షించే బాధ్యత ప్రతి ప్రభుత్వము తన ప్రాథమిక కర్తవ్యముగా గుర్తించవలెనని నీర్దాంతము పరిచయము చేయబడినది. ఈ ప్రాథమిక హక్కులను స్వేచ్ఛగా ననుభవించిన

2 కార్యనిర్వాహక వర్గము (Executive) రెండుతరగతులుగా ఉండును. ఒకటి, నామమాత్రమైన కార్యనిర్వాహక వర్గము: రాష్ట్రపతి, గవర్నరు; రెండు, నిజమైన కార్యనిర్వాహక వర్గము: మంత్రివర్గము.

వాడే మానవుడు, తనలో నిగూఢమైనటువంటిన్నీ, నిద్రాణమైనటువంటిన్నీ, విజృంభిస్తే, జ్ఞానసంపదను బహిర్గతము చేసుకొని, సంఘమును పురోగామిగా చేయుగలడు. ప్రపంచములోని ప్రజాస్వామ్యము లన్నియు, అట్టి ప్రాథమిక హక్కులను రాజ్యాంగము లోని నిశ్చిత్తభాగములుగా పరిగణించి, సంతరించుచున్నవి.

: రాజ్యాంగ సవరణ విధానములు :

ఈ విధి కారణములవలన రాజ్యాంగమును సవరించుటకు, మామూలు చట్టసవరణవలె కాక ప్రత్యేకముగా క్లిష్టతరమైన విధానము (Procedure) ను నిర్ణయించుదురు. మామూలు చట్టమును సవరించవలె నన్న, కాననసభకు హాజరై, వోటుచేసిన సభ్యులలో సగమునకు పైగా ఒక్కసభ్యుడు అనుమతముగా నున్నను సరిపోవును. కాని రాజ్యాంగ సవరణ అట్లు కాదు. స్వీకర్తలకు మొదలగుదేశములలో (ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ) (రిఫరెండమ్ Referendum) అవసరము. [రిఫరెండమ్: రాజ్యాంగనూత్రిము శోకదానిని సవరించవలెనన్న, ఆ ప్రతిపాదనను ప్రజలయందు వోటువకు పెట్టుదురు. కాననసభ సభ్యుల యెన్నికవలె, దీని వోటింగుకూడా యుండును. అధిక ప్రజాసేకము సవరణ కనుమలముగానున్నచో రాజ్యాంగములోని ఆ నూత్రిము సవరించబడును.] ప్రజాబాహుళ్యకారణముగా నట్టి (ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ) ఆచరణయోగ్యము కాదనియు, అధిక ప్రయోపాపూరితమైనదనియు మన రాజ్యాంగ నిర్మాతలు (Framers of the Constitution) భావించి, శోక యేర్పాటును చేసిరి. రాజ్యాంగసవరణ విధానమును, మన రాజ్యాంగములోని 81కి వ నూత్రిము తెలియజేయుచున్నది. ఈ నూత్రిము ప్రకారము, రాజ్యాంగనూత్రిములను మూడువిధములుగా సవరించవచ్చును:

1. కొన్ని నూత్రిముల సవరణకు, సభకు హాజరై, వోటుచేసిన సభ్యులలో సగమునకు పైగా నొక్కవ్యక్తి అనుమతముగానున్నను సరిపోవును. దీనికిని మామూలు చట్టసవరణకును భేదము లేదు. ఈ తరగతికి చెందు నూత్రిములు చాలా స్వల్పము. అవి యైనను అంత ముఖ్యమైనవి కావు.

2. కొన్ని నూత్రిములను సవరించవలెనన్న పార్లమెంటుసభకు హాజరై వోటుచేసిన సభ్యులలో మూడింట రెండువంతు లనుమతముగానుండుటయేగాక, అట్లు అనుమతముగా వోటుచేసినవాడు పార్ల

మెంటు సభ్యుల మొత్తములో సగభాగమునకు పైగా నుండవలెను. [ఉదాహరణ: పార్లమెంటు సభ్యుల మొత్త మెందువందల (500) లనుకొందము. హాజరై, వోటుచేసిన మూడువందల (300) నుండిలో రెండువందల నలుబది (240) నుండి సవరణ కనుమలముగా వోటుచేసినవ్యక్తికి సవరణ కీరిపోవును. అదే మామూలు చట్టసవరణయైనచో నూట యేడైయ్యుక్క (151) వోట్లనుమతముగ నుండిన చాలును. అట్లనై, ఏడువందల (500) నుండియు హాజరై, వోటుచేసి సభ్యుడు కనీసము మూడువందల ముప్పదియైదు (335) నుండి సభ్యులైనా అనుమతముగా నుండవలెను.] రాజ్యాంగములోని అధికనూత్రిము లీ తరగతిలోనికి వచ్చును.

(3) మూడవరకపు నూత్రిముల సవరణ కింకను క్లిష్టతరమైన విధానమును నూటించిరి. వీటి సవరణకు, రెండవతరగతి నూత్రి సవరణావిధానము ననుసరించుచూ, అవైని 'ఎ' తరగతి, 'బి' తరగతి రాష్ర్ట కాననసభల అధిక సంఖ్యాంగీకారమును (Ratification) పొందినవలెను. ఘోషోద్ధులకు సంబంధించు నూత్రిము లీ తరగతిలోనికి వచ్చును.

సవరణవిధానములోని యీ తరగతి ముఖ్యము లాయా నూత్రిముల విశిష్టతను తెలియజేయును. ఎక్కువ కష్టతరవిధానమును రాజ్యాంగము నిశ్చయించినచో, ఆయా నూత్రిములు విశిష్టమైనవనియును, చిరకాల మననానంతరము పొందుపరుపబడినటువంటి వనియు, యిచ్చము వచ్చినట్లు వాటిని సవరించకూడదనియు, రాజ్యాంగ నిర్మాతల ఆశయమున్న విషయమును గ్రహించవలయును. అధిక ప్రజాసేక మెప్పు శోక నూత్రిమువల్ల ప్రయోజనములేదని భావించునో, పరిస్థితుల మార్పువల్ల క్రొత్త నూత్రిపుటావశ్యకతను ప్రజాబాహుళ్య మైక్రకంఠముతో వెప్పకు శోధనో, ఆనాడే ఆ నూత్రిమును సవరించవలయును. కావున రాజ్యాంగ సవరణకు మూలకీర్తి ప్రజాభిప్రాయము. అందుచేతనే కొన్ని దేశములు ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ విధానము ననుసరించుచున్నవి. మనదేశములో సభిక ప్రజాసేకమునకు రాజ్యాంగమున్న శిష్యయో పూర్తిగా తెలియదు. అట్టితెలివారి యిహనిష్ఠము లేవిధముగా నున్ననో తెలుసుకొనుట కష్టము. అట్టి పరిస్థితిలో, ప్రజల యజ్ఞానము నందేగా జేసుకొని, వ్యక్తిపర్యుతో లేని ప్రజాభిప్రాయ మేమిటో నన్న విషయమును తెలుసుకొనకయే, దైనందిన జీవితములో నిత్యమూ మనల పరిరక్షించుచున్న రాజ్యాంగ నూత్రిములను సవరించ

బూతుల సంతకరకు సమంజసమన్నది అలోచించతగ్గ విషయము.

: అధికార కేంద్రీకరణము :

రాష్ట్రప్రభుత్వములు నూచించిన రాజ్యాంగ సవరణలను కొంచెము లోతుగా పోయి పరీక్షించినచో నొక్క విషయము గోచరించును. అది యేమనః శాసనసభయొక్కయు, వ్యాపకశాఖయొక్కయు అధికారములను తగ్గించి బలవత్తరమైన కార్య నిర్వాహక వర్గమును స్థాపించుట. పూర్వకాలపు, ముగ్ధయంగపు రాజుల కాలములో నై మాడుపాంగాధికారములూ, ఒకే వ్యక్తిలో కేంద్రీకరించబడియుండెడివి. రాజు చెప్పినదే శాసనము; రాజు చేసినదెల్లా శాసన యుక్తము; శాసనయుక్తమని రాజు తీర్పునిచ్చినదెల్లా వ్యాయము. అవిధముగా చెప్పినవాడు, చెప్పినది చేసిన వాడు, చేసినది తప్పు, ఒప్పు నిర్ణయించినవాడు ఒక్కడేయైనపుడు వచ్చే అపాయ మెంతి యపారమో, నేరములను దిర్యావు చేయు పోలీసు ఉద్యోగి (Executive) కా నేరమును విచారించే హక్కు (Judiciary function) నిచ్చినప్పుడు లభించే వ్యాయమును తలచుకొన్న, తెలియును. అందుచేత నే యా మాకుపనుల నొక్కచోటనే కేంద్రీకరించ బడనీయకుండా, మాడుపాంగములలో వికేంద్రీకరణము చేయబడి, పరిమితము చేయబడినవి. రాజ్యాంగ మనునలించిన మేరకే శాసనసభ చట్టములను చేయును; శాసనసభామోదమునందిన చట్టములనే కార్యనిర్వాహక వర్గ ములు అలోచి తీసుకొనినవచ్చును. ఆ యవధులను దాటినచో వ్యాయశాఖ అధ్యంతరిము తెల్పును. ఈమాట చట్టమున కేర్పడుగా మన మంత లోబడియుండుమో, ఆ విధముగ నే నై మాడుపాంగములు రాజ్యాంగమునకు లోబడియుండును.

అందులో నే యుపాంగపు బధికారములైనా కుంటుపర్చబడి, మగో యుపాంగ మతి బలవత్తరమైనపుడు, నిరంకుశ పరిపాలనవచ్చు అనకాశ మున్నది. ముఖ్యముగా కార్యనిర్వాహకవర్గము (Executive) అతి బలవత్తరమైనపుడు నిరంకుశ పాలనలు వచ్చుట ప్రపంచ దరిత్రలో మనము గమనించుట కర్హ.

కారణ మేమన, ప్రజకు, కార్యనిర్వాహక వర్గముతో నెక్కువ సన్నిహితసంబంధ ముండును. దైనిందిన జీవితములో తరుచుగా ప్రతిక్రియకు గ్రామము స్పృహలు, కరణములు, పోలీసులు, రాజకీయన్న అధికారులు, కలకత్తరులు మొద

లగువారంతా కార్యనిర్వాహకతగకు చెందిన వారే. పూర్వరాజుల హృదయకృత్యములను చిత్రించు వర్ణనములలో, కట్టి రమ్మనిన కొట్టితీసుకొనినచ్చే, రాజభటుల భయంకర కృత్యములే మనకు గోచరించును. వాటి వారసత్వపు బంధిమథాయు లీవాటికిమాదా మన కప్పవచ్చును, యుద్ధపరిస్థితులలో ప్రతిక్రియకును. ఏ దేశమైనా యుద్ధపరిస్థితులలో చిక్కుకున్నప్పుడు, శాసనసభపై నొత్తిడిని కల్పించి, కార్యనిర్వాహకవర్గ మపాధారణాధికారములను చేజిక్కించుకొనును. ఆ పరిస్థితిలో, కొన్ని కొన్ని శాసనములను కార్యనిర్వాహకవర్గమే చేసి, వాని నమలు లోనికి తీసుకువచ్చి, శాసనోల్లంఘనా విచారణమును మాదా నడి చేయును. 'అధికారులయొక్క ఉద్దేశములో నెవరైనా యమమావాప్నదమైన వ్యక్తియని పరిగణించబడిన, ఆ వ్యక్తిని కైదుగోసుంచును.

ఆ వ్యక్తి అమమావాప్నదమైన వ్యక్తియేనా, కాదా; అతినివల్ల దేశాని కపాయము కలగవచ్చునా లేదా యన్న విషయములను పరిశీలించుటకు వ్యాయస్థాన గునకే యధికారమునుమాదా లేదు. ఆ విషయము నా యధికారులే నిర్ణయించవలయును.' సామాన్యముగా, కార్యనిర్వాహకవర్గము బారీచేయు ఉత్తరువు లీ విధముగా నుండును. ఈ పరిస్థితులలో నమయిక ప్రజలను కైదులో నుంచుట సంధించిన వచ్చును; వారి యాహులు అవ్యాయముగా వారింప బడవచ్చు. తమ నిర్దోషిత్వమును నిరూపించు కొనుటకు వ్యాయస్థానముల సహాయము లభించదు. యుద్ధకారణముగా ప్రజ లీకంటక పరిస్థితులను కొంతికాలము సహించవచ్చును. కాని సామాన్య సస్థితులలో కార్యనిర్వాహకవర్గమున కేయధికారముల సభింపజేసినచో నియంతృత్వమునకు దారితీసి, దేశానిష్టము సంధించినవచ్చును.

అమెరికన్ (పెసిడెంటు రూజ్ వెలుముతో కేయుకు (Theodore Roosevelt) తన ఆత్మకథలో నొకచోట సంధిర్భమున నివిధముగా వ్రాసినారు:

["Under this interpretation of executive power I did and caused to be done many things not previously done by President and the heads of the departments. I did not usurp power, but I did greatly broaden the use of executive power. In other words, I acted for the common wellbeing of all our people, whenever and in whatever manner was necessary....."]

ఈ నిర్వచనకారము కార్మినిర్వాహక కాలకు లభించిన అధికారములతో, పూర్వము ఏ అధ్యక్షుడుగారి, ఏ పరిపాలన కాలాధిపతిగారి చేయని అనేకపనులు చేసితిని, చేయించితిని. అధికారవాంఛతో నీ విట్లు చేయలేదు. — కాని కార్మినిర్వాహకవర్గ కాల అధికారమును నిర్దుతావధిని పెంచితిని. అనగా, మన ప్రజల సంతేతును ప్రభాకాశముగా ఎప్పుడెప్పుడు ఎట్లెట్లు వ్యవహరించవలెనో అట్లు వ్యవహరించితిని...

దీనికి సమాధానముగా (Youngstown Sheet and Tube Co., et al. Vs. Sawyer 343 U. S. 579 అను కేసులో) న్యాయమూర్తి డిగ్లస్ భూమికాయుక్తు మడిచిన పట్టులు గమనార్హములు:

[“...to-day a kindly President uses the seizure of power to effect a wage increase and to keep the steel furnances in production. Yet to-morrow another president may use the same power to Prevent a wage increase, to curb trade unions, to regiment labour as oppressively as the industry thinks it can be regimented by this seizure of power...”]

...ఈవాడు దివ్యులారా అయిన ఒక అధ్యక్షుడు ఈ అధికారస్వీకరణను పేదహులీల తీవ్రాధ్యక్షిని పెంచుటకు, ఉమ్మడి కర్మాగారముల ఉత్పత్తులు ఏకమగుగా సాగుచుండుటకు ఉపయోగించి మేలు చేయవచ్చు. కాని, లేవు మరికొక అధ్యక్షుడు ఈ అధికారస్వీకరణను, కార్మికసంఘములను అణచివేయుటకు, దారుణమైన నిర్బంధభావముల కార్మికులచే గొడ్డుచాకిరి చేయించుటకు వినియోగించవచ్చును.

డిగ్లస్ భూమికాయుక్తు చెప్పినట్లు ప్రజాక్షేమము పేరున అందరూ ఒకేసింపముచున్నాడను నవలంబించురను హామీ యేమిస్తుంది? ప్రజాక్షేమ మేదియుగా లభించునోయిన్ని విషయమునై. ప్రతియొక్కరూ తమ ప్రత్యేక నిర్వచనము చేయుదురు. హిట్లరుమ్నా, ముసులొనియు, ప్రజాక్షేమకానుకులనువియే చెప్పకొనెడివాడు. కాని, అధికారములన్నియు వారిచే నుచునాడే నిజమున ప్రజాక్షేమము లభించుననువాదంలో తమ దేశములనే యాధోగతిపాలుచేసిరి. అంతియేకాక, అందరూ చెసిదెంటు యాజన్యవలె, ప్రజాక్షేమమును కోరియే ప్రవర్తించెదరను హామీ యేమిస్తుంది? ఈమధ్య వాంఛలో జరిగిన

యొక విషయమును పరిశీలించినచో నీ విషయము బోధపడును. కార్యకలాపాధిని నెక్కడ నెలకొల్పుటయో యిన్ని విషయ ముంకను నిర్ణయము కాలేదు. అట్టి సంవృత్తినితొలగి, కన్నులలో అనెంట్లీ ధిరస విర్యాగమునకు ప్రజాభిమమును వినియోగించుటకు చేసిన ముత్రిపర్వంధ్య ముంకవరకు ప్రజాక్షేమమును నుడచ్చునో నిడుకొనిచేసినదో అలోచించుచున్న విషయము.

: సవరణ సూచనల టెచితి :

ఇక రాష్ట్ర ప్రభుత్వములనునాచించిరాజ్యాంగ సవరణములలోని కొన్ని ముఖ్యమైనవాటిని పరిశీలించుదము సవరణకు నాచించబడిన కొన్ని ముఖ్యమూర్తియు రీడిచుక నీయబడింది:

(1) రాజ్యాంగములోని 220 వ మూర్తియు: “హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు తమ పదవి విరమణానంతర మే న్యాయస్థానముంగును లేదా మరి యే యితర అధికారులముంగును వాదించకూడద”ని యీ మూర్తియు చెప్పుచున్నది.

(2) రాజ్యాంగములోని 128, 218 మూర్తియులు: ఏయే పరిస్థితులలో కేంద్ర కార్యనిర్వాహక వర్గము, రాష్ట్ర కార్యనిర్వాహకవర్గము ఆర్థికసమస్యల ద్వారా కొనసంపాటు చేయవచ్చునను విషయము లీ మూర్తియులందు పొందుపరచబడింది.

(3) రాజ్యాంగములోని 226 వ మూర్తియు: ఏయే పరిస్థితులలో ఆర్థికసమస్యలను, ‘రిట్రీ’ (Writ) గాని హైకోర్టు వారి చేయవచ్చునను విషయ ముందు ప్రస్తావించబడింది.

(4) ప్రతికా ప్సాతింత్రియుంకు సంబంధించు సంశితంకు రాజ్యాంగములోని 19 వ మూర్తియు; ఈ మూర్తియులో వాక్సాతింత్రియు, భారప్సాతింత్రియు, వ్యక్తి ప్సాతింత్రియు మొదలుగాగల పప్త ప్సాతింత్రియులు పేర్కొనబడింది.

హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల విషయమును తీసుకొందియు. రాజ్యాంగములోని 220 వ మూర్తియు ప్రకారము, హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు, తమ పదవివిరమణానంతర మే న్యాయస్థానముంగుగాని, మరి యే యితర అధికారులముంగుగాని వాదించకూడదు. అట్టి విర్యంధ్యములేకుండా, “తమ పదవివిరమణానంతరముగూడా, హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు స్వేచ్ఛగా న్యాయవాదిత్వం వలంబించుట కనకొకముండునట్లు 220 వ మూర్తియును

సహించవలెనని రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు నూచించినవి. ఈ సవరణ సంగీకరించుచో సంకీక యపాయముంపెదయ్యును. అదియేమన, అంతవరకూ తమ సహచరులుగా మిన్న న్యాయులును యెగుట, పదిలి విరుగుపొందిన న్యాయమూర్తి, న్యాయవాదిగా వాదించునపుడు, న్యాయపరిపాలనా వ్యవస్థలో కొంత యిబ్బంది కలుగవచ్చును. కాని, విరుగు సంధి న్యాయమూర్తి, అదివరకు తాను పనిచేసిన హైకోర్టులో కాకుండా యితర హైకోర్టులలోగాని లేదా సుప్రీమ్ కోర్టులోగాని వాదించుకొనగలవట్లు 220 వ మూత్రమును సవరించినచో ఎక్కువ యిబ్బంది లేకపోవచ్చును. ఏది ఏమైననూ, ఇది కొంత హామీ కలి యేర్పడుటకు అవకాశమున్న విషయము. సరిగా ఆలోచింపవచ్చును. న్యాయపీఠముయొక్క గౌరవ ప్రతిష్ఠల దృఢాభిమానము ఇట్టి సవరణ వాంఛనీయము కాకపోవచ్చును.

ఇక రెండవ విషయము తీసుకొనిము. రాజ్యాంగములోని 123 వ మూత్రము ప్రకారము, పార్లమెంటు సమావేశమందు లేనికాలములో చేదైనా హాజర్నియధికారులకు పరిష్కరితమొక్కవలసివచ్చిన, రాష్ట్రపతి (President) ఆర్డినెన్సు (Ordinance) జారీ చేయవచ్చును. పార్లమెంటుచే నామోదితమందిన చట్టమునకు, యీ ఆర్డినెన్సునకు నెట్టి భేదమూలేదు. అట్టి ఆర్డినెన్సు, పార్లమెంటు సమావేశమైన యానా వారములవరకు సమయలో నుండి, తిరుపరి, పార్లమెంటుచే నామోదితమందని పక్షములో పది చెల్లెలరదు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు సంబంధించువంతవరకు, రాజ్యాంగములోని 218 వ మూత్రము ప్రకారము నిర్బంధము గూడా నిట్టి యధికారముండును. ముఖ్యముగా మనము గమనించవలసిన విషయమేమన, కొనసమయలను చేయు రాష్ట్రకొనసపథిచే నుండి, కొన్ని యపాధారణ పరిస్థితులలో కొనసపథిలు సమావేశమందు లేనపు డా రాష్ట్రకొనస కార్యనిర్వాహకవరము నిర్వహించి, పిలవనంత త్వరగా కొనసపథిలకు చాటి యధికారముల సంపత్తియవలయును. "కొనసపథిలు సమావేశమై యున్నప్పటికీ," కార్యనిర్వాహకవర్గము ఆర్డినెన్సులద్వారా కొనసమయలను చేయగల

వట్లు, 123, 218 మూత్రములను సవరించవలయునని రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు నూచించినవి. ఈ నూదన సంగీకరించుపక్షమున, కొనసపథిలో సమావహాలోగాలో, కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు గూడా కొనసమయలను చేయునధికారము వచ్చును ఇట్టి సవరణలో కొనసపథిల వ్యక్తిత్వమే నశించును. ఈ నూదన పార్లమెంటుయొక్కయు, రాష్ట్రకొనసపథిలయొక్కయు అధికారములకు సంబంధించినది. పార్లమెంటు ఈ సవరణ నామోదించుట యన్న యిందుమించు అత్యవసరమేమోనుట కంగీకరింపబడదు.

హైకోర్టుయొక్క అధికారములకు సంబంధించు నూదనము: రాజ్యాంగములోని 223 వ మూత్రము ప్రకారము, "ప్రాథమిక హక్కులను సంరక్షించుటకుగాని లేదా మరియే యితర కార్యములకుగాని, హైకోర్టు, ఉత్తరువులనుగాని లేదా హబీయస్ కార్పస్, (Habeas Corpus), మాండమస్, (Mandamus) ప్రోహిబిషన్, (Prohibition) మొదలుగాగల "రైట్స్" (writs) లను జారీ చేయవచ్చును.

ఉదాహరణలు: 1. ఆ న్యాయముగా నొక వ్యక్తి ధైర్య సంతుండమిడిన నా వ్యక్తి హైకోర్టునకు హబీయస్ కార్పస్ పిటిషన్ (Habeas Corpus Petition) పెట్టకొనును. న్యాయుని, సమంజసమని తోచిన పక్షమందు, వెంటనే ఆ వ్యక్తిని విడుదలచేయవలసివదిగా హైకోర్టు ఉత్తరు జారీచేయును. 2. చట్టానుయతి నొందకనే, రాబడిపన్ను అధికారి, యెక్కువ మొత్తమును మంకముగా విధించి, హక్కుం జారీ చేయునపుడ నవ్వపడిన వ్యక్తి, ఆ ఉత్తరువు నాపు చేయవలసివదియు, లేనిచో తన యాస్తి అన్యాయముగా దోచుకోబడుననియు, తిరువాతి నావట్టును ప్రభుత్వమునంచి రాబట్టుకొనుట ప్రయోగితో కూడినట్టి పనియనియు, హైకోర్టును ప్రార్థించినచో, ఆ ప్రార్థన సమంజసముగానున్నదిని హైకోర్టు సమ్మతించి, రాబడిపన్ను అధికారియొక్క ఉత్తరువు అమలులో తీసుకరావచ్చని ఉత్తరువు జారీ చేయును.

హైకోర్టునకు గల యీ అధికారములను తగ్గింద వలననదిగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు నూచించినవి. ముఖ్యముగా, రాజ్యాంగములోని 223 వ మూత్రము లోని, "మరి యే యితర కార్యమునకుగాని (For any other purpose)" యన్న భాగమును తీసివేసి, తీర్చిదిద్దలను లేదా "రిట్రీలు" (Writes) ఒక్క ప్రాథమిక హక్కులను సంరక్షించుటకే (...for the enforcement of any of the rights conferred by Part III) వారి చేయగల్గునట్లు రాజ్యాంగపు 226 వ మూత్రమును సవరించ వలెనని నూచించినది. ఈ మార్చనకు కారణముగా, "రిట్రీలుకు సంబంధించిన మూత్రములు దుర్వినియోగము చేయబడుతున్న" వనీ యారోపణ చేయబడినది. ఈ దుర్వినియోగము చేసినదెవరు? "హైకోర్టు" లనియేగదా వారి యధిప్రాణము. అధికారములను దుర్వినియోగము చేయవలసిన అవసరము హైకోర్టున కేమున్నది? కార్యనిర్వాహకవర్గములోని మంత్రుల వలెగాక, హైకోర్టు వ్యాయమూర్తు లే రాజకీయ పక్షముయొక్క బలముదాదినో అధికారమున నున్న వాడుకాదు. ఐదేళ్ల అసంతర మధికారముపోవును గాన, మరల అధికారమునకు రావలెనన్న గాఢవాంఛతో, పార్టీ ప్రాబల్యముకొరకు సంకర పనులు చేయవలసిన అవసరము కూడ వారికి లేదు. పార్టీసభ్యుల మధ్యను నొందుట కధికార యులను దుర్వినియోగము చేయవలసిన ఈతిహాసయూ వారికి లేదు. గతి యీదు నాల్గేండ్లలో "రిట్రీ" విరి విగా వారి చేయబడుతున్నవనిన, గత యీదు నాల్గేండ్లలో కాననిసరి తన అవధిని దాటుటగాని, లేదా కార్యనిర్వాహకవర్గము, తెలిసియో, తెలియకనో, తన అధికారములను దుర్వినియోగము చేయుటగాని, జరిగియుండవచ్చును. ఈ సత్యమును విస్మరించి, వ్యాయకాఖను దుయ్యబట్టజూదుట తోడే, మేక నిల్ల కథ నంటిది.

ప్రజాస్వామ్యపు పటుత్వ మా జేకనుండలి ప్రజలనుభవించు స్వేచ్ఛపై వాధారపడియుండును. అందరిని ప్రజలూ స్వేచ్ఛాజీవులుగా మెలగు వనకాక నున్న వాడే ప్రజాకాజ్యమునవదలున కర్తయు లభించును. స్వతంత్రమైన, కీర్తినిరమైన, వ్యాయకాఖ

ఉన్న వాడే ప్రజలందరూ నిజముగా స్వేచ్ఛ వనక వందగల వాతావరణ మేర్పడునన్న విషయమును గుర్తునందుచుకొనవలయును.

ఈ సందర్భముందు మనము మరియొక విషయ మును జూడక ముందుకొనవలయును. రాజ్యాంగ సరి రణలో గాని, కానియు చేయుటలో గాని, వ్యాయ కాఖ లేదా భాగము లేదు. హైకోర్టుయొక్క అధికారము లొక్కటొక్కటిగా, కార్యనిర్వాహక వర్గ ప్రాప్తిలమువలన, కానిసరి తగ్గించుచుండిన హైకోర్టు చేయగలిగినదేమియూ లేదు. అదే, కార్య నిర్వాహక వర్గపు అధికారములనుగాని లేదా కానిస సభాధికారములనుగాని తగ్గించు సవరణలను ప్రతిపా దించిన, ఆ సవరణ పెట్టుట కద్దరిరము. కారణ మేమన, సవరణ దట్టరూపము నొందుటకు కానిసరి యొక్కయు, కార్యనిర్వాహక వర్గముయొక్కయు అంగీకారము కావలసియుండును. ఈ సత్యమును మనస్సునం దిడుకొని, వ్యాయకాఖయొక్క అధికార ములను తగ్గించు సవరణలను పరిశీలించుట ప్రయ సక్రమము.

ఇక ప్రతికాస్వాతంత్ర్యమును సంకుచిత పరచు నూదనలను పరీక్షించుము. ఈ సందర్భ ములో, ప్రతికలకు సంఘములోనున్న ప్రాముఖ్యతను పరిశీలించుట యవసరము. ఏ ప్రభుత్వమునైనను నిరంకుశత్వమునైపు మొగ్గుకుండా, అనుపాజ్ఞలలో నుంచునదొక్క ప్రజావాణీయే (Public opinion). అట్టి ప్రజావాణీ గొంతు, ఒక్క ప్రతికాయమునుండి జహిగ్గరితుగునద్యతే ప్రస్ఫుటముగా వినిపించును. అట్టి ప్రతికా స్వాతంత్ర్యము కుంటునడినచో, అచ్చు టచ్చుట, చెల్లాచెదిరై జనించు ప్రజావాణీ చిటి పాటి పల్కులు, వాచకములేని కారణముగా నెవ రికిని వినిపించకయే యనంతిహాయువులో నంతరించి పోవును.

ప్రతికా స్వాతంత్ర్యమునుటలోకే, యిదేనో ప్రతికా సంపాదికులకు, ప్రతికాయజమానులకే సంబంధించిన విషయమునే అమాయకత్వము మనలో ననేకమందికున్నది. ప్రతికా స్వాతంత్ర్యములో ప్రతివ్యక్తిభావస్వాతంత్ర్యము, వాక్స్వాతంత్ర్యము,

త్యక్తము ఇమిడియున్న వను విషయమును గ్రహించి వలయును. మన కంఠికి అనేక యూహలు (Ideas) యుద్దేశములు (Opinions) ఉండును. అట్టి యూహలను, యుద్దేశములను, వాల్ల గోడల మధ్యను కూర్చొని, గదిగోడలకు పోధించుటతోనే సంత్పత్తి పడలేదు. ఇతరులకు వాటిని వ్యక్తపరచి, విమర్శించి, మన యుద్దేశములతో వారు యోగింపించాలని, కనీసము, సానుభూతిపైనా మాపాలని, మన యుబలాట పడుటయేగాక, మన విధుల క్షుద్రత్యముగా భావించెదము. నైవారి కా విధులుగ వ్యక్తపర్చలేని వాడు మన యుద్దేశములకు విలువ కూర్చెను. అట్టి మన యుద్దేశములు, ఎక్కడైతా మన ముపన్యసించువపుడు పత్రికలలో ప్రచురించబడి వ్యక్తపరుపబడవచ్చును; లేదా, వ్యాసరూపములో గాని, కథలరూపేణ గాని, వ్యంగ్య చిత్రములవల్ల గాని పత్రికలలో వ్యక్తపర్చుకోవచ్చును. అందుచేత పత్రికాస్వాతంత్ర్యము కంటుపడినతో వామేరకు మన భావస్వాతంత్ర్యము, వాక్స్వాతంత్ర్యముకూడా కంటుపడునన్న విషయమును గ్రహించవలయును.

పత్రికాస్వాతంత్ర్యమును తగ్గించుట కనుచు గా రాజ్యాంగములోని 19 వ నూత్రిమును పరచిండు సూచనలకంటెగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు మాత్రం రంగములను పరిశీలించునము.

“కొన్ని పత్రికలు, మంగ్రులపై చిరిపి అభియోగములు (Mischievous Charges) తెచ్చుచున్నవి,” ననది రాజ్యాంగపు 19 వ నూత్రిమును పరచించవలసివచ్చుట కొక కారణము. ముక్కుకు మాటిగాపోయి స్వార్థపరత్వమునకు తావులేకుండా ప్రవర్తించువారి నెయి యేమీ అనదు; అవలెదు. మహాత్మాగాంధీ హిందూజాతిమునకు తీరని ద్రోహముచేసి నాచిని యన్న వాల్లుకూడా మన జాతిమున లేకపోలేదు. కాని వారి కాకగల యెవరు విన్నాడు? ఎవరు నమ్మాడు?

మావలకు స్వార్థలేరి. అవిశీలపరుడు కావటానికి అధికారమే చాలు, అవిధిలేని నిరంకుశాధికారమే చేజిక్కిలే అధోగతికి యాధి చేస్తుంది. (“Power corrupts and absolute power corrupts absolutely” — Lord Acton)

ప్రక్కనే పొంచియుండి ప్రజలు, పత్రికలు, ప్రతిపక్షము, ప్రభుత్వము చేయు ప్రతిపదనీ, ప్రతిపదలేను, కుదిరితముగా పరిశీలించుచున్న వను విషయమును గ్రహించిననేగాని, అధికారముతో కూడుకున్న యే ప్రభుత్వముకూడా తిప్పుగా పడుతుంది. అభియోగములు తెచ్చుట కవకాశమున్న నేగాని, అభియోగములు తెచ్చువారున్నారను విషయమును గ్రహించిననేగాని, అభియోగములకు తాటియని సాక్షిల్యముతో మెలగవలెనను జిజ్ఞాసకలగదు. ఇంతకూ, యేలోటు పాటులేనప్పటికి అభియోగములు వచ్చినతో, ధైర్యముగా ప్రజలముందుకు పోయి తమ ఋజువద్దనను నిరూపించుకొనవచ్చును.

“కొన్ని పత్రికలు స్థాపించబడిన ప్రభుత్వముపై (Established Government) ప్రజల శేవగింపు కల్గించుటకునూ, ప్రభుత్వమును అల్లరిపాలు (Discredit) చేయుటకునూ అజేపనిగా ప్రయత్నించుచున్నవి” నను నది మరియొక కారణము. ప్రజాస్వామ్యములలో ప్రభుత్వములు పార్టీ ప్రభుత్వములు. ఈపార్టీ ప్రభుత్వములు తాత్కాలిక ప్రభుత్వములు. అందుచేత ప్రజాస్వామ్యములో, “స్థాపించబడిన ప్రభుత్వము” విషయ తాత్కాలిక ప్రభుత్వమని యన్వయించుకొనవలయును. తాత్కాలికమైన ఈపార్టీ ప్రభుత్వములు మాతేండ్లవరకునో, విజేంద్రవరకునో అధికారములోనుండును. మరల నదే పార్టీ యధికారములోకి రావటమో లేదా మరేయిర పార్టీ యధికారములోకి వచ్చుటయో యన్న విషయము ప్రజావిరగపైనున్న విషయము. అందుచేత ప్రభుత్వమును పూర్పు అధికారము ప్రజల సాత్రిను విషయమును గ్రహించవలయును. ఈమాక్కును ప్రతిపక్షమువ్యాసా ప్రజలు సాధించగల్గుదురు. తాత్కాలిక ప్రభుత్వమును పడగొట్టి, అస్థానము వాక్రమించుకొనే మాక్కు ప్రతి ప్రజాస్వామ్యము ప్రతిపక్షమున కొనంపును. ప్రభుత్వముపై ప్రజల శేవగింపుగల్గుటకు ప్రతిపక్షములన్ని విధములా ప్రయత్నించును. ప్రజలను తమవైపున కాకర్తించుకొనుటకు ఎకల శిక్షలు కప్పించెయును. నీవిని నేరముగా పరిగణించి, దాని సాగుతో పత్రికాస్వాతంత్ర్యమును తగ్గించుట కుద్యుక్తమైనతో నేటి ప్రభుత్వమే చిరకాల మధికారముండుండుటకు నిరం

కుకూగా నట్లు ప్రయత్నించుచున్నదను అనుమానము ప్రజలలో కలుగవచ్చును.

భాగ్యతారసీతముగా యేవో కొన్ని పత్రికలు వార్తలను, విశేషములను ప్రచురించవచ్చును. అట్టి యల్పసంఖ్యాకములగు పత్రికలను నుపసంహరించుకొని పత్రికలకన్నిటికీని కర్తించునట్లు శాసనముచేయుట ధివలదీయవలెను. న్యాయ సంప్రదాయము దొక మూర్తియై యున్నది. "ఒక అమాయక వ్యక్తిని విడిచి పెట్టవలసివచ్చినపుడు తనతోబాటు తొమ్మిదిమంది నిజమైన శేరస్తులను విడుదలచేయవలసి వచ్చినను, ఆ తొమ్మిదిమందిని వదిలివేసి, ఆ అమాయక వ్యక్తిని రక్షించవలెను." క్రిమినల్ న్యాయశాస్త్రములో, శేరముచేతనను విడుదలమును విధారణచేయుటకు, నూటికి మారు పాళ్లు సాక్ష్యము కావలయును. ఇట్లు కొరటవలన య శేక ముం ది నిజమైన శేరస్తులు తప్పించుకొనుట సంభవించును. అట్లులేనిచో, కొంత మంది అమాయకులు శిక్షింపబడుట సంభవించును.

అంతయుగాక వాక్స్పర్శతంత్రము నకును, భావస్వాతంత్ర్యమునకును, పత్రికా స్వాతంత్ర్యము నకును కొన్ని పరిమితు లిడివరకే యున్నవి. రాజ్యాంగము 19 వ మూత్రములోని రెండవ ఉపమూత్రము (Clause 2 of Act 19) దేవుని విధముగా ఈ వాక్స్పర్శతంత్రము మొదలగుది విదేశీయులతో నునకున్న ఘోషాసంబంధముల కపాయము కల్గించునట్లుగానున్న యెడల, లేదా నీతి నియమములను పాటించవలెనగా నున్నయెడలనూ, శేరమును చేయుటకు పురికొల్పినట్లుగా నున్నయెడలనూ, యితరుల గౌరవమును భంగ పరుచునట్లుగా నున్నయెడలనూ, వాటిని శాసనరూపమున తిగ్గించవచ్చును. సెడిషన్ (Sedition),

డిఫేమేషన్ (Defamation) మొదలగు విషయముల నెదుర్కొనుటకు మన క్రిమినల్ న్యాయశాస్త్రముం దిడివరకే కొన్ని మూత్రములున్నవి. భాగ్యతారసీతముగను, అసభ్యముగను ప్రవర్తించు కొన్ని అల్పసంఖ్యాకములగు పత్రికల వదుపాజ్జలలోనుండుట కొనాగ్రములు చాలవు.

రాజ్యాంగమును విరోధముక రాజకీయ పక్షమును చిరస్థాయిగా అధికారమున, నుండుకొనుట కుపయోగపడు ఆయుధముగా నుద్దేశించరాదను విషయమును దేశక్షేమమును కొరకు ప్రతిరాజకీయ నాయకుడు మనసునం దిడుకొనవలయును ఏమిదు రాజ్యాంగమును (Weimar Constitution) పాట్లలే విధముగా తివకమునముల మెలిక పార్టీకరపత్రముగా మార్చెనో, దాని ఫలితముగా జర్మను జాతి వివిధముగా భాగపడి వలసివచ్చినచో మన హింసాపద్ధి ముద్రా ప్రియంగుండు కొనవలయును. ముటివాటికి రాజ్యాంగమును సవరించుచున్నచో ఇదియొక జాప్యముగా మారును. కన్సర్వేటివ్ పార్టీ (Conservative) పార్టీయని తలచుటకు కాంగ్రెసుపక్షమే యింత తొందరపడి రాజ్యాంగమును సవరించుట కుదుర్చుకొనెనచో, ప్రజాతిగాములమనీ, అత్యంతప్రజాతిగాములమనీ చిందులు ద్రోక్కు యితర పార్టీలు అధికారమునకు వచ్చినచో, ఈ అసభ్యప్రదాయముల నాధారము చేసుకొని తమ కార్యక్రమమున కనుకూలముగా రాజ్యాంగమును దీసి దీనము సవరించి ప్రయత్నించవచ్చును. అప్పుడీ ప్రముఖ కాంగ్రెసునాయకులు ప్రజలముందుకు వచ్చి తమ నిరసనను తెల్పుట కొంచెము కంటక్రాయముగా నుండునను విషయము అధికారమువంతున్ని కాంగ్రెసుపక్షమువారు గ్రహించుట యవసరము.

సాహిత్య సమవాకారం

‘సీరపాణి’

ఈ నాటికలో ఆయా కవులపాత్రలు పాడేపాటలూ, పద్యాలూ, గేయాలూ, పదనపదాలూ
* ఆయా కవుల స్వీయరచనలనుండి స్వీకరించినవే-వారందరికీ కృతజ్ఞత : *

: ప్రథమాంకము :

: నాంది :

శ్రీకాశ్యాత్తరనవపీఠులు, సిత
శ్రీ స్వేచ్ఛకాష్టాయిత
వ్యాకృత్యాక్షసామిదేని జ్వలన
వ్యాలోల ధూమచ్ఛలా
చ్చేక ప్రాభవ జంఖసీకృత సుర
త్యేష్టాధివాసాధికుల్
త్రేకుల్ లేని కపి గపి ద్వితితిక
భీతార్తి కేంద్రద్వైదా.

నాంద్యంతమున నూత్రిధాతుడు: గిరిశం ప్రవేశించి:

గిరి: కవితారంగం కమ్యునిటీపాఠశ్ఠా
లాంటిది. ఈ ప్రదర్శనంలో వేదం వయ్యటానికి
మాకు అభిమానమున్నవారివే ఆహ్వానించామని ఆనం
భ్యాకంగా వున్న అంగ్రకవిపుంగవుల కందిరకు
అవకాశం లేకపోయిందని ఏ ఒక్కరూ చెంలేలు
పెక్కిలేదు. ప్రతీక మహాశివయలలో ఎవరికి
ఎలాంటి ఉబలాటమున్నా పారా పలుగూ లేకుం
డానే పరాహితీ గా పదిలోకి వచ్చేయ్యవచ్చు, —
అంటే ఈ రంగంమీదికి ఉరికయ్యవచ్చు. సందర్భా
సందర్భాలలో నిమిత్తం లేకుండా బైచిత్ర్యా వాచి
త్యాల ప్రమేయం అంతరికంటే అక్కరలేకుండా,
పాటగాని, పద్యంగాని, గీతంగాని, గేయంగాని,
వదనపదంగాని, పదపద్యంగాని ఏది బడితే అది
ఎవ్వరు బడితే అవ్వకు చెబుకును గూ చెయ్యవచ్చు-
యోగ్యతా యోగ్యతల ప్రతిబంధక లేమీ లేవు.

గిరిశం యా నాటకానికి నూత్రిధాతు డేదొంటిని
మీలో కొంతమందికి ఉక్రోశంగావుంటే వుండ
వచ్చు. కొహంటికీ పాయిట్రీకో, బుద్ధిమృగాంటి
వివ్యాగంధంలేని విడోను సహితం సంస్కరించి
నూత్రిధారణ చేసిన మహాశివరి నేను నూత్రిధారి
కాకుండా ఈ ప్రదర్శనం రంజనదని మహాశివ
యిదాతుంటే సరేనని ఈ కార్యభారాన్ని నెత్తిన
వేసుకున్నాను; యిందుకు క్షంతివుణ్ణి.

భారతీవాతి ఉద్ధరణకు అటు మహాశివుడు రాజ
కీయ మహావిద్యమాన్ని సారించిస్తే, అంగ్రజాతిని
ఉద్ధరించటానికి సవ్యాంగ్ర మహాశివులు సాహిత్య
మహావిప్లవాన్ని మోకించి మన కంఠాలు తెగిచా
కుండా కాపాడి రక్షించిన సంగతి మీ కందరికీ
తెలుసు—కొందరికి తెలియకపోయినా యిప్పుడు
నేను చెబుతున్నాను గనుక తెలుసుకోవచ్చు. ఆ
మహా కవులందరూ సవ్యాంగ్ర సాహిత్య
రంగంలో కాబోపకాఖలుగా నిల్చివిరియిచేసిన విప్లవ
పరంపరల పుణ్యకథనం లిటుమందు ఇప్పుడు ఈ
నాటకరూపంలో ప్రదర్శించే అవకాశం మాకు కలిగి
నందుకు ముమ్మరిని మేము అభినందించుకుం
టున్నాం.

ప్రణయ విప్లవ మహాకవనానికి ప్రాతిపదికగా
అవ్వద్దొరచితిమై ఒక ఖండాఖంస మహాకావ్యాన్ని
నూయామావగోగ రాగంలో మువదిచేసుకుంటామి:

1 సీలాలలోనున్న నియమంబుతీసి
బంగారులోనున్న చాలను తీసి
మేల్చి పన్నీటిలో మిగడల్ తీసి
నీహారగిరిలోని నీలిని తీసి

1. శ్రీ కొల్లూరి భర్తారాయకవిగారి చాళి
కవులుండి.

కృష్ణవేణుమ్మలో కీర్తిని తీసి
ఎండమావులలోని యింపును తీసి

[వెంకటేశం ప్రవేశం]

వెంక : తెలిసికమ్మలలోని విలవను తీసి —

గిరి : అరి! నీ యిల్లు బంగారం గానూ! నమయా
నికి యొక్కణ్ణుంచి ఊడిండ్లావ్ మైడియర్ పేక్స్
పియర్?

వెంక : ఏమిటి బానా ఏవో వాటకం అడు
కున్నారట!

గిరి : ఏవో వాటకమని విన్నవించగా అంటున్నా
వేటబోయ్! విశ్వశ్రేణులందాకర్తలు, ఆలాల
గోపాల పకలాండ్ల ప్రభావమ్యులవారమలు, గణ
గణాయమాది కళలతో కృష్ణ రంగుతో యాదానాలు..

వెంక : అరి నీ సమాపాలు నిట్టబంపాలు
కానూ, అవిలు సంగలేదో కాస్త తెలిసేట్టు చెప్ప
వయ్యా!

గిరి : అయిన, నవ్యాండ్ల మహాపుల నిత్య చరి
తాన్ని రూపకంగా ప్రవర్తించిపోతున్నాం.

వెంక : అవునుగానీ, ఈ వాటకానికి సరిలకు
జాలన్నీ సక్రమంగా ఉన్నాయో లేవో కనుక్కు
రమ్మంది అక్కయ్యి లక్షణయుక్తం కాని వాటకం
యాస్తే రారవాదిసరకాకు పోతాడు గనక, అసంగ
లేదో వేలంది పనేమీ గవప కనిలపంబోంది.

గిరి : అరి నీ బొడ్డు పాక్కా! పీకబొడికే
తెచ్చావ్ — ఆటబొడికటమ్ర ఛాందసమ్ర మనుషులచేత
అలంకారకాస్త్రాలు చదివించొద్దురా అంటే నీ కిరీం
పొయ్యికాలం?

వెంక : అటన్నా లేమీ రంజించవ్ — సంగులూ
సంధ్యం గాలూ ఎక్రమంగా లేకపోలే పనేమీ రావని
మొరాయిందిమికో —

గిరి : వాటికిళ్ళా కోసిరి సంగులు — యంతవాణ్ణి
శేను వాటకమాడిస్తుంటే సంధిలకుదాలు తెక్కిమిటికి
ముందు నీను బెడకుట్ట వెనుకనీను ముందుకు కొంచెం
రీపిడిట్ చేసి అడిస్తే భవవాసంగులు వాటంతటి కని
ఉడిపివెతాయి. అంతటాలన్నీ శేను యాదుకుంటాను
పోయి త్వరగా మీ అక్కయ్యను కేకేసుమరా.

[వెంకటేశం నిష్క్రమణం]

భరతకాస్త్రశీత్యా ప్రవర్తించబలనీన ప్రమాదం
ఒకటి చచ్చిపడ్డిది గనక భారతానానికి ఎక్కువ అవ
కాళం కనిపించబలలేదు. అడుగో పార్క్లర్ ఫౌంటెన్

కాకుతో పరకట్టు (నొక్కుకున్నా రప్పతే కని
పాత్రాలో! ఇది నీజం. (నిష్క్రమణం)

తెరలేదగా పార్క్లర్ ఫౌంటెన్ పిన్ కాకులా
పట్టుకుని విశ్వవాక్ సర్వినారాయణ గారు ప్రవేశించి :

వి. సత్య :

అతిమనోబుద్ధ్యహంకృతు లౌపదిపదు
లాత్తగండూపిత్రత్రయు లౌర్యవహ్ని
గర్భితాంబై నైవమ్ములు ఘనులు ఋషుల
కెవ్వడువిరోధి తద్వధ కెత్తిన యది !

[నిష్క్రమణం]

ఆకుపచ్చల పేటాల్కులానూ, ఎర్రటపేటా
బువ్వోటూ లోడుక్కుని ఎర్రబండా మ్రుచ్చుకుని
తాంపెంపేతనూ త్రిత్ర ప్రవేశించి :

త్రి త్రి :

రూ! రూ! రూ!

రూటక్ పటక్

రూ! రూ! రూ!

హింసన చణ

ద్వంపన చణ

హింస రచన

రూ! రూ! రూ!

వివవాయువు మరఫిరంగి

టార్పివో, టార్నవో

అది వెలయం

అది నమరం

అటో యటో తెగిపోతుంది

సంరంభం

సంక్షోభం

సమ్మర్దన సంఘర్షణ

రూటక్ పటక్

రూ! రూ! రూ!

... ..

మరో ప్రపంచం

మరో ప్రపంచం

... ..
అన్ని కిరీటపు ధగధగలు
ఎర్ర బావులూ సగనిగలు

... ..

Charlie Chaplin, Joseph Stalin
Walt Disney, George Hugnet
Greta Garbo, Pirandello
ఇటీవల మా Inspiration.

Sigmund Freud, Harold Lloyd
Albert Einstein, Jacob Epstein
హరీన్ చట్టో, సి. రాం. మూర్తి
ఇటీవల మా Inspiration.

... ..

కథాకర్త, కూచిపూడి,
జావా నాట్యం, Russian Ballet
Jazz, Rumba, Carioca
హుమారి నైయ్, సిమా చే నైయ్
Don Bradman, Mohan Bagan
Walter Lindrum, Vines, Codhet
కొంచెం Carroms, కాస్త Ping-pong
ఒక కప్ కాఫీ, ఒక పఫ్ Cigarette

... ..

మరో ప్రపంచం

మరో ప్రపంచం

మరో ప్రపంచం

రూమా! రూమా! రూమా!

హించన చణ

ద్వందన చణ

హింద రచన

రూమా! రూమా! రూమా!

రూబక్ పటక్

రూమా! రూమా! రూమా!

గంతులు చేసి చేసి అరిసిపోయి అక్క పెత్తన్న
ఒక పండికారి పెంచినూడ జూన్సుని, పడిపోకుండా
వ్యాధిని నిలుపుకొని సిగరెట్లు ముట్టిస్తాడు.

శే పథ్యంలో బొంబులు గొంతుతో పకాళి:—

పకాళి:

నా యీ వచన పదాలకే దుడ్డు కర్రతో
పద్యాల నడుముల్ విరగరింకానే!—

శ్రీశ్రీ ఆకేళిలో పెంచినూడనుంచి శేచి
పెంచితోపాలు క్రిందపడి అదే పోలలో:

శ్రీశ్రీ:

అథాన్ని ఆస్వాన్నపు అడవిలో వదిలి
గద్యాన్ని పద్యానికి పెళ్ళి చేద్దాం—
కాదన్న మాదన్న మెనకేనావుంటే
వేమన్న యేమన్నాడో చూడమందాం.

శేపథ్యంలో పకాళి:

చిన్నయ సూరి బాలవ్యాకరణాన్ని...

శ్రీశ్రీ: ఆపాపు నీదుకుర్ర!—

చిత్తు చిత్తుగా

చిరకేస్తాం—

ఛందోబందో బస్తులన్నీ

ఛట్ ఛట్ మని తెంచి

Damnit ఏమిటా యిదంటే

Pray it is Poetry అందాం.

శేపథ్యంలో పకాళి:

ఇంగ్లీషు భాషాభాండారంలోనుంచి

బందిచోటుంకేసి కావాల్సిన

మాటల్నూ దోస్తాను

నా యిష్టంవచ్చినట్టు చేస్తాను

అనుసరిస్తాను నవీనపంథా—కాని

భావకవినిమాత్రం కాన్నీ

నవాం భావకవిని—

“ధీధీధీ త్వమేవాహం” అంటూ ఆరుద్ర
ప్రవేశం:

అడవి :

ఆ థి షేక్ బుక్ లిక్
అందిమే హుతుభుక్
క ఖ గ ఘ ఙ
చావుకి అనుజ్ఞ—
ఆశేమన శుక్కు—
అందమైన బ్ర—
కొంత మెతుకుతో
నిండుతుంది స్త్రీ—
కడుపునిండు మె—
కొంత బ్రతుకులో
దొరుకుతుంది లే—

మత్తీరక్తం శోశితబరీద కొంత పావు
రాయిల నెక్కించుకుని చాకిరక ప్రవేశం :

చాకిరికి :

నావేదనలో జన్మించిన ఊహింపులు
లోడగటాసికి వ్యాకరణసూత్రపు
రెడీమేడ్ దుస్తులు లేక
దిన మొలల్లో ఉరుకుతున్నాయి
లోకానందీ!

ఈ యిద్దరీ నూసేటప్పటికి త్రిత్రికి తిరిగి
ఆవేశం వచ్చేస్తుంది.

హారోం! హారోం హార!
హార! హార! హార! హార!
హార హార హార హార!
హారోం హారా!
మరో ప్రపంచం
మరో ప్రపంచం

తిక్కిన యిద్దరూ కూడా అందుకుంటారు.
ముగ్గురూ కవాతుగా విడుస్తారు.

పదండి ముందుకు
పదండి తోనుకు
... ..

కదం త్రొక్కుతూ
పదంచామతూ
హృదంత రాశం గర్జిస్తూ
పదండి పోదాం
విసదడలేదా
మరో ప్రపంచపు జలపాతం
మరో ప్రపంచం
మరో ప్రపంచం
... ..
కనబడలేదా మరో ప్రపంచపు
అగ్ని కిరీటపు ధగధగలా
ఎరబావుటా నిగనిగలా!

[నిష్క్రమణ]

నమకమప్ప తెం నెమ్మడిగా లేస్తుంది. బందిరు
రాబట్టినవేటకుండువ్విర హారల హారెట్ చేరు
వులో ఒక గొడుగుల దుకాణం! గొడుగుల దుకాణ
మంటే, గొడుగులమే దుకాణం కాదు; తాటాకు
గొడుగుల క్రింద పెట్టివున్న 'కవిరా' పావుగ్రి
దుకాణం. దుకాణంహిద మట్ట గాజుపంటూ
కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు మాన్యువంటారు,
ప్రక్కనే పింగళి చక్కింకాంతింగారు జొన్న
కంఠులు వుచ్చుకు మాన్యువీ ఉదబియ్యం కొడుకు
వుంటారు. దుకాణందగ్గర ఆడా మగా చాలామంది
మూగి అక్కడున్న పటపటన్నిటిని వింతగా చూస్తూ
వుంటారు.

వేంక :

మాతారా? దీనిని జూతపల్లవ ఖాదిని
పికాంగనా గాన నివ్వనంబు
కొందురా? దీనిని క్రొమ్మెఱుంగులజల్లు
పనికే గాదగిన కుండనవుల దళ్లు
కావలెనాయ్ది, కలువపూరేకు

పొత్తేములఁజిప్పిలెడు మెత్తందనంబు
వలయునా? మలయవర్గర సానువులనుండి
దిగుమతియగు కమ్మలెమ్మగలివి
తీయుదుర? దీని విన్నల తేటనిగ్గు

ఒకయుదుర దీని బచ్చకపురపుదావి
కోరికొందురా దీని ఎటింజలము
త్రాచిచూతురా దియ్యని పూపుచేని?
నికరమై అకలంకమైన నరకుల్
నిర్దుష్టముల్ మీ పరి
తుకు దాళింగల మేలికొందినును మీ
కన్యపు మోసంపు న
ర్తకుడకగాను, కులగ్రమాగ్రము బే
రమ్మిద్ది భాషా కుమా
రకులారా! కొనరండు మీరు కవితా
రంభ ప్రియం భావుకుల్.

శంక:

ఈనాటిదా మాకు బానయ్య చూమూల
పురుషుండు యజ్ఞకీ నరకులమై

లక్ష్మి:

ముత్తన్న సెట్టి మా ముత్తార పింగళి
వారింట్ల తననాడు వతనకాడు

శంక:

కన్నయ్య మాతాతకాలాన చేమకూ
ర్వం కన్న మాకొట్టు బేరగాడు

లక్ష్మి:

ధవలేశ్వరమున మా తండ్రి యంగడిమీద
తిరుపతి కవులు నీ నరక కొనిరి.

ఒక కుగ్రాడు:

కోటయ్య మామ ఈ కుండు దగ్గర గదా
లేత లేతచి కోసి గోతమెత్తు

శంక:

నమ్మకమైన యీ నరకమ్మునందు
వాంధ్రదేశమ్మునలు చిక్కులందు నిరిగి
వతిను గావత్తుచే ననువత్సరమ్ము
నొకపరి కొనుండుమాట నమ్మకము చెలియు

ఎదురుగావున్న గోంతుర దుకొంబాడు:

కొత్తగా బేర వెండుకు నత్తెమయ్య
మెరక నేలోన మెచిన కరుకుకూర
ఉడకదనమాక, లేహమై ఊరుకుంట
దడుగు రేపాచ్చి! పోనుకోలాణ్ణిగాను!

గడ్డితట్టతో గ్రావగరల్ ఒక తెచ్చి దుకొం
బుండు తిట్టదంపుమి లక్ష్మీకాంతం గారిలో!

గ్రా. గ: ఇదిగో! యావుయ్యా! ఈ యాగానీ
పోవలియ్యవెట్లు—ఓరి నీయిల్లు బంగారంగానూ
తంపటమ్మ యెయ్యకుండా పచ్చిగింజలే అమ్మ
కుండావేం వాయదారి యాపారం!

లక్ష్మి:

పచ్చజొన్నలు తియని పాలుగారు
లేతగింజలు తినుము—కాలించిన వింత
తీపియుండదు—

గ్రా. గ: పచ్చియ్యా యెచ్చియ్యా—కోరగా
యితేవా పొమ్మన్నావా?—దూటలు తెప్పదిచేగానీ
మరిసి కక్కడా కదకులేదేం.

లక్ష్మి:

—తట్ట నత్తెదవిచేల

నూగుపోవ నూదెడి దాకనాగలేవే?

ఒక కుగ్రాడు: (వెంకటంబి యాలచేసి)

2జొన్న నేనుకేడ సొగసు కత్తెనుసూసి
నిన్న తేలమించి నిదరలేదు

దాని నన్ను గూర్చి దయజూడుమాధవా
పొన్నపూలు చెచ్చి పూజనేతు.

లక్ష్మీకాంతంగారు తెల్లబోతాడు; ఆ పడుచు
నట్టుమండి 'ఓరి నీతమ్మలాగా! నీకేం పొయ్యేకొలం'
అని కుగ్రాణ్ణి తిడుతుంది.

కుగ్రాడు:

జొన్న నేను కవిత్వమే సుందరాంగి
కొత్తసోకుల పోకిళ్లు కులుకులాడి
దొంక నేలోన యెంకి నీరంకె యింటి
పచ్చగడ్డిలో నీమేని పనలుగంటి.

2. ఒక పాతిపద్యం: రంయితేమి తెలియదు.

గ్రానగరలో తిట్టుబుద్ధునిని మర్రాణ్ణి వెంటబడి
మరుమునుంది:

మర్రాణ్ణి: (జంగివంలలోనుంచి ఒక వస్తువుతీసి)
ఈ యివపలలు తీరిబట్టాయో? హాయిని పిన్నులా?

వేంక: హాయిని పిన్నులు కొవు నుకరికా
పత్రాలు.

ఆదివ: నుకరికాపత్రా తీరిబట్టి? ఎందుకట్టి
ఒకమర్రాణ్ణి: పాపం మీ తెప్పిదూ మాదిగ
భాగోతిం దూర్జేదల్లేవుంది.

వేంక: ఏడిచావ్ నోరుముయ్యి!

ఆదివ: అయ్యో పాపం ఆమర్రాణ్ణి తివతావేం?
తెలియకడిగాను గమక చెబుతున్నాను—ఇంతలోక
లంతకోప మేరిబట్టి!

వేంక: అంతంకోపం ఆడవాల్ని ఏటిసి బుగ్గల
మీద అంటిండుకుంటారు.

ఆదివ: ఛీఛీ! నేనెం అలాంటి పోకిరి వేమలు
వేసి ఆడవాన్ని నుకున్నావా యేరింటి? ఛేకుపాడిన
డిబ్బాలిం పేయియ్యి.

లక్ష్మీ: ఛీ! ఛీ! ఛీ! సంప్రదాయమా చట్టు
బంపలా?

వేంక: చిరగా కొట్టుమీదనుంచిలేచి అక్క
దున్న జవాన్నందర్నీ వెనక్కు పడకొస్తా:

కవితా లతాంగికి కర్ణభూషణమైన

కలువ మీచేబడి నలిగిపోవు

మీ కృతికన్యలకీ కుండనపుడభక్తు

నగలుకై నేయు భాగ్యమ్ము కలదె

యీవలిగాడ్చు మిమ్మావహించిన తన

జ్వాల లినునెగాని సౌఖ్య మిడదు

తీయని యీగండు కొయిలగానంబు

వెగటాయె నొర మీ పీనుగవకు

ఈ తుమారజలంబు మీ చేతులంటి

మలినమైపోయె కొనకున్నమానెపొందు

నుకవి భోజ్యమ్ము లిచటి వస్తువులు వీని

నలిపివేయకు డట్లు నిటు గలచివైచి—

మర్రాణ్ణి: 'నుకవి భోజ్య' తీరిబంటి మట్ట
పికలా?

వేంక: పేకీరరావుగాను అహంతం అగ్గిరాముడై
తాటాకుగడుగు పీకేసి గొడుగుకాను పుచ్చుకుని

మర్రాణ్ణి వెంటబడి తగుమునుపోతారు. లక్ష్మీకాంతిం
గాను చెల్లచెప్పినవ పరకులన్నీ జంగిదాల్లో పల్లకుని
నెత్తిపట్టుకు బయలుదేరతారు.

లక్ష్మీ: ఛీఛీ! వట్టి దరిటివర్ర- లాధింలేదు—
ఇక్కడనుంచి అటు వేసి చికాపట్టానికో ఇక
దుకాణ మెత్తెయ్యాలిసిందీ. (విష్రయగం)

మర్రెల, హోకోరియం, తారాలూ—రిజవ
చేస్తూ ఒక తిండా అభ్యుదయం రచయితల ప్రవేశం:

రికీలుగుజ్జుము పైని

బాలీను కానుకొని

ప్రాణాలు లేనట్టి

భగవంతు డొచ్చాడు

ఊరంత ఊరేగుతూ

దిత్రివము సారించుతూ

కూలిమా బడగండిరా

అన్నాలు

చాలవని చెప్పండిరా!

కంచుగుండెకు నూడ

కనికరము గలదన్న

మాయవేదాంతాల

మాటేదో సూదారి

జాలిగిలబడి మొక్కరా

వివకుంఠి

చెవిటి మొద్దని ఏడరా

ముక్కోటి దేవతలు

మూర్తులు కంపిల్ల

కోటి చేతులుదాచి

గడ్గోలుగా లేచి

కూలిమా బడగండిరా

అన్నాలు

చాలవని చెప్పండిరా!

3. ఒకా నొక అభ్యుదయకవి రచన.

శేషశృంగలో విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు!

అతిమనోబుద్ధ్యహంకృతు లౌచినవదు
లాత్ర గంధూపితత్రయు లౌర్యవహ్ని
గర్భితాంతస్తపస్కులు ఘనులు ఋషుల
కెవ్వడు విరోధి తద్వ్యధకెత్తిన యది!

అభ్యుదయ భజనపరులు తాలూ మర్రికొ
యొక్కడి వొక్కడి లోడువీధి పాచిని తిలోత్రోవనూ
పరాధి. సత్యనారాయణగారు ప్రవేశం.

సత్య:

అల నన్నయ్యకులేడు తిక్కనకు లే
దాధాగ్య మస్సార్యమ
డలఘుస్వాదు రసావతార ధిపణ
హంకార సంభార దో

హల బ్రహ్మమయమూర్తి శిష్యుడయినా
డన్నట్టి దావ్యోమ పే

శిల చాంద్రీమృదుకీర్తి చెల్లనిల్ల వం
శస్వామి కున్నట్లుగన్.

రెండవప్రపునంచి జలమూర్తి మక్కిదేవాళకాస్త్రీ,
వరభ పాండీకాస్త్రీ, ప్రవేశించి, ప్రాంజలిమృదై
కాకరిరి :

జ. తు :

కించిత్తిక్త కషాయమాడబరన

క్షేపాతి రేకాతి వా

కన్దార ప్రచయావకాశములలో

కన్యద్వ! గంధాశ్మముల్

చంచల్లీల నుదాత్తవాగ్ధరిమతో

సాధించివేధించుమా

పందారింది ప్రవహి కాకృతికృతి

పాపాపాక ప్రభా !

తెర దిగిపోకుండి—పారకాయబుర యేకతార
తంబురా మీటమీ తెంపందుకు కదిలించిల వెంకట
రావుగారి ప్రవేశం: తత్వాలు :

‘దాక్కునివుంటాయి

దారంటగడ్డి, ని

దుక్కునివుంటాయి!—

తలపగరాని పూలు

పిలవగబోనిపూలు

నిలువగలేనిపూలు

దాక్కునివుంటాయి

దారంటగడ్డి, ని

దుక్కునివుంటాయి!—

గ్రుక్కెడు వాపసిళ్ళకు

పక్కున నవ్వుతాయి

ఉక్కగ కానంతుంటే

త్రొక్కటపడతాయి

దాక్కునివుంటాయి

దారంట గడ్డి, ని

దుక్కునివుంటాయి—

ఒక్కడ నడుస్తూవుంటే

చుక్కలు పొడుస్తూ వుంటే

మక్కువ గూర్చోమంటాయ్

ఎక్కడో ఎందుకోచెప్పవ్

దాక్కుని వుంటాయి!—

వెంకటరావుగారు నిష్క్రమించగా, కాకి
కాండి బుజానిబట్టుకుని రెండోవపునంచి వెంగళి
లక్ష్మీకాంతింగారు ప్రవేశించి:

లక్ష్మీ:

స్థానము మోక్షలక్ష్మీకి, ని

ధానము ధర్మమహాత్ముకున్, దిరో

ధానము మందబుద్ధికి, ని

ధానము మానసతృప్తికిన్, నమా

ధానము మేధకున్, సుచరి

ధానము ధాత్రివధూటికిన్, మహా

ధానము శ్రీకి, నీ తనువు

తానపారంబగు నాకు జాహ్నవీ!

వీళ్ళు చేసిన కొన్ని రాగి బుద్ధిచెంబులు కావడీ
బుట్టలోనుంచి బయటికి తీసి :

ఇదిగదిగో గంగాజలముండో రామాచారి!
బురాన్ తెరువునీళ్ళు కాదండో రామాచారి!
గంగాధుడి జలాజాబంధుని రామాచారి!
లలింగీ పియకు పిండివరసం రామాచారి!
ఖరార్ బుడి చెంబుగో రామాచారి!
శిఖా చెయించి తెచ్చానుండో రామాచారి!
తిరురాణందరి అనుమానములే రామాచారి!
శతతంధిల్లు పీఠులివిళి చెయించిడిరామాచారి!
(విష్క్రిమణం)

: ద్వి తీయాంకము :

[గీతం ప్రవేశం]

గీతం: రామన్నది చంద్ర ప్రజల మహోద్ధరణకు
గాను భావకవులచే సారించబడిన మహాస్మృతి విప్లవ
స్థులు. అటు గాంధీజీ ప్రారంభించిన స్వాతంత్ర్య
మహా విప్లవానికి మద్దతుగా ఆంధ్ర మహాకవులు లేవ
దీరిన మహా విప్లవం.

[చంక లేకం ప్రవేశం]

చంక: విప్లవం విప్లవముంటున్నా వేరిటిరావా.
కానిసీటురామయ్య గడిపగ్గిర కల్లుదుముటున్నాడు
కాస్తానంతు లెగిండు.

గీతం: ఆరి బ్రెహ్మచారి! విప్లవమంటే, కత్తులూ
కటాక్షా, సత్యాగ్రహాలు, చట్టబండిలూ—అంటాటి
బాటవరకం రాజకీయ విప్లవ మనుకుంటున్నావా
యేరిటి! ఇది సాహిత్య విప్లవం.

చంక: విప్లవం అంటే ఎవరిమీద? ఎందుకు?

గీతం: ఎందుకు ఎవరిమీదా అనటానికి ఇది
రాజకీయవిప్లవం కాదురా బాబూ అంటే వినివో?
ఇది సాహిత్యవిప్లవం. విప్లవంకోసమే విప్లవం. కళ
కోసమే కళ; ఇది ప్రణయోజ్వల మహావిప్లవం.
ఈమహాద్వైతానికి, ద్వైత్యాలోకానికి పోటీగా
రమ్యాలోకం రచించి ఆనందింపువాచాక్షులను చిత్తు
క్రింది ఉలికిపెడ ఆచార్య రాఘవోలు అధ్యతన
సూత్రకారుడు, ఆపైని భాష్యకారుడు గీతం.

ఆచార్య శ్రీ పాదులు అంబరకలాస ఆవిర్భ
వించి ప్రణయ మహామూలాన్ని ప్రవచించబోతు
న్నాడు కామాక్ష!

[చప్పట్లుకొట్టి ఈల వేస్తాడు — లైట్లు ఆరి
పోతాయి—తెరవొడ సుంద్రంగా వెలుగు వక్రం
విచ్చుకుంటుంది. వెలుగుదలకొనికీ మృగ చిమ్మ
ద్రవో శ్రీ రాఘవోలు సువ్వారావుగాడు]

4. సులక్షణపారం రచించిన లాక్షణికుడు.

సువ్వా!

మూడు లిచ్చయిందెదరు సంభోగ ముఖము
నే వియోగమాధుర్య లీలావిపాక
మనుభవించ నజ్జూడెద!

[గీతం గయ్యెనుని యాల శోభితాడు; సువ్వా రావు
గాను అప్పక్య మైపోతాడు; లైట్లు వెలుగొంది]

గీతం: 'సంభోగంలేని సంయోగ' - ద్వి తీ
ప్రాయోగికా! — (ఈలవేరి వచ్చులు కొనుటూ)
కొట్టెయ్యండి చప్పట్లు! (ఎవ్వరూ కొట్టరు); పోనీ
బద్ధకం నావుంటే చూసెయ్యండి.

చంక: సంభోగంలేని సంయోగ మేరిటి వా
లలకాయి 'విరహం రమ్యేస్తాన మన్ని నాని కొచ్చిన
గాడిదగ త్తెరువా?

గీత: అబ్బాయా యికిన్నీ సేమవార్క పంగులు
నీకు తెలివుగాని యిక శోభకో. ఆధునాతన రస
నిర్ధారం నీ కలూ అర్థమాయుంది యింగ్లీషు దగువు
కొంది.

చంక: ఇదుగో! బావా! మర్యాదగా చెబు
తున్నాను. అబ్బ, కదా అలాంటి డిప్లీలేవో దర
వండిగాని రసం గినిం అన్నారంటే మాత్రం...

గీతం: ఆరి పిడుగా! ఆ గోదాలోకొస్తే
మోదేస్తా నంటావ్!—ఇంతకీ మరి ఈ ప్రదర్శనం
కొనసాగించడమా చూసెయ్యడమా?

చంక: ఇంతాకా వచ్చి పోయేదేమెందుకు
లైట్లు దిండిగ—కానీ.

గీతం: (ముందుకువచ్చి) సోదర సోదరిము
లాదా! ప్రణయ మహావిప్లవం ప్రారంభమౌతోంది;
ప్రణయమే దుఃఖం, దుఃఖమే అంధకారం: అదుగో
అంధకార నావరిస్తోంది!

[ఈలేస్తాడు — లైట్లు ఆరిపోతాయి—సువ్వా
యాల వేస్తాడు రంగంమీదికి బ్లూలైట్ ఫోకస్.]

గీతం: (అంధకారంలో అనుభు) అంధకారం
అణిందిపోయింది; రంగంమీది బ్లూలైట్లు పడు
తున్నా (పేక్షకులు కాలరాతగా ఊహించాలి!

(విష్క్రిమణం)

మళ్ళికీరిలం తెట్టుమని శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణ
కావ్యీగారి ప్రవేశం :

శృంగే:

ఎవ్వరని యెంతో నన్ను ఏననంత
శోక భీకర తిమిర లోకైకవత్తిని
కంటక కిరీటధారిని, కాళరాత్రి
మధ్యవేళల జీమూత మందిరంపు
గొలుపు కూటాల నేకాంత గోష్ఠి దీర్చి
దాళణ దివాంధరోదవ ద్వమలశ్రుతుల
చాంగి యుహ్యంగి యుహ్యంగి పారలిపాపు
నా విలాప నివిడ గీతికావళి వి
రావముల నర్థరాత్రి గర్భము మరియు
మరియు భీషణకాళిమోన్మత్తగాగ
జేయుతరి నన్ను మీరు వీక్షింపలేదా!
నన్నుగని యేరు చాలి జెందంగవలదు
నాకు విశ్వాస తాళవంతములు గలవు
నా కమూల్య మపూర్వ మానంద మొనగు
నిరుపమ నిశాంత దుఃఖంపుఁధులు కలవు—
ఎవ్వరని ఎంతో నన్ను?—

* * * *

మీరు మనసారగా నేడ్వసిరు నన్ను—
నన్ను విడుపుడు—ఒకసారి నన్ను విడిచి
నంత నేకాంత యననికా భ్యంతరమున
నెక్కినెక్కు రోదించును విసువులేక
వింతిలేని దుర్భరశోక విషమగీతు
లేడ్చివైతును!—

* * * *

ప్రేయసీ! ప్రేయసీ!
ప్రియదనే! ప్రేయసీ!
వేయికన్నులు చాల్చి
వెదకుచున్నా నే
నల్ల మేఘాలలో
నాయమాదా గంగకీ
తల్లడిలవో నన్ను

దలచి రావో!

మెఱపువై యొయ్యారి
మెఱపువై కాన్పించి
యరసిసంతనె
మబ్బు తెరల దాగితివా
ప్రేయసీ! ప్రేయసీ!
ప్రేయసీ! ప్రేయసీ! (విక్రమం)

[సంగతీకం ప్రవేశం]

సంగ: (తెరలోకి చూసి) ఆర! ఏదిటి
చెవుడా అల్లా నుండెలు కొమ్మకువి గోలచెట్టు
న్నాడు! (చెమ్మ తిరిగి చప్పులు గొట్టి) బావోయ్!
బావోయ్!

[గీతం ప్రవేశం]

గీ: ఏదిటలా గావుకక తెట్టెన్నావ?

సంగ: తెత్తుకుడోలా!

గీ: తెత్తుకుడోలా ఏదిటి నీతలకాయ్!

సంగ: తెత్తుకుడోలా యే తెలిమా? నిక్క
బోతావ మహా యింగీడునిదివాననీ! ఎలా నుండెలు
బాదుకుంటున్నారో అటుచూడు!

గీతం: అది సాయముల తీరేగింపు కాదురా
బావా! పత్తిపుల సమాజగానం. నీకు సంస్కృత
సమాసంతో చెప్పేది ప్రేమగాని అర్థంకాదు: విరహ
జేదవాదోధూయబాదవాసమలెన భావకవులు —
in Community — అంటే ఏకైకబృందం గా నిల
పించుకున్నాడు. రంగంమీద లెట్లు ఆఫ్ తెయ్యలి
లోపలికిపోతాం ఇది. (లాక్కుపోతాడు).

[లెట్లు ఆరిపోతాయి! బ్లాల్లెటఫోకవ్. నుండెలు
గీతగీత ప్రస్తుతుంటూ ఒకరిందాభావకవుల ప్రవేశం.]

ప్రేయసీ! ప్రేయసీ!

ప్రేయసీ! ప్రేయసీ!

ప్రేయసీ! ప్రేయసీ!

ప్రేయసీ! ప్రేయసీ!

రంగంమధ్యకురిచ్చి నిల్చుని పాట ఆపేసి
ఒకలయలో జబ్బాజబ్ నుండెలు బాదుకుంటాడు.
నుండెలమీద చొక్కాలు చిరిగిపోతాయి. ఎదు
క్రొమ్మలు పిదుకుకుపోయి రక్తాడుకొవుంటాయి.
ప్రేయసీ! ప్రేయసీ! అంటూ మళ్లీ పాట అందు
కురి నుండెలు బాదుకుంటూ తీరేగింపుగా కదిలి
లోపలికి వెళ్ళిపోతాడు.

రెండవ వేపునుండి పార్కు రెన్ కాకుతో
విశ్వవాద సత్యవారాయణగారి ప్రవేశం.

సత్య:

అత్త నిత్య మృకాలాద్యవచ్చిన్నము

నచ్చివానందనంపచ్చయము

అద్వితీయమృక మపరిణామప్రాప్త

మపరిమేయమృది యచ్చతెలివి

అట్టి జ్ఞానముతోడ నైకకాలికముగా

నాదిమునుల్ గల రాష్ట్రభువులు

యోగనిద్రాముద్ర నూని తామె యదై

యదియతామైయుండు రమృతకళలు

అత్తతో నాది మునులెట్టు లవనితోడ

నాది వృపు లైకకాలికులైచరింతు!

.....

అతిమనోభుద్ధ్యహంకృతు లౌపనిషదు

లాత్త గంధూపితత్రయు తౌర్యవహ్ని

గర్భితాంతస్తవస్కులు ఘనులు ఋషుల

కెవ్వడు కరోధి తద్వధకెత్తిన యది!

(నిష్క్రమణం)

చివరైపునున్న తెర వెన్నుదిగా లేసుంది. ఎత్తైన
ఒక తిమ్మిది కూర్చుని ముందు మేజా పుండుకుని
వజ్రసాహిత్య పీఠాధిపతి శ్రీ స్వామి శివశంకర
శాస్త్రి ధారావాహికంగా కవనం వ్రాస్తూవుంటారు.
దదువుతూ వ్రాస్తారు.

అయినకు ఎదురుగా మరో మేజామండు గిర
కాల బాట్టున్న ఒక బాదులాల్పి యవకుడు కూర్చుని
యాళ్ళికరా పెనవలూ తీసుకుని, యాళ్ళు గీస్తూ
వుంటాడు: స్వామిజీ ఆవతర 'ఓ కాంతా' అన్న
పదవల్లా—మరవాడు సరే న ఒక యాలు గీస్తాడు.

స్వామిజీ:

ఆ ప్రభాతము వేళ ఓకాంతా!

అభిజనుల సౌధాన ఓకాంతా!

కుట్టిమము వేదిపై ఓకాంతా!

కూర్చుంటి వదినతో ఓకాంతా!

అయింటి భామినుల కోకాంతా!

అప్పురాలట వదిన ఓకాంతా!

కుశలమడిగిన పిదప ఓకాంతా!

గోష్ఠిచేసిరి వారు ఓకాంతా!

నే పరధ్యానముగ ఓకాంతా!

నింగికాంచుచు నుంటి ఓకాంతా!

చూచుచుండగ నటుల ఓకాంతా!

సూర్యకాంతులు కడిన నోకాంతా!

మస్తకమును ద్రిప్పి ఓకాంతా!

మరల కన్నులువిప్ప ఓకాంతా!

అవిర్భవించినది ఓకాంతా!

అభినవా కారము ఓకాంతా!

.....

అట్టాలకమునుండి ఓకాంతా!

ఆ పురుషవిగ్రహము ఓకాంతా!

వాల్చి నిజశీర్షము ఓకాంతా!

వంపు సోపానములు ఓకాంతా!

దిగుచుండు సమయాన ఓకాంతా!

తలకించినా నమ్మ ఓకాంతా!

చివరి సోపానము ఓకాంతా!

చేరినంత నె నన్ను ఓకాంతా!

విష్వక్తన్నులతోడ ఓకాంతా!

వీక్షించె నామూర్తి ఓకాంతా!

స్వామిజీ వ్రాయడం చూశాస్తారు—మర్రాడు
కూడా చూశాస్తారు చూశాస్తారు. స్వామిజీ లేచి
నిల్చుని చేతులు గులుపుకుంటారు—మర్రాడుకూడా
లేచి నిల్చుని చేతులు గులుపుకుంటారు.

స్వామిజీ: ఈపూట చాలా పనిచేశాను.

మర్రాడు: శేనా చాలా పని లాగేశాను.

స్వామిజీ: వరహోల్లాంటి కవనం వ్రాసినగా
నాలుగువేల పంక్తులు రచించాను.

మర్రాడు: ఏకాల్లాంటి యాళ్ళు వరహ
నాలుగువేలు గీశేకాను.

స్వామిజీ: (భగవంతుడి) ఇదీ! ఏమన్నావ్!

మర్రాడు: (అమాల్మకంగా) శేనే నున్నావంటి
యాళ్ళన్నాను.

[వ్రాతాత్తుగా తెర దిగిపోతుంది.]

: తృతీయాంకము :

[గీతం ప్రవేశం]

గీతం : ఇప్పుడు మనం విశ్వాన్నుంచి నిలయా
నికి ఎరుగుతున్నాం. ఈ దశ్యాలునుమాసి భరించా
లంలే మనస్సువీడ బుద్ధి కంఠోలు సాంతం కాకు
రెత్తెయ్యిది. ప్రేక్షకు మహాకయలకు హెచ్చరిక!
(నిష్క్రమణ)

[అంత్ర ప్రవేశం]

అంత్రం :

ఇది విష్కంభం

అదిమానవుడిలో న్రవించిన భయం

ప్రవహిస్తున్నాది నీలో

అతడి మస్తిష్కంలో హస్తంలో, అరుపులో

ప్రభవించిన తమం

ప్రమపెడుతున్నాది నిన్ను

ఏది నిజంగా కనబడుతుందో

దాన్ని గ్రహించలేవు

ఆకారరహితాలను చూడలేవు

‘నిన్న’ని గుర్తించలేవు, నిన్నే పోల్చుకోలేవు

నీకనుపాప అయిదేళ్ల చిటిపాప

ఉద్దేశించిన భావాల ఆడబొమ్మలకి

వాక్యాలు గడ్డలూ మీసాలూ పెడతాయి

తుపాకులు బహిరంగంగా

మనుషులను వెక్కిరిస్తాయి

విశాలలోకం నర్కను లోపల

నియంతలనోట్లో ప్రజాశీవితం తెగుతుంది

సైన్య గడ్డనమన్యలను పుంభాను పుంభంగా

తయారుచేస్తుంది

గణితం మానవుని అవసరాలబడి ఎగేస్తుంది

విద్య శీలం నష్టమిడ

అనారోగ్య కారణాలవల్ల సెలవు పెడుతుంది

స్నేహకు గుమాస్తాకి లంచం రెట్టించవుతుంది

కిరాణాల కొట్లో ధరలు

రెద్ది తమ్ము హెచ్చనేసుకొంటాయి

చిరంజీవి మానవుడ!

ఇది ప్రళయం

అదిమూర్తి లిప్టివోలో

గడ్డకట్టిన కామం కరుగుతున్నాది నీలో

ఆతడి కనులలో కాగిలిలో పాలి కేకలలో

తిష్టవేసినఆకలి ఆకృర్యపెడుతున్నాది నిన్ను

ఏదినిజంగా కరుగుతున్నదోదాన్ని చూడలేవు

ఆధారరహితాలను పేర్చలేవు,

‘నేటి’ని మార్చలేవు నిన్నే పోల్చుకోలేవు

నీ అవ్యక్తం, అలతోలిప్రాప్తుల

దండకారణ్యం.

(నిష్క్రమణం)

‘శ్రీశ్రీ మాగ్గుపద్యాలనే వాడుకు!’ అని
ప్రాసిత్రున్ని అల్లలు వెమ్మచా ఎదురొమ్మచా
ప్రేలాదగ్గుకొని చెవిరి చికాకైన బాబుతో శ్రీశ్రీ
ప్రవేశం.

శ్రీశ్రీ:

రెండు ఖడ్గాలు

రెండు ఖంజరీటాలు

రెండు అగ్ని పర్వతాలు

రెండు ఆంజనేయదండకాలు

జో జో

జే జే

రెండు కంకాళకార్తి కదీపాలు

రెండు రాబందు రా(జా)జీనామాలు

రెండు కళ్లు తెరచిన నాగళ్లు

రెండు విడికిళ్లు విగించిన కొడవళ్లు

హా హా

హూ హూ

రెండు కళ్లు

రెండు కళ్ల జోళ్లు

రెండు కళ్ళజోళ్ళ నోళ్లు
రెండు కళ్ళజోళ్ళ నోళ్ళ వాసుల్లు
హీ హీ
రీ రీ

రెండు కెలిగ్రమ్య భావలు
రెండు సమస్తాంధ్ర భావలు
రెండు నిండు కొబ్బరికాయలు
రెండు నారింజకాయలు
బా బా
బీ బీ

రెండు చదువురాని విస్తరాకులు
రెండు దారితప్పిపోయిన కిరీటాలు
రెండు చీకటింట్లో రాకాశి కేకలు
రెండు నిలబడ్డ నిట్టూర్పు కొరడలు
దా దా
దీ దీ

రెండు వేషాలు విప్పేసిన తలగడాలక్రింద
నిద్రమేలుకుంటున్న సఖతాతాలు
రెండు నిశ్చబ్దాలు విరిసిన సరిగమ
పదనిశల మీద
నీడలు పలికించిన పిల్లల కల్లోలాలు
రెండుయుగాంతాల సందున

దిగంతాలమాటున

వసంతాలడుకునే ఆసంతాలు

నే నే

నీ నీ

రెండు జగన్నాథ రథరథ రథాథర
భరాథర

రసాతల జలపాతాలు

రెండు : స్వయం శమం వరం తకం

సకంపమాన

లోకాలోకవిలోకాలు

రెండు : భ్రమాభ్రమరభ్రమణ భ్రమరణ
భ్రమావరణబ్రహ్మవైవస్వత
మన్వంతరాలు

శ్రీశ్రీమాద్భువద్యాలనే వాడుడు !

[విష్కృతము]

తెరలేస్తుంది — చీకటి చీకటిగావున్న పెద్ద
శ్మశానం—కాహలు ఎర్రగా జ్వాలలులేగి మండుతూ
వుంటాయి. సురబాహు అపూర్వావుగానూ, గీడుగు రామ
మూర్తిపంతులూ చెకోవైవునా రెండుచెట్లకు తల
క్రిందులై ప్రేలుతుంటూ వుంటాడు. అదేకనుండి గుర్తు
తెరియని మనుషులు జీబుతలలతో పికాచాయలా
ఇటూ అటూ తిరుగుతూ వుంటాడు. సుద్దెగురులు
అరుస్తూ ఇటూ అటూ ఎగురుతూ వుంటాయి.

[అకాశంలో ఒక భస్మరీ]

రీటనా సాందర్యసామాన్యనిరీధిమూర్తి

తరాలనుంచి వ్యాపించివచ్చు

విచార వ్యాధిగ్రస్తుడ

సామాన్యనిపునిబోలుడును నేను;

తరాల విచారము నాహృదయాన

ప్రవేశించి వ్యాపించి

సమాధిచేసె నా పుష్పాలశయ్యను!

నిర్జీవకార్యాలుగానుండు

మృతజీవిగా నే జేయునవి!

ఏమందువా ఓ నిరీధిసాందర్యమూర్తి!

నారక్తనాళాలలో పసరెక్కి

చేరుకొన్నది విశరీతవై తరణి

చిరిగిపోయిన వొక్కలాగు చెవిరిపోయిన
జట్టూ శ్రీశ్రీ ప్రవేశించుతాడు. అటునుంచి అదే
శీర్షిత్వాకాంక్షలో పురిపందా అప్పలహృది ప్రవేశి
ంచి యిద్దరూ రంగం ముగ్ధుడు తాంసిల్లుతాడు: శ్రీశ్రీ
పురిపందా ముఖంబో? తీర్చిందిగా చూసి వికలాట్ట
హాసంగా నవ్వి:

శ్రీశ్రీ: హా! హా! హా! విన్నావ్:—

తురాయికంటే ఆ

కురాయికంటే

ఓ. ఓ. కే. శివబ్దారవి.

కీనురాయికంటె

హిమాంసురాయి గోవువాడు

వంబడర్!

హంగ్ కాంగ్ లో

కింగ్ కాంగ్ తో, బ

రాంగుటాంగ్ ఆదిన

కింగ్ పాంగ్ లాగు!!! —

పురిపండా : హా! హా! హా! అవును బడర్.

లోకం కాలంనాపై

రాబందు దంపతులై

నా శవాన్ని

బతికుండిన నా శవాన్ని

చీల్చినంచుకులింటుంటే

పంచుకు భక్తిస్తుంటే

నీగుండెల వికసించిన

గులాబీల తెలివననం

నావొడలి నలంకరించి

నాకెంపుల స్వప్నం

నాపథ వీధిని వెలిగిస్తే

శతసహస్రవధువులు రా

కన్నెలు నావెంటవచ్చి

వెడలినాను వినువీధికి!

(శ్రీశ్రీని ముద్దు చెప్పుకుంటాడు)

శ్రీశ్రీ చిరాకైర్తి జట్టు పిక్కుని తిందివా లేనూ :

రాబందుల రెక్కల చప్పుడు

పొగగొట్టపు భౌంకారధ్వని

అరణ్యమున హరింద్రగర్జన

పయోధర ప్రచండ ఘోషం

ఖడ్గమృగోదగ్ర విరావం

ఝంఝానిల పక్షధ్వనం

కావాలోయ్ నవకవనానికి

కావాలోయ్ నవకవనానికి

(అప్పులస్వాయి బుగ్గివొడ పోవస్తాడు).

ఇద్దరూ చెట్టాపట్టాలో పట్టుకుని చెక్కిగా
నవువంటూ మందుకూన్న కాపాలవేపు బయలుదేర
తాడు. మరొక యువకుడు ఎదురై.

“విన్నారా! అన్నాయ్!

ఈ నన్నాయ్! —

రెండూ రెండూ నాలుగు

అన్నది నిజం!

నిజంగా నిజం!”

ముగ్గునూ నడుస్తూవుంటారు.

తెల్లపుకొండ రామరావు ప్రవేశించి ప్రేమపథ తీసి
వల్లెగా వేసుకుని:

చె. రాడు :

బ్రతుకొక అశోకవృక్షం

ప్రపంచ మొక లంకానగరం

నేను నీతను!

జీవితాశోకవృక్షచ్ఛాయల్లో

కూర్చున్నా —

నా చుట్టూ

బాధిస్తూదానవులు-మానవులు

నేను నీతను

జీవితాశోకవృక్షచ్ఛాయల్లో

హనుమంతునిరాక ఎదురుచూస్తూ

లంకాదళానం ఎదురు చూస్తూ!

బుగ్గను వేలేసుకుని చెట్టుక్రిందపోయి
కూర్చుంటాడు.

పోతూపోతూ వున్న శ్రీశ్రీ పురిపండా
చివాల్ని వెనక్కు తిరిగి ఆజేరింగా ఎడిచి వస్తూ :

పురిపండా :

బరుజుమీదిబొల్లిగర్జ

బురుజుక్రింద కృకలానం

ఉల్లిపాము తలపాగా

ఉరినిండ పులిపంజా

చీకటిచిందిన రక్తం

క్విజ్జింగుల విష్కంభం

పాడలేని పాడుకోట

సూయజ్ రాజకీయాలు

శ్రీ పి. శ్రీరాములు

66

ఆధునిక యుద్ధతంత్రంలో హైడ్రోజన్ బాంబుకు ఏర్పడిన అతి ప్రధానస్థానం దృష్ట్యా నూయజ్ కాలవ ప్రాంతంనుంచి మన సేనలు కైగోలక తప్పదు. ఆంగ్లప్రభుత్వ ప్రయోగంలో జరిగిన యుద్ధధాటికి నూయజ్ లోని మన రక్షణాశ్రయాలు తాళలేక వాటి దౌర్బల్యం బయట పడిపోకముందే మనం ఆ కాలవ ప్రాంతంనుంచి భారీచేసి తీరాలి," అని సరిగా ఇచ్చే మాటలు గాక పోయినప్పటికీ, ఈ అర్థంచేపు ఖోరణిలో బ్రిటిష్ ప్రధాని ఛర్చిల్ మొన్న జూలై రెండోవారంలో కన్వెన్యూటివ్ పక్ష సభ్యుల సమావేశంలో ప్రకటించే సరికి ప్రపంచమంతా ఆశ్చర్యపడ్డది. భారత స్వాతంత్ర్యసమస్యపై వెనుక చర్చ జరిగినప్పడు, "బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యానికి అంత్యక్రియలు జరపడానికి సేమ చక్రవర్తికి ప్రధానమంత్రిని కాశీయ" అని నిర్దేశమాటలుగా అన్న విన్నపైన ఛర్చిల్ నా నూయజ్ విషయంలో ఈ మాటలు చెబుతున్నదిని పించింది. నిన్ను మొన్నటివరకూ అమిత మొందిపట్టు దలతో వ్యవహరిస్తూ వచ్చిన బ్రిటిష్ ప్రభుత్వభోరణిలో ఇంత ప్రధానమైన మార్పు ఇంత ఆకస్మికంగా రావడానికి కారణమేమిటనీ ప్రశ్న రావడం సహజం. వాస్తవంగా ఆధునిక రక్షణ తంత్రం గంలో హైడ్రోజన్ బాంబులకు ఏర్పడిన అతి ప్రధానమైన పరిణామమే ఈ మార్పుకు కారణమా? శేవలం హైడ్రోజన్ బాంబు ఈ పరివర్తనానికి కారణమైతే, నూయజ్ ప్రాంతంనుంచి భారీ చేసి బ్రిటిష్ సేనలను సైఫన్ వీటికో, లేక మల్టాకో, లేక ఏ మలయాకో మార్చి ఆక్కడ తమ రక్షణ బలాలను అభివృద్ధిచేసుకోవడంవల్ల ఉద్దేశ మేమిటి? అంతవరకు ఎందుకు? తిరిమా పేరీలకు నిగుతున్న స్పెయిన్ లో జిబ్రాల్టర్ దుర్గం విషయమై బ్రిటన్ తిక్కుమీ రాజీ చేసుకోవాడదా? హైడ్రోజన్ బాంబు మాత్రంగా ఆకాశంనుంచి దోడిపడ్డది కాదు. అమెరికా దీన్ని విర్మించి, పరీక్షార్థం మొదటి బాంబును ప్రయోగించి ఇంచుమించు రెండు సంవత్సరాలు కొనబున్నది. తాను విర్మించిన హైడ్రోజన్ బాంబును రివ్యూ చేర్చుకూడా సంవత్సరం పూర్తి

అయింది. అందుచేత హైడ్రోజన్ బాంబు విప్లవంక శక్తి, ఆంగ్లప్రభుత్వ ప్రయోగంవల్ల ప్రపంచానికి సంభవించే భూర విపత్తు బ్రిటిష్ ప్రధాని ఛర్చిల్ కు ఈనాడు కొత్తగా తెలిసినది కావు. శేవలం ఈ బాంబు ఫలితంగానే నూయజ్ నుంచి తప్పకుండా న్నాయని బ్రిటిష్ ప్రధాని అంటే, దానికి ఏ పాటి విలువ ఇవ్వకచ్చో ఊహించవచ్చు. ఈ కాలవ ప్రాంతంలో వున్న 80 వేలమంది సైనికులను భారీ చేసి, దాదాపు 40 లేక 50 కోట్ల పానులు ఖరీదు చేసే అత్యుత్కృత రక్షణపానుగని బ్రిటన్ నిన్ను మొన్నటివరకు శత్రుత్వంతో వ్యవహరించిన ఈజిప్టుకు ధారాదత్తం చేస్తున్నవంటే ఇతర కారణాలు— బలీయమైన ఇతర కారణాలే—వుండి తీరాలి. వివిధప్రపంచ సమస్యలమీదా, క మ్యానిస్టు రాజ్యాలమట్టా ప్రపంచపరివ్యాప్తంగా విర్మించ దలచిన రక్షణవలయ పరంపరల సమస్యలమీద అమెరికాలో ప్రెసిడెంట్ విన్సెంట్ హోవర్ లో తాను, తన విశేషాంగ మంత్రి అంథోనీ ఈ డెన్ కలసి ఆంధరంగిక సంప్రదింపులు జరిపి స్వదేశానికి తిరిగివచ్చిన రెండు వారాలలోపలే బ్రిటిష్ ప్రధాని ఛర్చిల్ నూయజ్ సమస్యపై ఈ ప్రధాన నిర్ణయాన్ని ప్రకటించడం గమనార్హమైన విషయం. ఛర్చిల్ ఈ ప్రకటనచేసి సరిగా రెండు వారాలైనా తిరగకముందే నూయజ్ సమస్యపై బ్రిటన్ ఈజిప్టుల మ్యూ ఒప్పందం కుదిరింది.

జేసివాలో ఇండోచైనాసమస్యపై తొమ్మిది రాజ్యాలమ్యూ ఒడంబడిక కుదిరిన వారంకోజాలకే, మ్యూ ప్రాచ్యార్థాన్ని దీర్ఘవ్యాధిమండిగా పట్టి పీడిస్తూ విపరీతమైన ఆకాంతి కారణభూతమైన నూయజ్ సమస్యపై బ్రిటన్ ఈజిప్టుల ఒక ఒప్పందానికి రావడం నిజంగా పొర్లించదగిన విషయమే. "సమితి ప్రణాళికగ్రంద ఉధియ ప్రభుత్వలు తాము నిర్వహించవలసిన భాగ్యతలను గురించి, పరస్పర సహృదయతతో, గాఢ స్నేహభావంతో ఉధియలమధ్యా వున్న సంబంధాలకు నూతన ప్రాతిపదికను ఏర్పాటు చేసుకోవడానికి నూయజ్ సమస్యపై బ్రిటన్ ఈజిప్టుల ఈ ఒప్పందం

మధుశ్యుకుంటున్నది, అని ఈజిప్ట్ రాజధాని కైరో నుంచి తమ సమాచారములు జయప్రసంగా సమాప్తమైన తర్వాత ఉద్ధయ ప్రభుత్వము చేసిన సంయుక్త ప్రకటన స్పష్టీకరించింది.

ఒకసంబంధిత మరతుల పారాంశం ఈ విధంగా వున్నది:

(1) సంతకాలు జరిగిన 20 నెలలలోగా నిర్దిత కార్యక్రమం ప్రకారం నూయజ్ ప్రాంతంనుంచి బ్రిటిష్ సేనలు పూర్తిగా ఖాళీ చేయాలి (2) సేనలు, సామగ్రిని ఖాళీ చేయడంలో కొనసాగిన సౌకర్యాలను ఈజిప్టు కలిగించాలి (3) ఏ ఇతర రాజ్యమైనా ఈజిప్టువీధులలో, ఈ ఒప్పందంవీధుల సంతకాలు జరిగేవారికి (1954, జూలై, 27) పరస్పర రక్షణ ఒకసంబంధితం చేసుకోవలెనని అరబ్ రాజ్యాలలోని రాజ్యంవీధులలో, బర్క్ల వీధులలో నివసించేవారికి దిగివెళ్లాలి, నూయజ్ రక్షణ సామగ్రిలను తిరిగి యిద్దరినీ చేయడానికి, వాటిని క్రమపద్ధతిలో నిర్వహించడానికి బ్రిటన్ ఈజిప్ట్ పకల సౌకర్యాలను కలిగించాలి. ఇందుకోసం బ్రిటన్ కు విధిగా కొనసాగిన శతృపక్షాలను ఉపయోగించుకునే అనికారం ఈజిప్టు ఇవ్వాలి. (4) వైస ఉడచారించిన ఏ రాజ్యానికైనా యిద్దరినీ ప్రమాదం సంభవించినప్పుడు బ్రిటన్, ఈజిప్టులు కలిసి విధియాలి అవశ్యం సహజమై సంప్రతించుకోవాలి. (5) నూయజ్ కాలని ఈజిప్టులో ఒక అంతర్భాగమని అర్థిక, వ్యాపార, యంత్రావనాలపై ఇది అంతర్జాతీయ ప్రాధాన్యం గల సౌకర్యాలపై ఉన్న ఒప్పందం పరిగణిస్తున్నది. వాకాయన సామగ్రిల విషయంలో 1888 వాటినియను నిబంధనలను ఉద్ధయ ప్రభుత్వము భంగపరచకుండు. (6) బ్రిటిష్ సేనలు ఖాళీ చేయడంలో నూయజ్ ను, అక్కడి యంత్రసామగ్రిని రక్షించే బాధ్యత ఈజిప్టుదే అయివుంటుంది. (7) నూయజ్ యంత్రసామగ్రి విషయంలో క్రింది వర్ణించడానికి, వాటిని ఎత్తుకోవడము కీడుగా వుండడానికి బ్రిటిష్ వ్యాపారసంస్థలలో గాని, ఈజిప్ట్ వ్యాపారసంస్థలలో గాని బ్రిటన్ కంప్లెక్సులు ప్రాముఖ్యముంది. ఈ సంస్థలు బ్రిటిష్, ఈజిప్ట్ సాంకేతిక నిపుణులను కొంతమందిని నియమించుకోవచ్చు. (8) సంతకాలు జరిగిన తేదీ నుంచి ఈ ఒప్పందం ఏడేళ్లపాటు అమలులో వుంటుంది. ఈ ఏడేళ్ల గడువు తూర్తి అయిన తర్వాత ఏ ఏర్పాటు చేసుకోవాలనే విషయంపై బ్రిటన్, ఈజిప్టు ప్రభుత్వము

రెండూ ఈ ఒప్పందం ఆఖరు సంవత్సరంలో (1960 జూలై మొదలు 1961 జూలై వరకు) సంప్రతించుకుంటే ఒక నిర్ణయానికి వస్తరి.

ఇది ఒకసంబంధితం అని ప్రధానమైన మరతులు. దీని అంతర్భాగము బ్రిటిష్ గమనిస్తే, ఏ అనంతరం ఏర్పడినా తన సరికంటితో, అయితరలతో బ్రిటన్ ముగిసావచ్చులో—అంటే నూయజ్ ప్రాంతంలో—తిరిగి ప్రత్యక్షమయే ప్రమాదం వున్నది బోధపడుతుంది. పరస్పర రక్షణ ఒకసంబంధితం చేసుకోవలెనని అరబ్ రాజ్యాలలో ఏ ఒకదానికైనా గాని, బర్క్ల గాని యిద్దరినీ ప్రమాదం ఏర్పడితే బ్రిటిష్ సేనలు నూయజ్ ప్రాంతానికి వచ్చి దుకుతినవచ్చును. ఈ మరతులో బర్క్ల నిజాదా చేర్చడం ముఖ్యంగా గమనించవలసిన విషయం. బర్క్ల ఉద్ధర అక్రాంతిక్ రక్షణ వ్యతిరేకంగా భాగస్వామిగా చేసిన రాజ్యమునే విషయాన్ని మరచిపోకుండు. మొదట బర్క్లతోపాటు పర్షియా నుకూడా బ్రిటన్ చేర్చి ఈజిప్టు ప్రతిపాదనలను అందించేంది. బర్క్ల, పర్షియా లను చేర్చడానికి నిర్ణయించి పట్టపట్టిన ఈజిప్టు చివరికు బర్క్ల చేరు చేర్చడానికి ఎందుకలతో సమ్మతించింది. పర్షియా చేరు తొలగించడానికి బ్రిటన్ ఒప్పుకున్నది. కైరో సమాచారములలో ప్రారంభించిన ఏర్పడిన ప్రతిపక్షం చివరికు ఈవిధంగా పరిష్కారమైందిగాని, అరబ్ రాజ్యాలలోపాలు బర్క్ల నిజాదా ఒప్పందంగా ఇరిగించడానికి సమ్మతించడం ద్వారా ఈజిప్టు పారపాటే చేసేందిని భావించవలసి వస్తున్నది. బర్క్ల పాకిస్తాన్ కు మ్యా ఇటీవలే విడిచిన రక్షణఒకసంబంధితం పై ప్రాధాన్యత ఈజిప్ట్ వివిధంగా బ్రిటన్ పర్షియా వలలో పడిపోయిందే పుష్కలమవుతుంది. ప్రత్యక్షంగా గాకపోయినప్పటికీ, పోరాటంగానైనా ఈజిప్టు బర్క్ల పాకిస్తాన్ ల రక్షణ ఒప్పందంలో చేరినదవుతున్నది. అందుచేతనే, నూయజ్ సమస్యపై బ్రిటన్ ఈజిప్టులు చేసుకున్న ఒప్పందంపట్ల కొన్ని అరబ్ రాజ్యాల ప్రజలు తమ తీవ్ర అసంతృప్తిని వ్యక్తపరచడం జరిగింది.

ఒప్పందం జరిగిన మరునాటిరోజే ఈజిప్టు ప్రధాని సలేర్ "ద్వినితో బ్రిటన్—ఈజిప్టు సంబంధాలలో సరికంటే ప్రారంభం కావాలి," అన్నాడు. "అరబ్ కాలంలోనే ఈజిప్టులో బ్రిటిష్ ఆక్రమణకార్యాయం సమాప్తమవుతుంది. గతించి సంవత్సరాల దిరిగిలో ప్రప్రథమంగా

ఈజిప్టు భూభాగంలో ఒక్క విలేజ్ నెనికుడు కూడా వుండదు. బ్రిటన్ లో చేసుకున్న ఈ ఒప్పందం ఫలితంగా ఈజిప్టు వాతీయశియాలలో అత్యధికభాగం ఈజేరబోయివ్వి, అని కూడా చెప్పుకున్నాడు.

గత ఏడు దశాబ్దాలుగా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యం పత్యంపై అనేక ఘట్టాలలో తీవ్ర ప్రతిఘటనోద్యమం సాగిస్తూ వచ్చింది ఈజిప్టు ప్రజలు ఇప్పుడు గుదిరిన ఒప్పందానికి సంకోషిస్తున్నారంటే అందులో విస్తారమేమీలేదు. ఈజిప్టు ప్రజల స్వాతంత్ర్యకాంక్షకు, వాతీయభిమానానికి ఈ సంకోషం ఒక నిదర్శనం మాత్రమే. బ్రిటిష్ సేనలు తమ భూభాగాన్ని ఖాళీచేసిపోవడమే ఈజిప్టుకు కావలసింది. ఉల్లికోల్లిరా ఏ అవాంతరాలు ఏర్పడినప్పటికీ, ప్రస్తుతానికి, 80 నేలమంది బ్రిటిష్ సైనికులు ఖాళీచేసివారారు. ఈజిప్టు ప్రజలు అదే తమ గెలిచిన పాలుపోవడమనుకుంటున్నారు.

బ్రిటిష్ సేనలు తమ చేతిమంచి చేపరతుగా, నిర్మించుకుంటూ వెళ్ళిపోవాలని నిన్ను మొన్నటివరకూ వాడిస్తూ వచ్చిన ఈజిప్టు నాయకులు చివరకు కొన్ని పరతులలో కూడిన ఈ ఒప్పందానికి ఒప్పుకున్నారు.

బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య వ్యాపారనిర్వహణలో గత 80 ఏళ్లనుండి అతిప్రభావమైన రహదారిగా, చేప వారిగా ఉపయోగపడుతున్న సూయజ్ కాలువ 19 వ శతాబ్ది ముగియడానికి ఈజిప్టులో ఫ్రెంచి ప్రతినిధిగా పనిచేసింది ఫర్దినాండ్ డి లెస్సెప్ అనే మహాసీయని కృషి ఫలితంగా నిర్మాణమైంది. 1869 ప్రారంభంలో బర్మీ, ప్రాన్సులపట్ల ప్రత్యేక అనుమతి పొంది, కొంత భూభాగాన్ని సేకరించి దానిలో కాలువ త్రవ్వించడానికి ఇతడు ఉపక్రమించాడు. అప్పట్లో ఈజిప్టు బర్మీ సామంతరాజ్యంగా వుండేది కాబట్టి ఫర్దినాండ్ కు బర్మీ అనుమతి అవసరమైంది. కాలువ త్రవ్వకం పని పడేళ్లలో పూర్తి అయింది. ఎర్రసముద్రపు నీరు, మగ్గ్యరసముద్రజలాలలో పంగమమైంది. 1869 నవంబరు 16 న—అంటే దాదాపు 85 సంవత్సరాల క్రితం—సూయజ్ కాలువకు పొద్దు సయ్యద్ లో ప్రారంభోత్సవం జరిగింది. అప్పటి ఫ్రెంచిరాణి నాకే ఈ ప్రారంభోత్సవంలో ముందుదారి తీసింది; దాని వెనుకే ఇంకా ఇరవై ఓడలు వెడిచింది. ఫర్దినాండ్ తన సంకల్పసాధనలో ఈ విధంగా కృతికృత్యుడైనాడు. నేటికీ ఇరవై శతాబ్దప్రమాంపాద్ధి సయ్యద్ లో వున్నది.

సూయజ్ కాలువ పొడుగు 100 మైళ్లు. మరొక ప్రభావమైన పెనామకొలన మాదిరిగా సూయజ్ వంకరిటింకరగా వుండడంబట్టాడు. మొదట త్రవ్వకపుడు సూయజ్ కాలువ లోతు 26 అడుగులు, కాలువ అడుగు భాగంలో పడక వెడల్పు 72 అడుగులు మాత్రమే వుండేది తర్వాత, తర్వాత దానిలోతు, వెడల్పు లాగా ఎక్కువచేశారు. ఇప్పుడు లోతు 42 అడుగులు, అడుగు భాగాన వెడల్పు 200 అడుగులు వున్నది. కాలువ ప్రభాగం వెడల్పు 400 నేక 500 అడుగులు వుంటుంది. కాలువ వెడల్పు అంత ఎక్కువ కాకపోవటంచేత, ప్రమాణం చేసేటప్పుడు ఓడలు ఢీకొని ప్రమాదాలు జరగకుండా కాలువలో అక్కడక్కడ గ్రైలుప్రేషన్ లోమాదిరి సిగ్నల్స్ లాంటి వాటిని కూడా ఏర్పాటుచేశారు.

ఈ కాలువ వ్యవహారాలన్నిటిని మొదట ఒక బాయింట్ హౌస్ కంపెనీ నడుపుతుండేది. నాకా వ్యాపారంచేసే అన్ని జోలలకూ వాటాలు వుండాలనే ఉద్దేశంతో సర్క్యూలర్ జిజ్జాన గరిగిన ఫర్దినాండ్ ఈ కంపెనీని స్థాపించాడు. తనకు కేటాయించిన వాటాలను ఫ్రెంచి ప్రభుత్వం కొన్నది; ఒక్కొక్క వాటా 500 ఫ్రాంకులతోపున్న ఈజిప్టు పాషా మొత్తం 2 లక్షల వాటాలు కొన్నాడు. సూయజ్ కాలువలో ప్రయాణంచేసే ఓడలలో ఆ రోజులలోనే అత్యధిక సంఖ్య బ్రిటిష్ వారిది. దినప్పటికీ బ్రిటన్ ఆనాడు ఆ కంపెనీలో ఒక్క వాటాను కూడా కొన్న పాపానపోలేదు. కంపెనీ డైరెక్టర్లలో అత్యధిక సంఖ్య ఫ్రెంచివారిది. క్రమక్రమంగా బ్రిటిష్ వారికి కూడా కంపెనీలో వాటాలు సంపాదించాలనే ఆదుర్తి బయలుదేరింది. ఇక్కడ కొద్దిగానైనా ఈజిప్టుదిగిరి తెలిస్తే నేనాని, దానినిద బ్రిటన్ కు అదిలో విధింగా అధిపత్యం ఏర్పడింది తోధపడదు. 16 వ శతాబ్దంనుండి ఈజిప్టు చాలా కాలం పాటు ఆటామన్ సామ్రాజ్య భాగంగా బర్మీ చేందివుండేది. 19 వ శతాబ్దారంభంలో మహమ్మదీ అనే ఒక బర్మీ పాషా 'ఖేదీవ్' అనే హోదాతో ఈజిప్టులో "స్వతంత్రం"గా వ్యవహరించడం ప్రారంభించాడు. 'ఖేదీవ్' అంటే అరబిక్ భాషలో చైరాయి అని అర్థం. ఐతే ఈ ఖేదీవ్ హోదా మహమ్మదీ కుటుంబానికి వంశపారంపర్యంగా రావడం మొదలు పెట్టింది.

1875 ప్రారంభం ఈజిప్టు పొరుగున్న ఇస్కాయీల్ పాషా అనే అరబ్బు దుర్వ్యయం కార

అంకా అప్పలపాల్లె ఋణబాధా నివారణకు మార్గాంతరాలు ఆలోచించడం ప్రారంభించాడు. నూయెక్ కంపెనీలో తిరుగున్న చాటాలను అమ్ముచేసి ఋణ విముక్తి పొందడం ముంచిననే ఉద్దేశాన్ని ఇతిరుల ద్వారా కలిగించి, బ్రిటన్ లో అప్పుడు పరిపాలన చేస్తున్న థంజవన్ డిజేరి ప్రభుత్వం ఆ చాటాలన్నిటిని కొనివేసింది. అంతటితో కంపెనీ మొత్తం చాటాలలో ఎగతాళం బ్రిటన్ కు సంక్రమించింది. తర్వాతి ఏడాదికి—1876 లో—ఇంకా ఋణబాధలోనే వున్న ఆ ఇస్కానియల్ పాపాను ప్రలోభపరించి బ్రిటన్ ప్రాముఖ్యత ఈజిప్టు పరిపాలననే తమ హక్కుగతం చేసుకున్నది. అధికారం మాన్పగలిగిన వెంటనే ఇస్కానియల్ ను గద్దెదిండి అతిని కుమారుణ్ణి పాపాగా చేశారు.

తర్వాతి 1882 లో కల్నల్ ఆరెన్జీ ఆనే అతిది నాయకత్వం అరిగిన తీవ్రమైన తిరుగుబాటు ఫలితంగా ప్రెంచి ఆధిపత్యం విరగజేపాయిగా, ఈజిప్టు పైగా, నూయెక్ కాలనపైగా బ్రిటిష్ ఆధిపత్యం మాత్రం స్థిరపడిపోయింది. తమ వ్యవహారాలలో బ్రిటన్ ప్రయోగం ఎక్కువైపోయి ఈజిప్టు ప్రజల అసంతృప్తి కూడా అవాటి కావాడు తీవ్రతరమైంది.

నూయెక్ కాలనపై బ్రిటన్ హక్కులు వదిలబోవాలని ఈజిప్టు నాయకులు బ్రిటిష్ కార్యకర్తల ప్రధాని రామ్సే మక్డొనాల్డును కోరితే, ఆయన “నూయెక్ నివయంలో ఏ విధమైన కేవళిదలకూ అనకాళం లేదు. ఆ కాలన బ్రిటిష్ వారికి ముఖ్యతముఖ్యం. దానిపై యధేచ్ఛాధికారాన్ని కలిగి వుండటమే బ్రిటిష్ వారి ప్రధానాశయం,” అని విధించి కొట్టాడట. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం నిన్ను మెన్నటి వరకు ఇజే పాటు పాడుకొనవచ్చింది.

1914 లో ప్రళయ ప్రపంచయుద్ధం ప్రారంభం కాగానే, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఈజిప్టును తన ఆస్తి సంభావనను “రక్షిత రాజ్యంగా” ప్రకటించింది. యుద్ధం సమాప్తమైన తర్వాత 1922 లో గాని బ్రిటన్ ఈజిప్టు రక్షితరాజ్య ప్రతిపత్తిని రద్దుచేయలేదు. ఆ సంవత్సరంలోనే మొదటి ఫౌడ్ ఈజిప్టులో రాజా విరుదును స్వీకరించాడు. ఈ ఫౌడ్ రాజుకుమారుడే గెండుసంవత్సరాల క్రితం రాజ్య పరిత్యాగంచేసి ప్రవాసిగా వెళ్ళిన ఫరూక్ రాజు. ఫరూక్ రాజు 1936 ఏప్రిల్ మొదలు 1952 జూలై వరకు రాజ్యంచేశాడు. నిష్కళంక జాతీయవాదిఅనీ, ఉత్తమ జీవితమునీ నిన్ను మెన్నటివరకు ప్రభావిత

గాంచిన ముస్తాఫా నహస్ పాపా ప్రధానమంత్రిగా వుండగా 1935 లో బ్రిటన్ ఈజిప్టులమధ్య 20 ఏళ్ల ఒప్పందం కుదిరింది, ఈజిప్టు సర్వసంపూర్ణ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని బ్రిటన్ అందులో పరిగణించింది. ఒక్క నూయెక్ కాలన ప్రాంతం తప్ప మిగతా ఈజిప్టు భూభాగమంతటినందీ, తన వేలలను ఉపసంహరించడానికి బ్రిటన్ ఒప్పుకున్నది. 1922 లో రక్షిత రాజ్య ప్రతిపత్తి రద్దయినా, తిష్టచేసివుండిన బ్రిటిష్ వేలలు దానితో నూయెక్ ప్రాంతంలో మాత్రమే కేంద్రీకృతం కావడం జరిగింది. నూయెక్ లో 10 వేలమంది బ్రిటిష్ వైసిమలను, 400 మంది వైమానికులను మాత్రమే బ్రిటన్ వుంచాలనే వరకు కూడా ఒకటి పెట్టుకున్నాడు. ఆ వేలవే పెరిగి పెరిగి ఈవాడు 80 వేలయ్యాడు. ఈ ఒడంబడిక ద్వారా ఈజిప్టు రక్షిత బాధ్యతను స్వీకరించడానికి, యుద్ధప్రమాదం సంభవించే ఈజిప్టులో ఎక్కడికి బడితే అక్కడికి తన వేలను తిరిగించడానికి, అలెగ్జాండ్రీయా, బాల్బే సయ్యద్ మొదలైన ఈజిప్టు కేంద్రాలను వాకొకే గూలుగా ఉపయోగించుకోడానికి బ్రిటన్ కు అధికారం లభ్యమైంది. 1936 అంటే యూరప్ లో వాడే జర్మనీ, ఫాసిస్టు ఇటలీలు పెద్దపెట్టున రెండవ ప్రపంచయుద్ధానికి సన్నద్ధమవుతున్న రోజులు. పైగా ఈజిప్టుకు సమాధిలో వున్న అరబీనియాను ఇటలీ కబళించి వేసిన రోజులుకూడా. అందుచేత అప్పటి ప్రపంచ పరిస్థితుల దృష్ట్యా బ్రిటన్ ఈజిప్టుల మధ్య 1936 ఒప్పందం అవసరమైంది. ఈ ఒప్పందాన్ని రద్దు చేయడం కోసమే ఈజిప్టు ద్వితీయ మహాసంగ్రామం సమాప్తమైన తర్వాత 1946 నుంచీ బ్రిటన్ పై హోరా హోరీగా ఉద్యమం సాగిస్తూవచ్చింది. 1946 మధ్య భాగంలో అట్లీ బ్రిటిష్ కార్యకర్తల ప్రధానిగావున్నప్పుడు, విజ్ఞానం గుండ్రి క్లి క్లి ఎర్నెస్ట్ థెంస్ నాయకత్వం ఒక ప్రముఖ ప్రతినిధిసభ్యం క్రోఫోకు వచ్చి నూయెక్ సమస్యపరిష్కారానికి ప్రయత్నం చేసింది. ఒక ఒడంబడిక వైతిం వ్రాసుకున్నారని, ఉధియపట్టు తర్వాత తిరిగిరించిన కారణంచేత ఆ ఒప్పందం అమలులోకి రాలేదు. 1947 లో నూయెక్ సమస్యపై భీష్మతా ముందరికి ఈజిప్టు ఫీర్వాదు చేసింది గాని, తగి ఎన్ని రాజ్యాలు ఈజిప్టు తీర్మానాన్ని బలపర్చిన కారణంచేత ఆ ప్రయత్నమూ భిన్నమైంది. 1950 నవంబరు 16 న ముస్తాఫా నహస్ పాపా నాయకత్వం ఈజిప్టు ప్రభుత్వం 1936 ఒప్పందాన్ని రద్దు చేసివేసింది. “1936 ఒప్పందం ప్రయోజనం కాల

కోడం పట్టిపోయింది. దీన్ని రద్దు చేయడం వివాదాస్పదమైనది గత్యంతరం లేకపోతున్నది. బ్రిటన్ ఈజిప్టు భరివ్యక్ సంబంధాలను నూరిన ప్రాతిపదిక ఏర్పడింది. బ్రిటిష్ సేవలు తక్షణమే మాయమైపోయాయి. ఈజిప్టు రాజరికం క్రింద వైఖరిని లోయ ప్రాంతాన్ని (ఈజిప్టు, సుడాన్లను) ఏకం చేయాలి. బ్రిటన్ ఈ మాత్రాలను ఆహ్వానిస్తేనే మగ్గర ప్రాంతంలో కాంటి స్థానికులనుండి, అవి ఖయాల్ రాజధానిగాను ప్రధాని సహా సహా ఈజిప్టు పార్లమెంటులో ఇది వేరికి రాజకీయ ప్రపంచం నిజమైపోయింది. 1906 ఒకసారికే ఏకపక్ష నిర్ణయంగా రద్దు చేసే అధికారం ఈజిప్టుకు లేదని, బ్రిటన్ ఈజిప్టు పరపుర సంప్రదింపుల ద్వారా మాత్రమే ఆ ఒకసారికే మార్పును సాగించి బ్రిటిష్ విశేషాంగముల జవాబు చెప్పారు. ఈజిప్టును బ్రిటన్ నిర్మూలగా నిరాకరించింది.

ఈ వాద ప్రతివాదిమలు ఫలితంగా మూయి
ప్రాంతంలో మహా సంక్షోభం బయలుదేరింది.
బ్రిటిష్ వారికి, ఈజిప్టుకు మధ్య బాహుళ సంఘర్షణలు, రక్తపాతం జరిగినవి. ఉధృతపక్షాల అనేక
మంది హతమై వారు. సహస్ర హింసా ప్రభుత్వం సంక్షో
భాన్ని ప్రారంభించి, ప్రజల సంపదనం చేసిందిగాని, దాన్ని
నిగ్రహించ లేకపోయింది. 1952 ప్రారంభంలో
సహస్ర ప్రభుత్వం పతనమైంది.

సరిగా గెండు సంవత్సరాల క్రితం (1952 జూలై 20 మొదలు 26 వరకు) ఈజిప్టులో జరిగిన అత్యధిగతి సంఘటనలు మరచిపోవామన్నా మరపురానిది. జవహర్ నెహ్రూ నాయకత్వం వైవిధ్య విప్లవం చెలరేగడం, వారంకో జులూస్ ఫ్యూకోరాజు రాజ్య పరిత్యాగంచేసి పారిపోవడం, నహుస్ పాషా ప్రధానులను నిర్బంధించడం, వైవిధ్య ప్రభుత్వం అధికారంలోకి రావడం జరిగింది. ఒక విప్లవసమితి యాజమాన్యాన్ని జవహర్ నెహ్రూ, కర్మూర్ నజీర్ల నాయకత్వం వైవిధ్య పరిపాలన పొందుతున్నది. విప్లవసమితి ఈజిప్టును పార్లమెంటరీ రిపబ్లిక్ గా ప్రకటించింది. రావరికానికి స్వచ్ఛిదిపిచ్చింది. స్వయం నిర్ణయాధికార మాత్రం ప్రకారం నూడాన్ ధరిష్యులు నిర్ణయం కావడానికి ఈ వైవిధ్యపాలకవర్గం సమ్మతించింది. నూడాన్ సమష్టిపై కూడా (లిబనతో ఒక ఒప్పందానికి (1958 ఫిబ్రవరిలో) ఈజిప్టు చేసుకోగలిగింది. ఈ విధంగా 1956 లో (లిబనతో) జరిగిన ఒప్పందం రద్దయింది; అదే సంవత్సరంలో

రాజ్యానికి వచ్చిన పూర్వరాదరికం రథయింది;
ఆ ఒంటింటికిను (రాజుగారు) పూర్వ రాజు ఈ జెట్టు
రాజీయాలనుంచి అప్పుకునే వారు.

మృగప్రాచ్యునికీ, సమీప ప్రాచ్యునికీ చెందిన
ఆరవ రాజ్యాలన్నిటిలోనూ ఈజిప్టు అతి ప్రధాన
మైనదే. జనాభా సంచుకోట్లలోపే అయినప్పటికీ
చిక్చీర్ల మూతం గిలకల 86 వేల చదరపు మైళ్లు.
జేకెంబో విశేషభాగం నిర్జన ప్రదేశం. మానవజాతి
యొగ్యంగాని ఎడమయి. ఎక్కువ జనాభా మొత్తం
ఈజిప్టు జీవన ఆయుష్య శైలి నడిలోయ ప్రాంతం
లోనూ, పారవంతమైన డెల్టాలలోనూ కేంద్రీ
కృతిమైవుంటుంది. ప్రజల వ్యవసాయానికి వృత్తులు
అవలంబించి తీరించే భూభాగం జేకెంబో 14 వేల
చదరపు మైళ్ళు మించవు. మృగప్రాచ్య రాజ
కీయాలలో ఈజిప్టు ఇంత ప్రధానస్థానాన్ని ఆక్ర
మించడానికి దాని సైనిక పరిశీలే కారణం.

ఈ జన్మలో ఒకవైపు అన్యుదయపద్ధతులు, మరొకవైపు ప్రతిప ధోరణులు ప్రస్ఫుటమవుతుంటవి. ఒకవైపు మహాచైతన్యంతో తలచుకొనుకొన్నట్లు కనబడితే, మరొకవైపు జపపాదాశ్రయలో భూర దారిద్ర్యజీవిత తాండవిస్తుంటుంది. ఒకవైపు ప్రాధ్య విజ్ఞానపీఠికలు పెల్లెరిలుస్తుంటే, మరొకవైపు పాశ్చాత్య వాదనలు పొదికూపుతుంటవి. ఈవిధంగా ఈజన్మ ప్రజా జీవితం వ్యత్యిస్తాననియం. ఈజన్మను ప్రాధ్య, పాశ్చాత్య జీవిత విధానాల సమ్మిశ్రిత జీవితం చెప్పినా చెప్పకదూ.

ప్రజల జీవితంలో కార్మికతను మేల్కొల్పడానికి
సర్దుబాటు చేయడానికి జనంలో నడికే నాయకత్వాన్ని
ఇప్పటికప్పుడే కృషి ప్రారంభమైంది. దీనికోసం
సామాజిక సంస్థలు, ప్రార్థనాదారులు, పేదవారికి
సామూహిక పంచుకున్నారు. స్వయంగా చిరకాలంగా
విద్యదీనిని ముగించుకోవడానికి చేస్తున్నారు.

ఈ జిత్తు నూదానలు అచిరకాలంలోనే
ఏకం కావడం భాయం. (ప్రస్తుతం ఈ జిత్తు అస్థి
మీసనావున్న పజిల్ కోంతివరకు నూదానలు చెందిన
వాడే. ఈ జిత్తు, నూదానలు ఏకమై నవాడు, అఖండ
ఈ జిత్తుకు మృగప్రాచ్యంలా ఇష్టటికంటే ఇష్టటి,
ముప్పటి ప్రాధాన్యం వచ్చితీరుతుంది. మృగ
ప్రాచ్య రాజ్యాలను మానవజ్ఞులొసరినవాలంటే,
పశ్చిమరాజ్యాలు ముందు ఈ జిత్తుతో స్నేహభావాన్ని
సంపాదించేసుకోవాలి. మృగప్రాచ్యంలో ఏ
రక్షణ వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయవలసినా, ఈ జిత్తు

చేరకపోలే ఆ వ్యవస్థ అసలు ఏర్పడనే ఏర్పడదు; అగానా ఏర్పడినా, అది ఆట్రేకాలం నిలవదు.

మగ్గప్రాచ్య రక్షణ వ్యవస్థను స్థాపించడానికి బ్రిటన్ అమెరికాలు ఎంత ఆశ్చర్యమైన కంత్తం గాన్ని పన్నుతున్నారో తెలిసిన సంగతి. ఈజిప్తును బంజుగించి, ఆ రక్షణవ్యవస్థలోకి తీసుకురావాలన్నదే బ్రిటన్ అమెరికాల ఎత్తుగడ. అమెరికా పట్టుదలపై బ్రిటన్ ఈజిప్టులో నూయిజ్ సమస్యపై ఒప్పందానికి రావడానికి ఇదే ముఖ్యకారణం. ఇదివరలో మగ్గప్రాచ్యరక్షణవ్యవస్థ ప్రసక్తి వచ్చివచ్చదు, దాన్ని ఖండితంగా మొట్టమొదట నిరాకరించింది ఈజిప్టుప్రభుత్వమే. ప్రజల అభిమానాన్ని మారగొనని ఏ రక్షణవ్యవస్థలోనూ చేరేదిలేదని ఈజిప్టు అనాడు స్పష్టీకరించింది. స్థానిక ప్రజాభిమతితో నిమిత్తం లేకుండా పశ్చిమ రాజ్యాలు ప్రతిపాదించే రక్షణవ్యవస్థలో చేరనిం కొరివిలో తల గోగ్గొవడం వంటిది.

పోలియోర్ సెన్యకు, దాని విధానాన్ని ఖండిస్తూ ప్రకటన చేయడానికి ఈజిప్టు ఒప్పకోని కారణం చేరి, ఈజిప్టుకు ఆయుధ పాహుగి సరఫరా చేయడానికి అమెరికా నిరాకరించినట్లు వార్తలు

వస్తున్నవి. దీన్ని బట్టే వారి ఉద్దేశాలను గ్రహించవచ్చు.

ఆస్ట్రేలియా నీయాకాంతిస్థానంలో భారత దేశం ఎంత ప్రభావపాత్రను నిర్వహిస్తున్నదో, మగ్గప్రాచ్యకాంతిపరిరక్షణలో ఈజిప్టు—ఎవ్వ మైన విధానాన్ని అనుసరిస్తే—అంత ప్రభావమైన పాత్రను నిర్వహించవచ్చు.

భారతదేశ అభ్యుదయానికి కాంతి ఎంత అవసరమో, అచిరకాలంలోనే ఏర్పడనున్న విశ్వ ఈజిప్టుమహాదా కాంతి అంటే అవసరం. అందుచేత కమ్యూనిస్టు, కమ్యూనిస్టిక రాజ్యాలు ప్రచ్ఛిన్నయిద్దంలో భారతదేశం అనుసరిస్తున్న తిలవ్విధానమే ఈజిప్టు భవిష్యత్తును మూడూ నికో ధాన్యం కావాలి నూయిజ్ ఒప్పందం జరిగిపోయిన ప్రధాని కర్నల్ సజీర్ చేస్తున్న ప్రపంచాలు ఈ శోరణ్నే వ్యక్తీకరిస్తున్నవి ఇది ఖరీదాంకం.

ఈజిప్టులో ఆంతరంగిక సుస్థిరత్వాన్ని తెలకొల్పాలంటే, ప్రెసిడెంట్ సజీర్, ప్రధాని సజీర్ లు తమ ఆభిప్రాయ భేదాలకు, ఆచార్యతకు సర్వరమే స్వస్తి చెప్పాలి. ప్రస్తుతం పనిచేస్తున్న మైనిక పరిపాలన పూజ, ఎన్నికలవ్యవహార ఏర్పడే క్రమబద్ధమైన ప్రజాప్రభుత్వాన్ని సాగ్యమైనంత త్వరలో స్థాపించాలి.

* శిశిర వసంతాలు *

శ్రీపంతుల శ్రీరామకౌన్త

[గతసంచిక తరువాయి]

: శరత్తు :

సరస్వతమ్మా! సరస్వతమ్మా!

ఎవరు, వస్తున్నా, ఎవరు వెళ్తున్నా? ఎన్నార్కు చూసేను. రండి.

నిన్ను ఇలా బాధాగ్రస్తంగా మళ్ళీ చూపాననుకోలేదు.

అందుకు అందరితోపాటు మీరూ కోపంవచ్చిందన్నమాట? రండి లోపలికి.

రాకేం, విప్రసమ్మా, ఇంతసేపాయి మీయిల్లు వెళ్తుంటూ వచ్చినవాణ్ణి లోపలికి రాకుండా పోతావా? ఇది మీయిల్లకేమా?

అవును బాబూ! అలా కూర్చోండి.

కూర్చుంటానుగాని నాకి మర్రిమీదకంటే నేల మీదనే బాగుంటుంది.

అయ్యో, మట్టి నేలను కూర్చుంటారా? ఉండండి, ఈ తివాసి వేస్తాను. బాబూ, మీరు మన పటిలాగ ఉన్నట్లు లేదు.

ఎలా ఉంటావమ్మా అరవమ్మారేళ్ళు కాటిప వాణ్ణి. అయినా ఇప్పటికీ ఎంతమారణ్యమువా నదివగలను. ఎంతపవయనా చెయ్యగలను; కాని, మనుషటి ఆ వారక ధైర్యంలేవు. అంతేకాదు, కొంచెంసేపు పనిచేసే సరికల్లా అనువువస్తుంది. మధ్యలో ఆగి ఆగి మళ్ళీ పనిచెయ్యవలసి వస్తుంది.

బాబూ, మీది వజ్రదీపం గవక అరవైఆరేళ్ళు కాటివా ఇంకా ఈవారం ద్విధం గాఉండి నిట్టరంగు మాట్లాడిగలగుతున్నాడు. సుకాలపువార్తయి లేవా? యాదైవిశ్వకే త్రాస్తేగా మనవివార్తయి పోతున్నాడు. కుర్రవాళ్ళుగా ఉండవలచుకొన్నా, తిల పండిపోవడమో బట్టతల అయిపోవడమో, పళ్ళన్నీ పోడిపోవడమో దిత్యారం ప్రాప్తించవడమో జరుగు తుంది. మన ఈశ్వర అంతా బాగున్నారా?

ఏమి బాగు సరస్వతమ్మా! అంతా వెట్టుకోక పట్ట అయిపోయేదు. ఈశ్వర అన్నీ పార్టీలు, తగాదాలు, కోర్టు వ్యవహారాలు; వస్తుకూడా ఇరికించాలని చూసేరు. నాకు అసహ్యం అనిపించి బయలుదేరి వచ్చేవాను. అప్పుడే రెండేళ్ళయింది. మీ భావనాని అవధాన ప్రతిఘటనలంతకాలం పోరంతా అర వెలా అంటే అలా వడిచేది. ఆ తిరవార తలతల పెర్ర నాలు. అయితే ఇప్పుడు ఇది ఒక్క మనదారికి సంబంధించిన వ్యవహారంకాదు, అన్ని ఈశ్వర ఇలాగే ఉన్నాయి. ఏమిటమ్మా!—ఈ రాత్రిప్పుడు నాకోసం ఏమీ ప్రయత్నించేయ్యకు.

ప్రయత్నించేయండి బాబూ! ఇంకాకా మీరు వచ్చేయంటే గడియారం తొమ్మిదిగంటలు కొట్టింది. ఆయన మామూలుగా కోలా ఖంచేసే వేళ ఇదే. ఇంకాంటే ఆయన ఈశ్వర లేరుగవక, నేనూ పిల్లలూ సాయంత్రాలంతో ఖంచేసి పడుకొన్నాము.

ఇప్పుడు నాకేమీ ఆక్కర్లేదమ్మా—మంచినీళ్ళ తాగి పడుకొంటాను.

అయ్యో నామతి చూపండి; మీకు మంచినీళ్ళే ఇవ్వడం మరిచిపోయేను. బాబూ! మీరేం అనుమానించకండి. మీకు నా చేతివంట తినడం అనుమానంగా ఉంటే, వస్తువులన్నీ ఇస్తాను, కాస్త ఉడికించేమకొని ఖంచేసి మరీ పడుకొండి.

అదికావద్దా! నాకు నీ చేతివంట తినడానికి అధ్యంతర మేమిటి? నీవంటి మంచి మనసుగల మనుషులు లోకంలో ఎందరుంటారు గవక! నేననేది ఏమిటంటే, ఇవాళ కుద్యాన్నం భోజనం కావడమే కాకా అలస్యం అయింది. ఇప్పుడేమీ ఆకలిగాలేదు. అందుచేత వద్దన్నాను గాని.

ఎందుచేతవయినా సరే మీ రిప్పుడు భోజనం చెయ్యకుండా పడుకొండికి మాత్రం వీలేదు. ఏమిల్ల చూస్తే ప్రాణం లేచివచ్చివస్తుంది. ఈశ్వర అంతా దొంగతనాలు జరుగుతున్నాయట. ప్రతి

కోలా ఉదయం లేచేసరికిల్లా ఎవరింట్లో ఒక రింట్లో దొంగలపం జరిగిందన్నమాటే. ఆయన, వాళ్ళమ్మగారు బోయా రీతుల్లో, కర్మచెయ్యడానికి కాలేకొచ్చారు. నాకు ఒకటే భయంగా ఉండి ఈ మూడురోజులాయి సరిగా నిద్రలేదు.

దొంగలు! ఎన్ని సందేలుండాలి. నీకేం భయం లేదమ్మా!

మరి మీరుండగా నాకేం భయం? కాని, ఏదో చేతుడిలాగ మీరు వచ్చేరు, ఆయన మరి నాలుగు రోజుల్లో రావాలి. ఆయన వచ్చేదాకా మీ రిక్కడే ఉండాలి.

నేను ఫలానా చోటికి ఫలానా పనిమీద అని బయలుదేరలేదులే. సరి మూర్ఖాముగాని, సరస్వతిమ్మా నీకెందుకు శ్రమ. నాలుగు వరువులూ ఎక్కడున్నాయో చెప్తే చాలును. ఆసలిప్పకు కాస్త మజ్జీగా అన్నంకంటే ఏమీ తివలేను.

అంటే మీకు నా చేతివంట తివడానికి ఇష్టం లేదందుమా?

అదా నామాట కర్తం? నీ యిష్టమే కానీ. నీ పిల్లలంతా నిద్రపోతున్నాడు కాబోలు?

అవును బాబూ! ఉదయం చూస్తున్నాను. పెద్దది ఆడపిల్ల, పేరు ఇందిర. తిరువాలె ఇద్దరూ మగ పిల్లలు వసంతకుమార్, కరణ్ కుమార్ అని. తిరువాలె మగపిల్లవాడయితే పేమంతకుమార్ అని పేరు పెట్టాలనుకున్నారటాది, ఆడపిల్ల గలక పేమలతో అని పేరు పెట్టారు.

కాసుందమ్మ చాలా బాగుంది. వంతులు వేసి నట్లు ఇద్దరు మగపిల్లలు, ఇద్దరు ఆడపిల్లలు. నీ పిల్లలకి అందానికి సునానికి చెప్పేదేమిటి? మీ ఆయనకూడా చాలా రూపవంతుడు, సుగుణవంతుడూ అని విన్నాను. మీ అన్నయ్య చెప్పాడు.

మా అన్నయ్యకి చిన్నప్పటినుండి ఈయన మాటంటే వేదవాక్యం. అయితే మా అన్నయ్యగారి తోరు వెళ్ళివస్తున్నా రన్నమాట? మా వదినవంట్లో ఎలాఉంది?

ఇదివరకు ఏదాది కిందటినుండి ఎలాఉందో అలాగే ఉంది. మీ అన్నయ్య చాలా నిస్సహనంగా మాట్లాడేడు. మీ పెద్దమేనల్లుడికి స్కూలు మాఫ్ అకి ఉద్యోగం అయిందట మొన్న ఉదయమే ఉద్యోగంలో ప్రవేశించడానికి వెళ్ళేడు.

మా కృష్ణ ఉన్నాడే ఉద్యోగం దయచేస్తా మాట. చూసేవా మా అన్నయ్య! ఉ దైరమయినా రావాడు కాదు.

రావాలేమిమ్మా రాకాదు, లేపటికో ఎప్పటికో అందుకుంది. మీ అన్నయ్యకి ఎలా ఉండంటే దివే ఈ పరిస్థితిని పాసయి ఉద్యోగానికి వెళ్తున్నాంది.

ఉంచెయ్యూ మరి, అసలు చిన్నతనంలో ఒక, నాకు సంస్కృతిం వదువు అంటే ఇష్టంలేక. ఈయనా మా అన్నయ్య కిలిసి ఇంటినుండి పారిపోయి ఇంగ్లీషు చదువు చదువుకోవా లనుకొన్నాడు.

అబ్బో, అయితే యాకాలు సామాన్యకు కాదన్నమాట?

అనుకోదంవరకూ అంతే. అయితే తీరా రయి లెక్క చేకకి మా అన్నయ్యకి ధైర్యం వారిందికాదు. తను ఉండిపోయేడు. ఈయనబాత్రం తిరువాలె ఎన్ని ఇబ్బందులు పడినా మరి ఇంటికి తిరిగిరాలేదు చదువు పూర్తయేదాకా!

పట్టుదలగలవాళ్ళ సంగలే అంత!

మా అన్నయ్య ఉండిపోడం అయితే ఉండిపోయేడు గాని వాడి మనస్సుంతా ఇంగ్లీషు చదువుమీదే ఉండేది. ఇప్పుడు వాడికోడుకింతవాదయేడంటే అదంతా తను చేసిన పనిలాగే ఉంటుంది మా అన్నయ్యకు. నామ్మమ్మకు నా కే ఆశ్చర్యంగా ఉంది. నిన్న మొన్నటిదాకా అన్నం సరిగా కలుపుకోని తివడం కూడా చేవడయేదికాదు మా కృష్ణకి మా వసంతుడికిలాకే. ఎంతిలో ఎంతివాదయిపోయేడు. నాకు చిన్నప్పటినుండి నాతో అంటూ ఉండే వాడు, అర్థియ్య నాకు పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలకంటే స్కూలు మాధురవడమే సరదా అని.

మరేమిటనుకొన్నావమ్మా పుత్రు పుట్టగానే పరిమిగిస్తుంది.

బోనీ మా వదివ బ్రతికివుండగానే కొడుకు ప్రయోజకుడు, ఉద్యోగం దయచేస్తా మాట వింది. తాను బ్రతికిఉండగానే వాడిపెళ్ళి అయిపోయిందంటే అదివ మనస్సుకి మరి విచారం అన్నది ఉండదు.

పెళ్ళికేముంది? తెల్సుకొంటే నెల్లాళ్ళలో అయిపోతుంది. అయినా ఇంట్లోనే సంసారం ఉంది కదా? ఈ రోజుల్లో మునుపటిలాటి పట్టింపులేవు పెద్దపెద్దవాళ్ళే ఎదురు పునరికాలు చేసేస్తున్నారు.

అనా, మా పిల్లను ఇక్కడం చూటా? వాకూ మా ఆయనకికూడా అధ్యంతరింలేదుగాని, ఇంకా ఏదీ మా పిల్లకి పదవేదిను నిండలేదు. వాడూ చిన్న వాడే అనుకో, ఆయనా, ఉద్యోగస్తుడయ్యేను, పెళ్లిక గానే సంసారం దిద్దడానికి తగిన పిల్లయితే బాగుంటుంది. వీటన్నిటి మాటకేమీ, మా పిల్ల పుట్టివచ్చే దగ్గరనుండి దారి పెళ్లి విశ్వయముయిపోయింది. మా ఆయన చెల్లెలుకొడుకు ఉన్నాడు. పదహారోవేడు వచ్చిందనుకొంటాను.

బాగుందమ్మా బాగుంది. ఏదంటారంటే ఆయనే నేం, వాళ్ళు బ్రతికి బాగుందాటి. ఊవా వాళ్ళ పిల్లలమని చేరు నిలచెట్లాటి.

ఏదీ ఇంకా వీళ్ళు పనిపిల్లలు. పిల్ల పెళ్లిళ్ళకేం తొందరొచ్చింది? వాడు మా మేనల్లుడు వెంకటరమణుని పెంపులకి వచ్చాడమ్మాను, రెండుమూడు రోజుల్లో రావాలి. కాబూ, మానుమంతుడిదగ్గర కుప్పిగంతులని మీరు ఇండాగా నేను వెంటచెయ్యడమేమిటి? మీచేస్తో పాయిగమీద పెడితే చాలు ఏ వస్తువుని ఎలా ఎంత నేపటిలో ఉడికమంటే అలాగే ఉడుకుతుంది.

పూర్వపుచ్చిన అస్తిపాస్త్రలేవీ దక్కకపోయినా ఇంకా ఆ ఒక్క శిక్షాట్రం మిగిలిఉంది తల్లీ— వాన్ని నమ్ముకోనే ఇలా పట్నం చేరుకోవ్వాను. మునుపటి ఆ బలం, ఎంతమందికయినా పరే ఎంత తిమ్మక వ్యవధిలోనయినా ఎలా కొనలిస్తే అలా చేస్తానన్న ధైర్యం లేవు. అంతేకాదు, వెంట చేసి వాడికి ఏదీ ముఖ్యంగా కూడకో అది, అనుమానం వస్తుంటుంది. ఆయనా ఏదో భార్యపువాడన ఇంకా పోలేదు. మీ ఆయన వస్తే ఆయన సాయం చాలా కావాలి. ఎవరియినా తగినవాళ్ళిల్లో కుదురుకొంటే మన జీవితం వెళ్లిపోతుంది. వాళ్ళిల్లో ఏదైనా సరించి పెద్ద అగేలేదు—నా కెవరిన్నార గనక? ఆయనే కొత్త మర్యాదకల్పన, మంచిచెడ్డ తెలిసినవాళ్ళూ ఆయనే చాలాను. అంచేత మీ ఆయన వచ్చాక...

అలాగే కాబూ, ఎంత కావాలంటే మాట్రం మీలాటివాళ్ళ సాయం అందరికీ దొరుకుతుందా? మా ఆదేవుడుగానింట్లో తొమ్మిది చాలా ఇల్లుంది పడుతున్నార. ఏ ఒక్క మనిషీ మానెలలయినా ఉండిఉండేదు. వాళ్ళిద్దీ మరెవరి పెద్దసంసారం కాదుగాని, అదివీ! చిన్నప్పటినుండి పని పాటా ఒకరి చాటునుండి చెయ్యడమేగాని, స్వయంగా చెయ్యడం అలవాటులేదు. అందుకు రోడు

ఎనమంతుగరు పిల్లలు— ఆయన ప్రిడరు, పెద్దప్రాక్టీసు— ఎప్పుడూ ఎవరో బంధువులూ స్నేహితులూ ఇంటికి వస్తూనే ఉంటారు.

చాలా బాగుంది తల్లీ—అటువంటి వాళ్ళకయినే మరయూ ఉపయోగపడగలము—వారికి నాజీటివాళ్ళి పోషించడం కష్టంగా ఉండదు.

అదేమిటి కాబూ అలా అంటారు; నిజంగా నేను చెప్తున్నాను; మీలాటి సాయం కావాలంటే మాట్రం దొరుకుతుందా? నామాట ఆయన కాదంటా రని కాదుగాని, ఆదేవాన్ని నే నెందుకనాలని ఉన్నా కొన్నాను. మా ఆయనవస్తే మిమ్మల్ని మరొకచోటికి వెళ్లివెళ్ళరు. వాకు ఇంటిపనంటే ఏమీ కష్టంలేదను కొండి, ఆయనా మీలాంటివాళ్ళ సాయం ఎలా వస్తుంది చెప్పండి?

సాయంకోసమని నాలాటివాళ్ళి భరించగలరా తల్లీ?

కాబూ! ఆయన వచ్చేక ఎలా బాగుంటుందంటే అలా చేద్దాము—వంటయిపోయింది. మీరు స్నానం చేస్తారుకాబోలు; ఈలోగా నేను వడ్డన ప్రయత్నించేస్తాను.

నేను వడ్డించుకొని తినలేనటమ్మా, నీవకూడా ఎందుకు నిద్రపండుకు?

చెప్పానుకాదూ, ఈ మూడురోజులయినా నాకు రాత్రి నిద్ర లేచలేదని. ఇవాళకూడా నిద్ర పట్టే లాగలేదు. మీరు మీ చిన్నతనపు కబుర్లు చెప్తూ ఉంటే విచారమంది.

అలాగేవమ్మా! నా కబుర్లకేమిటి ఎప్పుడూ ఉన్నవే. ఆయనే మీ ఆయన కేమిటి ఉద్యోగం అన్నావు?

ఉద్యోగం అని తలం అదీ కాదు; అచ్చా ఫీసు. అందులో పుస్తకాలు, పరీక్షల చేపర్లు అవి అద్దుచేస్తూఉంటారు. అంతే ఆయనకింద ఒక పది పన్నెండుమంది పనివాళ్ళుంటారు. ఇవ్వడోక పుస్తకాల పావుగూడా చెడితానంటున్నారు. ఆయనే దానికి నమ్మకస్తుడయిన మనిషి ఎవరయినా దొరకా లంటున్నారు. తానే రెండూ చేసుకోవాలంటే కష్టం, చెప్పు బవాళ్ళో కాకుండా ఒక మూలగా ఉంది.

బాగుందమ్మా చాలా బాగుంది. పదిపన్నెండు మంది పనివాళ్ళున్నారంటే, వాళ్ళిందరి జీతాలు

పోగా మనకి ఒక వంద ఉంటుందా? నేను పూర్వ కాలంవాణ్ణి, అంతేత నాకీ సంగతులేవీ తెలివు, ఇలా అడిగినది ఏమీ అనుకోవ.

అనుకోదాని నేనుండి బాబూ! మేము బాగున్నామంటే మీరూ మా అప్పయ్యలాగ సంతోషించేవాళ్లేకాని, నేను కాదుకదా! సరిగా తెలిసి ఎంత వస్తుందో ఏమిటో నాకు తెలియకాని, రెండు మూడు వందలకూడా కొన్నికొన్ని పెల్లలో ఉంటుంది. అయితే లెక్కింపవార్లీలాగ పనివార్లని హింసించి ఎక్కువ పని చేయించి, తక్కువ తేలికచేస్తే మాటయితే ఇంకా బాగానే మిగలవచ్చుట. వాళ్ళ కడుపుమాడ్చి మనం మిగుల్పుకోసం చేసికంటా రాయన.

ఈ లోకంలో అటువంటి ధర్మబుద్ధి ఎవరినుండి రిల్లే! అటువంటివాళ్ళి ధగవంతుడు ఆ విధంగానే ఇస్తాడు. నీ మాటలు వింటూంటే నే మరీ నేను విాయిల్లు విడిచిపోలే చేమా అనిపిస్తుంది. అయితే ఏదో నా చేతివయినవని చెయ్యండి మాత్రం నేనుండలేను. నాచేత ఎంతపని చేయించుకొన్నా నాకు పెట్టే రిండికి రెగిన ప్రతిఫలం కాదనుకో—

బాబూ! వద్దిన పూర్తయింది. నా ఆంక్ష్యం మరి లేదు.

ఇదుగో వస్తున్నాను—కాస్త బోటుందా?

ఆ ఇదుగో ఇక్కడి పీటవగ్గర ఉంచేను.

* * *

అమ్మాయి, చరస్యతమ్మా!

ఏమిటి బాబూ, ఓహో ఏమిటి తామరపువ్వులు కలవపువ్వులాను! ఎక్కడి దొరికి యివన్నీ?

మన చెరువులోనివే నమ్మా; అమ్మాయి ఇందిరి ఇవంటే ఎంతో ఇష్టం.

నీ కొంత జాపకం వెంకన్న బాబూ! అయితే ఇవాళ అల్లుడూ అమ్మాయి వస్తారంటావా?

ఎందుకు రారమ్మా! అల్లుడు ఉత్తరం రాకాదు కదూ?

ఉత్తరం రాస్తేమటుకు అతగాడిమాట ఏం నమ్మకం? ఇదివరకెన్నిసార్లయిందికాదు, అనుకోన్నీ నాటికి రాకపోవడం.

ఆ ఎందుకు రాకపోతారు? ఏదో అంత అవసరం పడితే తప్ప.

అతగాడికిఉన్న పెద్ద పనేమిటి రెద్దురూ అక్కడియినా తిరగపెమే, ఇక్కడియినా తిరగపెమే కదూ! తన తమ్ముణ్ణి కాలేజీలో పెద్ద పెద్ద చదువులు చదువుకొంటే అతగాడికి సిగ్గులేకపోయింది. చదువు మానేసి కూర్చున్నాడు. వాళ్ళి వాన్నీ గారు అన్నాడు. పోనీ చదవకపోతే చూనిపోయేను, మరి దయచా వ్యార్చుర్ని కల్పించుకో అని. నీక్కాకలసిన దర్శిస్తాను, ఏదయినా మెళుపెట్టు అన్నాడు. ఊహ: ఇష్టంలేకపోయింది. ఈయన పోనీ ఏపని చెయ్యకప్పు, ఇక్కడి ప్రెస్టుకివచ్చి ఒక గంట కూర్చోని వస్తూపోతూ ఉండెనున్నాడు. అదీ వచ్చింది కాదు, ఎందుకు నమ్మకుండ్లి, దిబ్బు రెచ్చే రేమలే కుండా ఎంత కౌవాలంటే అంత ఇచ్చే తల్లిదండ్రులున్నప్పుడు ఎవరికిమాత్రం నుంచుచుట్ట రెలా వుండతాయో?

అనేమిటమ్మా అలా అంటావు? అరిచి తమ్ముళ్ళి మాత్రం రెల్లిదండ్రులు కావసిన దిబ్బియ్యిలేదనా? వాళ్ళంతా ఎంతో శ్రద్ధగా చదువుకొంటున్నాడు గారు.

అవును బాబూ, మన అప్పదం అనుకోవాలంటే.

ఇంత మాత్రంలో అప్పదానికీ నురదప్పదానికీ ఏముంది? వాళ్ళి వాన్నీ గారు రెండుచేతులా అర్జిస్తున్నాడు.

అర్జిస్తేమటుకు అరుగురు అన్నదమ్ములు పంపుకోవాలి; ముగ్గురు అదవిల్లల పెళ్ళిస్సు చెయ్యాలి. ఇంతి! మగవాడన్నవాడు స్వల్పక్షివీధ అధారపడానిగాని రెల్లిదండ్రు రిచ్చిన అక్షివీధ అధారపడితే ఏముంది?

ఏం చెప్పచున్నావు రిల్లే—మేము అయిదుగురు అన్నదమ్ములం. చిన్నరినంలో వన్నే మావార్లందరిలోకి తెలివయిన వాడనుకొన్నాడు. కాని కొంచెం వయసు వచ్చిన దగ్గరనుండి నాకు పుస్తీలు సాము గరిడీలు ఇవీ, ఇంటికివస్తే వంట.రిండి ఇవే కావసినవి. కొనకి, మావార్లంతా నేవాళ్ళో ఇద్దరూ, కాస్త్రాలో ఇద్దరూ దిగ్గంతులనుదిసింరుకొన్నాడు. నేనూ వా కాలంలో కొంత చేరు సంపాదించకపోలేదు, వాళ్ళలాగ నేదెంలోనూ కాస్త్రాలోనూ కాకపోయినా వంటలోనూ రిండిలోనూ. అయితే నేను చెడావంటే నావల్లి బాధపడే సంసారమనే తాదరబండి ఏమీ లేదు.

అదే బాబూ నేననీదీని. ఎల్లిప్పుడూ ఇలాగ ఉంటుందా? కొనవరకూ రెల్లిదండ్రులవీధ అధార

పడదామంటే సాగుతుందా? అదేమిటో ఆయనా ఈయనా కూడా అతని ఊసు మరి వాతో చెప్పకు అని ఊసుంటారు. అడదాన్ని నేనేం చెప్పగలను?

ఏమీ చెప్పవక్కరలేదమ్మా! అతను కుర్రవాడు వ్యతిరేకంగా చాలా తెలివైనవాడే. ఎప్పుడో ఒకనాడు నీవ బాధ్యత తాను గుర్తించకపోడు. అసలే నేడవకుండా మెటికులేడును వరకూ వదులుకొన్నాడు కదా తనకి ఎప్పుడో బుద్ధిప్రతి ఏడయినా మంచిపని చేస్తాంటే తిమ్మ ఆగుకునేందుకు అవతల తండ్రి ఇవతల మామగారూ ఉన్నారు. మరి నాకు మావుకి వేళయింది. బాబు అప్పుడే నేను చెబుతుంటే వస్తున్నప్పుడు వ్రెమ్మకి వల్లా కనిపించేడు. అయితే నేడు నుకీ పిల్లల్నిద్దిరి పంపిస్తావుకదా! బజారు వస్తువు లేవయినా కావలెస్తే చెప్ప—చుట్టాళ్ళుం వచ్చి నవ్వుకు తెస్తాను.

* * * *

అమ్మా! అమ్మా! సరస్వతిమ్మా!!

ఏమిటి వెంకన్న బాబూ అంత గాఢంగా పిలిచేవు.

పిల్లలమద్దు లాచ్చాయిటమ్మా. చిన్నబ్బాయి పెద్దబాబు చేతు నిలబెట్టేడు. మళ్ళీ తిమ్మ నుక్కలకి ఫస్టు వచ్చేడు.

అలాగా వాళ్ళేరి?

వార్షింకా నుక్కల్లో తక్కిన పిల్లల మాన్లులా అదీ చూస్తున్నాడు; వన్ను పిల్లి గిను చెప్పరున్నాడు.

అమ్మా యేదీ.

అమ్మాయికూడా అక్కడే ఉంది. రెండేళ్ళ క్రితం పెద్దబ్బాయి నుక్కలంతటికీ ఫస్టుగా వచ్చేడు. అయితే అప్పుడు అతనికి పోటీయే లేదట. ఇతని తరవాత వాడికి ఎలరైహడ్కులు తిక్కువవచ్చేయటం. చిన్నబ్బాయికి అలాక్కూడు, ఈక్కూలోకి వచ్చే వంతు తివరీది వాళ్ళు నలుగురు ఉండేవారట. ఈ పంపిర్వరం మొదట పెద్దబ్బాయి, తిమ్మరూ నువ్వు నుక్కలకి ఫస్టుగా రాకపోతే నన్ను నలుగురూ నువ్వు తాత్రా అన్నావట! దాంతో చూసేవుకదా, ఎలా చదివేవాడో మనం వద్దంటున్నాను. నలుగురినీ మించేవట. పాపం వాళ్ళూ పట్టుదలగానే చదివి ఉండారీ, మాడు, నాలుగు ఏనిమిది పదిహాడ్కులు తిక్కుట వచ్చాయిట. వాళ్ళి పాద్యాల్లరుగారు అబ్బాయిని ఎంత మెచ్చుకొంటున్నా రనుకొన్నాను!

అమ్మాయి సేమగురించికూడా మళ్ళీ పెద్దబ్బాయి లాగే ఏ ఆనుమానమూ లేదట. సరిగా వేళకి బాబు గారు లేకపోయారు.

ఉంటే ఆయన పిల్లలకంటే ఒన్ని తెలియక పోదురు.

కాదుటమ్మా! ఇటువంటి అవసరం అందరికీ వస్తుంటే వస్తుందా? ఏమిటి నీ విచారం, అల్లుడి గురించేనా? చూస్తుఉండు, నేను బ్రతికిఉంటానో లేదో, అప్పుడు నువ్వు అనుకొంటావు అనాడు వెంకన్న బాబు అన్నాడని. వాళ్ళన్నవమ్మ లందరి లోకీ మీ అల్లుడే ప్రయోజకు ధైర్యతాను.

అతినేం పెద్ద ప్రయోజకుడు కావక్కరలేదు, అందరితోపాటు ఒకశ్రమిద అధారపడకుండా తన బ్రతుకు తాను బ్రతికగలిగితే చాలును.

నీ కెందుకింత విచారమో నా కర్తంకాకుండా ఉంది. పిల్లలింక వచ్చేవేళయింది. వాళ్ళి బాబుంటే ఎలాగూ చేసేదే. పిల్లి బట్టలు కుట్టించుకొనువమ్మా! ఇవాళ మరి నువ్వు వస్తు, నేను ముడికట్టుకొంటాను. అబ్బాయిలు తిమ్మ ఫస్టుక్లాసుల సంగతి చెప్పకొంటూ ఉంటే నా ఫస్టుక్లాసు ప్రజమత్రం చూపించకపోతే ఎలాగ? నువ్వేం చెప్పకు. మరి నాకు మళ్ళీ బజారుకి వెళ్ళిరావడానికి వేళలేదు; పనిమినిషిరి పంపిస్తాను.

అలాగే కావీబాబూ! పిల్లివృటిలాగే కొన వరకూ చదువుకొంటే అంతే చాలును. బాబూ, ఎప్పటికప్పుడు అనుకోవమేగాని తిరపతి వెళ్ళడం కాకుండాఉంది. ఆయన మరేమీ అక్కడ చికాకు లేకుండా ఇంటికి తిరిగివస్తే, పిల్లలకి నెలవులందగా నే ఈ సందర్శనమే వెళ్ళారీ.

దొనమ్మా! తిప్పకుండా వెళ్ళండి. ఇక్కడ నే నుండగా ఇంటిలో పూచికపుల్లజోదు.

అదేమిటి వెంకన్న బాబూ! నువ్వు రాకుండా మేము వెళ్ళమా? పొరుగువారి ఇద్దరు పిల్లలూ వచ్చేరు. వాళ్ళకి జాగా చాలాకుండావుంది. వాళ్ళకి ఇల్లు అప్పు జెప్పి వెళ్ళాము. మళ్ళీ మళ్ళీ వెళ్ళగలమో లేదో నాలుగు యాత్రలూ చేసుకొని రావారి.

అలాగే చేద్దామమ్మా! ఇవాళ ఏనువురుందో నా పరీక్ష! ఫస్టుక్లాసు కాకపోతే మానె పరీక్షయినా పొసవుతుందో లేదో?

నీ వంటకి వెంకలు పెట్టేవాళ్ళెవరు వెంకన్న బాబూ!

ఏమో నాదంతో పూర్వంకాలపు పద్ధతి—
అయినా యథాశక్తి! ప్రయత్నించి చూస్తాను—

* * *

అమ్మా! సరస్వతిమ్మా! నేలుకోనే ఉన్నావా?
చెంకన్నబాబూ! ఇంకా రేపు ఉదయానికి
వస్తావనుకొన్నాను.

యెవరి నేనూ అలాగే అనుకొన్నానుగాని
అయింటి పద్ధతి యాసేక మరి ఉండాలనిపించలేదు.

ఏమిటి? మరేమయినా?

ఏమీలేదు, ఇదివరకు మీరంతా అనుకొంటూ
ఉంటే నేను వస్తులేకపోయానాణ్ణి. అయింటిలో
యజమానురాలు ఎవరో నాకు బోధపడలేదు.

ఏం, మా వదివకు వంట్లో బాగాలేదా?

అవిడ ఎప్పుడూ అంతేవట. వేళకువచ్చి
భోజనంచేసి పెళ్ళిపోడం. గదిలో ఏదో పుస్తకం
చదువుకుంటూ కూర్చోడం, పడుక్కొడం, ఇంట్లో
ఎవరికీ ఏదీ కావలసినదొచ్చినా అన్నిటికీ యక్కిలమేక.
అవిడను చూసినవా డైవల్లూ వంటమనిషి అనుకోరు.

అసలు అవిడి వంటమనిషి కానేకాదు. పిల్లలకి
ఉడుపు చెప్పడానికి వచ్చింది. ఆ తరువాతి మావదివ
అనారోగ్యంలో ఇంటిపసంతా తనే చేసింది.

ఇప్పుడు వదివ అవిడ చేస్తున్న పనేమిటో నా
కర్ణంకాకుండా ఉంది. అంతా అజమాయిషీయే.
వంటకి వేళమనిషి ఉన్నాడు. అవిడమాత్రం ఆయనకు
కాఫీ ఫలహారమూ అందిస్తుంది; అయినా సరిపడి
వచ్చి తమలపాకులు సిగరెట్లూ ఉన్నాయో లేవో
చూస్తుంది. కారణం ఉన్నా లేకపోయినా పనివార్లే
మీది లేకలేస్తూ ఉంటుంది. అసలు నున అల్లుడు చెడు
దారి వట్టడానికి సగంమట్లాకు అనుమిషే కారణమని
నా భయ్యకం. తెలిసీ తెలియకుండా విచ్చలవిడిగా
భర్తపెట్టుకొంటికి దెచ్చిస్తే ఏమవుతుంది?

దెచ్చిస్తేమాత్రం చెడిపోతారా చెంకన్నబాబూ,
తిక్కినవాళ్ళంతా బాగా చదువుకొంటున్నారకదా?

అదీ నిజమేలే రిల్లీ మగపిల్లలంతా నుంచి
మూర్ఖులౌటవాళ్ళు. కానీ, ఆ అవిడిపిల్లకి మాత్రం
రోజురోజునా ముస్తాయి చేసుకొంటికి చాలకుండా
ఉందింటే వయ్య; కాక, వాళ్ళిది లాభించేదు.
ఎదురుగా కనుమించే నుంచినకంటే చెప్తేనే వేగం
వేచ్చుకొంటారు. కబుర్లంతి చిలాకిగా చెప్తారా,
ఒక్కరూ తిప్పిపోకుండా ఏ క్షణమూ పాసుకొడం

లేదట; అసలువాళ్ళకు చదవడానికి సమయమే
ఉన్నట్లులేదు.

సరేబాబూ! ఎవరి అదృష్టానికి వారేకర్తలు.
నువ్వేం చేస్తా? ఎంతటి మహావ్యక్తిమయినా పురుగు
పట్టి దొరికిచిస్తే అంతే, శుల్ల చేరిపోతుంది. మాటల్లో
పడి అసలుమాట అడగడం మరిచాను. అల్లుడు
పంపడం ఆలస్యమయిందని ఏమయినా అన్నా
జేమిటి?

అమ్మా అరెవిసంగతి అంతా తెలిసిఉండి
నన్నెందుకు అడుగుతావు. నువ్వేమయినా అంటా
నేమోనని తోచుకొన్నానుగాని, గట్టిగా రెండు తగల
నియ్యాలనిపించింది. అలా అయితే నేగాని మరి దారి
లోకి రాజేమో.

ఏమన్నా జేమిటి? నిన్నేమయినా...

వన్నంటే నాకేం విచారంలేదు. బాబుగారికి
ఇంట్లో బాగులేదని తెలిసికూడా మామగారికి తిని
రావడానికి పడుపుతెచ్చివయింది కాబోలు చంట
బ్రాహ్మణ్ణిచ్చి పంపించేను. ఈమారు నేనూ మా
నానిరువాణ్ణిచ్చి పంపిస్తానన్నాడు.

పోనీ అంతేకదా? అంచేతే నేనన్నాను,
అబ్బాయిల్లో ఎవళ్ళకో ఒక్కరిని పెళ్ళిమని.

ఎలా పెళ్ళారమ్మా, వారంరోజుల్లో పరీక్షలు
పెట్టుకోని. అసలు మీరూ అమ్మయీ గాభిరా
పడ్డారు తప్ప ఇప్పుడంతి తొందర ఏంపోచ్చింది?
తీరా అక్కడకు వెళ్ళేక ఆవాచనాలేదు విందవా
లేదు. అతిని సంచారం మామూలుగానే పాగుకోండి.
ఇంట్లో అమ్మాయి పనిచేస్తే మెప్పులేదు, చెయ్యక
పోతే మాత్రం తప్ప. ఇక అతిగాడికి ఎప్పుడు
వస్తుందో ఆగ్రహం, ఒస్తూపయినా తెలియదు.
అందులో ముసపటిలాగ కొడుకదా చంటిపిల్లలిల్లి.

ఏంచేస్తాం చెంకన్నబాబూ! అన్నిటికీ ఆ
చెంకటేక్కిరుజే ఉన్నాడు.

అదుగో అదీ నాకు వచ్చదు. నువ్వువచ్చి
గీపెట్టివా అమ్మయిని పంపించం, కావాలంటే వచ్చి
ఇక్కడ ఉండు. లేదా, ఎక్కడో ఉద్వేగంచేసి,
స్వతింత్రంగా ప్రతికడం అంటే ఏమిటో నేర్చు
కొంటే పంపిస్తామంటే మూడురోజుల్లో దారికి
వస్తాడు.

ఏమిటో బాబూ! తానూ తిండిలాగ ఇంట్లోనే
ఎవరెవో తెచ్చిపెట్టుకొంటాడని అమ్మాయి భయం.
ఇదంతా నా దురదృష్టం—ఎవల్లివనుకొని ఏంలాభం?

: హేమంతం :

— 10-11-45 —

ఉదయం మామూలుగా ప్రేస్తున్నది. మ్యూజిక్ పల్ హైన్స్ మూలు పరీక్ష చేపట్టి వ్యాయం గా కులోవాని ఇన్స్ట్రుమెంట్ మామూలుగా ఒక రోజు ముందుగానే ఆయోది, రేపు రోజంతా తక్కిన పనులన్నీ పంకతెట్టి చేస్తే, సాయంకాలానికి పూర్తికావచ్చును.

మధ్యాహ్నం ఇంటికి వచ్చేసరికి బావగారి పెద్ద నువ్వు రానివ ఉత్తరం అందింది. ఆయనకు పది రోజులనుండి ఉష్ణము. పెంపరేదగు చాలా ఎక్కువగా ఉంది. ప్రేమాయకులనుందని డాక్టర్ న్నాడట. ఒకవారు మీరు వస్తే బాగుంటుందని రాశాడు. ఇక్కడానికి ఏమీ అర్థమిరం లేదు, కాని వెళ్ళి చెయ్యాలిగే దేమిటి? ఏమైనాచే వెళ్ళకపోతే బాగుండును. రేపు పాఠ్యం ఈ పరీక్ష చేపట్టి అప్పటిపైనే, రాత్రి బండిలో బయలుదేరి వెళ్ళాలి.

పెద్దమ్మయిది మానీ కూడా ఆరు నెలలయింది. మళ్ళీ ఈలోగా నెల తిప్పించేమా? భార్య భర్తల మధ్య అమరాగం పామరస్యం లేకపోయినా సంతానానికి మాత్రం లోటులేదు. ఇప్పటికప్పుడే ముగ్గురు. అలాగే నడుపు లేకు, ఉద్యోగం లేకు; సరస్వతికి ఎప్పుడూ ఇటీవల మోహం. పాపం పాదగర్జనానికి ప్రయత్నిస్తుంది. తక్కిన పిల్లలందరికీంట్లెలివయింది ఇందర; ఇదిగించిఉంటే ఈసరికి పోయింది. యేవో ఎక్స్. ఎవో పాపయిఉండును. అప్పుడు సరస్వతిమాల విని వాని చదువు అగ్రేడ్ చేయించి జరిగింది. ఇప్పుడు వాని భవిష్యత్తు ఏమిటో అర్థం కాకుండా ఉంది.

— 12-11-1945 —

నిన్న రాత్రి అంత రయలుప్రయాణం. ఇక్కడకు వచ్చిందే తరవాతకూడా పడుకొండి నీలులేకపోయింది. పగలుకూడా కొనసేపు విశ్రాంతిగా పడుకొందామంటే పాదకాళం లేకపోయింది. అంతా ఎవో గొడవ, గాధిరా. ఇంట్లో ఇంటి యజమాని ప్రమాద కరమయిన బబ్బులో పడితన్నాడనే ధ్వజగేతన్నట్లు లేదు. శాంతి ఒక నిద్ర వృథామీలగా కూర్చుంటుంది. పూర్వం తన గదిలో పేరే కూర్చునేది; ఇప్పుడు బబ్బు

మనిషి గదిలో అలా కిటికీలోంచి చూస్తూ కూర్చుంటుంది. డాక్టరు వస్తున్నాడు. వెళ్తున్నాడు. అంతే.

అమ్మయి ఇందర పాపం వాని ఎక్కడ ఆపాకర్వం గా ఉంటుందో అని వా సమహాయాలు చూడబోతుంది.

పది పదిహేనేళ్ళ క్రితం బావనూ శాంతనూ మానెన వాళ్ళెరయినా ఇప్పుటి పరిస్థితిని ఊహించగలరా?

ఈ ఇంటిలో నేనుండి చేయాలిగే దేమిటో బోధపడకుండా ఉంది. అలాగని వెళ్ళిపోలే బాగుండును.

ఏవో వాళ్ళ బాధ వాళ్ళు పడతారు, ఈ వ్యాధి అంటూ నయమయితే నిశ్చింతగా ఉంటుంది. అప్పు డొక మారు కాపాడేను, యాజును రమ్మని చెరిపే! తీరా వాడు వచ్చివా వాడివైద్యానికి పమ్మరించేనా క్లెరికీక్కిడి? కానీ మనకి నుంచినది తోచించనిచేదాం, తరవాత భగవద్దన్ని.

— 25-11-45 —

ఉదయం మామూలుగా ప్రేస్తున్నది. వెళ్ళేను. ఈవారం పదిరోజులూ బావగారిచేళ్ళో ఉండెంతలో కొంచెంపేపు అంతా కొత్తగా అనిపించింది. ఈలోగా దుర్గారావు అంత సరిగానే వడిపించినట్లున్నాడు. కొంచెం కోపం, విగ్రహం కేళు బయ్యదంతపు చాలా విశ్వసనీయుడు. పని ఖచితంగా చేస్తాడు.

షాపులో అమ్మకంకూడా బాగానే పాగు కూంది. రెండు ట్రైబరీల పెద్ద అర్థం వచ్చాయి. వెంకన్నబాలు నేను వచ్చేదాకా అని ఆలస్యం చెయ్యకుండా పెద్దల్వాయి సాయంతో పుస్తకాలు పకాలలో పంపించాడు.

అమ్మయి ఇందరని తీసుకొని రాలేదని సరస్వతికి ఎంతో నిరుత్సాహంగా ఉంది. కాని, ఏం చెయ్యడం? అసలు రావడానికి అమ్మయికి ఇష్టంలేదు. ఈ ఆనవాళ్ళిందంతా అదొక చిత్రం. ఎంత తెలివయినవాళ్ళయినా వాళ్ళు మాత్రం మామూలు పద్ధతిని ఆలోచించరు. తమకు సామాన్యంగా అవకాశం ఉన్న పాటి సౌఖ్యాన్ని పొందడంకూడా ఏవో పెద్ద నేరం అనుకుంటారు. శాంతి, సరస్వతి, ఇందర - అందరూ ఒకటే, గోరంతలు కొంచెంతలు చేసుకొని బాధపడతారు.

— 26-11-45 —

ఉపయోగం అంతా మామూలుగా గడిచింది.

మధ్యాహ్నం అట్టే పనిలేదు. మధ్యాహ్నంతో తిప్పి ఇంటికివెళ్లి పడుకుంటూ మనుకొంటూ ఉండినా పదిహేనేళ్ళ క్షురవా దొకడు వచ్చేడు. ఎంతో దీనిగా ఉన్నాడు. నాకు చిన్నతనంలో తను యింట్లో బసయిద్దిన పట్టాభిరామయ్యగారి వనవంట — అందులోనూ పాత్రుడు. ఇప్పుడు మూడు తీరానికి పుష్కలం తేక ఇబ్బంది పడుతున్నావట! ఆలోచనలో ఆయన తాసియాగుగా ఉండే వాడు. ఎంతో ఆర్థించాడు. అంతా ఏమీ మిగలలేదట. ఆ పెద్దగదికిమీదా అమ్మచేయదలసి వచ్చిందిట. పాపం, ఈ క్షురవాడికి ఇప్పుడొక మేనల్లి తిప్ప మనవరూ లేరట, నా యింట్లోనే ఉండి చదువుకో మన్నాడు. ఇది సరస్వతికి అట్టే ఇష్టం ఉన్నట్టులేదు. అరిచి కప్పుడు బవీ! భోజనానికి ఇబ్బంది లేదుమా. తీరానికి పుష్కలం ఏదో సహాయం చెయ్యగలిగితే అంది. ఈ అబ్బాయి మొగంలో దీపశ్యూతా విషయంగా కనబడవంతే ఉన్నాయి కాని తెలివితేటలు చదువుదనమూ తగినంతగా ఉన్నట్టులేవు. ఇతిడి మూలంగా పిల్లలచదువుకి ఏమి ఆసక్తికరంగా ఉంటుందో నది దాని భయం. అందులోనూ పాపం చదువు కొంటున్నదికూడా. ఇంట్లో ఎవడో పరాయి క్షుర వాడు ఉంటున్నాడంటే ఏమిటా బసయ్యుండోనని—కాని, పిథికోట్లోకదా ఉండవచ్చు. తేకమనవచ్చి భోజనం చేసి వెళ్తాడు. అంతే. అంతిమశ్రమంలో వారపా లేమిందీ? ఆయనా దొంగత్వ దామని ఒక కంట కని పెట్టవని చెప్పారీ. అప్పుడు నేను చదువుకోనే గోలలో పట్టాభిరామయ్యగారింట్లో వాళ్ళ పిల్లల కంటే వాడెవరి ఎక్కువ నమ్మకం కలిగిఉండే వాడు. కాని, అప్పటికి ఇప్పటికి గోలాలు మారిపోయాయి. పిల్లల మాటల్లో నడవడిలో అంతా మరీ నూర్చు. అందుకు వాళ్ళివని బాధించేను, కాలంతో పాటు మారలేకపోయిన మన ఆక్లిష్టి నిందితుడో వారి.

— 30-11-45 —

చావగారికి జ్వరం మళ్ళీ తిరగబెట్టింది. పెళ్ళిగ్రాం రావంతో నిన్నరాత్రి బయలుదేరి ఇక్కడకు వచ్చేను. ప్రేమాయుడు మొదటిసారి వచ్చి నవ్వుటికంటే నెండవసారివస్తేనే ఎక్కువ ప్రమాదం అంటారు. ఒంటిమీద స్పృహలేదు; ఏం చెయ్య గలం? అంతా భగవద్విలాసం!

నిన్నరాత్రి రయలులో చిత్రమయిన సంభాషణ. అవిధిను నేను పోల్చునేలేదు; అసలు పోల్చడానికి ఇదివరకు నాగా తెలిస్తేకదా! అరిచిమూతం నమ్మ సులభంగానే సుదృఢమైంది. మొగమాట పడకుండా పలకరించింది. అప్పటికే నాకేమో నమ్మకం కలగలేదు, వచ్చే పిలుపున్నాదిని. చివ్వు పిల్లలను పెట్టుకొని ప్రయాణం చేస్తున్నాది. పాటుపూరిం దొడ విబండిలో ఎక్కడినా అని ఆలోచిస్తుఉంటే ఏమిడీ పంతులుగారు అని తెలిసింది. నన్ను ఏలా అనుకోడం? ఒక్కమాట చెప్పితిరిగి మళ్ళీ నడుస్తూ ఉంటే, మిమ్మల్నే మీ పేరు కృత్యమూర్తిపంతులు గారు కాదా అంది. బండిలో ఎక్కడ కూర్చున్న తిరవాత నెకటి కళంతా చెప్పింది. అనూరాధ స్నేహితురాలట—అప్పుడు దైవామంచి తిరిగివచ్చి నవ్వును వాళ్ళ తిమ్మగడ్డి వెనకాలే ఉంచించిందిట. అప్పటినుండీ నాపోలిక ఉన్న వాళ్ళనెవరియినా కని పించిపెప్పించా జాగ్రత్తగా చూస్తుంది. పాపం, స్నేహితురాలంటే ఎంత అభిమానం! పాపం అనూరాధ! ఆమె వారపాటు ఎంతిమూత్రం లేదు. అప్పుడు ఆ దేశానికి మామని ఆమెని పొట్టచెట్టుకొంది. ప్రతిక్షుంగానో పరోక్షంగానో వాళ్ళ సంసార వివారానికి కారణం అయింది. ఇప్పుడీమె ఇలా రయిలో కనిపించినట్లుగానే పండిపోయిన గడ్డాలతో బైరొగి చేయంతో దొంగబ్రాహ్మణయ్యగారు కూడా ఒకతా దెప్పడైతే తాంబూలంతా తేమో! ఈవిధి క్యామ లాంటి ఎంతో నెంతోపించింది: పెళ్ళిచేసుకున్నా నవీ పిల్లలు బాగా చదువుకొంటున్నారని అంటేను. మరి అనూరాధ అక్కకి వర్ణించింది, తాను చచ్చి పోయేముందు రావిన ఉత్తిరంలో కూడా నేను ముఖ పడాలనే రావించింది. తాను బ్రతికిఉంటే, మరే వేరొ వికారపు పరిస్థితులు వస్తాయని తాను పెళ్ళి పోయిందిట.

మధ్యాహ్నం పడుకుంటే కల. అనూరాధ ఎక్కడికో ఇరివిరి బాక్కెల్లిపోయింది చెయ్యిపట్టు కొని. వెనకనుంచి సరస్వతి తేక, తెలిసిన, తిన్నను కారెయనూ మరిచిపోయేట తీరుకొంది. వెళ్ళినట్టా మంటే అనూరాధ చంటిపిల్లలా ఎదుర్కూ కూర్చుంది. నవ్వు మరీ రావు రావు అని. అయితే మరీ జగ్గిమలే అని ఎదురించి నడుస్తూఉంటే ఆదంతా సముద్ర తీరం—నన్నిలా సముద్రంలో తోసిదానికి చూస్తున్నావా నేనురాను అని మళ్ళీ మామూలు చురుచులు కూర్చొని, కోపంవచ్చిందా, ఇంది వేరకవక్కాయ తీస్తుంది, ఈ పెదవక్కాయలన్నీ సుల్లలే—మా ఉళ్ళో

అయితే అని నేనవడం జాపకంఉంది. ఏమీరు మీలోరు అంది నాట్టుంచేస్తా? అంతలో ఎవలో మేడ మెట్టమీదనుండి వచ్చేం ఏదో ఎన్నేకారు; ఆ చప్పుడులో మెలకువ వచ్చింది.

సాయంకాలం మానె దాక్షరు మరేం భయం లేదన్నాడు.

ఇందాకా అల్లుడు వెంకటరమణ చాలా నెమడదిగా నలులుగా మాట్లాడేడు. చెప్పినవన్నీ విన్నాడు అమ్మాయిని ఇంటికి తీసుకొనిచెళ్ళిపో మన్నాడు. మరి ఇప్పుడు చదువన్నది పాఠశాలాదు, పట్నంవల్లి వీరయినా ఉద్యోగం సంపాదిస్తే నేనాని తిరిగిరావన్నాడు. అన్నీ పాడు అలవాట్లూ విడిచిపెట్టేస్తానన్నాడు. ఈ వేడిమీద కొంతకాలం నిలబడినా చాలును. లేవే బయలుదేరుతా నన్నాడు. కాని, తండ్రి ఇవరల ఈ క్షేతిలో ఉండగా పెట్టకొడుకు చెల్లిపోయేదంటే ఏం బాగుంటుంది? నలుగురూ నమ్మింటారు. మంచియిద్ది కలగగానే పని చెయ్యాలి. విడిచి పడితే నిర్భయాల సడలిపోతాయి. బావకు ఏకొంచెం స్వస్థత చేసుకొని అమ్మాయిని అల్లుణ్ణి బయలుదేరదీసి ఇక్కడనుండి తీసుకొని పోవాలి.

— 14-1-1946 —

ఈ దినచర్య వ్రాయటమనే పని సుమారు నెల పది పామరలోజులుగా పడినలేదు.

ఇవారే పెద్దపండిగ—కాని పండిగకక ఏమీ లేదు. బావగారు పోయి నేటికి సరిగా నెల్లొళ్ళియింది. అక్కడి వ్యవహారాలు ఇంకా అంతుపట్టడం లేదు.

ఇక్కడ (పెమ్మ పరిస్థితి అలాగే ఉంది. వెంకమ్మ బాబు సకాలంలో పెరిగిగా మచ్చిఉండక పోతే చాలా గొడవ జరిగిఉండును. దుర్గారావు వ్యక్తిగతంగా చాలా మంచివాడే. పీకపోయినా కమ్మర్తి పడకు. ఒక్కశుంఠం వృథా చెయ్యకు. అంతా బాగానే ఉంది. కాని, పనిలో బద్ధకం అంటే సహించలేడు. నోరు కూడా మంచిది కాదు. కోజాలు మును పటిలాగ లేవు. పనివాళ్ళు కొట్టివా తిట్టివా పడిఉండే పరిస్థితులు లేవు. ఇదివరకల్లా ఏ ఒకరో ఇద్దరో ఎదురు తిరిగితే సర్దుబాటు చేస్తే ప్తే పరిపోయేది. ఇప్పుడలా క్కాదు; తిక్కిన అందరూ ఒకటి, ఇరవీ ఒక్కడూ ఒకటి అన్నట్టుగా ఉంది. ఉంటే వాడియినా ఉండాలి; లేదా మేమయినా ఉండాలి అంటున్నారు — నైటి కపపడకుగాని, వీళ్ళకి

పోములునాయకుడు. వాడాడించినట్టుగా తిక్కిన వాళ్ళు ఆడుకున్నారు. కాని ఇప్పుడేమిటి పాపం? దుర్గారావు తొమ్మిదేళ్ళ వయస్సులో (పెమ్మలో చేరడు. నాటినుండి నేటివరకూ పరిస్థితులు ఎలా ఉన్నా, కొన్ని సమయాల్లో రెండుమూడు నెల్లు తరలివ్యక్తపోయినా కనిపెట్టుకొని ఉన్నాడు. అటువంటివాణ్ణి ఒడులుకోదెం కష్టమే; పెగా పిల్లలుగల వాడు. ఎక్కడో ఒకరోట ఉద్యోగం సంపాదించ లేకపోడుగాని తన బ్రతుకే పోయినట్టుంటుంది (పెమ్మ మంచి పొమ్మంటే — ఇక తిక్కినవాళ్ళూ చాలా పట్టుదలగానే ఉన్నారు. ఒక్క దుర్గారావుకోసం వాళ్ళెందన్నీ వదులుకొంటే (పెమ్మ సుమారుగా మానెపెట్టినట్టే—

ఏం చెయ్యడం? దుర్గారావుని బ్రతికూలితే పొరపాటయిపోయిందని ఒప్పుకొంటాడు. కాని, తనుండిగా తిక్కినవాళ్ళుంటారా? లేకపోతే వెంకమ్మ బాబుకూడా మునిహదయిపోయేడు, దుర్గారావుని ముత్తలో కూర్చోమంటే! ఏమిటో, ఏమీ తోచ కుండాఉంది. ఇదంతా లేవలెయిందిలో తేల్చుకొని మళ్ళీ అక్కడకు వెళ్ళాలి. ఆయన అంత ఆర్థించేదని అనుకోవమేగాని, చివరికి మిగిలేదేమీ లేనట్టుంది. అంతా గండ్లినోకంగా ఉంది.

— 2-2-1946 —

కాంతమా పిల్లలనూ ఇక్కడిను తీసుకునిరావడం పొరపాటే అయినట్టుంది.

అక్కడ ఇల్లమైవినతరవారి, వేరే చిన్న ఇంట్లో అద్దకు ఉండడం ఏం బాగుంటుందని తీసుకొని వచ్చేడు. కాని, ఇక్కడ ఇంట్లో నానా గంభాగానూఉంది. మధ్యాహ్నం భోజనానికికూడా ఇంటికి రావాలనిపించడంలేదు. మేడ బద్దలయేలాగ చెప్పట్టు, అప్రమాదం కిందికి దూకి! వెళ్ళాఉండడం పెద్దగోల పెట్టి ఒక్కళ్ళనొకళ్ళు విల్చుకొంటూ ఉండడం; ఏవేవో అర్థస్థంలేని గొడవలు, వాదనలు.

కాంత ఏమిటో ఇలా తయారయింది. అక్కడ వాళ్ళంట్లో తనగదిలో పరధాస్యంగా కూర్చున్నట్టే, ఇక్కడ పెరగ్లో సంతెంగపెట్టు నీడను వీమంటు రెంచిమీద కూర్చుంటుంది కోజంతా! ఏమియినా వ్యవహారంగుంచిచేస్తే, ఒకంఠలు బోధపడినట్టే ఉండను. గట్టిగా నిలవదీసి. అడిగితే, “నాకేం తెలుసు నన్నయ్యా నీకలా బాగుంటుందంటే అలా చెయ్యి” అంటుంది. ఇక పిల్లలు, వాళ్ళకు తండ్రి

పోయాడనే కింద ఉన్నట్లు లేదు. అదనుం తమస్థితి విధంగా మారింది, విధంగా వదులుకోవాలి? మువవటిలాగ ఖచ్చులు పెట్టాలంటే దృశ్యకృత్తించి వస్తుంది అన్నరకం ఆలోచనలో ఉన్నట్లులేదు.

— 3-2-1946 —

పట్టాభి రామయ్యగారి పాత్రకు వరాధి అయ్యాడు, పాతికరూపాయిలున్న మనీషక్కు, రెండు షాంపెన్ కలలు, ఒక పాతికరూపాయి ఒక ఉంగరం, రెండు చిన్న పందిరిపైలలో పహా, ఇంట్లో అందరికీ పోసి ఇంకితోవయినా ఈ కవి విరగవయింది చాలువని ఉంది. కింత్ ముక్తలో కనుక్కున్నా పట్ట. 'నేను లేవేసి మూడుపెలులపైగా అయిందిట. ఈ మూడుపెలులూ వాదగ్గరా, ఇంట్లోనూ ఎన్ని ముగ్గులూ బీతాదాని పుచ్చుకోన్నాడో-తెలిసీ తెలియనట్లు పోయోడంవల్ల వచ్చినప్పటి ఇది. అసలు పోయిన వస్తువులెంతవనా, ఇంకా మరేవయినా ఉన్నాయో? ఆ మధ్యను చిల్లరవస్తువులు బట్టలూ ఇటువంటివి కనబడకపోతే పనిమనుషులనివాడ కేళునియ్యడం జరిగింది. కాని, వాటన్నిటికీ ఏదో కారకునియి ఉంటాడు. ఇటువంటివాణ్ణి గురించి పోలికును రిపోర్టు ఇచ్చి మాత్రం ఏమిథలిం. అయినా పిను ఇంతటితో విడిచిపెట్టడం ఏ శీ మే. చెల్లెమ్మగారి పిల్లలు ఇహ అజాగ్రత్త మమథ్యులు. వాణ్ణి ఏ గాఢలో గొలుపో సంధించే చెంటే ఇంత తేలికగా పోయిపోలేము, మానలేము.

ఆంధ్ర ప్రాధికం కవిగారికి చెప్పు ముక్తిరాయాలి. పని పూర్తయిపోయింది. ముందుగా పుస్తకాలు పంపిస్తే ఆపలే దచ్చివ్వలేమా? ఆప రిప్పడీ పుస్తకాలు తీసుకోనే స్థితిలో ఉన్నాడో లేదో ఆయన. ఈమా రిటువంటి మొగమాటం వ్యవహారాలు లాభం లేదు. ఎంతవెమ్మకి అంతపనే చెయ్యాలి, అంతేకాని చేతిదమరు భాగవతం కామాదిదు.

— 8-2-46 —

మధ్యాహ్నం భోజనం అయిన తరవాత విక్రాంతి తీసుకొండి! కూడా పిల్లలంతగా ఉంది పెమ్మపని. దుగ్గారావు చాలా పట్టుదలతో భోజంతా పనిచేస్తున్నాడు. అతిమ తెచ్చిన మరవాల్లికూడా తిను స్వంతపని అన్నట్లు చేస్తున్నాడు. మునుపు పది పన్నెండుమంది పెద్దవాళ్ళు చేసేపని ఇప్పుడు దుగ్గారావు ఈ ఆరుగురు మరవాళ్ళూ అతి తేలికగా

చెయ్యగలుగుతున్నాడు. దేవకయినా ఉత్సాహమూ పట్టుదలూ ఉండాలి.

మనూరు పదిరోజులయింది, గ్రాతి భోజనం అయ్యే తంటాలం చేసుకొని, ఇలా ఈ చెరువు గట్టుకు వచ్చి కూర్చోడం. పదిగంటలవరకూ ఇలా కూర్చోవలెనే వెంటనే బాగా నిద్రపడుతుంది. ఫిబ్రవరి వచ్చినా చలి ఇంకా ఉన్నావంటూనే ఉంది.

ఇన్నాళ్ళకు కావోలు, కాస్త అవ్వస్తగా ఉందని చెంకన్న బాబు మధ్యాహ్నం దాపుకి వెళ్ళిం మానేసి పడుక్కున్నాడు. వయస్సు ఎదిగేదాటి ఉంటుంది. కాని, ఇప్పటికీ చాలామందికంటే బాగా వదివగలడు, దృష్టిలోపంలేదు. త్రుష్ణిగా కాక పోయినా మృధంగా తివగలకు? తిన్నది జీర్ణంకావనే బాధలేదు. ఎన్ని లక్షల ఆస్తిఅయితే సరిమానుతుంది అటువంటి వజ్రపన్నిధునియన కిరీరసంపదతో.

— 14-2-46 —

ఉదయం (పెమ్మలో ఉండగా పెరిగ్రామ అల్లుడివగ్గరనుండి. ఉద్యోగపు ఫరావతు మూడు వందలు. రేఖణం పంపించాలి.

మూడు వందలు—నిద్రంగా ఎక్కడనుంచి వస్తాయి. అమ్మాయి తన గొలుసు అమ్మోనీ పంపించ నుంది. దానికి ఉన్నది అది ఒక్కటే—అసలు పరస్వతికి చెప్పు పంపించనీమే ఇష్టం లేదు. ఇదివరకు లాగే ఇది ఒక గమ్మత్తే, ఏదో ఖచ్చ పెట్టడానికయి ఉంటుంది వెంటుంది. కాని, ఎలా పోయోడం. ఇన్నాళ్ళకు అతి తేదో దారిలోపడి ఉద్యోగమే సంపాదించి ఫరామతు కట్టవలసినదే, అమాతానికి వెనుదియ్యడం వల్ల ఏమవుతుందో, అతిడికి కోపంవచ్చి ఏం చేస్తాడో. ఇలా తిలపటాయింవటంతోనే రెండు మూడు గంటలయిపోయింది. చివరికి పరస్వతి వడ్డాగం తొక్కట్లు పెట్టి, చెప్పు తేవడం జరిగింది. పెరిగ్రాం మనియార్లు కట్టబోనూఉంటే అమ్మాయే వచ్చి అంది. పోనీ అమ్మకి అంత అనుమానంగా ఉంటే, తమ్ముకు వసంతిని పంపించకూడదా? వాడికి ముద్రాను రికిని రావాలని చాలా పరిచాగా ఉందన్నాడు అంది. వాడి ఖచ్చలకి పాగు దచ్చివ్వక్కర్లేదు నాదగ్గర ఉంది ఇస్తానంది. మొత్తానికి అతిమంచి వినిపించిందందరికీ. వసంతి వెళ్ళి ముందుగా చెప్పు తేలేదని చెప్పి, అసలు అక్కడి పరిస్థితి ఏమిటో, అవసరం నిజమైన దవుతో కాదో తెలుసుకుంటాడు. ఆపైన నిజమయిన అవసర

మనినీ నే భావమిది హాస్యం అని చెప్పి వచ్చిస్తాడు. లేదా, బల్లగా తిరిగి వస్తాడు.

— 17-2-46 —

వసంతుడిదిగ్గరనుంచి తెలిగ్రామం: ఉద్యోగం నిజమే. భరావతు కట్టేరాము అని. సరస్వతి మొగంలో ఇచ్చాళ్ళకు కలకత్తా కనిపించింది. ఎంతవేరేమో విమిల? మున్నగు పిల్లలు, పిల్లల సంపాదం ఎలా కూడుకొని వస్తాలో? వచ్చే సంవత్సరం పిల్లలంతా పై చదువులకి వెళ్లాలంటున్నాడు. అంతా ఒక దగ్గరుంటే మనం పంచేది కాస్తా వేరేళ్ళకి వచ్చేళ్ళు తోవన్నట్లుంటుంది. ఒక్కొక్కళ్ళు వేరవేరే హాస్యంలో ఉండేమనింటే సాధ్యమయేరని కాదు.

వెంకన్నబాలు మళ్ళీ మువవటిలాగ ఇవాళ రెండుపూటలా పావులె వెళ్ళాడు.

అంతస్తులులాగ కూర్చునే వాంతులోనూ కొంత ఉత్సాహం కనిపించింది కొడుకు ఉద్యోగం వచ్చేదేమంటే. ఆయన చాలామార్లు అంటూఉండేవాడు, ముద్రాను, కలకత్తా థిల్లి అన్నీ తిరిగి వర్తాయని. ఎవ్వరూ చెప్పడం అయింది కాదు. ఇప్పుడు వీటి మూలంగా తింగవలికి వస్తుందికాబోలు అంది. అది సంతోషమో విచారమో విమిల? దానికి తెలియదు.

దుర్గారావంటాడు: ఉద్యోగం ఎల్లప్పుడూ వచ్చింది కదా పాత్ర పెన్ను అమ్మేసి పవరు పెన్ను తెప్పిస్తామంటాడు. ఇది అనుకోన్నంత ముఖం గా అయేసవా? మనం అమ్మేదానికి సగానికి సగం విలువరాదుగాని, కొనేదానికి మూత్రం పూర్తి ఖరీదు చెల్లించాలి. ఇక పవరు పెన్ను పెడితేమూత్రం ఇప్పటికంటే పని ఎక్కువ వస్తుందిని హామీనివ్వండి? అప్పుచేసి పెన్ను తెచ్చి దానిమీద పెట్టేకంటే ఈ ఉన్నదానో నే ఎలాగో నండి ఈడ్చుకుపోడం మంచిదికాదా? కాని దుర్గారావు మాటలోనూ కొంత నిజం లేకపోలేదు, భార్యం మన పెన్నుకంటే ఎంతో తిక్కుకగా ఉండేవాటిలో కొత్త కొత్త ముగిసరి తెప్పిస్తున్నాడు. పవరుతో వడిపే యత్నాలు చేస్తున్నాను. ఈ పనులలో మనం వెంకటదేవే, ప్రస్తుతిపు పెరు ప్రతిష్టలు సన్నగిరిపోతే తిరవారి అసలే చెప్పుతీసవలసి వస్తుంది. కాని, దుర్గారావు చెప్పిన రెక్కలని బట్టిచూస్తే అధిమం అనువేయవచ్చు కాదా. సరస్వతి లంగారం అంతా అమ్మినా ఇప్పటి హెచ్చుగరిల్లోవయినా నాలుగువేలకంటే ఎక్కువరాదు; తిక్కినది ఇంటి మీద వాదాలి; లేకపోతే వాంతునడిగితే, తాను కాద

వదుగాని, నలుగురూ చాలును రకాలుగా అనుకొంటారు. వాళ్ళెప్పుడు ముట్టుకోక పోనమే మేలు.

పిల్లలచదువులు, వాళ్ళ పిల్లలచదువులు—వాళ్ళది విగిలినదంతా నాలుగువేల చిల్లర—రెక్కెనదంతా ఉద్యోగం చిల్లరమల్లర చాళిలకే పనిపోయింది—బల్లల కొట్టువాడికి పచ్చెమిడివంపలు, కాఫీహోటలు; మాడువందలయాభై, కిరాణీ దుకాణంవాడికి పద్మాలుగువందలు, రెక్కె పత్రంలేని అవ్వలు. ఇక్కడా వాళ్ళ పిల్లలు అక్కడి అలవాటు చొప్పున వెళ్ళి బల్లలూ అని వాపేరుచెప్పి తీసుకొంటున్నారమా? వీరధ్రస్వామిగారికి వాళ్ళికి చెప్పేయ్యిల్లి.

— 20-2-46 —

ఇవాళ ఉదయం పెన్నుకి వెళ్ళాంటే కరవ కూడా బయలు చేరకు. కొంచెంమేర వడిచిన తిర్యాల చెప్పేడు—ఈ ఇల్లు అడిగిలా ఉందినాన్నా, ఇక్కడండి మరి మేం చదువుకోలేం అన్నాడు. వాడి మాట అవగానే కోపం వచ్చిందిగాని, తిరవారే ఆలోచిస్తే అందులో పొరపాటేమీ లేదనిపించింది. వాడెప్పుడు నిజమే, ఈ గొడవలోఉండి చదివితే వాళ్ళను క్షమించావనిమాట అటుండగా అసలు పాను కావడమే కద్దం. ఎవళ్ళనుమకొంటే అనుకోనీ; ఈ రెండువెల్లు వాడు పాను వేరే బల తీసుకొని ఉంటాడున్నాడు. కూడా వెంకన్నబాలు ఉంటాడు. భోజనాలకి మూత్రం ఇక్కడికి వాళ్ళెందుకు రావాలి; హోటలుమంచి తీసుకొని వెళ్ళినట్లు వనిమనిషి పట్టు తెలి ఇచ్చేస్తుంది. కావాలంటే వెంకన్నబాలు ఇంటికి వచ్చి భోంచేస్తాడు.

వసంతుడి దిగ్గరనుండి ఉత్తరం వచ్చింది. రెండు మాడు కోవాల్లో బయలుచేరి వస్తున్నావని. ఈ సంవత్సరం వాడు చదువు మానివేయడమే మంచి వయింది. ఆర్యోగ్యం బాగువడింది. మళ్ళీ సంవత్సరం అందరూ కలిసి చదువుకి వెళ్ళవచ్చును.

— 5-4-46 —

ఇవాళ మధ్యాహ్నం మేవల్లుకు గోపాలయూ వాళ్ళ చెల్లెలు కిరీతం కలిసి పెద్దగొడవ లేవదీశారు—నేను కలకత్తా థిల్లి బోంబాయి తిరిగివస్తాను వాకొక మాడు వందలు కావాలంటాడు. ఎలాగూ మళ్ళీ సంవత్సరం చదువులకి వాటికి పోరెడవుకుంది. ఇప్పుడెందుకు బాలూ ఇంత ఖచ్చు అంటే వివదు. మా వాన్నగారయితే నేనెంత అడిగితే అంత ఇచ్చేవారంటాడు. విమిల? నేను వాళ్ళింట్లోనూ సాస్యంకోసం

వాచిపెట్టుకొని ఉంచుకొన్నట్లుగా, వాడికి మధ్యక్షణిలేదు. ఈమధ్యను అది కొంటానన్న వెల్లువీర కొనవద్దన్నానని దాని కోపం. నెమ్మదిగా చెప్పడానికి నిలయినంతా చెప్పాను. మీ నాన్నగారున్నప్పుడు ఖర్చు పెట్టేవారంటే, ఆయన నెలకు రెండు పేలు తెచ్చేవాడు, ఎంత తెచ్చేవాడో, అంత ఖర్చు పెట్టేవాడు. ఇప్పుడుంతా కావాలంటే ఎలా వస్తుందింటే వివరం. నేను, పిల్లందరిలోకి వెంకటరమణ ఒక్కడే తెలివితక్కువవాడు, మొండిపట్టుదిలగలవాడు అనుకున్నాను కాని, పిన్ను అంటే. అయితే న్యాయ చదువులో వాడికంటే కొంత వయం. వాడు ఇంటర్మీడియట్లో ప్రవేశించి మానేసేడు; పిల్ల దండయాత్రలు చెప్పన్నా చదువు మాత్రం మానలేదు. అంటే గడుసువాళ్ళన్నమాట. చదువు పేరుచెస్తే పెద్దవాళ్ళనగ్గరనుండి సులభంగా దెబ్బ వసూలువుతుంది. ఈ చిన్నవాళ్ళలో తెలివిన ఘోషాకాదు తెలియనిఘోషా కాదు; అప్పుడు వెంకటరమణ వైరు చెయ్యగానే మూడువందలూ పంపించలేదా అంటాడు. వాడేదో చెడుదారింట్లవాడు రాజోపడి, ఉద్యోగం సంపాదించుకొని, ధరావతుకింద దెబ్బ కావాలంటే పంపించాను. అందులోనూ వాళ్ళదెబ్బ ఒక దమ్మిడీలేదు. ఆహుట శిష్టివా వాళ్ళకి బోధపడదు. వాడేమో నా అల్లుడు కదా అని ప్రత్యేకించి మానున్నానట!

కాంతలో చెప్పినా ఫలితం లేకపోయింది. వాకేం తెలివన్నయ్యో, నీయిద్దం, ఎలాచేస్తే ఆలా చెయ్యి. చెడిపోయేవాళ్ళను బాగుచేసేవాడెవడు? వాళ్ళిద్దం వచ్చినట్లు తగలచెట్టు వానీ అంది. అంతదక్కగా మాట్లాడిన మనిషి, తరవాతి మాటలకి మరి తిప్పిటి సధానం చెప్పదు. వాకేం తెలియదన్నయ్యో; వాళ్ళకి బుద్ధివుడితే వదిలేరకంకాదు — ఎంతో కొంత ఇచ్చి పామ్రనమొడిదా అంటుంది.

అదపిల్లలపెళ్ళికు కావాలి; ఇంకా చదువులు కావలసినపిల్లలున్నాయి. పెద్దవాళ్ళ చదువులయినా సరిగావూర్తికాలేదు. అక్కడి భద్రామలవల్లనహారం తిలూ లోకా లేమందా ఉంది. అందువల్ల ఎంత వస్తుందో? అదయినా కోర్కుకెవరైనాగని తేలేల్లు లేదు. అయినా ఇంత అర్థించుకొని ఒక పాతికవేలయినా మిగుల్చుకోలేకపోవడంకంటే దురదృష్టం ఇంకేమంటుంది?

చివరికి రెండువలయాత్రెన్నే సర్దుకుంటామన్నాడు గోపాలం శిశిరభాను. రేపు తేంకుకొని తియ్యాలి; ఇదే మొదటిమారు తీయడం, ఈరకంగా

తియ్యడం మొదలుపెడితే అట్టే కాలం మరి తేంకు ఎంటు అవసరం ఉండదు, ఇంతకంటే వాళ్ళ వ్యవహారాలు వాళ్ళకే అప్పుతెచ్చేస్తే కొంతభాగ్యులి ఉంటుందేమో? లేక, ఒక్క పెళ్ళాళ్ళలో కాంతి చేత బలవంతంగా సంతకాలుచేయించి దెబ్బ తీసేస్తారేమో?

ఈవేళకయినా వెంకటరమణ దారిలో పడడం కొంతవయం. లేకపోతే పిల్ల సామాన్యలు కారు. అల్లుడిఖర్చులకీ, అల్లుడిపేరుతో నేనూ దెబ్బ అవసరించామంటాను.

దుగ్గారావు అప్పుడే నాలుగుకోణలయింది ప్రెస్సులో రాలేదు; ఏదో అడ్రస్ జ్వరం అని అశ్రద్ధ మాపి లాభించేదు. రేపు డాక్టరుని తీసుకొనివెళ్ళి మాపించాలి.

పిల్లలు తప్పటదుకులు నేనూ ముద్దుమాటలాడుతూ ఉంటే వాళ్ళభవిష్యత్తునుంచి ఎన్నో కలలుకంటామనిజంగా అదే ఎప్పుడూ ఆనందమయిన స్థితియే? ఇప్పుడు డిలా ఎదురుతిరిగి అపరిచిత్తంగా మాట్లాడుతున్న ఈ మేషంపిల్ల మేనకోడలు ఎంత ముచ్చగా ఎంత ఆరాజనకంగా ఉండేవాడు! వాళ్ళ ముందునూ పిల్లలు బలహీనంగా నిరుత్సాహంగా ఉన్నట్లండేవారు. ఇప్పుడు చదువుల్లో పిల్లకి వాళ్ళకి నాపత్రిమే లేదు. ఇకముందు డిలా ఉంటుందో?

— 8.4.46 —

దుగ్గారావు స్థితి చాలా ప్రమాదంగా ఉంది. మనిషి ఉండి ఉండి పలవరిస్తూఉంటాడు ప్రెస్సులో మాట్లాడుతున్నట్టే. పాపం అంతా చిన్న పిల్లలు. మొదటి పెళ్ళాం పిల్లలు లేమందానీ పోయింది. భగవంతుడు అతనిని కాపాడాలి తప్ప, లేకపోతే అతని భార్యకి పిల్లలకి అనుక్కొండమే కరణ్యం. పాపం ఇన్నాసెం ప్రెస్సుకింద తన జీవితం ధాంపోకాదు; ఇప్పుడు ఒక్క పెళ్ళాళ్ళపాలు తీరం రాకపోతే బతిక లేని స్థితిలో ఉన్నాడు. అతని స్థితే కాదు, నా స్థితి అలాగే ఉంది: ఈనాడు ప్రెస్సు పడుక్కొంటే ఏమవుతుందో చెప్పలేను—అంతగా అర్థించినవాడు బావగాదు, ఆయన బావేదరికే నుటుంబం నిరాధారం అయిపోయిందికదా! ఏమిటో మనస్సు ఏమో బాగుండలేదు. నాయంకాలం వెగం ఇంటికీ వచ్చేను. కాని, వచ్చేసరికల్లా, సరస్వతికి జ్వరం. డాక్టరు వచ్చి చూసి, మామూలు జ్వరమే రెసిటికల్లా తగ్గిపోతుంది అని నుండిచ్చి ఇగ్నోరు.

: శిశిరం :

ధగవద్గీత — పజిల్లు — భారతం — ప్రకృతి చిత్రం — ఇది రోజూ మాతాతాభాసీ సామగ్రి.

ఉదయం రోజూ ఇదివరకు లైబ్రరీకి వెళ్లి కూర్చునేవాణ్ణి. ఈమధ్యనంతా యూ డ్రియక్ స్టాల్ లో గడిచిపోయింది.

బుద్ధుడు మహద్బలతో కలిసి తపస్సు చేసి, అరణ్యాలలో శిశిరాన్ని ముద్దించడమే ఇంకా బహువిధాల పరిశ్రమించి పొందలేని మానసిక శాంతిని ఒక మురిచెట్టునడమ ఒంటరిగా కూర్చుని పొందగలిగేడు. అలాగే ఆరుగెలలపాటు జీవమంతలా తిరిగి తిరిగి పొందలేని శాంతి వాకు ఈ చిన్న పుస్తకాలమే అయినాని కృష్ణమూర్తిగారి సమక్షంలో లభించింది.

సామాన్యంగా తేరంఉన్నా లేకపోయినా మేపు యజమానుల దృష్టి వచ్చిపోయే వారిమీద ఉంటుంది — ఈ తెల్లచొక్కామనిషి, లేదా ఆఖర్దరు వాణిమనిషి మన మేపులోకి వస్తాడేమో, వస్తే ఎటువంటిపు ప్రకృతి కావాలంటాడు? మొదట అక్కర లేదనుకొన్నరాటిని కావాలనిపించేలా ఎలాచెయ్యడం? ఇలా ఏదో దారివబోయేవాళ్ళనుగురించి ఆలోచిస్తుంటుంటాడు. కానీ, కృష్ణమూర్తిగారికి ఎప్పుడూ తన చదువుతున్న పుస్తకమే రాస్తున్న కాగితమే తప్ప తక్కిన ప్రపంచంపూడే ఉండేదికాదు.

నిజంగా వాకు తెల్లకాగితాలు కొనసరి అవసరం అనిపించింది. అతినిమేపులో ప్రవేశించానో, లేక అతినిమేపులో ప్రవేశించి బాతాభాసీ కొట్టడానికి మిథగా కాగితాలు కావాలన్నానో నాకే తెలియదు. ఆయన తన చదువుతున్న ధగవద్గీత పుస్తకంలోనంచి తల ఎత్తకుండానే “తెల్లకాగితాలా? ఇస్తాను, కూర్చోండి” అన్నాడు. వాకు నిజంగా కూర్చోవాలని ఉందిని తా నెలా కనిపెట్టాడో లేక అది ఆయనకి సహజమేమో? అయితే ఆయనగాని అందను పుస్తక విశ్రేణిలలాగే వెంటనే కాగిత తిచ్చి పంపించివుంటే ఏమీ లేకపోయేది.

మా మొదటి సంభాషణకాత్రం కొంచెం ఎరుదు దిగుతున్నానే నడిచింది.

తేరంఉంటే ధగవద్గీత పారాయణమే ఎక్కువ ప్రభావంగా ఆకర్షణయ్యే ఉన్నట్లుంది తమకి.

మాదగ్గరికి వచ్చేవారు ఒకటి రెండు నిమిషాలు ఆలస్యానికి మరొకరోటికి పారిపోయేవారు కాదు.

లేకపోయినా మీకు ధగవద్గీత పారాయణలో అంత ఆసక్తి ఉన్నట్లుంది. ఏ అధ్యాయం చదువుతున్నారేమిటి?

ఏమిటి మీరూ కొంత ఇష్టం ఉన్నట్లుంది ధగవద్గీతంటే.

ఇహనికేముంది? పనిపాటలేనివారైతే వల్లనందులాటిది వేదాంత చర్చ. అయితే ఇంతకీ మీది ఏ సంప్రదాయం? చైతన్యమా అచైతన్యమా ఏది ముఖం మీకు?

ఆ ప్రాటంతో వాడ ప్రతివాదాలతోనే గడిచిపోయింది. ఆయన అన్నదానికన్నా విరుద్ధంగా మాట్లాడడమే నా పనిగా పెట్టుకొన్నాను. అసలీటివల ప్రపంచం అంతటితోమా ఎదుటి పార్టీకి చెందినట్లుగానే అనిపించింది. అయితే కృష్ణమూర్తి పంతులుగారి ఓరిమయాలంగా కొంతసేపటికి రాజీనామానికి వచ్చేను.

మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలు దాటింది మేము లేచేసరికి. ఆయన జాపకంచేసేడు తెల్లకాగితాలపాట! ఏరకంని కావారి, ఎటువంటిపనికి ఉపయోగించేది? నాకు ఒక నిశ్చయం ఉంటేకదా?

విడికాగితాలకంటే ముగ్ధమయిన నోట్ పుస్తకమయితేనే బాగుంటుందేమో? అసరివ్వకు ఎదుటి రాయలోతున్నానో నాకే నిశ్చయంగా తెలియదు. అంచేత ఎప్పుడూ ఏదిరాయాలని మిద్దిపుడితే అది రాయడానికి తగిసివుంటుంది.

అలా అయితే, ఎందుకు, నిజమే తెప్పించిన డైరీలలో ఒకటి ఉండిపోయింది ఖర్చుకాకుండా! అది తీసుకోండి, ఆ మధ్యను చేసే దాన్ని ఉపయోగిస్తామనుకొన్నాను, గానీ, తదవదానికి రాయడానికి తగిన ఓపిక లేకుండాఉంది. ఈ మధ్యను నేను ఏమయినా రాస్తున్నానంటే అది పజిల్లు నింపడమే.

అంటే అటు ధగవద్గీతి ఇటు పజిల్లు అన్నమాట? చాలా బాగుంది — మొన్నటిదానో ‘లక్కా’ ‘లక్కా’ ఏది వేసేది?

రెండూ చేసేను. అయినోయినదాని మాటకేం ఇప్పటిదానికి ఎన్ని పంపిస్తున్నాను?

పజిలు పాల్య చెయ్యడంవరకే నా సరదా! ఆపైన మరి లేదు. అలాగని మనం పంపించిఉంటే ఎన్ని తిప్పలు వచ్చిఉండుట అన్న ఆ తాపత్రయమూ లేదు.

అంటే మీది నాకంటే వైఅంతకు అన్నమాట! నాకింకా అంతటి నిశ్శూన్యత రాలేదు; ప్రతిమాయా మాడుకంటే ఎక్కువ కాకుండా పంపిస్తున్నాను. అయితే మీరు చెప్పినట్లు కీ సౌఖ్యమను ఎప్పుడు వస్తుందా అని బహుముఖుల బావిలో ఎప్పుడు ప్రచురిస్తారనీ ఆ సూచనానికీ మునుపు ఉండేది; ఇప్పుడు క్రమంగా బాగా తగ్గిపోయింది. మీరు స్వయంగా ఎలాగూ పంపించడం లేదు కదా! సాయంత్రం ఒకవారు వస్తారేమిటి? నేను తయారు చేసిన సౌఖ్యమను చూద్దరుగాని.

సాయంత్రం నేను వచ్చేమయితే జరిగిందిగాని, మేము చర్చించినదంతా ఆటంబాంబు మొదలయిన మారణాయధాలపాటవాన్ని సరించే—

* * * *

అయితే మూర్తిగారు! పుడుతున్నాం, పెరుగుతున్నాం, చస్తున్నాం—ఇక్కడికి కింలేనా? ఆతిరవాలి మరి ఏమయినా ఉందా? ఉంటే వివిధంగా ఉంటుంది; అప్పుడుకూడా మనకు ఉండే ముఖభుజురూపకమయిన అనుభవం ఉంటుందా?

పిటన్నిటికీ సమాధానాలు నేను చెప్పినంతలో మీకు తృప్తి కలుగుతుందా?

సరిగా చెప్పితే ఎందుకు కలగదు? అయినా మీరు నాకంటే ఎక్కువగా లోకాన్ని చూసిన వారు.

ఇటువంటి అంశాలలో వియన్నా అనుభవమూ మాత్రమే ఉపయోగించవు. కొందరు ఎంత వయసు వచ్చినా చిన్నపిల్లల మనస్తత్వంతోనే ఉంటారు. ఇంతకీ ఈ సంశయాలు ఈవారు మనకి మాత్రమే కలిగినవి కావు; మనలోనే ఆగిపోయేవి కావు; జనన మరణాలంటూ ఉన్నంతకాలం, వైవిధ్యపూరితమయిన మానవమేధ అన్నది ఉన్నంతకాలం ఈ ప్రశ్నలూ ఉండవలసి ఉంటాయి; పిటికీ సమాధానాలుగా కూడా వివేచనోపాహూ వస్తూనే ఉంటాయి.

మీరేనో పెద్దపెద్ద సంగతులు చెప్పి నా ప్రశ్నలని దాటేస్తున్నారు. అధమం ఈ అంశాలలో మీరే మనుకుంటున్నారో తెలియజేయాలి.

మనం విమమోహానికి ముందు మనకి ఒక ఆశంలో సమన్వయం వుండాలి; పునర్జన్మ ఉందా లేదా? ఉంటేకూడా వెనకటి జన్మల మంచిచెడ్డ మొత్తపు ఫలితం అంతా ఒక జన్మమీద ఉంటుందా? భగవద్గీతి బట్టిమాస్త్రీ మనం చెప్పే సదనలో కర్మలని బట్టి మనకి ప్రాప్తించే జన్మఉంటుంది.

భగవద్గీతినిబట్టి, మరొక మహాగ్రంథాన్నిబట్టి ఇలాగ అలాగ అనకండి; ఈ కిరీటం ను మనస్సు—ఇది పరస్పరం మెలిపడిఉన్నాయి. కిరీటంతో వాటు మనస్సు అంతరించిపోతుందా? లేదంటే అందుకేమిటి ఆధారం? ఇంద్రియాలకి ఆశీరిమయినది మనస్సు, మనస్సుకి పరమందుండేది బుద్ధి, బుద్ధికి పరమందుండేది ఆత్మ—ఆ ఆత్మనుస్కింప జేయవలదు, నశింప జేయవలదు, అస్త్రోస్త్రాలు దీన్ని బంధించలేవు—ఇటువంటి సమాధానాలవల్ల తృప్తిలేదు.

దాని ఇంకొకలాగ చూడుదామా! మనం ఏకోరయల్లో ఒక్కవారుగా కలిసి మళ్ళీమళ్ళీ కలుస్తామని నమ్మకంలేని మనుష్యులబిగ్గరకూడా మన స్వభావాన్ని నువించి మంచి వాళ్ళుగా నేడండాలని ప్రయత్నిస్తాం. మనలను సరించిన వాళ్ళ బాపకాలు మంచివిగా ఉండాలనే కదా మనకోరిక. అలాగే తీవరిత మొత్తంమోహమాదా మనలను సరించిన ఇతరుల ఆలోచనలు—వాటికీ మనం కీర్తి ప్రతిష్ఠలంటున్నాం—మంచివిగా ఉండాలనే ప్రయత్నం చేస్తాం; ఇంతతో మరేమీ లేకపోయేమాటయితే, మనకి తాపత్రయం అంతా ఎందుకు?

దాని మీమాటే ఒప్పుకొందాం. కాని, పునర్జన్మ అప్పుడే ఉన్నా, దానికి ఈ జన్మలోని మంచి చెడ్డలకూ ఏమిటి సంబంధం? చాలా మంచివలనూ, దర్శకార్థాలు అని పేరుపడినవి అంతి హృదయ పూర్వకమయినవి, సైక్లోద్వేషితో చేయబడినవి కావని తేలుతూ కదా! ఈ మిశ్రిమమంతిటికీ ఫలితం వివిధంగా ఉంటుంది?

ఫలితమూ మిశ్రిమం గానే ఉంటుంది.

మాట చెప్పడం సుఖమే. కాని, ఇందువల్ల మన సంజీవన విమయనా తీరేయా? మనం ఎంత మంచిచెడ్డలమాట చెప్పకొన్నా ఒక మహా మారణాయధ ప్రయోగఫలితంగానో, ఒక ఉప్పెన, భూకంపం ఫలితంగానో ఒక ప్రాంతం అంతా నేలమట్టమయి పోవలసివస్తుంటే. వాటన్నిటికీ వ్యక్తుల నుణోహాలా పాపకర్మలే కారణమంటామా? ను వ్యక్తి అంతా ప్రకమంగా ఒక విధిరిపథంలో, సర్వక్రిమంబుడూ సర్వపాపీ అయిన ఒక, ... ఫలానా అని నేననను, ఆ చెత్రిందే నడుస్తున్నప్పుడు ఇటువంటి వారపాట్లు ఎందుకు సంభించాలి? పిటికల్ల సాధించబడిన మంచి ఏమిటి? మానవుల మనస్సులలో, పిటికల్ల కలిగిన ధయం మూలంగా సర్వరిణామం కలిగించడంబామా?

కలిగింద నే ఒప్పుకోవాలి; అంతటి వివాహానికి కారణభూతిమయిన భారతీ మరుక్షత్ర సంగ్రామం వల్ల భర్తం విలబ్ధిబడిన దింటున్నానుకదా!

భారతీ సంగ్రామంలో ఒకటి పూర్తిగా ధర్మ పక్షమని ఇంకొకటి పూర్తిగా అధర్మపక్షమని కేటాయించబడింది. అక్కడికి ధర్మపక్షంకూడా అంతిమ విజయం సాధించిందటే, ఎంతెంతో సహనాన్ని నిరీరినదిగానీ చివరకి మిగిలిపోయింది. నిహతులకు కర్మ చెయ్యడమే.

నిజమే, అంతవరకూ అజ్ఞానుకుగా ఉంటూ వచ్చిన కర్మడితో సహా.

భారతీయుడైన కేవలం రాయాదుల మగ్గ జరిగింది. నేను వేద్యులు నేనాలమగ్గ జరిగే యుద్ధాలను వినుకుంటే? ఏది ధర్మపక్షం? ఒక యుద్ధాన్ని ఒక జాతి, తమ తానెంతటి విమోచనం చేస్తున్న ధర్మ ప్రధానమయిన స్వాతంత్ర్యసమరం అంటుంది; మరొక జాతి, అనాగతకాలాదుల కడగండ్లను దూరంచేసి-నాగరికత ప్రపంచాన్ని చేసే పని తాళేయింటే చేసే బలి దానం అంటుంది; ఒక జాతి విశ్వమానవ సామ్రాజ్యత్వాన్ని సమూహత్వాన్ని సాధించడానికి యత్నిస్తున్నామంటే ఇంకొక జాతి, నిరంకుశపరిపాలననుండి, నియంతృత్వ ప్రభుత్వంనుండి, వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం, అభివృద్ధి లేని యాంత్రిక జీవితంనుండి ప్రపంచాన్ని కాపాడడానికి కంకణం కట్టుకున్నామంటోంది. జీవకది వేరేదానీ మంచి ఆశీర్వాదాలూగే ఉంటాయి; కాని, వీటి ఘర్షణఫలితం మాత్రం ప్రపంచాన్ని తుడిచివేసే అజ్ఞానయుద్ధాలు, హైడ్రోజను బొంబులు, నిషణాయుధాలు, క్రిమి బొంబులున్నా.

* * * *

ఏం మహాత్మా! నిన్నుండా దర్శనంలేదు.

నిన్నుండా ఏమిటి, నిన్నటి ఆ పట్టుదలలో వారం పదిరోజులవరకూ బైటపడిలే ననుకున్నాను. కాని, ఇవాళ ఉదయం పనిమిషి వచ్చేదేమిటి, మనమే కాఫీచోటులకివస్తే బాటంటుందిమనకొని బయలుదేరేను. అక్కడినుండి నా ప్రయత్నం లేకుండానే కార్మిక్కడికి తుమ్మకొని వచ్చేయి.

నిన్ను ఉదయమంతా ఏమీ తోచలేదు. మధ్యాహ్నంకూడా రాకపోవడంతో వంట్లో బాగులేదుకాబోలు, ఇంటికి వెళ్ళిపప్పును కొంచెం మట్టుచారి అయినా మీయింటి పక్కనంచి వెళ్ళాలనుకున్నాను. కాని, తీరా కొట్టుకట్టేసి, బయలుదేరడంతో కాబు మాయమైంది చామి

పోయాను. ఇంటికివెళ్ళేను, భోంచేసేను, కాని ఏమిటో మదిచిహ్నమంటే ఉంది. పదిగంటలు వింటూండగా జ్ఞాపకం వచ్చింది, మీయింటికి వెళ్ళామనుకున్నానని. ఇవాళ ఉదయం మీరు రావడం రాకపోవడం మానుకుని, మధ్యాహ్నం రావాలనుకున్నాను.

ఒక్క నెలలాగు తెలిసినంత మాత్రంలోనే ఒకళ్ళుంటే ఒకళ్ళు ఇంత ఆలోచిస్తున్నాము. మన దైనిక దర్శనం అంత తోలుమాయపోయింది ననుకుంటున్నాము. కాని, ఆ బొంబులూ తెలిసినావు, ఒక్కరోజుయినా నివసలేమనుకునేవావు మాతాత్మగా వాలే, ఏమీలేనట్టే, మనకు సంబంధించినట్టే చోడుకొంటాము.

అదే చిత్రం మనస్సులు రమ్మలు బంటులలాటివి. కొంచెం గాలి కొట్టినా నీడినట్టే ఉంటుంది; చాలా ఎక్కువగాలి ఉన్నా ఆరాగే ఉంటుంది మాడానికి. అంతిమి ఎక్కువయితే భగ్గమని పగిలిపోతుంది. అవే మాత్రంగా ఆత్మమాత్రంగా మొదలయిన ఆహ్వానిత్యం—అసలు విశ్వవహారం, ఏమిటికా, నిన్నుండా దర్శనం లేకపోదానికి?

ఏమీలేదు, ఆమగ్గను మీదగ్గర కోల్పోయి పుచ్చుకున్నానుకదా ఇచ్చాళ్ళా ఏం చెయ్యడమో నిశ్చయంలేకుండా ఉంది. నిన్ను ఒక నిశ్చయానికి వచ్చేను మనమీ ఎలాగూ ఆరంభమో త్వమే—అప్పుడు బుద్ధిప్రులగానే ఆరంభిస్తే ఆ పేడి దగ్గరకుండా పని సాంతమయిపోతుండేమోనని.

అంటే ఏమిటి, పగలు రాత్రి అవి భేదం లేకుండా, ఆహారనిద్రలను కూడా అలక్ష్యంచేసి రాయాలనుకున్నారన్నమాట, అదే నా కష్టంలేదు. దేవికయినా ఒకనేరొ, ఒక పద్ధతి అని ఉండాలి. అలా అయితే చేపివడం కష్టం అనిపించదు. ఒక్కరోజులో ఏదో ఆకాశం తెల్లరేండులు చేసేమని కాక పోయినా పదిరోజుల తరవాత ఫలితం కనిపిస్తుంది.

నిజమే మీరు చెప్పినవిధంగా నాగిలే మంచి మాటే—కాని, ఇది పుస్తకం పారాయణ చెయ్యడం కాని, మాన రాతి రాయడం కాని కాదుకదా! రోజూ లెక్కప్రకారం రాస్తామనుమంటే, రాయాలని ఉత్సాహం ఉన్నవాడు, మన లెక్క ఏమీ చేసరికల్లా మానెయ్యడం జరుగుతుంది గాని, తిక్కిన రోజుల్లో అసలు పని చెయ్యడమే జరగదు—పరే దీని మాటకేమి, నిన్ను ఆరంభించడం జరిగింది. ఇదివరకు రాసేవాటికి ఒక్కొక్కప్పుడు అంత పూర్తి అయినా పేరేదో

అనుమానంగానే ఉండిపోయేది. నిన్నను పేరుకూడా నిర్ణయమయిపోయింది 'జీవిత వృత్తి' అది. మిరిచ్చిన డైరీలో ఒక యాత్రావేషాలు నిండింది. నిన్నటి లాగ మరి రోజూ రాయడం కాకపోయినా అధ్యయనం రోజు రోజు పాఠిక వేషాలుగా కాకపోవని. అంత ఈ జలాశయలోగా ప్రార్థి కావాలి. మరేమీ లేదు, నావంటి అనిమిదును అంటే చాలావాటిలో సామర్థ్యం ఉండనుకొంటూ కూడా దెలిలోనూ స్థిరత్వం లేక, అందుకుతోడు విధికృతము లనిపించే ఆయాతల తాడి డిగి మిలిపోయిన మనిషి గతి జీవితాన్నంతా నింపావ లోకనం చేసుకోవడమే నారచనకి వస్తువు. నిజం చెప్పాలంటే ఇంతవరకు నేను రాసినవాటిలో సాధ్య మయినంతవరకు ఆత్మికభ అనే మూలక లేకుండా ఉండడానికే ప్రయత్నించేవాణ్ణి. సంగీతాదు, చిత్ర కాదు, నటకుడు దిశ్యంతా ఇతరుల అనుభూతులను స్వంతం చేసుకొని ప్రవర్తిస్తున్నట్లే కవి కూడా కేవలం సొంత ఘోషగా కాకుండా ప్రపంచాన్ని పరిశీలించి, ప్రకటించడమే తాగుంటుంది నుకొనే వాణ్ణి. ఇప్పుడు నా ఉద్దేశము నిజంగా అదే. కాని, ప్రస్తుతం ఎక్కడగా ఆలోచించి కొత్తవి రాయలేను, మనస్సు అందుకు రెగిసంత నిర్మలంగాలేదు; అలాగని రాయకుండానూ ఉండలేను. అందుచేత ఈ ఆత్మికధాత్మిక రచన. ఇదివరకు ఏదిరాసినా మొదలుపెట్టిన దిగ్గరమంచి ప్రార్థితయేవరకూ, భార్యకుగాని ప్రాణప్రేమితులకి గాని చూపించే అలవాటుండేదికాదు. కాని, ఈమారు మాత్రం ఎప్పటికప్పుడు మీకు చూపిస్తూ ఉంటాను మీరువిని తీసుకోవడంకాదు, మీ విమర్శన సాగిస్తూ ఉండాలి; అందువల్ల నేను అంతా చూపుతు కొంటావనికాదు, కాని, మీరేమన్నది గుర్తుపెట్టు కొని ఉంచుకొంటాను. రెడవారే, మరి కొంతకాలానికి అంటే మీ వయసు వచ్చేక నేనూ మీలాగే ఆలోచిస్తావేమో చూడాలని.

చాలా బాగుంది. అయితే ఇప్పుడు తెచ్చేరా?

లేదు, అసలు ఇక్కడిను రావాలనుకొంటే కదూ? అయినా ఇదికాదు పదితి, రోజూ నేను రాత్రి, ఉదయం రాస్తాను. సాయంకాలం అంటే సుధ్యాన్నం కాఫీ అయిపోయిన వెంటనే ఇక్కడికి వచ్చేస్తాను. కలిసి చదువుకోవడాం, చర్చించు కొందాం. మీరు ఈ మన జీవితాల ఆటలో చివరి వరకూ అడిగి పండిపోయారు; నేను ఆటలోని అవ్యాయాలకు తట్టుకోలేక మధ్యలో పక్కకు తప్పుకొన్నాను. ఇటువంటి మనోటి ఒంటరి జీవితపు ఒంటెలకున్న జీమిటి గత చరిత్ర సంస్కరణం ఏదా?

ఈ మధ్యవల్లా నేనూ అలాగే అనుకోన్నాను కాని, భగవంతుడు నాకు మళ్ళీ ఈ వయస్సులో కూడా ఒంటరిగా, ఒకరితో త్రావీలేని జీవితాన్ని సాగనిచ్చేట్టులేదు. మీలో చెప్పడంపడలేదు, నాయనోజుల కిందట నా కిరేఖ వచ్చింది. దాని దంతా ఒక చిత్రమయిన కథ. కథ కేసుందిలెండి, చివ్వుతనంలో తిండి పోయేదు; తల్లి ప్రపంచంలో పంపంకం లేకుండా పరిధ్యానంగా ఉండేది; నేను అదుపు ఆజ్ఞలలో పెట్టలేకపోయాను. అయినా తల్లిని వాళ్ళంతా ఏదో సంసారపక్షంగా పెట్టేటా చెబు కొని, నాళ్ళ బ్రతుకులు వాళ్ళు బ్రతుకుకున్నాడు కాయా? దీనికింతా మొదటిమందీ ఒకరి లక్ష్యంలేని స్వభావమే. దాని పదిపాడోవిల ఇల్లువదిలి వెళ్ళి పోయింది; ఇప్పటికి పక్షిలు దాటించుకొంటాను. ఇన్నేళ్ళు పోయిందిరవాత దాని కండుకు తిరిగి రావాలని యిద్దిబ్రట్టిందా?

అదేవ రావడం మీకంత ఇష్టంగా లేకపోనే మొదటే వద్దరి విద్యార్థగా చెప్పలేకపోయారా? అదివకు మీమీదఉన్న వాళ్ళమిటి?

హక్కు అధికారం అన్న దృష్టితో నేను చూడలేదు. మామయ్యా, పెదతి ప్రపంచం, మనుషులూ అంటే అనన్య మేసింది; అయినా ఎంతోదో దూడాలనిపించి ఆఖరి ప్రయత్నంగా నీదగ్గరికి వచ్చాను; అన్నయ్యల, అక్కలూ చెల్లెళ్ళు, బాంబా వదిలిబా వన్ను ఎంత ఆసక్తిగాంచుకొంటారో నాకు తెలుసును. నువ్వు వాళ్ళలాగే అయితే వెళ్ళిపోతాను"; అన్న పరిస్థితిలో ఎలా తిరిగివయ్యడం చెప్పండి.

నేనెవడి అది కాదు, మీరు చేసింది మంచి పనే. అయితే అందుకు ఏదో పొరపాటయినట్లు ఎందుకు విచారిస్తున్నారో నా కర్థం కాకుండా ఉంది.

మరేం లేదు, అది ఇంతకాలం పనికివ బరువు సంగతి నేనెవడూ లేదు, అది చెప్పనూ లేదు; అదే మంచిదిలెండి. నాకేం పెద్ద అపకీర్తి భయమూ లేదు; కాని ప్రస్తుతపు నా పరిస్థితుల్లో దాన్ని పోషించడం అంత పెద్ద కష్టం కావనుకొండి; కాని ఏమిటి చెప్పడం, మానవ నైజం; అందులో అది ఇదివరకు స్వేచ్ఛ పెరిగిన మనిషి; ఇక దానికి ఒక సంసారం అంటూ కూడా తియారయితే... పటాటోపం పెరుగు తుంది; అందుకు రెగిస ఆర్తన ఇప్పుడు లేదు; ఇక ముందు చేయాలనే కోరికా లేదు.

అంతలా ముందు ముందు ఏదో జరిగిపోతుందని భయపడడం ఎందుకు చెప్పండి? పదిపాడోవిల

మొదట పారిపోయి, పదేడు స్వేచ్ఛగా బరికిన మనిషి, పారికేశ్య వయస్సులో మరొకడితో లేచి పోవడం నమ్మక మేమిటి? ముప్పు ఎలా వచ్చిందో అలాగే విడిపోవడానికా?

ఏదో చూటికి చూట అన్నానుగాని మరి ఆరు తెలుగువాడు ఆ లేచిపోవడాని పోయేమనిషిని నేనే అవుతానని ఎవరయినా కోర్కెం చెప్తే పిచ్చివాణ్ణి అని నేనాణ్ణి. యధార్థవిషయాలు ఈవారం పై కూడా దింతగా విపరీతంగా కనిపిస్తూ ఉంటాయి అప్పు దప్పుకు.

ఆ తిరవాతి ఒక వారం రోజులపాటు శ్రద్ధగా నేను రోజూ అన్నప్రకారం పాతిక ముప్పై రేణు రాయడం చదివడం జరిగింది అంతలో మా మేనల్లి చాలా ప్రమాదంగా ఉండి వెంటనే బయలుదేరి రావలసిందిని చెప్పిగాము. నా చిన్నతినంలో కోపం లేని ఆభిమానం ఉండేది నాకు ఒక్క మా మేనల్లి అంటేనే. తిక్కిన పెద్దవాళ్లు ఎంత ముచ్చటైనా, ఏదో ఒకదానికే తిసుకూ ఉండేవారు. నా సవల లోని మొదటి రెండు మాడు ప్రకంఠాలో మా మేనల్లి ప్రధాన పాత్ర. ఈ ఆలోచనలన్నీ ఇప్పుడు వచ్చినవి, కానీ, తెలిగ్రామం అంది వెంటనే బయలుదేరను. ఇళ్ళివరితిరువాతి ఒకటి రెండు రోజులు చాలా ప్రమాదంగానే ఉంది; తిరవాతి తిగింది; ఈమాటుకి మరి లేచిపోయింది ననుకొన్నాం. కానీ, నాలుగురోజుల్లోనే మళ్ళీ తిరగ బెట్టింది. అదిపై పోవడం చాలా సవలయిన సంగతి. కొడుకుయీ కూతురూ అందరూ పెద్దవాళ్ళయి ఎవరిబతుకు వారు ప్రభువుకున్నాడు. తనకా పెద్దకోరికలు లేవు. అయితే నాకుమిగులు ఆ యిరవైఅయిదు రోజులూ ఒక చిత్రమయిన ఆనాధిపం—గుమాగు రోజంతా జబ్బు ముందందగ్గర కూర్చోని, ఏకేవో కలుగు విషయం, భారతం చదవడం,—అయితే ముందువీక్షణం పూర్తి మాత్రం నాకు లేదు; కోడల్లో కూతుల్లో వచ్చి ముందు మింగించి నిల్చిపోతూ ఉండేవాడు. వాళ్ళు ముందులు పట్టడం కష్టంలేదు; కానీ రోజూరోజంతా జబ్బుచునిపి ముందందగ్గర కూర్చోదానికి వాళ్ళ కల తీరుతుంది?

నేను తిరిగి వచ్చేసరికి పెళ్ళాళ్లు చాటింది. మామూలుగా ఉదయం వచ్చేసరికి ముప్పు తీసిలేదు. ఇంకా రాలేదు కాబోలు ననుకొని, తెల్లసరికి వెళ్లి కూర్చున్నాడు. తిరిగి వచ్చేటప్పటికి చూసేఉంది. ఆ సాయంత్రమూ మర్నాడూ కూడా ముప్పు తెలుసు కోలేదు. మరి ఈదుకోబట్టక ఆ సాయంకాలం వాళ్ళింటికి బయలుదేరను.

ఇటు కనుక్కోడం పెద్దకష్టం కాలేదు.

అదిపై తిలుపు తెరచి ఒకవో మీరా? చాక్రుగా రనుకొన్నాను" అంది. నేను కొంచెం గాధిరా పనుతూఉంటే అదిపై, నాకు తెలుసునులెండి, మామయ్యగారి స్నేహితులు కదిగారుకదా మీరు, మామయ్య మీనుంచి చాలా చెప్పారులెండి. లోపలికి రండి "

అలాగే కానీ, ఆయన కృత్యమూర్తిగారు పోల్చలేరా?

లేకేం ఉన్నాడు. ఇంట్లోనే. ఇంతసేపూ మేలుకొనే ఉన్నాడు. ఇప్పుడేప్పుడే కొంచెం నిద్ర పట్టింది.

అలాగా, ఆసలు ఏమిటి వెంట్లో బాగులేదా?

బాగు లేకపోవడమని ఒక రకంగా కాదు; జ్వరం; కనుపులో నొప్పి, దిగు, నిద్రపట్టకపోవడం... ఇన్నిటికీ తోడు మునివలెనం, బలహీనత, పథ్యం పథ్యం అని ఆ చాక్రుకు తిసుకున్న పొట్టి తిను.

తంటే బయలు పోతాయా?

పోకపోయినా కొంత బలమయినా వుంటుంది. నువ్వుంటానే నింబడిపోయాడు. లోపలికి వచ్చి కూర్చోండి.

ఆయన నిద్రపోతున్నాడుకదా. శత్రువయం మళ్ళీ విస్తాను.

ఎంతసేపులెండి. నిద్ర ఒక్క పావుగంటే. అది ఇప్పుడు తాగిన మందు మహాత్యక్రమయి ఉంటుంది. మీకోసం ఎంతో ఎదురుచూస్తున్నాడు. వచ్చి ఇళ్ళి పోయేరంటే నామీద కోప్పడతాడు కూర్చోమనేక పోయావా అని. ఈరికే కూర్చో ఆక్కరలేదులెండి, ఏవో పత్రిక లన్నాయి; తిరగ వెస్తావుంటే ఈలోగా ఒకకప్పు కాఫీ చేసి ఇస్తాను.

మృగ్మను సానిడి, ఇటొక గది. అటొక గది. అవతిలిగదిలో బబ్బు ముందం. ఇవతిలిగదిలో నమ్మ కూర్చోనుంది. గదికి పెద్ద అలంకారాలు లేవుగాని, ఉన్నంతలో పరిమితిగా ఉంది. పడకమర్చి, ముందుబల్ల, వెల్పులో కావలసినన్నీ పత్రికలూ పుస్తకాలూ, నేనింకా పత్రికలూ పుస్తకాలూ ఏవి ఉన్నాయో చూస్తూఉండగానే అదిపై మంచినీళ్ళు తీసుకొనివచ్చి బల్లమీద ఉంచుతూ అడిగింది.

"ఇంతసేపూ అడవిదం మురిచిపోయేను మీ మేనల్లి గారి కల ఉంది?"

ఆవిడ మళ్ళీ కాఫీ కలపడానికి లోనికి వెళ్ళే వరకూ నేను మామేనత్రి జబ్బునుంచే చెప్తూ ఉన్నాను.

“అనుకోకుండా గాని, దాక్షుణ్యమైన మాటల్ని బట్టి మాత్రం మా మామయ్య వ్యవహారం కూడా అనుమానంగానే ఉంది. కానీ అతను ఇప్పుడేప్పుడు కొంచెం వయసుంటున్నాడు.”

దాక్షుణ్య మామయ్య గారు—వాళ్ళూ చేతనయి పదివాళ్ళు చేస్తారు.

కాఫీ తీసుకొనివచ్చి బల్లమీద పెడుతూ “కనీ శ్వేతులకి కాఫీలో పంచదార ఎక్కువ కాకుండా తక్కువగా చేసి తెచ్చేమి. కావాలంటే మొగమూల పదిమందా చెప్పండి.”

“బాధ లేదులేండి. పంచదార తక్కువగా ఉన్నా సరే కోగలను.” అనిదోవమ్మ సర్దుకొనియ్యలేదు.

నేను కాఫీ తాగుతూ ఉండగా ఆవిడ నా పుస్తకం నుంచీ అడిగింది. ఆయన కృష్ణమూర్తి గారు చెప్పారు. తను గానీ ఈ జబ్బు దాటి మామూలు మనిషేయితే తానూ తన జీవితచరిత్రంతా రాయదలచుకొన్నారట—ఇలా మేము మాట్లాడుతూ ఉండగానే ఆయనకు మెలకువ వచ్చింది. రాత్రి నేను నా బసకు చేరుకోనేసరికి పది గంటలయింది.

తరవాత మూడు మూడు నెలలు రోజూ ఉదయం పాయంకాలం అక్కడే నా కాలక్షేపం. ఆయన జబ్బు చాలా చిత్రంగా ఉండేది ఒక వారం పది రోజులు పూర్తిగా తగ్గిపోయింది. ఇంక లేచి తిరగవచ్చునన్నంతలా అనిపించేది. మళ్ళీ అంతిలోనే ఇక మరి ఈ వారం దాటడం కష్టం అనిపించే స్థితిగా ఉండేది. శిశిరం ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే మాట్లాడేది. వాళ్ళ మామయ్య మేలకొనిఉన్నా లేకపోయినా నేను మామూలుగా ఉండే గంటలు ఉండి మాట్లాడి కాఫీ తాగి మరి వెళ్ళవలసిందే.

ఆ వేళ వ్యవహారం జరిగిఉండకపోతే అలాగే చివరివరకు జరిగిఉండును. ఆ వేళ మధ్యాహ్నం మామూలుకంటే కూడా కొంచెం వేగంగా బయలుదేరను, అదివరకు రోజూ శిశిరం అడగడమే గానీ నేను నా పుస్తకం ఎప్పుడూ తీసుకొనివెళ్ళలేదు. మరిక వాయిదా వెయ్యడం పాధ్యంకాదని పుస్తకం పట్టుకొని వేగం బయలుదేరను.

కృష్ణమూర్తి గారు గాఢంగా నిద్రపోతున్నారు. రెండవ గదిలో కూర్చొని చదువుకొందామని వెళ్ళిందిగా పెరటి చీడీలోంచి మాటలు వినిపించేయి. దాక్షుణ్య మంద్రావు గారు ఇదే సమయమని శిశిరంను బలవంతపరుస్తున్నాడు. నిన్ను నిర్బుని చేయిస్తాను. మీ మామయ్యనా బాధలేదు; నిజంగా బిల్లుచేసి

ఉంటే ఈసరికే వాలుగురంద లయిఉండును;—నీ వెనుకటి చరిత్ర నాకు తెలియకపోలేదు. ఇన్నా క్షాయి తీర్చించుకొన్నావు; ఇవాళ మరి తప్పదు; ఏం, ఆ గిరబాల కవిగాడి పాటి చేసేను కానా!

నేను ప్రవేశించి సినిమా కథానాయకునిలాగ బల్లపదర్పన చేయకలసిన అవసరం లేకపోయింది. మాట్లాడకుండా తప్పకొని పిథిలోకి తిన్నగా వెళ్ళి బోయాడు మందుల సంచి నెలెం దిడిచిపెట్టి—తం వారి మాడు నెలలకి గానీ కృష్ణమూర్తి గారు పూర్తిగా జోలకో లేకపోయారు. అప్పటికి శిశిరం అనుమానం లేకుండా గర్భవతి—ఆయన ఎదుట పడిడానికి నాకు మొగమూల మనిపించింది. ఒకనాడు రాత్రి బయలుదేరి వెళ్ళిపోయాను. ఆయనకు ఎంతో కోపం వస్తుందనుకొన్నాము. అటువంటి దేవితేడు. తనమగల కొద్దిపాటి ఆనంద మిసంతానానికే ఇచ్చేస్తానంటూ రాకాడు. ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న చోట ఉండికుండా మేము తిరిగి, తిరిగి వచ్చేము. తరవాత మూడు ఆరేళ్ళు బ్రతికాడు ఆయన. మా కుర్రవాడికి ఆయన పేరే పెట్టేము. వాళ్ళిద్దరికీ తాతా మనవను వరస. మావాడికి మాయద్దరి దగ్గరకంటే తాతగారిదగ్గరే చివర. ఆయన దగ్గరే పడుకోనేవాడు. ఆయనతోనే మా పుక్కిల వాడు—ఆయనతోనే ఆడుకోనేవాడు. వార్తకొని రెండవ బాల్యం అన్నమాట ఆయనపట్ల స్నేహకమయినంతగా మరెవ్వరిపట్ల స్నేహకమయి ఉండదు. అయితే చిత్రిమేమిటంటే తరవాత పుట్టిన ఆడపిల్లకి మగపిల్ల వాడికి ఆయనదగ్గర ఏమీ చవవులేదు.

ఆయన తరుచు అంటూ ఉండేవాడు, ఒక తాతా నేను చచ్చిపోయేలోగా నీకోక పడినేలయినా పటిల్లు మూలంగా సంపాదిస్తానురా అని. పథ్నాలుగువేలు వచ్చింది కానీ, అది వచ్చిందని తెలిసిన నాటికి పూర్తిగా తెలిసిలేదు. ఏదో ఏగం ఏగంగా బోధపడింది. మేమూ తన తృప్తికోసం అంటున్నా మేమిసాని అనుమానంకూడా కలిగినట్లుంది.

మా అందరికీకూడా కష్టమే ననిపించిందిగానీ, మా కృష్ణుణ్ణి మాత్రం మరిపించడం మాతరం కాలేదు—తల్లిదండ్రులు పోయినప్పుడుకూడా పిల్లలు అంతగా బాధపడి ఉండకపోతా.

ఆయన బ్రతికి ఉన్నంతకాలం తన చుట్టు పక్కలవారిని మళ్ళి పిల్లలాలనే మానేడు. ఆయన చరిత్ర రాయగలగడంలో నా చరిత్ర రాసుకోలేదనే విచారం మరి వాకులేదు.

[నం పూర్ణం]

సూరనార్యుని శుచిముఖి

శ్రీమతి ప. అరవింద

మహాకవులు శ్రీహర్ష కాలిదాసాదుల కాలము నుండియు చేరవాచేరివముల కన్నక ప్రాధాన్యముచ్చి వాచిచే తమ భావములను వ్యక్త పరచుచు కథను రసవత్తరముగ వడిపించుట ఆచారముగ నున్నది. ఆంగ్రమున పింగళి సూరనార్య రచితమయిన ప్రభావతీప్రద్యుమ్న గ్రంథము గూడ నట్టిదే. ఇది హేతుపరిలో నడిచిన మిత్రకథ. వీరశృంగార రసప్రధానముగ నీ గ్రంథములోని ప్రాతల కన్నీటికిని తిర్యగ్వనితయైన “శుచిముఖి” నాయకమడి. ఈమె ఇంద్రోపేంద్రులకు తెల్పిన విజయోపాయములను, ప్రభావతీ రాగవల్లరుల కడ నూపిన వాత్సేపుణ్యమును, వజ్రవాళునికడ చేసిన కాన్త్రుచిర్చనను, విమర్శించియో కవికెగల నల్లక్షణములన్నియు వెల్లడియగుచున్నది.

“శుచిముఖి” యొక హంసాంగన. ఈమె “పద్మిణి” లేదుదివుచు పారంధరాఖ్యుడగు మరాళ విభుని విష్ణు. “వాణి పెనుపంగ తెరిగి తిద్వియల శిశు” విద్యురెల్ల నెరిగిన దిట్ట. ఈమె ముఖంబు శిష్టసంస్తార పూరిం బగుటండేసి సరస్వతి శుచిముఖియను పేరిడను. ఈమె పార్వతీ నామధేయ, “ఉపనూతికి యొక్క కామధేయ” సద్విరుదాంతియు నయ్యెను. సరస్వతీదేవి రాచిలకకు నీ హంసకి నొకప్పుడు కవిత్వావశము సంధించెను. ఆ వాదమున నీ హంస పలుకుల కొంత వాసిగని యా సరస్వతీదేవి లోక రక్షణసమర్థులగు తన మానవున నీమె తెక్కల చిక్కుదీసి రుద్వి గారవించును:

“ప్రబలములైన కారుక కృపారస వర్షుల తాదరంబులన్ కిబితి చిత్తయై యువును” ఈమెకు “ఉపనూతికియొక్క కామధేయవిరుదమిచ్చి నిర్లిఖిత నాపురియు న్నగ్నవైకృతుల యయ్యలల తిదంఘ్రితాఁడొడిగ.....”

ఇట్టి ప్రముఖప్రాతను కవి యద్భుతముగా కథలో బ్రవేశింపెట్టెను. వజ్రవాళుని జంపుట ఇంద్రోపేంద్రులు మార్గముల సరయుచున్న కాలమది. ఇంద్రుడు వజ్రపురిలోనుండు విశేషముల నెప్పటి కప్పుడు తనకు తెలియజేయుటకు దేవలోకములోని

హంసంబులను చాతులముగా బంప నేమకట్టి, ఆ వక్రకాంగంబుల రావించి సగౌరవముగా తనకుగల పనిని వివరించెను. అంత అగస్త్యభ్రాత యమనట్లు పేరులేని “శుచిముఖి వల్లభుండను మరాళ తల్లిజుండు” ఎరుట నిలచెను. పాతకులు శుచిముఖియను మాటను వినుట కిదియే మొదటిసారి. ఆ వినికిడిలో నే పాతకులకు శుచిముఖియొక్క ప్రాధాన్యమును తెలియనట్లొసర్చిన కవిని వర్ణింప తరముకొడు. శుచిముఖి వల్లభుని పేరు మొదట నేకాదు, ఎచ్చటను కరి చెప్పలేదు. ఇట్టి యనామధేయపు ప్రాతీ కావ్యజగత్తులో మురియొకటి కలదు. అది పాండురంగ మాహాత్మ్యములోని “నిగమశిర్ష అక్క...” ఈమెకును మారుపేరు లేదు. ఇట్లే ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నములోని శుచిముఖివల్లభుడును. ఈ ప్రాతీకు ప్రవాసకథతో సంబంధము తిక్కువ. శుచిముఖివల్లభుడు తన భార్యకు వజ్రపురుషుడంతయు తెలియునని చెప్పటకు మాత్రమే యుపయోగించును. అదియంగాక ఈ శుచిముఖి తనంతలాను ఏ విషయమునను శోక్యము కలిగించుకొనదు. కాన నీ శుచిముఖి వల్లభుడు పులోమజావల్లభునితో వజ్రవాళునికి కాలము చేరువ అయినదనియు ఆ విషయము తన భార్యకు బాగుగ తెలియుననియు చెప్పి యామెను కథలో ప్రవేశింపెట్టెను. ఇదిమొదలు కావ్య పరిసమాప్తి పర్యంతము శుచిముఖితోడనే కథ నడిచుచుండును.

శుచిముఖి నీతికాన్త్రమున నందెవేసిన చేయి. మొదట నే:

“తడవులబట్టి యేము నత
తంబును బోదుము వాని వీటికిఁ
గడుమరి బాలమిం గడుపుఁ
గక్కురిలిన్ సురలోకనాథ మా
యెడగల యట్టి తప్పిది న
హింపుము పత్తులమాట నొక్కవెం
బడినిది చెల్లెఁగాక రిపు
ప్రాంతము చేరెడు వార లాపులే.”

యని ప్రారంభించి తాము క్రతువనంబునకు బోవుచుండుటను నహించును తువార్యుల కొరకొనినది. వీరినీ తమ సంక్లిష్టములు జూరజేయుట కలంకారంబుటచేత తమ విచారమునకు వజ్రవాఘుకు సంతసించుటయు ప్రభావతీకి వర్తతరాజపుత్రి స్వప్నమున ప్రద్యుమ్నుని చేరవల మిచ్చి యారీ దామెను పతిగాగలదినియు వానినిపురికి గల్గిన పుత్రుకు వజ్రపురి నేలవని చెప్పబడెను నానికీ సాక్షిగ చిత్రఫలకము ప్రతిక్షిప్తమైయున్నది నీ మరియు ప్రభావతీ పార్వతీదంప్రసాదబల్ల యయినట్లును తెల్పెను. ఇట్లు కార్యముకూలముగ తన వాత్సైపుత్రుగముతో నన్ని విషయములను వివరింపగా ఏకామకముగా పాదధానముగా నివసితములును ఆ మరాఠీమాటల నేర్చిన కన్యకానంది:

“శబ్దసంస్కార మెచ్చటను జారగనీక
పదమైత్రి యర్థసంపదలఁ బొదలఁ
దలపెల్ల నక్షిప్తతను బ్రసీదముగాఁ
బునరుక్తిదోషంబు పొంతఁబోక
యాకాంతీతస్ఫుర్తి యాచరించుచును శా
ఖాచంక్రమక్రియఁ గడవజనక
ప్రకృతార్థభావంబు పాదుకో నడుగుచు
నుపపత్తి యెందు నత్యాగిజితముగ
నొకటఁ బూర్వోత్తరవిరోధ మొందకుండ
తత్తజవయవ వాక్య తాత్పర్యభేద
ములు మహాకావ్యతాత్పర్యమునకు నొనరఁ
బలుక నేర్పుట బహుతపఃఫలము కాదె.”

నీ భాషాప్రావీణ్యము చూడ వ్యాగీశితో కాక యామె దీర్ఘకవితో యని బ్రతీతించెను. ఈమె యింద్రుని ప్రభావతీదత్తరియను పాంఠముగ చెప్పుచు తప్పక వజ్రవాఘుకు కొలదికాలములో నీ ముడియనున్నది తెలిసి యాతని పనులైన తనయంద బలగముతో ద్వారక కీలించెను.

ద్వారకా నగరమున అష్టమహిషీనమేరుడై ఆలయోపవన సరస్వతీర మండపవర్తియైన కృష్ణుని గాంచి యాతని చేరవచ్చెను. పక్షి, జననమృద్ధిముగల యా ప్రదేశమున కట్లు బేసిన ఇందుకయులేక వసుదేందుట కరుదుపడుచున్న యువతీమంజులము మరియు యామృత పడుకట్లు కృష్ణుని దూచి “నన్ను మరివిధు పని పె నీ

కొక్క మాట చెప్పుగ” ననియె. శుచిముఖియొక్క యనుభూతిభావనాశక్తి వేళోళ్ళ కొనియాడబడి యున్నది. భూత భరిష్యుల వాళించి మనమున విముక్తుకొని యొప్పుటి కయ్యది యెచ్చట వెంత యవ సరమ యప్పుటి కయ్యది యెచ్చట వెంతమాత్రమే వెలువరించి కార్యమును సానుకూలపరచుటలో నారి తేరినది. స్త్రీలకు రావకార్యములు తెలియరాదు. ఇంతయే కాక ప్రద్యుమ్నుని తల్లి యగు దుష్కటియు నడచినెయున్నది. తాను చెప్పబోవు వాక్యముల సర్వవసాదము ప్రద్యుమ్నుని శ్రవణాభినివేకి యుద్ధమునకు బంపుట, కనుక “తిం తివయ్యుడు రాక్షసులై చనియెడు నని దుష్కటి కపచ్చుతి మునో యర కింక చేసి”నది. దుష్కటి యంత భీరురాలా? వీరపత్ని, వీరనాతి కాదా? తిం నారి బలము తింకు తెలిసియేయున్నను స్నేహము అట్టి కార్యములకు తింవారిం బంప నిచ్చగింపదు. “ఆతి స్నేహా పాపకంఠి” కదా! కాని హంసాంగం కృష్ణునితో “ఏకాంతపు మాట కలది పతికను కనుకాకాంతుకు ఆ పులుగుపతి మాట నెన్న బుద్ధికాకాంతును మెచ్చుచు నేకాంత మిచ్చెను.

“ఇట్లు గోవిందు జేకాంత మిచ్చివినగ
హంసీ తము వజ్ర విలిపించుటాదిగాగ
నచటి కనుచుట తుదిగాగ నతని తమ వ
చోద్రవనంగంబు నిరవశేషముగఁ జెప్పె”

కృష్ణునింతయు విని “చీద్రవకువిది దితికుకు నకు నేక్కెబుల్లంగచెట్ట యన్వీకు వొంగ ముదిల గొనును. అతిదై నర్పు మదిమకు.” “అవాంతర కృత్తింబులు నీవ యెఱుంగుదు పొమ్ము” అని కార్యమునకు మరికొంతి త్రోవకూచెను. శుచిముఖిని చూచినంతనే ఇంద్రాక్షేంద్రులకు సమస్త కార్య నిర్వహణమునకు నీ హంసాంగనయే చాలునని తోచెను.

గోవిందునికది పెంపుకొని శుచిముఖి తమ యందబలగముతో వజ్రపురికి పయనమయి ద్వారకా నగర బాహ్యప్రదేశమున నుత్తమైవారి చేయుచు బంతియాట నాడుచున్న ప్రద్యుమ్నుని గాంచినది. ఆదినితో కొంత మాటలాడిపోవుట తమ కార్యసానుకూలతకు మార్గమని తలచినది. అద్భుతవిషయముల యందు శుభాహులముండుట సహజముకదా! ఈమెచి ముఖి దూపులతో చేష్టతో మాటలతో నెదుటివారిని అట్లై మెమరిపించు రచయి. ఈమె యాక సమసుండియే ప్రద్యుమ్నునకు వివరమునట్లు “అల్లయతలంకితంప

కావలయు నవశ్య మీ వరపురుషుతో మాటలాడి చనుట నువకు మేలు." అని తన యంచలకముతో ననెను. ప్రద్యుమ్ను డాశ్వర్యచకితుడై వెకిమానుట, పాంసలు గగనమునుండి దిగుట జరిగినది. ప్రతి వాక్యమును అత్యుచితముగ మాటలాడునది ఈ పక్షిరమణి. పై వాక్యములు ప్రద్యుమ్నునకు విసజ్జవలయుననియే, అతడు తనువంక కాకుకాశ్వర్యములతో మాంసలయుననియే కుచిముఖి యుద్దేశము. అట్లే జరిగినది. అదట ప్రద్యుమ్ను డొక్కడే లేడు. పరివారమంతయు కలగు. అదట యెవరిని గాంచి యాహాని యల్ల బల్లెనో. కాన ప్రద్యుమ్నుడే ఉద్వీగితహృద కాకు కయన "ఇదట నెవరితో నేమి మాటలాడవలయు నతనిం దిలిచి సంభాషింపు"నని కుచిముఖితో బల్లెను.

ఇక కుచిముఖి తన శీర్షంతయు జూపించెను. ఇక్కడ మేడింగ శిష్యునితో మాటలాడుదుము? శ్రీ కృష్ణుడును ఇంద్రుడును కుష్మాన్తీయలలో గడించురు. వారి పంపున నొక కాశ్వర్యమై యొక చోటికి బోవుచు సరసిజాక్షుని దక్షిణభుజంబ వలల నీతో మాటలాడిచనుట మేలని తలంచి వచ్చితిమి. ఎల్లపక్షుల దృష్టినిమగ్ని యందుననది. పోయినచెప్పెదము" అని పల్కి కుచిముఖి ప్రయాణాభిముఖి యయ్యెను. కుచిముఖిలో వదనవక్రత యిదటి నుండియే ప్రారంభము. ఏమి యీ వాక్యములు! ఎందులకీ మాటలు చెప్పినట్లు? అల్ల యతిం దీరిండ కావలయుననెనే! తన ప్రస్తావన పూర్వమెదట బచ్చెను? అమాట మరల చెప్పదేమి? ఈ మొదలగు ననేక ప్రశ్నలతోపాటు ప్రద్యుమ్నుని కాకుకము కట్టింప,

"మీరు పోయెడి కార్య మెవ్వారలకును శిష్యరాడేమొ పోనిమ్ము చెప్పమొకటి యల్లయతఁడతఁ డనుకొంటి రాది, నెచట నా వ్రనంగంబురాఁ గారణంబు గలిగె.

అదియును శిష్యుగ వచ్చిన యదియైన నొకింతవడి ప్రయాణత్వరయున్ గుడియింప నచ్చునేనిక బదరక నిముసంబు నిలిచి భాషింపదగున్"

అని యువరాజయనకు క్రిందుగా మాట్లాడెను. ఇట్లు అతనిచే మరల నడిగించుకొని వింకముగా పన్న పన్నముగా వ్రజవాధిపన కింద్రోపేంద్రుల యత్ని

మును, ప్రభావతీవృత్తాంతమును చెప్పి ప్రభావతిని దక్కగ కండ్లకు కట్టిపట్లు వర్తించినది. అట్లు వర్తించియు:

"శృంగగ్రాహికఁ శిష్య వేతెతెనువుల్ సిద్ధింపమింజేసి చి
త్రాంగశ్రీనిధి నవ్యధూమణిని ప్థా
లారుంధతీ న్యాయమా
గ్గాంగీకారమునక వదించితిని జు
ద్రాద్యోపమల్నూచనా
భంగుల్లాని యధన్నహస్రగుణ సా
భాగ్యంబు లాయంగముల్"

ఇంతమాత్రమ్మ మనుక్తికి యవకారు. అతి వాక్కుహిమాద్య నేను అని చెప్పి తన విరుదములు పొందిత్యయు చెప్పకొన్నది. ఈ శిష్యుకొనుట తన గొప్పతనము ప్రద్యుమ్నునికి తెలియవలెనని కాదు "అట్లే నాదు పల్కులలోనికి వారి చర్యవ పానము.

ఇట్లు ప్రభావతీహాసము నతికాశిలముగా వరని మనమున నహ్నితివట్లు వర్తించి,

"ఆప్రభావతి తనకల నగజ వచ్చివ్రాసి డయనిచ్చెనని యొక్క రమ్యపురుషు చిత్రఫలకాభిలిఖతు నెచ్చెలియుఁ దాను గరమువేడుకఁ జూడచే గంటి నవసు!

ఆకన్న ప్రతిమనుద్దులు మాకు మునుపు కలిమిచేసి మహనీయు తదీ యాకృతి పొలువంతయు భవదా కృతిగని యత డితండ యనుకొంటి మొగిన్"

అని అతని ప్రసక్తికి కారణము చెప్పెను. వ్రజ వాఘుని జయించుటకు ప్రభావోపకరణములయిన ప్రభావతీప్రద్యుమ్నులలో ప్రభావతికి దైవికముగ కూర్మిగలిగి కుచిముఖియుఖమున నభివృద్ధి గాంచినది. నాయికానాయకు లిద్వరు చెరియొక పక్షమనారా. ఇట్టివారి యనురాగ మభివృద్ధిగాంచి సమాగమ మగుటకు ఎంతిశ్వేర్విఅనుసంధానక ర్తకావలసేగదా!

ఒకనైపు రాచకార్యముల చక్కజెట్టుకొనుచు మరి యొకనైపు తమ్ము రక్షించుకొనుచు, రహస్యభంగము గాకుండి కార్యమును చక్కగ వడిపించివది ఈ కుచి ముఖయే.

ఈమెలోని మరియొక గొప్ప విశిష్టత, ప్రతి వాడును తమ్ముకొరి బ్రతివారి తనచే చెప్పించు కొనవలెనేగాని తానై వారి కేదివయయును చెప్పదు. అట్లా, యెంతగడుసరి! ఇంద్రునిచే విరిపించుకొనెను. ప్రద్యుమ్నునిచేపూడి “మీకు కార్యభంగము కావితో నాకు చెప్పదగినదలచో చెప్ప” డనియడిగించుకొనెను. ఇట్లే ముమ్మందు ప్రభావతిచే సర్వరిషముల బ్రతివారిందుకొని యామె గుట్టులను తాను ముందు బుచ్చుకొని పిదప తన విషయమును చెప్పచున్నది. అట్లే వజ్రవాధునిచే వైతము అంతఃపురములోనికి విరిపించుకొనెను. తన కవనిరమయిన సమయములలో గూడ యామె యంతటిలింగముతో నుండుట మహా క్షయముకదా!

మంత్రీ కుండవలసిన లక్షణములన్నియు కుచి ముఖకడ కలవు. బృహస్పతియంతటివానికి స్ఫురింపని విజయోపాయము లీమెకు స్ఫురించినవి. ఇంద్రో శౌంధ్రులు విజయపాదన కుపకరించు మార్గములను మాటచేమాత్రము చెప్పిరి. కాని యిది జరుగు నుపాయములనన్నిటిని మన కుచిముఖ తన మేధావిశేషమున మాహించి కార్యమును నిర్వహించినది.

ఈమెకు గల సమయస్ఫురణకు మితిలేదు. ప్రభావతితో పరిషయము చేసికొను ఘట్టమును చూచినచో నీమె సమయస్ఫురితైలియగలదు. “త్రోవఁబోవు హానికి తిమస్సులు తెలుపకయే చిత్రవికలవిషయములను తెలుసుకొనవలయునని ప్రభావతీ రాగవల్లరులు, వారి గుట్టు వారి చేతనే చెప్పించి బ్రతివారిందుకొని ప్రతివిషయమును చెప్పవలెనని హానియెను. ఒకరిని మించినవారింకొకరు. ఈ మువ్వకి యుక్తి వైయుక్తుల చదివి యానందింపవలసివడేగాని యిట్టివనిచెప్పవలసిగాదు. ఈ వాగ్దావమున హానియే జయించినది. చివరకు

“వట్టి ముఱుంగుఁ జెట్టి నుడు

వం బనిలేదది యెల్ల భేరి జో

కొట్టుట కాక నిన్గెలువఁ

గూడునె మాటల.....”

అని రాగవల్లరి హానిని బ్రకటింపించి జయ పత్రము నొసంగి!

...“నీవుగంటి న

న్నట్టి శుభాంగు డీ రమణి

యానల కాన్వద మిప్పుడతని

నట్టిగ నన్వయాది కథ

సంబునఁ దెల్పి యనుగ్రహింపవే”

అని తను గుట్టును జెల్లడించినది. అప్పుడు కుచిముఖ వచనవక్రత చాలించి వారడిగిన యిద్ద మెల్ల దిప్పి వారికి సర్వభియైనది. ఈమె యెఱుంగని సభోదర్శనములు లేవు. అభిలషివ్యలు నీనికి కర తిలములకములు. నీని తూటాపచాతుర్యంబువలన ప్రభావతీ రాగవల్లరులకు కడకు కార్యంబు సాధించి పెట్టగల సమర్థురాలని తోచి ప్రద్యుమ్ను జెట్టుయిన వజ్రపురికి తీసుకొనిరమ్మరి ప్రార్థించిరి. నీరిట్లు మాట్లాడుకొనునప్పు డెదుట చెల్లువ ఉదలలో దిగు ల్గాని చిలుకయొకటి విడిపించుకొని బ్రయత్నించుచుండెను ప్రభావతీ దయతో దానిని విడిపించగా వదిలిచ్చించుకొని పోవునప్పుడొక పత్రిక దాని పక్షములమండి జారిపడెను. దానింగాంచి ప్రభావతీ హానితో “నీవా చిల్కనుపట్టి లేవోవున” యని యడిగెను. అప్పుడా హాని “అయ్యది చిక్కనవి కెంత దివ్యపాతెను, కూడ జని పట్టి తెచ్చు” నని తిరు చెలిమికి తిగిపట్లు బరికి దానిం బట్టితెచ్చుటకు బోయినది. నీని మనసున కే కార్యము ఆపాద్యమని తోచెను. సమస్తలకువారి కపాగ్య కార్యము లుండెవు కదా! చిల్కను బట్టుకొన్నది. “ఒహి! ఎచ్చలెచ్చి టికి రహస్య ద్వాపారము చేయుదుంటివని” గట్టిగ పట్టి చెదరించినంతచే యాచిలుక తన కథనంతిను వినిపించెను. తుదకది తన కథయే యైనది. “పక్షి శేర జాబు వ్రాయువాఁడు వ్రాంతునుగాక మరెవరి? ఆ కథ కేమిగాని నీవా ద్వారక కల బోయితివని నొక్కి యడిగెను. అట్లా! యెంత గడుసరి. కుచి ముఖ యెఱుగిది తానేయని కూడ తెలియరాదు. ఆ చిలుకకు తన విషయమేమియు తెలుపలేదు. దాని పుట్టుపూర్వో తరములను తాను తెలిసికొనవలయును. చిల్కకు తాను తానచేసి దానిచే నువాళితనములు గవ హంబులపై నమరాగము నుండుటను విన్నెను. విని వంత సరిచాలెను. ఈ చిలుక చెప్పినది నిజమని యేమి నమ్మకము? శౌంధ్రవతీ సుతవతులకడకు తిని తోడిచే చిలుకను తీసికొనిపోయి యాభార్యమును నిర్ణయించుకొని మీకు దగిన యుపకృతిని నాచే వైసంతి యొనర్తును మీ రహస్యము జరిపొనీనని వారికి నచ్చుచెప్పి ప్రభావతీకడకు వచ్చెను. ప్రభావతీ

యా చిల్క చేమి చేసితివని యడుగకమునుచే
 “కాంతుకు నీర్త లేఖ యని పెవల గదా! యని తానే
 మొదట పలుకరించి చిలుకవిషయమును మరపించ
 జూచెను. కాని ప్రభావతి “చిలుక యేదని యడు
 గగా “అది యెట్లని బోనిమ్ము. లేఖ మనకే దొరికి
 వది కదా! యని సంతోషముతో విడిచివ్రచ్చితిని.”
 అని పటాభావమిచ్చెను. సుచిముఖి నమ్మినవారిని
 మోసముజేయుదు. ఇట్లు ప్రభావతితో నిసర్వము
 చెప్పిపంతుకూతమున ప్రభావతికి నప్పమేమి? నిజము
 బట్టిది సువాధితవయల గుట్టు బయటకెట్టి వారికి
 బాధగలిగించినదే యగును గదా! మీ రహస్యము
 చెలిబోసినది వారికి మాట యిచ్చినది. ఈ హంసి
 ఆడినదూట తప్పనిది కావనే వారికిచ్చినమాటను నిల
 చెట్టుకొప్పది

ఇక వజ్రవాఘుతో పరిరయము కావల
 యును. ప్రభావతి తిండికడ ప్రసంగవశమున కుచి
 ముఖి మాటయెట్రి:

“సుచిముఖి యండ్రు దానిని న
 తో నిపుణత్వమునందు నత్కథా
 రచనలయందు నీతి విడు
 రత్వమునందు బహుశ్రవావలో
 కచణితయందు నెందు నరి
 గానము దానికి వేయునేల దా
 ని చతురతానిశేషములు
 నీవ కనన్వలయు న్నహోత్మకా!”

యని యభివర్ణించినది. వజ్రవాఘుడు దానిని
 చూడగోరెను. ప్రభావతి యాతని యనుమతితో
 కుచిముఖిని యంకితపురమునకు రప్పించి “నీదు
 విద్యార్థినిసంబంబు విన్నవించిన నయ్య వివరలయునని
 వేమకపకుదున్నాడు. కా న్త్రుప్రపంగంబు
 నీయును” అని చెప్పినది. అప్పుడు కవి కుచిముఖి
 ముఖమున తన కాన్త్రుపాండిత్యము నిట్లు వెల్లడించెను.

వీనులకు సుధారసముల సోసలు
 వర్షించు మృదుల సువర్ణరఫణితిం ।
 దా నిట్టలు గ్రుక్కక పనిలేని
 పునః పదములిడక లీలదలిర్చన్ ।

కాణాదంబును, గౌతమీయమును, సాం
 ఖ్యంబున భుజంగాగ్రణీ
 వాణీమార్గము జైమనీయ మతముకే
 వ్యాసోక్త శాస్త్రంబు వ
 క్కాణించెం గడుఁ బూర్వపక్షములు జో
 కంబెంచుచు న్నెంచి య
 క్షీణ ప్రాధిఁ దిరస్కరింపుచుఁ దుదన్
 సిద్ధాంతము ల్నిల్పుచున్.”

“స్వమతిప్రాధి దృఢానుమానముల సం
 స్థాపించు నేవేళ నె
 ద్ది మతం బచ్చకు వానివానికి నుపా
 ధిగ్రస్తతా వ్యాప్తి భం
 గముఖానేక సుమాచారంబులు వెనం
 గల్పించుఁ దానన్య కా
 త్రుమతస్థాపనవేళ నవివిహిం నై
 త్యశ్రేష్ఠుఁ డోహోయనన్.”

కావ్యనాట కాలంకారగాన మదన
 శాస్త్రునిచయ మహిమంబు జాల పాద
 భామినీమణి నెఱపె నుద్దామపటిమ
 నాయసురభర్త మెద్ది పురేయనంగ.

అంత వజ్రవాఘుడు కుచిముఖిని చూచి
 “నీవాదిగంతదారిణి కదా! నీకవిస యుక్తులంబుల
 చెప్ప” మరి యడిగెను. అపు డాహంపాంగన
 యందుక విచారించుట వధిసయించి భద్రవలుని
 గూర్చి చెప్పి వజ్రవాఘునకు అతినిఁ జూపకలయునను
 మకూహలము గల్గించినది. భద్రవలుని తోడ్కొని
 వచ్చు పరి రాజా కుచిముఖిమోసనే వదిలివెడును.
 భద్రవలుని తీసికొనిపద్ములకు బోవుచు కుచిముఖి
 ప్రభావతి మన్దేశించి “ఇంకయు భవత్ప్రియార్థ
 మజామీయని చెప్పి వినియెను. లేదో ప్రభావతి
 ఈ హంసి వామాటేమియు జూడక తనదారిని తాను
 బోయె ననుకొనవచ్చును కదా! కుచిముఖి తన దౌత్య
 విషయక రహస్యమును మాత్రము ఎప్పుడును ప్రభా
 వతికి తెల్పినదికాదు.

ఇక్కడకు మన కుచిముఖి పని చాలవరకు పూర్తియైనదియే చెప్పవలెను. ప్రభావతీ ప్రయత్నములకు బద్ధపూరితముగాను బుట్టించి వజ్రనాథుని భద్రదలబడి యాపవలెనను కోరికగల్గించెను. ఇచ్చటి విషయము లింత్రోకోందులకు తెలియవలెను. వజ్రనాథునికు, ప్రభావతిని పెండ్లియాడుటకు ప్రయత్నమును తరచిరావలెను. కుచిముఖి ద్వారకకేసి శ్రీకృష్ణునికు సునాథునియల విషయమును తెల్పి ఇది ప్రకృతి కార్యమునకు మరియే బాధిదాయక మగుటచే గది సాంబులను ప్రయత్నము విడి సహాయముగా బంపుమని చెప్పెను. ఇంద్రునికుహర నీ విషయ మెఱింగింపజేసెను దారిలో ప్రయత్నముని జూచెను. అతడు పేదకు పెన్నిధి దొరికినట్లు సంఘటించెను. అతః దామెవలని బ్రహ్మాదంతమును విని “ఎట్లా పురముఁ బ్రవేశింతువా?” యని చింతింపబడినాడు. “ఓ కుమారక! నీకా చింత వలదు. తిరుపాయ మెఱింగి నీ నేను వజ్రనాథునికు నిన్నుమధున ప్లవనపిల్చితివి. నీ తండ్రి నీ కిప్పుడే వజ్రనాథునికు మార్గము చెప్పిన”ని యాతనిచే ననిపించుకొని ఇంద్రుని కడికేసి వజ్రనాథుని జరుగజోవుచున్నదివలె తా నొసర్చిన పుష్ప కార్యముల విడిచివేసి మరల వజ్రపురమునకు వచ్చి భద్రదలబడి విలపించుచున్నదివలె చెప్పి వజ్రనాథునిచే మన్ననలఁగాంచి ఎల్లరకు లెలోని వాయుకవల సంధించుమనఁజెను.

వజ్రపురికి గది సాంబులతో ప్రయత్నమును భద్రదల పేదమున వచ్చి వజ్రనాథునిచే మన్ననల, గాంచుచు ఒక నాటికేయి యుమ్మడినూపమున అంతః పురమునఁ బ్రవేశించి పెండ్లి పెద్దగా మన కుచిముఖి “అయ్యంనుభూర్తః కుముభూర్తాస్తే” నిపించగా ప్రభావతీ పోతగిహగ మొసర్చినాడు. మరునాడు సునాథునియల కుచిముఖి నడిగి నిజరల్లభి సమాగమింపాయము తెలిసికొనుటకు ప్రభావతీదర్శనమేమన వచ్చిరి. వారికి ప్రభావతిని చూడగ నే యనుమానము గల్గినది. ప్రభావతిజూప తన కుట్టు వార తెలిసిపోదు లేమాయని కంఠాబుధిపడి. చంద్రవతి సుగవతుల మనసులోని విషయ ముగిసికొను. “ఎంతయు మేనవంతు పని లేర్పడుచున్నది. రాత్రి యెద్దియో కొంత

విశేష ముద్భవది కోమలికి. అయిన ననుగాక. ఈ యంతఃపురి నేగతి నీ మహిమ గడించుకొంటివని వర్మభావనములు ప్రభావతి మజ్జింపించి బర్మిరి. ప్రభావతి వెలవెలజోయెను. ఏమి ప్రయత్నమిచ్చుటను నిలులేకపోయెను. కుచిముఖి కన్నీయు తెలియునుగా! నమాయము మించుచున్నదిని తెలఁచెను. ప్రభావతి కుత్సాపాము గల్గుటయేగాక వీరికి బ్రయులు లభింపరుటకును నీ రహస్యము ఇప్పుడు బయల్పెట్టుటయే తగునని చక్కగ నూహించి మర్మములవాక “ఇది యెంతి పేర్చెదను? మీ చదివిన యాకునె తాను చదివినది మా ముదిరియు. మొదల ఫలింపెన్ తిదిభిన్నము పెద్ద పిష్టితనముల వరుసన్” అనెను. ఈమాటలతో చంద్రవతి సుగవతుల మాయలు తెల్లబడెను. ప్రభావతి మాయ తెలివొందెను. చంద్రవతి సుగవతులు కుచిముఖిని రహస్యము దాచునని కమపవల వారింపిరి. ప్రభావతి వారి కృత్రంతము మొదలంబు చెప్పుమని బలవంతపెట్టినది. కుచిముఖి యుచితముగా “మీర టారకుండురు. ఈయ దివ్యగజేను వచ్చునమట వివర” యని ప్రభావతికి చంద్రవతి సుగవతుల యధార్థ కృత్రంతమును వినిపించి ప్రభావతితో “నీ పతి మాయని గావున నిన్ను చేరగలిగ, కాని వీరికి బ్రయప్రాప్తి నీ ధర్మ చేతిలో నున్నది. నీవు సమ్యగించిన నేను నీ ధర్మతో చెప్పుచును” అనెను. ముగ్ధుని తోడుకొంగలేకవా! ప్రభావతి యేల యంగీకరింపదు? కార్యనానుకూలము జరుగునని యెఱింగియే కుచిముఖి రహస్యమును బయల్పెట్టెను.

పిదప వామె ప్రయత్నము గది సాంబులను గలిసి కొని వారిని గూర్చుండబెట్టి యుక్తియుక్తముగ వారిలో వారి కుట్టులను, అచ్చటి వారి కర్తవ్యమును విడిచివేసి తిమ్మ సమ్మియ మువ్వయ కన్యలకు పతి సాంగత్యము గల్గించినది. ఇక వాడకార్యము చక్క దిద్దుకొను కార్యము ఈ ప్రయత్నము గది సాంబుల వైస నే గలదు. ఇక్కడకు కుచిముఖి చరిత్ర సంపూర్ణ మయినట్లే.

ప్రభావతీ చంద్రవతి సుగవతుల పుత్రుల నలవ్వరను అంతఃపురమున జూచి వజ్రనాథుని యుద్ధము

నకు నచ్చిన నమయమున నందకేగిబంజేతనే యా విషయమును ఇంద్రోపేంద్రు లెరింగి ప్రత్యుత్తు గన సాంబులకు తి ర్తిమానానకు తిగి నాయ మొనర్పిరి.

ఇట్లు ప్రభాతతి ప్రత్యుత్తుమున ప్రభవత్వాన ములో బ్రవేశించిన హంస తుదితరకు నుండి కార్యమును జరిపించితిరి. నాటకమున ప్రత్యంగమున నాయకు యందునల్లీ ఈ కుచిముఖ ప్రతిఘట్టమున తిట్లుచుండెను.

ఈ విప్రులురాలు ఒకవంక రావకార్యములను మరియొకవంక స్థిరాగారకార్యములను చక్క రెట్టచు, ఒకరి నరదాన్య మొకరికి తెలియకుండ ఒకరి పని మరియొకరికి విశోధి కాకుండ నమస్త కార్యములను గవిపి తిరి. పరస్పర్యమున ప్రౌఢ, "ఏవయో శిష్య రంతి మపి నీచ్చి తలించుచు, తాను నారితో పనునవంతిభాత్ర ప్రతిభాదన మాకు మితిభాషి. అంధిం. మరెకలోచి నాగ్రతిమంతరి చిది కథకంతకు ప్రాధాన్యమును తపించిది పూరియ.

"నిద్రంపుఁబండు పెన్నెల గాయు తెక్కల యొప్పు చూడఁగ నొక్క యుత్సవంబు మెఱుఁగునీఁగెల బాగు మించు వయోరహాటక రేఖలరయ నొండొక్కప్రియంబుఁ గమనీయమగు మహాగమన గాంధీర్యాది విలసవం బీక్షింప నేతెయింపు మాధుర్య ధుర్య కోమలవచనామృతం బనుభవించగఁ నాతుకాంతిరంబుఁ

గలుగఁజేయుచు నువ్విట్లు గొలుపు నీదు నంకతి యొకింత గని యెట్లు జాణవిజుతం వింక రాగవల్లరిపేరు నీవు నిజము ననఁగ నీతో నొవర్తు నెయ్యింపుఁ జెలిమి"

అని ప్రభాతతి యప్పట్లు పలుకెఱంగుల హృదయోద్వేదము గల్గిండు నీ కుచిముఖ శంతి విధించిను తినిదితీందు.

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్
ఆండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R.S. సుగంధ ముక్కుపొడి
అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.
తయారుచేయువారు:—
పి. వి. రాజన్ & కంపెని,
అర్కోణం, Arkonam, N. A. Di.

శ్రీ మ దాంధ్ర
మహాభారతము

ఉద్యోగ పర్వము

వెల ఒకరూపాయి

శ్రీ మద్భగవద్గీత

(కా. నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు)

వెల 4-0-0

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర

వెల 2-0-0

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల,
పోస్టుబాక్సు నెం. 212 మదరాసు-1.

ఆరరసాయనశాల
ముక్త్యాల, కృష్ణా

స్థాపితము 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేదోపదములకు
నిలయము. ఏమందుకావల
నినను మాకు వ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

ఆయుర్వేదభాషణ
వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. ఏ. సి.

Consulting Physician

జీవాత్మదేమిటామాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తు ఉంటే
తల్లికి క్షోభకాదూ?

భారతీ-భారతాంబ తన

కుష్టు,బొల్లి సంతానం

కోసంబంతని దిచారిస్తుఉందో?

ఇదుగోమా 84 సంవత్సరముల
అనుభవంతో ఇస్తుఉన్న అభయం

మాట నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

గోపాలపురం. (ట్రా.గో.జ)

* దా ప రి కం *

శ్రీ కొనకల్ల వెంకటరత్నం

అనేక వారాయగరావు చాలా చికగుగా ఇంటి కొచ్చాడు.

రాత్రి భోంచేసి సావకాళంగా పక్కగది వరాందావూడ వాలుకుప్పి చేతుకుని తోట ఆవరణ వంకయాస్తో కూచున్నాడు. ముగిల సావంచాలవూడ కూచుని పొన్నాను పక్కన పెట్టుకుని తిరులపాకుల కూసెలు తీస్తోంది. ముదికవెన్నెలో మట్టూ కదులు తున్న పత్తి మందార చెట్లనీడలు కొత్తిగా చెల్ల చేసిన గోపవూడ రకరకాలచలనచిత్రాలనూ కల్పిస్తున్నాయి. అంతవరకూ ఆమె ఎవరితో మాట్లాడుతోందో కనుక్కంటే సావన్నకాస్త్రీగారి అమ్మాయితోనని చెప్పింది. —

“అంటే పెళ్లిగావాలినిన పిల్ల ఈమేనా?”

“అవునవును”

“సంబంధమేదయినా ప్రేరపడినట్లా?”

“ఓపట్లాన్ని కుడుకుతుంది? బ్రహ్మసమాజం వున్నప్పటికీ బ్రాహ్మణులుగారు కావాలి! మంచి హోదాగల ఉద్యోగంలో వుండాలి!!

“చికారి! ఏడు నన్ను ఎక్కడా చెయ్యొచ్చాను— ముగ్గు కులవిధిమీదల కూడినది గుండెలు గచ్చెక్కొంటో లెక్కరిమ్మనమంటే గంటలతీరబడి ఇస్తాడు. వుదయం వాడికి నానూ పెద్ద ఘర్షణ జరిగిందిలే”

“ఓనికీ?”

“ఈన పెళ్లినిగురించి — ఏడిరోటి వాకటా? విలంకునివాహళా కాస్త్రీయమైనది అని నమ్మినా, నేనుమాత్రం కన్యా విలంకువు కావాలనీ, ధర్మతో కావలంచేసిన స్త్రీని వివాహం కావనీ ఏరి కోరి జరికి నిమ్మ పెళ్లి చేసుకున్నాను. అంచాత నేను నికరమైన బ్రహ్మోని కానన. ఏడుకుహా.....

“ఎరిపోయింది — దొంగలుపడ్డ ఆరుగులకి కుక్క యెరిగిందట—ఏనాటి పెళ్లి? మూడేళ్ళ క్రితం జరిగిందానికీ ఇప్పుడు తిప్పన ధర్మన లేదునూ?”

అయినా, సావన్నకాస్త్రీకి పనా సాటా? అనితే యతిమత మాయాది. డీ అంటే డీ అంటే కూచుంటా దాయన. మీ కెరణాలయ మేమిటో, మీ క్యవహారా లేమిటో చక్క చెప్పకొంటో మీ మానాన్ని మీ కుండిక మాట్లాడితే ఆయనతో మీకెందుకు రకడ చెప్పండి?”

మట్టూ తిరిగి మళ్ళీ కంపాదకే వచ్చింది—అదీ నిజమే—మచ్చడికి దూరంగా వుండున్నారు... ఎరి పెట్టుకుని చక్కా పూకున్నాడు నారాయణ రావు.

నారాయణరావు తండ్రి తాతలంతా బ్రహ్మ సమాజ మతిస్థులు. అంచేత తనూ బ్రహ్మోననే అనిపించుకుంటున్నాడు. కాని అతనిలోవున్న పిత్తి లేతలిల రక్తమంతా సంస్కరణోద్దేశాలవంక పూర్తిగా మొగ్గుమాపకండా పోచ్చింది. సాతీఅంతా చిత్త కింది కొట్టివెయ్యనూలేదు. కొత్తలంటే వ్యాయాసం తగ్గించుకోనూలేదు. బానీ పాఠశాలలలో వుంటే తుందిని విడిమరిచి తన జీవితంలో చక్కా సమన్వయించుకోగల సత్రానూ లేదనికీ. ఆ రెంటికీ జరిగే సంఘర్షణలో ఆ మనిషి ఎరిగిపోతున్నాడా అనిపిస్తుంది. అంచాత ప్రతిదాంట్లానూ మధ్యవర్తిమొకటి తోక్కుతో వుంటాడతను.

ఆయనదొక మతం—విడిమరచి నాయకుంటే మనిషికొక్క మతం లేకుంటేమా—

ముగిల కన్యావిలంకునని ఆమె తండ్రి వచ్చి కెప్పినవూడ నారాయణరావు ఆమెని వివాహం చేసు కోవనిం జరిగింది. తేకపోలే ఆమెని చేసు కోకపోయేవాడే—దానివూడ సిపలైన బ్రహ్మోల మని చెప్పుకునే కొందరు పెద్ద మునుషులకు చాలా అగ్రహమొచ్చింది అతనివూడ. అతను మాత్రం మొగాడికి కానీ అడదానికి గానీ రెండో పెళ్లి అంటే కాస్త్రీయమైన ముద్రలొందిన క్యథి చారమని నిర్వర్ణనం చెప్తాడు.

మొదట్లో ముగిల తండ్రి బాహళులలో రాను మోహన కెరణాలయంలో పనిచేస్తో వుండేవాడు.

అప్పుడు బ్రహ్మకుమారుల ప్రారంభ తీవ్రంగా పొగించే యంత్రులలో తెలుగు వాటినించి వచ్చి అక్కడ వుంటున్న ఒక కుర్రవాణ్ణి బుద్ధిమంతుణ్ణి చూచి సుఖం చెప్పి వెళ్ళిపోయారు. దీనిమీద ఆయన కాకివాడ బడికి కాకత్యాయనీ సుఖం భర్త వద్ద మైపోయాడు. కాకివాడలో సుఖంని వారాయనరావు కిచ్చి మళ్ళీ వివాహం జరిగించిన అనంతరం ఆయన కాలం చేశాడు. సుఖం తండ్రి బోయం తిరవాతి కిరణాలయంలో నూపరంజెంటుగిరి వారాయనరావు చేతి కొచ్చింది.

వారాయనరావుకి సుఖంకి పసిపిల్లలంటే మహా ప్రీతి. వారాయనరావు కిరణాలయంలో అతడు పెట్టగల తిరవాతి, తేనెపెట్ట మట్టూ ఈతలు మూగి నట్లు పిల్లలంతా కమ్మేస్తారు. దానితో ఎవ రెవరికి ఏమేమి పంచాలి అన్న ఆలోచన అతనికి తెలులక తూర్పుకు అందరూ వొక్కపారిగా ఎగబడి విడుదల అనీ, చాకలెట్లనీ, పిప్పరమెట్లనీ, పండ్లము తేలులో నించి తిని కాపినీ గలగల లాగేస్తారు.

ఆవాక పాదంశ్రం తేలిక కత్తు అట్లు కొంటో చీడిచీడి చూచుంది సుఖం. మార్కలు వొడిచి పెట్టారు గావున—ఆర్య నెడలోనుంచి పిల్లల కేరిం తాలు విడిచిపెట్టాడు. పక్కన పాచేరీ తోటలలో నించి దక్షిణపుగాలి జీడివాడుకి పూతలలో పూసిరి తీసుకుని చంటిపిల్లడిలా చెల్లాడుతోంది. నలు తెలు చుకుని నీలిగోరింటిపెట్ట చాలులోనించి వారాయన రావు వొడ్డుకనిపించాడు. కూడా అయిదేళ్ళి వొక పసి పిల్లణ్ణి విడిచింపుకొట్టాడు. సుఖం అల్లిక తీగమాపి పసివాడివంక పరికినా చూచి ఎవరూ అన్నట్లు ప్రశ్నార్థకంగా వారాయనరావుచైత్ర దృష్టి నిలిపింది.

వారాయనరావు ముందహాసంలో అప్రయావ మైన వస్తువుని తీసుకొచ్చిన ఆహంకారం ప్రతిబింబి స్తోంది. సుఖం పిల్లాడిని దగ్గరికితీసుకొని, తల నిమిరి, విడిచిపోయి బాత్రూములు పెట్టి ముడితెగడన చొక్కా కాలని సరితేస్తూ నింటోంది. వారాయనరావు కళ్ళ యావస్తూ చెప్పాడు. వాలు కళ్ళి క్రితంమాట. బాగుం దలో కాశీపుత్రికలలో వొక పేదరారికి తరీ దండులనుంచి తప్పిపోయి దొరికా డీ పిల్లవాడు. విస్తరించిన మనుకొంచేత ఈ కుర్రవాణ్ణి ఇచ్చాట్లా చెందుకొచ్చి, భాయలాపడి ప్రయాగలో మూలం చేరి సర్రంలో విరాధారంగా ఉన్నపోతూ పసి వాడిని ఒక పండాకి అప్పగించింది, ఆ అభాగిని. ఆ ప్రాహ్మకు పసికందుని అక్కడ అనాదికిరణాలయంలోకేర్చి చక్కపోయాడు. ఈమధ్య పాపన్న

కాపురు కొవ్వారికి సంబంధాలు వెతుక్కొంటో ఆ ప్రాంతంలో వెళ్ళినప్పుడు కిరణాలయంలో ఈ కుర్రవాణ్ణిచూచి వచ్చిరని చూచుకొంటే విన్న వృత్తాంతాన్నిబట్టి తెలుగుదిడ్డ అని గ్రహించి ఇక్కడ కిరణాలయనికి తీసుకొచ్చి ప్రసాది పెట్టాడు.

సుఖం అక్రమగానింటో తీవ్రంగా చూస్తోంది, పసివాడివంక. ఘోర తీసుకునేయందు కంబలి కెవరాలా ఆ మెచ్చికి అలాగే నిలిచిపోయింది. కైట చూపు బాగిపోయినా మనస్సు లోపల పనిచేస్తున్న ముఖ్యునిగిటులో క్రీడితలు తిచ్చావుతున్నాయి వారాయనరావుకి ఆశ్చర్యంకలగలేదు; సుఖంకి చంటిపిల్లలంటే విపరీతిమైన పరిచా. అందుగానూ అంతి ముద్దులైన విడ! మట్టేసుకునేందుకు ఏ ప్రామాణికమో నిర్దేశ తీసికొంటే గూపుకీటులతో ముద్దు లూరించే పసి తనం!!...సుఖం తాను విన్నవానికి, చూస్తున్న వానికి లత కలుపుకుంటోంది గావున. ఒకరిపోయిన కవటామల్లో వున్న ఆ పసిమగ్గులొక ఇంటిపోయిన తేలి మిడిమిపలు చూపుల కంపించలేదు. పొడగలేక బక్కచిక్కిన ఆ గూపుకీటుల ముకుకు తేలి జీవం కొసం కేసుమొంటో వున్నట్లుంది సుఖం. అప్పుడ జేగ్గుకుని, “చేరమటి నాయనా?” అని అడగటంతో మరీ యీ ప్రపంచంలోకి వచ్చింది. ఒక్కోకి దగ్గరనా, ఇంకా దగ్గరనా ఇబిడిపోతూ “కిట్లా” అని తీపులాంటిమట్లా జరుగుచెప్పాడు పసివాడు. ఆ కల కంప పలుకుల్లో చివ్వుపడి గిరిగిల కొట్టుకుంది ఆమె లోపల నిద్రాణంగా వాగివున్న మార్పిచూచింది.

మర్నాడు ప్రాస్తట దిల్లగాలికి కిరణాలయంలో పిల్లలంతా పంకానా యెదిట ఇవకలో పిచ్చికమట్లు కడుతున్నారు. అపిల్లలు గుడ్డపూళ్లు వండుతున్నారు. మొగరాయణ్ణింతో భోజనాలకి సిద్ధంగా కైతాయించి చూచున్నారు. కొంతమంది అడంపులు జీడివాడుతోటలోకి విస్తరితే జోయాలు. జరిగితిలో మిశాయిపుండెల్లా మెరుస్తున్న పిల్లలమగ్గు కిట్లా నిశ్చలంగా చూచున్నాడు. కొంతమంది గడుసు బుర్రలు “వంట ఇంకాకాలేదీ” మని అపిల్లల్ని గడవాయస్తున్నారు. ఇక్కో జరికే దింధర్యలు పిల్లల ఆటలలో ఎలా చూచుగా కనిపిస్తున్నాయో లీలగా చూరాన్నించి చూస్తోంది సుఖం.

వారాయనరావు అట్టిమికి వెళ్ళిపోతున్నాడు. “చూడండి!”.

ఆగాడు. బొటనెత్తేరీతో నేలమీద రాస్తూ అవగటానికి పంకేసాస్తోంది.

“క్లిష్టాని మనమెందును పెంచుకోసూడదూ?”

సహధావంకోసం-లోపల పులుకుతున్న ఆత్మ రసి చెప్పి లాగిపట్టింది. వారాయణరావు గుమింద లేచి, కొవరానికొచ్చి వాలుకట్టు కాశేను— అప్పుడే లోపల సంతానవాంఛ లేకవుతోంది గావును అని ముసిముసిగా నివ్రుకున్నాడు. అతను మాత్రం పస్త్రాయించలేదు :

“అలా? కానీ—వా బోక్కడూ మన సంపాదానికి భారమవుతాడా?”

చెంపవీధి ఒక చిన్న చిటికెవేసి చెప్పి తిరిగియాస్తూ వెళ్లిపోతున్నాడు వారాయణరావు. నీగురాలలో నువ్వు రాయకున్న విశాఖ్యంలోకి తోంగియాచాలే అన్న కోంకెలింప చిటికెగా అతని చెవులలో దోగ్గరికనువుతూ నేవుంది. సుల గమనించ లేదు.

ఆమె కళ్లు దీపావళి ప్రమిదల్లా నువ్వువ వెలి గాయి. ఆ లోజనుంచి సుల సట్టింబ మసలపం ప్రారంభించాడు క్లిష్టా.

క్లిష్టా సహజంగానే ముందకొడిగా వుంటాడు. ఆటలకనీ పాటలకనీ తోడిపిల్లలతో ఎప్పుడోగాని జేరడు. ఆకతాయి తెనరయి అల్లరిపెడిలే కురుం యింటిలోకనూరి తిరిగోడి కెక్కలకొంద వొడిగే పిల్లలా సుల పమిదలాటన చెక్కి “అమ్మా కథలు చెప్పవులే?” అని నునుస్తాడు. మళ్ళీ వారంకోసాల వాకా ఆటలకి దిగడు.

క్లిష్టా రాగానే సుల అల్లిక పడులన్న మూల బడ్డాయి. అలంకారాలవిడ ప్రీతి అల్లెదిగా మారింది. ఆమె క్లిష్టాకి నీగు బాసి, బువ్వ పెట్టి కాపు దుర్వి చొక్కా లాగు తోడిగి దంక నేనుకొని తంసీల్లు కుంటే చెయ్యి వగలు పెట్టుకొన్న గర్వం స్ఫురించేది, వారాయణరావుకి. ఇక పాటలకనీ పుస్తకాల కనీ అతనికి పురమాయంపులు తిగ్గాయి వో మోటిం నకి చెల్లివా ఒక వికోడింలో మునిగివా సాయంత్రం పెందరానే ఇంటిపట్టువ లేకపోలే ఇన్వాలసిం సంజాయిగీ బాధకం రావడం మానుకుంది.

అసలు వాళ్ళి యిద్దరి భాష వారాయణరావుకి సరిగ్గా వొంటబట్టలేదు. అప్పుడప్పుడు క్లిష్టా తన సరసని మామని ఏచెకో విధూరాలు చెప్పకుపోతుంటే వారాయణరావుకి అర్థంకాక సరిమతియడ్యోవాడు. సుల పనిగట్టకొనివోచ్చి తనమాచేసి “ఫలావా” అని వివహర్చి తెలిచే, “అమ్మయ్య!” అనుకునే వాడు.

ఒక గాలివాన రాత్రి క్లిష్టాకి ఫ్లూసల్ చొక్కా తోడిగి, వెయిలర్స్ బోటీ పెట్టి, రెన్న బాగా కప్పి వాడేతో వర్చిగాని కాకయ్య కథ చెబుకుంటే ‘ప్రా’—కొడుతోంది సుల. సూట్ పట్టా వున్నా రిద్దరూను, బయట ప్రపంచంతో సంబంధం లేకయి. తోటలో చిలపటమని వాన చిమగులు రోకంజేస్తూ ఆ గంకు మృదయాలకి లయకలుపుతున్నాయి నెవ కాశే వొచ్చి నిలుచుచి ఆ ఘటప మగ్గికాలం ఆస్తి ర్యంగో మునిగిపోయాడు, వారాయణరావు. ఏ ప్రార్థనన్నవానవా ఫలితిమా ఇది! సముద్రపుత్ర్య అనిచి వునేరికాకుకి వున్న సంబంధం నున్నకి నెవ్వ మని కావ్యపురికిందుకున్నాడు. దివ్యన మర్చి చెల్లె మిద నడిచిచెల్లి సులకట్ల గట్టిగా తూకాడు దను త్కారానికీ. చేతులు మెల్లిగా వొడిచిందుకుని, “ఏమిటండీ చిన్న తినపుచెప్పయి?” అన్నది సుల— తా నవ్వడే పెద్ద అరించా అయినట్లు. క్లిష్టామాత్రం గట్టిగా దివ్యలుకొట్టి వాల్లిద్దరూ వారరికుందుకున్న అనందాన్ని తానే కిలకనవ్రులతో పుణికి పుచ్చు కున్నాడు. ఆ నవ్రులలో కోనెల గంటలు టింకుటింకు మని ప్రోగాయి.

బ్రహ్మసహజమందరం పెళ్ళివారితో కిటకిట లాడుతోంది - పాపన్నకాస్త్రీ కొమార్తె వివాహం వనుకు చదువుకున్నవాడూ, చిన్నవాడూ, అన్ని విధాలా యోగ్యమైనసంబంధముల నలుగురూ చెప్ప మంటున్నారు. వారాయణరావు కొంచె మాటస్యంగా వచ్చాడు. రాగానే స్త్రీలు మామనేపలంలో క్లిష్టా, సులూ వచ్చివున్నారేమా నని వెతుక్కున్నాడు. అవుపలేదు. కనుక్కుంటే తెలిసింది: సులవచ్చి చాలనేపయిందట. వచ్చి ఒంగ్లా తాగనేదనిచెప్పి అప్పుడే చెల్లిపోయిందట. ఇంటిలోకనూరి చెల్లి వదామా అనిపించింది, వారాయణరావుకి. కాని రావడమే అలస్యంగా వొచ్చి, రాగానే తిన్నెగమే మళ్ళీ చెల్లిపోవటానికి సిద్ధపడిలే బావుందనది నిలిచి పోయాడు.

కాస్త్రీవొచ్చి మర్యాదా చేశాడు. వొడ్డునే అందుకున్నాడు, “వరు దెవకో తెలుసా? సుల మొదటిధర్మ తిమ్మవట, చిన్న నీ తెలిసింది వాడు.” అని వొక విడపు నవ్రు వర్చి యల్లి పెల్లితాచావుడిలో పడ్డాడు; వారాయణరావు తెల్లతోయాడు. అయితే కొకద్యుగాని ఆకస్మికంగా అందరిగోనూ రివసి అలా చిన్నబుచ్చుతాడా?

విందుభోజన మయింతరవాత అతిథులంతా తంబూలాలు నేవిస్తూన్నారు. పెండ్లికొడుమా వారా

యారావు ఇహగోష్ఠిలో పడటం తటస్థించింది. వారాయారావు అరిన్ని కదపకుండా తిప్పించు కుండాను నీ అనుకుంటున్నాడు. కాని అరినే కావాలని పలకరించాడు. సంభాషణకి దిగక తిప్పిందికాదు. మాటలమధ్య, “నూ వోడివని మాదాఅనివుంది వోచ్చి వెళ్లివచ్చే తెలియ నాకు,” అంటున్నా సరికను అప్రయత్నించా. తనయోషిలు, నుకీలని నూ వోడివ నూ వోడివ అని అతిను గట్టించి అసహం మనస్కరించ లేదు వారాయారావుకి. కాని భరించక తిప్పింది గాదు. అతిను లి. ఎ. దాకా కలకాత్రలో చదివాల్సి, తన చదువులకని అప్పు గానూ వదిలగానూ ఇద్దరూ నూ దేశ్వరపాటు కలకాత్రలో కాపరం పెట్టాలిని తచ్చిందట. పూజా సెలవులలో తలవరి తలంపుగా అన్నగాదు కలరా తిగి... అదేమిటి? వారాయారావుకి అగమ్యోదరంగా వుంది. ఇన్నాటి నుకీల కన్యగా వుంటానే భర్తకాలం చేశావని అనుకోంటో వచ్చాడు. నుకీలకు కలకాత్రలో కాపరాలంటానేమిటి? ఎన్నడో కాలగర్భంలో తనమై పోయిన సత్యం ఇహాలో బయటపడుతోందా?... అరి నింకా ఏమేమిటో చెప్పకుపోతున్నాడు. వారాయారావు సరిగా విరిసిండుకోటలేదు. అతిని మోహాన్ని కలిపాటులైనా నెత్తురుదుక్కలేదు. పాపన్నకాస్త్రీ దూరాన్నించి గమనిస్తూ మాటల ధోరణి కనిపెట్టి నైక చేసి అలాగే తన దగ్గరికి రప్పించుకొని సంభాషణ కుంచేచాడు. వారాయారావుకివంతా అనుమానాస్పదంగా కనిపించింది. అది చాలక కాస్త్రీ వరుడి చెవిలో ఏదో రహస్యం పూతున్నాడు. దానితో ఆ రహస్యం తనకి సంబంధించిందని స్పష్టపడింది. వారాయారావుకి, కాస్త్రీ ప్రవర్తనకి వోల్లిమింది చిత్తవన లేచాడు.

మానంగా పల్కిపోతున్నా అతిని మనస్సుని ఇందాక విప్పిమాటలు వేలాడుతూ నే వున్నాయి. ఏదో ఒక కళోర సత్యాన్నించి పారిపోతున్నట్లుంది అతినికి. ఇంకా అక్కడి కొంతసేపు నిలిచి అతిను చెప్పే నుకీల ఎవరో కాపరం ఎన్నాళ్ళు చేసింట్లో నిమిటో, అన్న గాంబాడు ఏ అన్న గానో, అన్న విరిరణగా కనుక్కుని తనకి కలిగిన అనుమానాన్ని స్థిరం చేసుకోవటమో లేకదా లే మొగలోనే కుంచేసి నిర్బంధంగా పల్కిపోటమో జరిగించారని వుంది. కాని, నిజాన్ని అంత నూటిగా ఎదురుకునే కత్తి లేదనింది. ఆరా తీస్తే తను భరించలేని పదయాలింకా ఏమి బయటపడితయోవని అలవాడి వుట్టిందితినికి. కాని, తెలిసిన నిజాలకంటే తెలియని నిజాలకి బాధించే నైజం ఎక్కువపడుతూ వుంటుందని అతినికెట్లలేదు.

గేటు కనకల ఎంగిలాకులో వెతుక్కుంటో కాట్లాకుకున్నాడు యానాదులు. కాలేత అవరణలో నులాచామ చెట్లకింద పిల్లలు చిలకలు కొరికిన పళ్లు విడుకుంటో అందని చీటాదుకొమ్మలవంక ఆకగా మార్చున్నాడు. వారాయారావు తలవంచుకొని పోతున్నాడు. నుకీల తిండ్రి తనని అన్యాయం చేశాడా? ఏమో—చెయ్యి కల్లలాడి ఒక ఇల్లు నిలపమన్నాడు. అందులోనూ, తన కన్న మాతరు విషయంలో అనుకులమైన సంబంధం అనుకుకుంట్లో అమరవోవ నే ఆదుర్దాలో ఒక్క అవధం—ఒక్కటి నూత్రిమే—చెప్పాడూ అంటే వమ్మిదగరిదిదా కనుసించు. నుకీలనూదా యా కుట్రలో చేరినట్టేనా? నుంజెగ్లో తెయ్యి పెట్టి కలిచేసేట్లు బాపడుతున్నాడు.

గ్లెవెన తెైవారిపట్టు రాత్రి హాయిగా విద్రహాయి మెలకుడి తెచ్చుకున్నవాళ్ళకి తెలుస్తుంది. కాని, వారాయారావుకి నూత్రిం జాగరణలో రాత్రింతా రక్కలు తెగివ రాబందునా తంకళ్ళ మీదనించి తాడుకోంటో అతిభారంగా జరిగిపోయి నెల్లరిసిందింది. ఉన్నదీ, లేనిదీ, ఉండగలదీ, పూర్వ మయ్యేదీ సంభవమయ్యేదీ అన్నీ పూహించి కర్పించుకుని అతిని మనస్సు లేని బాధను పుష్టించి మెదడుని మళ్ళిచెట్టింది, రాత్రింతా. పక్కని లేడిమామడి తోటలో అవనిపిచ్చుకల కొలాహలం కిటిలోమంచి గందరగోళంగా వినిపిస్తూ కళ్ళపేరుని మసిలే రికానికి మరి రెండు సమధిలు కలుపుతున్నట్లుంది నిన్నటి సంఘటన తిరవాతి నుకీలకి తనకి మాటలు జరగలేదు. నుకీలనూదా ఏదో అగొధంలోపడి కొట్టుకుంటోందని. అతినికి తెలుసు. రాత్రి రెండు ధూములవేళ తను లేచి చూచినప్పుడు కంబలవడి ద్వార్యం అతిను మరచి పోలేడు. ఒక లేతో కెట్టుని తోకొడుతూ మరొక లేతో కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటోంది, ఏయింటే నేం? నుకీల పవ్రితుమయింది—తనవీరాద పందప్రాణాలు పెట్టుకున్నది—తనుతప్ప మరొక ప్రపంచంలేనిది—తానే సర్వస్వమూ అని నమ్ముకున్నది—నీమించ లేనా అనుకున్నాడు. దానితో మనస్సు కుదబబడింది. నీలకాలం అరిని మెదడు కలిపిస్తున్న ఆరాదనలవీరాద హృదయం తిరుగుదాటు చేసింది. కాని అది తన హృదయదొర్బల్యమేమో నన్న సంకేయం వదిలలేదు. వెప్పనిదిస్తూ, మెత్తినిపానుపుటా కొనిలిసింది అమర్చి పెట్టే హాకర్యాటా వీట్లతో దివడివనూ ఆమె అవరణకి అలవాటుపడి ఆమెనే ఆసదుపాయానీ వోదులు కునేదైర్యం లేక ఏ ఎంగిలిరతుకయిలే కేం, ఎలాగో వాహలా సరిపెట్టుకోనూడదా అనే నైర్యానికి

పిమ్మటకుతోంకాఅంతాకాత్మ? —అలా?వసతెగతేను—
 అయితే కొవ్వులు ధర్మతో కావడంచేసిన ప్రాణి
 ప్రాణిగానా? లేదులే అదే తేలికదని అవకు, ఈ
 రహస్యం మొదటే తనకి తెలిసినా అంత బాధించేది
 కాదేమోనని ఇప్పుడుచింతిస్తోంది. కానీ, ఇప్పుడు
 తనని మురిపించినాభావన లేదు. ఈమని తన మనిషి
 కాదు. తన మనిషివాలని మందుబాటులా నిర్మల
 ముందుంది. 'వానిమహిమి' (ప్రసంగ) ఆమె మొదటి
 యధ్యక్షప్రసంగం, మునుపకాని కోరికల సుఖా
 నిష్ఠలను తోటి కావలగా తానే అందుకున్నా
 ననుకున్నాడు. ఆ ప్రాణాధ్యక్షంలో నించి పరనాన్ని
 పొందినదిగతేయోడు.

రాత్రి నాం చేసి కొంటరిగా నిదురవుచున్నాఁడు. నిద్రపోతూను వారాయనరావు. నిద్రగిరి కరటాల నుంపురలు మీది పడుతున్నాయి ప్రాణం హాయిగా వుంది. కరటాలు లేకపోయినా పడుదం గంభీరంగా అవుపించింది. నిదురవుతూ ఆకాశమా, ఏ త్రియంకొండలూ మాస్తీ కూపుచిలోవున్న పంకుడి తల్లిం దివంతినేపు పక్కకి తోలుతుంది. వారాయనరావు తీరంగా ఆలోచించాడు. ఇండులో ముగిల అపరాధ మేమీ కనిపించదు. మరొకవర్గి కొంకయిలే ఈ అపరిత్యం చెప్పారిన పదవిం మే లేకపోదు. తన వుద్దేశాబా గుట్టా తెలుసుకుగావట్టి. ప్రత్యేకించి తననే కావాలని కొరిగి రింపిన ముగిల తిండ్రది అబద్ధం చెప్పింది ప్రాప్తిహించినా తిచ్చిహా వున్నట్లు తోందు. తనకొనమేగా? అప్పట్లో నిజం చెప్పివుంటే తను దక్కకపోయే వాడేమోకూడా. తన ముగిలకల్పిటికి తరతరాలింది పురుషర కంఠా హామిన్న హ్యార్లమా, ఈర్ష్యపువాదులేమా? పాదుష్య గృహముకి మలే తిమా పెర్లొన్న వాలుతల్లి వైటికి ఈర్ష్య, తలుచు మంటే మర్చి పెర్లొప్పలనివాడు కూలోగలను. కాని ఉన్నతంగా ఆలోచించి చూచుమంటే ఇది శుమంద రాది అపరాధమా? చివాలనలేది ఇంటి ముహం పటాడు.

పాపం—మరికల ఎంత బాధకుతోందో, ఆమె
ఆయాలుకలు చూపుట మళ్ళీ తలపుకున్నాయి.
నెర్మల్యం తిరుగని ఆయాలుకల కళంక మంటగట్టి
తానే పాపం చేసున్నాడు.

విముక్తుగాలి: వెన్నెలతోడై చరి వానిః
సోంద—ఇంతాకటినుంచీ రెలియలేదు.

ఇంటి ఆవరణలో ఆడుగు పట్టగానే కొంపంది
బయట దిం చేసేవలయింది. తలుపుకొనేయందు కిటి

కేసానించి వెలిపారవారాకు. లోపల పశువుమీద
 ముగిలా కిట్టా ఇద్దరూ మైదురచి నిద్రపోయినారు.
 ముగిల చెంపలమీద కన్నీటి చాళికలింకా బిగ్గరై నా
 లేదు కిట్టా పురికిపడ్డాడు ముగిలం వారా
 యుగరావు నిశ్చేలంగా చూశాడు. ఏవో ఆకర్షించి
 వత్తింది. ఆ ముఖాలలో ఇదివర కెప్పుడూ గో
 రిందని పోలికలు వున్నవని ఇప్పుడు బయటపడు
 తున్నాయి. ఆవల కిటికీ ప్రాచలలోంచి ఆ రెండు
 ముఖమిందలమీదా వెన్నెలపడి ముక్కుతీరులోనూ,
 నుదుటి పంపులోనూ, చెడిమల వృత్తాకృతిలోనూ,
 ఇన్నాన్నా కంపవది చూపొంది చూపొన్నమైన పోలి
 కలని నెత్తి వెలికిపెట్టి ఇస్తోంది. కళ్లు రెండూ భూత
 ఆధారకేంద మయమవునీ చూస్తున్నాడు వారాయగ
 రావు. తనవృద్ధిలో ఏమేనా దోషమున్నదేనా—
 మతిధ్రువం కాదుగదా? తీక్షణంగా చూశాడు.
 పగలు విరామంలేని కవచిలో పెరించే నీటిలో
 దండవించింబలా ఏ ఆకారమైనా అలుముకుపోయి
 ఆ నేక ధంగిమలలో కంపకుతుంది. రాత్రి నిద్రలో,
 ఆ ప్రకాంతిలో చూపుకొట్టన్న లేతువని పరికిలం
 కదకామిస్తాయి. ముగిల కిట్టా అంటే ప్రస్తు
 అపారమైన వాత్సల్యమా, పాపన్నరాష్ట్ర అల్లుడి
 చెవిలో ప్రాచిన రహస్యమా... ఒకదానితో ఒకటి
 సంబంధంలేని హంతకాలెన్నో అనుక్కుని లంక వేసు
 కుంటున్నాయి. కిట్టా లాహోరు ప్రాంతాలలో
 కాలే ప్రస్థులాల జనవన్మధ్యంలో తిరిదండ్రులకప్ప
 నింది తప్పిపోయిన శిశువనీ, ముగిల ధర్మ ఆ ప్రాంతా
 లలోనాడేనీ ఒకసారి తనముక్కున స్ఫురించాయి
 వారాయగరావుకీ. దానితో ఏవో మాట నొక్కిన
 ట్టులు, అరిపోయిన అనుచునాలన్నీ ముగిల నువ్వని
 చెబుతాయి. అదిని నుండెలో రాయిపడింది. ముగిల
 సంతోషవతి మాడానా? ఇంకాకటినుంచి పద్మమణిగీ
 పతివున్న ఆపర్యలు, భర్తల్లా—అన్నీ మేలుమని
 మరకట్టుకేంది చూచి వకదకా పదును పెట్టుకుంటు
 న్నాయి. ఎక్కడదీ పోలికలు?

గిరుక్కున ముక్కలు.

మర్నాడు సాయంత్రం పాపన్నరాస్త్రి
ఎందుకో వచ్చాడు. మరల సమాధానం చెప్పింది
వారాయగరా లింట్లో ఉంది. చెళ్ళిపోతానని గడప
దాటుకున్నాడు.

"మీతో మాట్లాడాలివ్వండి-ఒక్క ముసలి"-
అన్నది నువ్వు. ఆమె బోధకురాలు అయితే ఆచారముగా
నిలబడింది లక్షగా. అంతకునూ పాపముకొస్తే
ఎప్పుడూ ఇటువంటి సంభాషించి ఎంగడు.

అగాడు. అరగతోయే సంభాషణ విమల ముందు గానే బాగా తెలిసివున్న భోంజిలో తాపీగా మారు న్నాడు పాపన్నకాస్త్రీ.

“నా వివాహవిషయంలో మా వాన్నగారు దాని వుంచిన కొన్ని సంగతులు మీయెడల పెట్టాలని వుంది” అని సందేహించింది సుశీల.

“అమ్మాయి నాకంతా తెలుసును. నువ్వు ఆడుర్పాడవు” అన్నాడు పాపన్నకాస్త్రీ—ఆమె నివ్వరహాయించి

“నువ్వు నీ ధర్మతో కొన్నాళ్లు కాపరం చేశావనీ—”

“నా వాన్నతో ఎంత వాదించినా విజయం చెప్పటానికి వోష్యుకోలేదు. నేను అస్వతంత్రురాలని.”

“నీ కోక మహారుకు కలిగివావనీ...”

సుశీల కళ్లలో తెరుగు న్నవ్వం గా కనిపిస్తోంది.

“ఆ పసివాడు లాహోర్లో కాళీ పుష్పవాలలో తిప్పిపోయాడావనీ...”

“అంతేనా.”

“ఇప్పుడు నీదిగ్గిరవున్న కిట్టా నీ కన్నుకోకుకే ననీ...”

సుశీల ఉరికిత విన్న శిరస్తుడిగా నిలబడింది.

“ఇక నే వెడతా,” అని లేచాడు.

“ఇదంతా మావారికి తెలిసినట్టేనా?” దీపం గా అడుగుతోంది సుశీల.

“అమ్మాయి నా కనుపున పుట్టిన దిద్ద వోకట్టి, నువ్వు మరొకటివా వావు. నీ సంసారం చీలికపోతే వావు ముచ్చటా? నిన్ను మా ఆల్లుకు సందర్భవశాత్తూ కొంతవరకు చెప్పేశాడు—మీ ఆయనా నువ్వుకల కత్తెలో కొన్నాళ్లు కాపరం పెట్టారనీ—అంతే. నేను భోంజి బాగుండలేదని కనిపెట్టి సైగ చేసి వారిం చాను; దానితో ప్రమాదం తప్పింది.”

“మీరు కీవరలా పాషాన్కూరించి నాకన్న విజ్ఞని వాచేకులకి వచ్చుగించారు. వాడి ధివిదత్తులో విమ నుడిగుండలున్నాయో వాని తెలియదు” అన్నది సుశీల నిర్దిష్టతతో.

“అల్లీ - టెంగ పెట్టుకోవద్దు. నుండే రాయి చేసుకోవాలి. తివ్వకు. నారాయణరావుతో నాకి ప్రస్తావన అప్పుడే వచ్చింది. ఆతడు చారికి వచ్చే

టట్టు లేడు. కాని ప్రయత్నిస్తాను - కాని, అమ్మాయి, వోకట్టి చెబ్బాడను. మన అంతరాత్మలో మకిలివున్నంతవీధా ప్రపంచాన్ని కుద్రిం గా నూచితే మంటే నిమ్మక”

పాపన్నకాస్త్రీ వెళ్లిపోయాడు.

సుశీలకి ఆందోళన ఎక్కువయింది—అప్పుడే ఆమెకి తెలిసింది - నారాయణరావు పితాపురందివాగం అఫీసులోకి బదిలీ చేయించుకు నేందుకు రాజా గారితో సంప్రదిస్తున్నాడనీ, అర్బు శేఖ బారికలంబ కొంత నూచాయగా దింది—కిట్టాని తిరిగి శింజాలయంలో చేర్చించేందుకు నిశ్చయించుకున్నాడనీ. చీకటి పడు తున్నకొద్దీ ఆమె మనస్సు ముసుగులో లేదు. ఉదయ ముగా అర్బు శేఖ మ్మూలికి వెళ్ళినకిట్టా ఇంతవరకు రాలేదు. గబగబా మ్మూలుకెవల్లి కిట్టాని తీసుకొచ్చే సింది. కిట్టాని శింజాలయంలోనే వుండాలని నిర్బంధ పెట్టారట. అప్పుడే ఎక్కడినుండో వచ్చాడు నారాయణరావు. ఆమెవంక చూడమండనే కిష్టు వాచీ మేజులల్లులని చెబుతూ “కిట్టాని శింజాలయం లోనే వుంచెయ్యవం మంచిది” అన్నాడు. సహ ధానం రాలేదు. “తిరవాతి నీ ఇవ్వం” అని ముఖం గా వెళ్లిపోయాడు నారాయణరావు. రాత్రి మెయిల్లో పితాపురం వెళ్ళాలట—అంటు గా. ఉదయమే వస్తానన్నాడు.

గడిఅంతా చిమ్మచీకటిగా వుంది. లోపల కిట్టా ఎదుస్తున్నాడు. సుశీల ఖంగారుగా కిట్టాని కాదిరించుకుని బావురుముని యేడి చింది. తననీ తన కిట్టానీ మెరుచేమలన్న సంకల్పం నారాయణరావుకి కలిగిందో లేకపోలే ఇత రల నిలచాకే ఫలితమో ఆమె వ్రాసా కంపలేదు. కాని ఆటాంటి నిర్మయం తన వెంకాల జననతోందని మాత్రం ఆమె బాగా పసికట్టింది. “కన్నా—నిన్ను వదిలనులే తిండ్డీ” అని కన్నీళ్లతో నిమరామించింది. ఆటటి చీట్లో కిట్టా మాయమవుతాడేమో—చీకటి మంగస్తంజేమో...తెప్పరాని దుకుకుగా వుంది సుశీ లకి. దీపంలేని సంగతి తిట్ట శేఖలేదు సుశీలకి. గబగబా లాంటిది వదిగింది. ఆమె చేతులలో నే సోలివారి నిద్రిపోయాడు కిట్టా. దీర్ఘలోపలలో మురిగి పోయింది సుశీల.

నిధి బలవంతాన ఎక్కడికో అజ్ఞాతంలోకి లాక్కుపోయి తిరిగి ఈనాడు మల్లో అప్రయత్నిం గా, పెన్నిధిలా, అకస్మికం గా తన వోడిలోపడిన అమృత ఫలం!! ఎలా వోడులుంటుంది? కిట్టా తిప్పి పోయింది లగాయతూ, ఎంతయింది చేత్తో!

మొక్కొక్కో, ఏకాంతంగా సరిగ్గా తెలియకుండా; క్లిష్టా ఏమయినాదో ఏ పేదరుడినెలో ఆకలికి అటమటించి చాతున్నాడో, ఏకకోర హస్తాలతో కక్కటిల్లిపోతున్నాడో అని ఎన్నిసార్లు మమరి మమరి ఎడిచిందో, మళ్ళీ క్లిష్టా తనచేతిలో పతేవరకూ కళ పెళి మసిలే ఎన్ని అగ్నిపర్యవార్ని లోపల రహస్యంగా దాచుకుందో ఎవరికి తెలుసును?—ఎంత నుండి దండెత్తిరానీ, తన ప్రాణాలు వాడివీడ కవచంలాకప్పి రక్షించుకుంటుంది. తన రక్తంతో వాడి చుట్టూ గిరిగిసి కాపలా వూచుంటుంది కాని వని లేదలేదు.

ఆ క్షణంలో వారాయంగరావు ఎవగా? అనిపించింది. తన! అతని! సంబంధమేమిటి? పరపుణమెట్టి చూడాలినిన దృష్టిలో అతన్ని పరామర్శించుకుంటోంది ముగిల. తాను తెలియక ఇతనిల స్థలంలో అడుగు పెట్టినట్లా దానికి తగ్గి అనుభవిస్తున్నట్లా భావించుకుంటోంది. ఎందుకు తాను మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకుంది? దివికి మధ్య గూలిన యింటికి మళ్ళీ పువ్వులెత్తుకుని నూచున్నది? క్షమించరాని అపరాధమేదో చేసివలె ముందు కోత పెడతానోంది. ఆ ఇల్లే యిప్పుడు గోరికింపూరి తనీ తన క్లిష్టానీ ముంగలని నోరు తెగుచుకుని నూచుంది. క్లిష్టా తనవగ్గరి పుష్పంతికాలమూ, క్లిష్టాకోపం చేకరికాలు వెలికించినట్లాగూ, క్లిష్టా మళ్ళీ దొంగకు తాడన్న ఆకీ మినుకు మినుకు నున్నంతికాలమూ, మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకుంటావా అని అడిగి సాహసం తన తండ్రికిగాని ముట్టుపక్కల ఎవరికిగాని కలగలేదు. క్లిష్టా తన జీవితంలో మళ్ళీ తప్పుటకులలు వెయ్యికోతున్నావని కలగనివ్రుంటే, తన కళ్ళలో కాంతులు జల్లడానికి, తన యోధాదీ బ్రతుకులో చిరునవ్వులు చిలికింపడానికి మళ్ళీ అవ్యుత్తరళిం పుచ్చుకుని ఎగురవ్రుతావని అనుమానిమైనా ఆకీ మిగిలివ్రుంటే ఏ కొంచెంపూలోనో, ఏ మహారణ్యంలోనో తిలరాచుకొని తన క్లిష్టాకోపం కళ్ళలోకి ప్రాణాలు తోడుకొని ఎన్ని యుగాలైనా ఎగురుచూపేదీ! కాని, పనితీరిన అర్థం చేసుకోలేని, మాతృత్వాన్ని మన్నించలేని కండ్లకెప్పుడెవలమ్యా ఒక్కచేతుల్లో తన క్లిష్టా ధివిపెక్కు అల్లాడవలసిన దుస్థితి కలిపించేదా?

ఈ అలజడిలో కర్రవగ్గం మరచిపోయింది—ముగిల. తెల్లవారగనే వారాయంగరావు వస్తాడు.

క్లిష్టా ప్రస్తావన తప్పుకుండా వోస్తుంది. ఏమిటి బదులు చెప్పాలి? స్పష్టంగా ఊహించగలిగింది కూడా. క్లిష్టాని వలసంటే ఇద్దరినీ బయటికి పెట్టి తలుపు చేసుకుంటాడు. క్లిష్టాని విడిచిపెట్టడానికి అంగీకరిస్తే తిట్టుకొంటూనో, అసహ్యించుకొంటానో, బాధిస్తానో చేధిస్తానో అజన్మాంతము వలతాడు. తన భావితీరితాన్ని ఊహించి చూచుకుంటే నోత పుట్టింది ముగిల. దప్పున లేచి ఒక నిశ్చయానికి రాగలిగింది. ఇక తిప్పుకు. చేతులనున్న బంగారు గాజులా, మెడలో చెందవోరమా అన్న నోకదాని తిర్యాక నోకటి వ్రాప్పి మేలబల్లవూడ పెట్టింది ఆ యింట్లో తన గతతీరితాన్ని కూడా అలాగే వ్రాప్పి చేసుకోగలిగితే బాగుండు పనిపించింది.

అప్పుడే తెలతెలవాగాతోంది. తూర్పున తెల్లటి రేఖలు తిరుపతాన్ని విస్తృతపన్నుట్టున్నాయి క్లిష్టా గాథంగా వివరబోతున్నాడు. ఎప్పుడు భుజాలవూడ చేసుకుంది. తాను అజ్ఞానంగా పారచేసుకున్న మళ్ళీ వెలికి చేవుడే తన బాగ్యంతి? అప్పగించిందెల్లం తియ్యరి బురుపు! ఇల్లంతా ఒక్కవారి కలియజూచింది. వారాయంగరావు పుస్తకాలూ, గుమ్మరికవి తాను ఎకమర్లిన గుడతెరా, పిల్లలతో కళకళలాడే ఇంటి ఆవరణో, పాలరాతి చీడీలూ, వారాయంగరావునో ఆపాదంచాల వూడ గడిపిన మగుర క్షణాలూ, బంగారోపంతిపెల్ల నీవలు మసిలే కాంపొంతు గోడ—అన్నీ, వా అన్న తెర పడి మొదటిపారి వగ్గునగా అవ్రుంచాయి... నోక కలలో ముగిసిలా వెల్లిపోతోంది.

శిరదాలయంలోంచి గీతాలు, వినిపిస్తున్నాయి. మేలుకునే పిల్లల కలకలంతో శిరదాలయమే నోక చాలించెలా పుండించింది. గీతాలు పై వదిలే కరుణావృతపుంజాలా అన్నట్లు చాంకులువారిపై కలింగలకాలగట్టు బింబిడి పడిచిపోతోంది ముగిల. చేవులలో కార్తీకపన్నావాయి చేస్తున్నాడు. ముతై దువులు అరటికోప్పలలో వెలిగించిన కార్తీకదీపాలు ప్రవాహంలో ముక్కల్లా మురిగిపోతున్నాయి, సత్పితానాంకోపం పుణ్యస్థుల హృదయనీలలో కొనిలుపాగి కోరికల వెలుగులా అన్నట్లు.

క్లిష్టాని హృదయానికి దగ్గరగా అడుగుకుంది ముగిల. చూపుమేరదూరంలో, చీకటిరయారంలో, గామగెల్ల చిక్కని నీలివీడెలలో ఆమె మాయ మయ్యింది. ఎక్కడికో—విధి ఈడ్చికెళ్లేతోటికి—వికాల్పపథందంలోకి.

త్వరగా నురగను తెచ్చు సన్లైట్ బాద కుండ తెల్లగాను మరియు ప్రకాశవంతముగాను ఉమ కును

"మేస్టారు, నేను పొగపైన పిల్లనని చెప్పుకున్నాను. అది ఎందువల్లననగా, తల్లి నా ప్రాక్టిసు సన్లైట్ సబ్బుతో తళతళమని మెరయు నంత తెల్లగా ఉతుకును. సన్లైట్ యొక్క చాల ఎక్కువ మేగడవంటి నురగ త్వరగా, సులభముగా, చాదకుండా, మరినమును బయటకు తరిమివేయును."

"నేను నా క్లాసులో మిక్కిలి మనోహరమైన పిల్లను. సన్లైట్ తో ఉతుకుట నాకు స్రాక్ ను ఎంత ప్రకాశవంతముగా నుండునో చూడండి! సన్లైట్ బట్టలను పాడు చేయకుండా అవి ఇంక ఎక్కువ చాంముండుటకు సహాయపడును."

సన్లైట్ సబ్బు

బట్టలను చాపాదును, శ్రమను తగ్గించును, శుభ్రును తగ్గించును

శ్రీ పోతుకూచి సుబహ్మణ్యశాస్త్రి

267

యన్నది. ఈస్వరగల భావపరిష్కారము కొంత
 విరళమగును. భావపరిష్కారము సంపదనమును సంపే
 ద్యము చేయుచున్నది. సంపేదమున భేదావభాస
 లేకుండుటచేతను, అనుభవాధీనమై నిద్రించు విషయ
 మున కవాత్మియ్యము చెప్పబడుటచేతను, వికార పరి
 ణానాది రహితమై స్థాయీగా మన్ను అర్థమై అను
 భూతియొక్క స్వరూపస్వభావ నిర్వాణకమని వివ
 రణకొలుగుచున్నది. సంపేదమును వివిధవిషయ
 ముల కేకతను సంధానముకలను. ఇట్టి సంపేదము
 అభేద ప్రతితితో కన్పించుటచే సంపత్వరూపమే
 సంపేదము లేక ప్రతీతి యనబడు అనుభూతికి చెప్ప
 వలెనని తార్కికము.

వివిధ విషయముల కేకానుభృతీశూత్రమున
 సమన్వయమును చూపుచు సంపేదము సంపత్వరూప
 మని నిర్ణయించితిమి. ప్రమాతిని, తద్విలక్షణమును
 ప్రమేయమునకు గల సంబంధమును అనుభూతి యని
 రావచ్చును, అనుభూతియనగా ప్రమాత్విప్రమేయముల
 కభేదప్రతిపత్తియని కనుగొంటిమి. సర్వానుగ్రహా
 కమై అనుభూతియనబడు సంపేదము అనుభవించు
 సంపత్ లేక నైతన్యమున నిర్విచయములను సమన్వయ
 పరచుచున్నదిని తేల్చితిమి. ప్రమాద్యధము, మాట
 ధము, నాక్షి, విషయేంద్రియాద్యనాన్వృత్తితైత్త్వ
 రూపమునై అనుభూతానానముల అంశము అర్థమని
 పిలవించి వివరణ ప్రమేయ సంగ్రహము చెప్ప
 చున్నది. సంపేద రూపమున ప్రతీయమానముల
 సంపత్ లేక నైతన్యము జగన్మితముగా భాసించు
 చున్నదిని భావము.

సంపేదన మృతంతముగా భాసించగా వస్తు
 తంత్రములను చూపార పరిణామమును చూపగల్గు
 చున్నది. భావరహితమైన సంపేదనముండువారును.
 భావరహితమైన సంపేదమును సదా అభివ్యక్తము
 చున్నది. సంపేద్యములేకుండా సంపేదనముండ
 వాలదు గనుక అర్థవంతము కాకయుండునూడ సంపే
 దనము కలదిని చెప్పవలెనవు. భావాభివ్యంజకము
 సంపేదనము అర్థవంతములగుటచే కావ్యమున నుపహిత
 మగుచున్నది. అర్థవంతము కాని సంపేదనమునకు
 రూపముగాని, స్వభావముగాని, అభివ్యక్తిగాని ఉండు
 వాలవు. సంపేదన మర్థవంతమైనప్పుడు విషయసంబంధి
 తమై వస్తుతంత్రములను ఇవట తన్వతంత్రములను
 ఎవగా ప్రమాత్విప్రమేయములు విలక్షణములు కావని
 భావము. ఈసంబంధభేదమునకు అపరోక్షప్రకాశ
 నాంతయని వివరణకొలుచుచున్నది చెప్పవచ్చును.
 ప్రతిష్ఠాప్రతీతియనగా ప్రమాత్విప్రమేయములు లేక
 సంపత్వసంపేద్యములు అభిప్రాయముగా ప్రతీయమాన

మగుటయే అని అర్థము. విషయ సత్తానిశ్చయము
 సంపి దశభావాధీనములగుటచే ప్రతిష్ఠాప్రతీతియగు
 భేదము మాత్రమే నిరసమగుచున్నది కాని, ప్రతీ
 తిలోగల వివిధాంశములు పరిత్యక్తములగుటలేదు.
 విషయసత్తా నిశ్చయము నిశ్చయంతరగాధీనములగుటచే
 సంపత్వితా నిశ్చయము విషయంతా నిశ్చయగాధీనము
 కాదని స్పష్టము అదిగా విషయముల ఆస్తిత్వము
 సంపిదధీనమైయున్నదిని భావము. సంపిన్విశ్చయము
 సత్తానిద్రియని, విషయసత్తా సంపిదధీనమని గ్రహించ
 వలెను. కావున ప్రతిష్ఠాప్రతీతియగు ప్రమాత్వి
 ప్రమేయములకు భేదావభాసలేదని, అపరోక్షానుభూతి
 యనగా అభేదప్రతిపత్తియని స్పష్టమగుచున్నది.

ప్రమేయమున కనిత్యము కలదిని తేలనికొను
 నప్పుడు సంపిదపరోక్షమేకలను. ఈశుపరోక్షమున
 సంపిన్వించేద్యము లేకముగా భాసించుచున్నది.
 అదిగా సంపేద్యము సంపిదధీనమై భాసించుచున్నదిని
 భావము. ప్రమేయములవలన సంపేదము, సంపిదధీన
 ముగా ప్రమేయముగా కన్పించుటచే అపరోక్షాను
 భూతియందు సంపిన్వించేద్యములకుగలనై లక్షణ్యము
 నాన్వభావకమైనది కాదని తేలుచున్నది

ప్రమాతీయొక్క నిజస్వరూప స్వభావావగతి
 నొసగుచు, ప్రమాతను పూర్తిగా సంపత్వి సేవరచగల్గిన
 అనుభూతియే మహాత్మీయ అర్థముతోబాడిన అపరో
 షానుభూతియని చెప్పవచ్చును. ప్రమేయ సంపేదన
 మున ప్రమేయమం దుపహితమైన అర్థములేక భావము
 అభివ్యక్తమై ప్రతీయమానమగుచున్నది. ఇట్టి ప్రతీ
 తిలోగల భావము ఎనుదరించి ప్రమేయానుకూలము
 జరుగుచున్నది. అదిగా ప్రమేయములను తనలో
 తీసెనుచెనకొనిన సంపేదనము నిజముగా వస్తుతంత్ర
 మైనదిని భావము.

వివర విధముల అనుభూతిలో ప్రమేయమున
 కున్న స్థానమేమి? అపరోక్షానుభూతిలోగల ప్రమే
 యము మనలను సంపత్వి ప్రేరేపించునది. ఒక ప్రమేయము
 తిదితీర్తి క్రియయ సంబంధమును క్రియాయంబునపుడే ఇట్టి
 సంపత్వి ప్రేరేపకగలదు. కాని తిదితీర్తి క్రియయ సంబం
 ధము లేని ప్రమేయము నిరుపహితము, అద్యతీయము
 నగు తీర్తియను మాత్రమే కాగలదు. కావున ప్రతిష్ఠా
 గోచరముల ప్రమేయము సమగ్రమై సంపత్వి ప్రేరే
 పూర్తిగా కలుగజేయువాలగున్నది. ఈ ప్రమేయము
 నిజస్వరూపమున నభివ్యక్తము కాగానే దాదము
 నివారించబడుచున్నది. ఒక ప్రమేయమును నిర్పించు
 నపు డితిరేచయ జాతముతో మన కేంద్రియ నన్ని
 కర్త లేకబోయినను, ఇతిరేచయ సమాహా విప్రమే

యముతో సన్నిహిత సంబంధము కలిగియుండుటచే నీ ప్రమేయ ప్రతీతి యిం దా విషయవారియ అను వృత్తి యుగా భాసిండుచున్నది. ప్రమేయ మేకముగా ప్రతీ యమానమగుచున్నను అన్యవిషయ సమాహము తిప్పింబంధముచే నాక్షిప్తమగుచున్నది. ఇట్లాక్షిప్త మగు విషయాలి తిద్విలక్షణముగా భాసిండుటలేదు. కాగా జ్ఞానాకారమున అనువృత్తియగు నన్యవిషయ సమాహము ప్రమేయముతో సంస్పర్శియై కలిగి ప్రతీయమానమగుచున్నది. ఇట్లు సత్త్వాత్రి విషయ మగు ప్రమేయము తిద్విరీక్త విషయములతో నభిన్న ముగా భాసిండుట గలదు. తిద్విరీక్త విషయసంబం ధము విషయ నానాత్వియై ఆధారపడియుండుటచే నీ సంబంధము నాక్షిప్తముగా చేయుట ప్రమేయా స్తిత్వమున కవలంబకాదుల సిద్ధమగుచున్నది. ప్రమేయ స్వభావముననే ప్రత్యక్ష ప్రతీతియ్యా మగు పరిపాడుముకలదు. కావుననే ప్రత్యక్ష ప్రతీతి యందు విశేషముగాని సామాన్యముగాని అనుభూయ మానమగుటలేదని, విశేష సామాన్యముల కధార ధూతిమగు వ్యక్తియే ప్రతీయమానమగుచున్నదని కుమారేణిట్లు పలికినాడు.

వికం విభవగు ప్రతీతి అంతర్విహిత జ్ఞానాభి వ్యంజకము. మహర్షిరమైన విషాదము సామాన్య మానవులకు కల్గినప్పు డితడు మరుతరిగని భావము నుచ్చరించగల్గుచున్నాడు. అలాగా ప్రజ్వరితమైన సంహరిభావము జ్ఞానరహితియుగా ప్రవర్తించదు. భావోద్ధీపన తీవ్రమయినచోలది అయిత్తు నిర్వాహితి మగు భానాభివ్యక్తి కన్పించగలదు. కావున అభి వ్యక్తిమగు సంవేదమున జ్ఞానము, ప్రత్యక్షావగతి కన్పించుచున్నది. అందుచే జ్ఞానమునకు, అనుభూతికి ప్రాథమికావస్థగా అపరోక్షానుభూతిని గ్రహించ రాదు.

ప్రత్యక్ష ప్రమాయనగా నైవ్యక్తియే అని వేదాంతి పరిభాషాకారుడనినాడు. ఇది సమచారాది సంబంధ రహితియు. ఇం దనుభూతిమగునదియే తిత్తియు. అలాగా సంవేదని సంవేద్యముల అవస్థ తిత్తియు వ్యాసా తాత్త్వికజగత్తు సిద్ధించుచున్నది. దేశికాలోపహితుడగు ప్రకూరి ఈ సంవేదనయందు కన్పించకపోవుటచే అపరోక్షానుభూతిని కేవలము పురుష వ్యాపార లింగముగా గ్రహింప విలులేదు. ఇది సంవిత్సంవేదన మగుటచే కేవలము వస్తులింగ ముగాగూడ స్వీకరింప కలనవలసిదు. అపరోక్షాను భూతి యందు ఆత్మావార్తలు సమన్వితములై, అవస్థతిత్తి లక్షణ లక్షితుమై కన్పించుచున్నది. కావున అపరోక్షాను

భూతిని తత్త్వానుభూతియని, నిరవయము, ఏకము, భేదానింభిన్నము నగునది తిత్తియని నిర్వృతిమగు చున్నది. సంవేదనమున నవిగతిమగు ఈ తిత్తియు సంవేదనాంతరీయ, సంవేదనమున కతీతిమునూడె యని తెలియవలెను. ఆత్మావార్తల తిత్తియు యొక్క భిన్నరూపములుగా ముగ్గు భాసిండు చున్నవి. ఈ భేదము సంవేదనమున నిరవయమగుచున్నది. ఏకం విభవగు అభేదప్రతిపత్తియే అపరో షానుభూతియగు రసప్రతీతియందు ప్రతీయమానమగు చున్నది.

సమస్త విషయములు సంవిత్ ప్రతీక్షిరయలగు టచే అసంవిదితియై న చాటికి అస్తిత్వములేదని, విమర్శ సూక్ష్మమగు సంవిత్ లేనేలేదని శివబ్రహ్మ వ్యాఖ్యానావలంబన ఉత్పలుడు చెప్పినాడు. సంవేద్యము కొనించయమున కిత్తియై లేదు అలాగా సంవిత్సంవేద్యమైనదే తిత్తియు. సంవేద్యమగు విషయ మనుభూతిలోగలదు. ఇట్టి విషయమువ్యాసా ముగ్గు జ్ఞానము, అనుభూతి కలుగుచున్నది. ఈ విష యము భావసూక్ష్మముకాదు ప్రతివిషయము ఏకో ఒక భావము నభివ్యక్తము చేయుచున్నది. ఈ భావ మా విషయస్వభావమున కుచితమైనదిగా గ్రహింప బడుచున్నది. ఇట్లు తెలియబడు భావము తిత్తి నిర్ణే కకమగును. కావున ప్రమేయము తిత్తియనునూర్చి చెప్పుచున్నది. కాని ప్రతి ప్రమేయమునకు తిత్తి ద్విశిష్ట స్వరూపముండుటచే నీ తిత్త్వనిర్ణయ ప్రతిగ్రమేయము అన్యవిషయములతో సంవిదిత మైనట్లు భాసిండుటగలదు. ఈ సంవలన సంయోగాది బాహ్యసంబంధముగాక, అంతరంగిక సంబంధముగు టచే నిర్వివిషయములగు సమన్వయము కన్పించు చున్నది. ప్రతిప్రమేయము తిద్విరీక్తవిషయా నివృతిమగుటచే ప్రత్యక్ష ప్రతీతి యందు ఇంద్రియార్థ సన్నికర్షి మాత్రిమే కల దన రాదు. ఇంద్రియార్థ సన్నికర్షణ తనలో సంత ర్జీనముగా చేసికొనియున్న ప్రతీతి ప్రమేయము సంవిర్జీనముగా చేసికొనియున్న తిత్తియను తెలుపుచు న్నున్నది. కావున అనాంకారము ఇదనునిదం రూపవస్తు గర్భమై సర్వలోక సాక్షికముగా గలదని పర్యపాదు డనినాడు. అపరోక్షానుభూతియందులి అన్యత్పత్తి యము అపాధి నిష్పవ్యక్తి నిర్ణేకము కాదు. ఇందరి సంవేదనము వికారాది పరిణామములుగల వ్యక్తి నిర్థమనూడె కాదు. ప్రకూర్చిప్రమేయముల కభేద ప్రతిపత్తిని దూపువట్టి ఈ యనుభూతి సంవర్గావ గాహి యగుటచే నిర్వకల్పక ప్రత్యక్ష ముంబడుచు

వృద్ధి. ఇంద్రియ గ్రాహ్యత్వాది వైశిష్ట్యముల కివల యుద్ధేంద్రియ గోచరముగా అవగాహనలేదు. నిర్వికల్పక ప్రత్యక్షమున ఇంద్రియ గ్రాహ్యత్వాది భర్తృములు తిత్తిరాకారవలన గాక జ్ఞానాకారముగా నవభాసించుటచే నిర్వికల్పక ప్రత్యక్షమున జ్ఞానమని యించవలెను. అనగా సంపేదనము (Feeling) జ్ఞానాకారమని, జ్ఞానమనోహనుభూతి యనవలదు నిర్వికల్పక ప్రత్యక్షమని సిద్ధమగుచున్నది.

ప్రత్యక్ష ప్రతీతియందు ఇంద్రియార్థ సన్నికర్త గాక, ప్రమాత్రభిన్నముగా ప్రమేయము భాసించుటయే ముఖ్యమని చెప్పితిమి. ప్రతీతియనుభూయందు ఇచ్చా జ్ఞానానందములు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా భాసించవు. వీటి సంకలనము అనుభూతియొక్క అరంభదశయందు, అంత్యస్థాయమునకుఁ జన్నించుచున్నది. అంత్యస్థాయందు విషయ నానాత్వము నిరసమగుచు సంవిచ్ఛిన్న స్వరూపస్వభావము లనగతము లగుచున్నవి. కావున ప్రమాణ వైశిష్ట్యము, ప్రమాతృ వైశిష్ట్యము, విషయావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యము అనువానికి అభేదమును జూపుదు, "ప్రమాతృ సత్యాది క్త సతృకత్వకూన్యత్వేతి యోగ్యత్వం విషయస్య ప్రత్యక్షం" అని వేదాంతి పరిభాషాకారుడు చెప్పగలిగినాడు. ఏదం విధమగు ప్రత్యక్ష ప్రతీతియే రస చర్యణయందు కూడ జన్నించుచున్నది.

2

ప్రత్యక్ష గోచరమగు విషయము నవగాహనము చేసికొని కావ్యరసనకు బలులులేకుని నూతన విషయమును సృష్టించుటలేదు. ప్రతీయమాన విషయ నిష్కమగు భావమును లేక అర్థమును కావ్యరూపమున కని అభివ్యక్తము చేయును. ఏది దభివ్యక్తికి కని సాధనమగుచున్నాడు. ఇట్లుగాక కవియొక్క మనోగతి భావము విషయములపై ఆరోపించబడిన తిర్వాక గల్లు అనుభూతియే కావ్యగతిమగుచున్న దంటిమేని రసప్రతీతిని నిర్వచించుటయం దతిప్రయానమి లోపగుచున్నాము. ప్రకృతిలో కన్పించు నదీవర్తతి తరలతలుల సౌందర్యము వాలోపీతి సౌందర్యమని జాలము కదా! ఈ సౌందర్యము తిల్లివ్యవృత్తి నిష్కమే కాని, ఆరోపితముకాదు. నమనిష్టమైన భావము సదాత్మికముగను, భర్తృముగను, సౌందర్యముగను అనుభూతిలో ప్రతీయమాన మగుచున్నది. కావున సౌందర్యమును సిద్ధిస్వభావమని ఎంచవలసియున్నది.

సౌందర్యము సామే దిపరోక్షముగా ప్రతీయమాన మగుచున్నచో, రసచర్యణలోగల నిరస విషయ

సంకలనము, ఇంద్రియ గ్రాహ్యత్వాది భర్తృములు ఎట్లు ఆహ్వాదించబడుచున్నవి? వివిధ విషయ సంకలనము, ఇంద్రియ గ్రాహ్యత్వాది భర్తృములు లయ, స్వర, భావదుర్బాధులచే నమృతవి. కావ్యము భావరూపమున నుండుటచే శబ్దము లింద్రియ గ్రాహ్యము లగుచున్నవి. ఇట్టి కావ్యము ననుసారోమగు రసము విభావాను భావాదుల సంకలనమును చూపుచున్నది. ఈ రెంటి వ్యత్యాసావ్య నిష్కమగు రసము ప్రతీతియొగ్గ మగుచున్నది. అనగా సంపర్కావగాహనలకు జ్ఞానమే కావ్యాన్వయమున కలదు కాని నిర్వికల్పక ప్రత్యక్ష ప్రతీతికాదు అను ఆశంక కలుగుచున్నది.

రసచర్యణము శబ్ద వ్యాపారభావ మగుటచే వాస్తవిక, అపరోక్ష మభూతంబున కందగుటచే అపరోక్షాత్మికమని ఈ ఆశంకకు జగన్నాథుడు ప్రత్యుత్తరమునిగినాడు. శబ్దవ్యాపారమగు ఉపాధి వ్యత్యాసమాహ్వాదించబడుటచే రసప్రతీతి శబ్దవ్యాపారమనలన కలుగుచున్నది. అట్టిరో శబ్దమును సాధనమువ్యత్యాస రసము లభ్యమగుచున్నదా? శబ్దము వ్యత్యాస లభ్యమగుచో రసము అనుమాన ప్రమాణ గ్రాహ్యమగునని కోంచెంచినాడు. శబ్దప్రమాణము ప్రత్యక్ష ప్రమాణముకంటె అర్థింతము విలక్షణమైనదా? రసచర్యణను అపరోక్షాత్మికముగా చెప్పదు "తత్త్వమసి" అను నుపనిషద్వ్యాఖ్యమున కర్థము చెప్పినట్లు కావ్యమునకునూఁడె చెప్పవలెనని జగన్నాథుని వాదము.

"తత్త్వమసి" యనగా "నీవా బ్రహ్మవు" అని అర్థము. "నీవు" అను ప్రమేయము ప్రత్యక్షగోచరము. "నీవా బ్రహ్మవు" అనునప్పుడు ప్రత్యక్ష ప్రతీతిలేదా? ఇంద్రియార్థ సన్నికర్తబన్యజ్ఞానమే ప్రత్యక్షమని బ్రహ్మయను విషయముతో నీ సన్నికర్త లేకజాతులచే నిది ప్రత్యక్షజ్ఞానము కావనవలసి వచ్చును. కాని భ్రమజ్ఞానమున ఇంద్రియార్థ సన్నికర్తయన్నను తిల్లిజ్ఞానము కలుగుటలేదు. ప్రత్యక్ష జ్ఞానము ఇంద్రియార్థ సన్నికర్తపై ఆధారపడక, యోగ్యత్విలక్షణ బక్షితమని చెప్పవలెను. యోగ్యత్వియని ఇంద్రియార్థ సన్నికర్త ఒక అంశము. వైగా బ్రమాతృ ప్రమేయములకు గల అభేద ప్రతీతి పూర్వకము ప్రత్యక్ష ప్రతీతియని వివ్వరించరాదు. "నీవా బ్రహ్మవు" అనునప్పుడు "నీవు" అను ప్రమేయమునకు "బ్రహ్మ" అను విషయమునకు సభేదము ప్రతీయమగుచున్నది. "నీవు" అనవలదు ప్రమేయము

వాస్తవ ప్రమాణ. కాగా 'తత్, త్వం' శబ్దముల కథే దము నిర్దించుచుండుటచే నిది ప్రత్యక్షజ్ఞానమే యని చెప్పవలసివచ్చెను.

కాబట్టినప్పుడు వాక్యమునుండి వచ్చుచున్నది. పదసంస్కరణల వాక్య మున్నప్పుడు ముందుచే కాబట్టినప్పుడు సంస్కరానగానాయుల సరికల్పకము కాదా? సరి కల్పకజ్ఞానము అనుమానికమునకు చేరినందుకల కావ్యమునగునది రస మాను మారికముగా అవతరియ కాదా? అను ప్రశ్నలను వివేచించవలసియున్నది.

పదార్థసంస్కరణలనే వాక్యజన్యజ్ఞానము కలుగు మన్ననని యింప నిలుపేడు. పదార్థసంస్కరణే నిష్కృతిమేని భోజన సమయమున 'సంగ్రహమును' అతిగింపవలసియుండు గుర్తింపును తెచ్చిపెట్టుటచే వచ్చును. సంగ్రహమును కొరిపిరా తే ఉత్తరీయతో నే సంబద్ధియును, సంగ్రహ శబ్దము గుఱయెగిందినాదో తెలిసింకానీ "సంగ్రహమును తెచ్చు" అను వాక్యమున కప్పుడు చెప్పలేము. అనగా వాక్యజన్యజ్ఞానము తాత్పర్యగర్భియను. తాత్పర్యమును తెలిసికొనుటచే వాక్య జ్ఞానము సంస్కరానగానా కొనుండా అనగతి ముందు న్నది. ఇట్లే తాత్పర్యజ్ఞానమును అఖండార్థ ముండును. సంస్కరణావస్థయే, సమ్యక్ జ్ఞాన హేతుత్వం వాక్య మున అఖండార్థము ప్రతీయమాన ముండున్నదిని చిత్తువుగును పరికినాము.

రస ప్రతీతిలో కూడ సంస్కరానగి యగు నిర్వి కల్పక ప్రత్యక్షజ్ఞానము కలదు గనుక "నన్వీక్షతే కా దిలంపి స్వప్రకాశాంబి చిన్మయః" అని నిర్వి కాధు డనినాడు. నన్వీక్షతేయ కలుగగా కావ్య గతిమల నలంకారము స్వసంబిత్ప్రకాశంబి మయమై రసరసగా ప్రతీయగన ముండున్నది అత్య సాత్వికమ కలుగు అభేదప్రతిపత్తి అతాకికము, సంస్క రణావస్థను నలంకరించే అఖండ ముండున్నది. తత్త్వాం విషయా భేదమును గ్రహించిన ప్రమాణమ స్వాత్మా వేళిము కలుగును. ఈ స్వాత్మావేళిమననకు సాధారణ కరణ భావనా వ్యాపారతయను నిర్దించుచున్నది అదిగా నుచు యనుభూతులు వచ్చుతే. సంస్కర హేతుము లని భావము కావున ఎటుని ప్రవృత్తిని ఎటుని ప్రవృత్తిగా గాని, దుష్ట్యంతేది పాత్ర ప్రవృత్తిగా గాని, మనప్రవృత్తిగా గాని స్వీకరింతులరేను. రసాస్వాదమున విభావాదుల పరిచ్ఛేదము కన్పించును. దీనితోబాటు ప్రమాణ్య ప్రతీయముల కథేద ప్రతి పత్తి కలదు. ఈ యాభేదము చైతన్య నిష్కమై అవరో పిముగా అనుభూయమాన ముండున్నది.

3

రసము సామత్వగా ప్రతీయమాన ముండు దగుటచే జ్ఞాపకము కావాలను. విభావాదు లతగతియలైవి తర్వాతి కూడ రస మనుభూతి ముండుచేతను, రసముచే నుద్భవించు లగుటచేతను, విభావాదులు రసవిష్కృతికి హేతువులు కావాలవు; విభావాదులు ప్రత్యక్షమేద ప్రమాణములనంటి సాధన ములు కావోవుటచే రసమునకు జ్ఞాప్తిహేతువులు కావు అని అభివచ నుచు చిత్తుచున్నాడు. సిద్ధి స్వభా వము కలిగిన రసమున్నప్పుటిపై ఆధారపడునది కాదు. విభావాదులు నశించియు రసము నశించకపోవుటచే రసము కార్యముకాదు కావున విభావాది సమానో లంబ సాత్విక మైంది రసమని నిర్వికాధు డనినాడు. అదంతేది కావలనున రసమున్నదిని చెప్పలేము. రసము శ్రుతిజ్ఞానమని యులేము తాకి కవచవో మున నుచు ముఱయెగిండు నిత్య నిత్యది శబ్దము లతో రసమును నిర్వచింపనిలరేను. అనుభూతిమల రసమును అనిత్య ములేము. అదంతేది కావలనున రసమును నిత్యమిదలేము సంస్కరహేతు మైందిగుటచే సరికల్పకముగాని, అనుమానికముగాని కావాలను. విభావాదుభావ కృత్తివారి సంయోగము కన్పించు టచే రసప్రతీతి తాకి క నిర్వికల్పక ప్రత్యక్షము నంటిది కూడ కావాలను. కావున రసమును అనిత్యం నియమని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది.

కావ్యగతి రసప్రతీతిలో కన్పించు అపరో యను భూతియందు శబ్దములు కలవు తాకి వాక్య మున సంస్కర హేతుములుగా వర్తించు శబ్దముల కింబ తిద్వలక్షణముల ప్రవృత్తికలగు. కావ్యగతి శబ్దములు భావనా సముద్బిద్ధితిము లగుటచే నీ చైతన్యగతి ముండున్నది ఈ భావనా వ్యాపారమును గుర్తించి నిట్లనాయకుని వాదము విచారణీయము.

ధర్మవాణికుడైన రసము ప్రతీయమాన ముండు లేదు, ఉత్పాద్యముకాదు అభివ్యక్తి ముండులేదు అని యనుచున్నాడు. స్వగతియగా రసము ప్రతీతి మైన కరుణించి ప్రవృత్తిలో మానవులకు దుఃఖము కలుగవలెను. కాని సీతాది విభావములులేని సామా జికుల కిదుఃఖము కలుగ వేరదు. సీతయొక్క దుఃఖ మును గాంధు సామాజికులకు స్వకౌంత స్వగతియ కలుగకపోవుటచే నీ దృష్టితలన దుఃఖము కలుగు మున్నదిని చెప్ప నిలుపేను. దేవతాది పాత్ర లభిన యంపకునపుడు దేవతలకు నానవుల కత్తింకరి చైతన్య ముంపవలెనుగనుక సాధారణీ కరణము కూడ కలుగ వేరదు. ఇట్లే సామానుకుని సమద్రులంబునమున

హృదయ సాధారణీకరణ ముండుబాలను, వాస్తవముగా తానే రాముడనను స్వీకరించిన సామాజికపరివర్తనను కల్పానుమానాదులవ్యాపారపరివర్తన పరితీరి కలవని చెప్పబడినట్లు వినిపిస్తుంది, అది నిరసనకల్పముకూడ. సామాజిక పరివర్తనయొక్క సీతాపాత్రతో పలిక్కుపై సీతయొక్క దుఃఖమును ఉద్ధరించామనిరిలో నవధినింప గలుగుచున్నాడు. సముద్ర లంఘనాదిక వివరణకు మానుకుంటున్నచో సామాజికపరివర్తన కలకు అభేద ప్రతిపత్తి ఎట్లు నిర్ధిగమిచుచున్నదో చెప్పవలసియున్నది. కేవలము వ్యంగ్యముగా రిపరేటిటియున్న లక్ష, వాగున్న, పృథుహితము మనచిత్తి వృత్తులు రిపరేటిటి కాలంకములను కలిపింకలవు

రచయి పరగతియుగా, అనగా ఎటగతియుగా
గాని కావ్యగతియుగాని ప్రతిత్తిమీనవని, ఈ
రచయి మనలో భావద్వందయు తీసికొని రాజాలను.
మనయ రచిభావోద్దిష్టలయ కాజాలను. కాని పాప
జనమిది ఉదాహరణవల్లెను. రచిభావోద్దిష్టలయ
కావలెనని ప్రవర్తింపవలయు గవావద్ధమనలే వియుండ
వలెను. ఎదుగయుగా, మోగయుగా రచయి అను
భూతియు కావలెనని ఈ రచివద్ధ మనదికారాను.
అనగా రచిప్రతిత్తియందు (పనాత్తి) ప్రమేయాది
వ్యవస్థ తొలగిపోవుచున్నది గ్రహించవలెను. కాని
ఎందుచే నీ వ్యవస్థ తొలగిపోవుచున్నదో చెప్పవలసి
వచ్చునది సవిశేషమని చె గలదు.

భావభూతము, శుభాలంకారము యందును ను
 కన్యమును. చతుర్విధాభిషేకమునానందున వాల్మీ
 కమున, విభవమున నిజమైనను సంకటత నివారణకారి
 యగు విభావాది పాధానీకర్తృజాత్యుక్తముగా రసము
 ఆభివీరియగుచున్నది. అభివారూపముననున్న రసము
 భావకర్త వ్యాపారమువ్యాపార భావించుటనుచున్నది.
 అదిగా భావనా వ్యాపారకర్తయను భావ్యులనును
 చున్నది. భావనావ్యాపారములలల వ్యతిరేక
 పాదానమనఃకర్తృప్రతిరేక కల్పమున్నది. విభా
 వాదుల భావనా సమన్వితములై రసమునకు
 స్వగతర్త్య ప్రవీణిని గాని, పరిగతర్త్య ప్రవీణిని గాని
 ఇవ్వవలెననిది అనుభూతిని జూచుచున్నది.
 ఈ యనుభూతి అనుభవ స్వప్రకృతిని విలక్షణము. ఈ
 యనుభూతిలో చిత్రితమునగు రస ప్రమాణములు
 సర్వస్వముగా పరిగమించుచు, చిత్రితము, చిత్త
 విస్తృతి, చిత్రితవికాసము అనువాదాని క్రమక్రమ
 ముగా తీసికొని నచ్చుచున్నది. అప్పుడు కలుగు
 సత్త్వ, రజతమున ప్రకృతానందియము, నిజసంది
 ద్వికాంతి లక్షణము, పరబ్రహ్మ స్వాదపర్యవేషమునగు

రచనలోగయు కలుగజేస్తుంది. ఇట్టి రచనలోగ మలాకము, లేక లాలో తిరము.

ప్రసిద్ధులమగు చిత్తము అర్చ్య భావముతో
మరిగెగా మృగమునింపాదము కలదు. అప్పుడు
ప్రమేయముతో తాతాత్మ్యమును బొందగలుగుచే
యొనము. చిత్తగుణి యుండును. ఉపహిత స్వక్తిత్వ
మీ యధవసమున బొందు అనుపహిత స్వగూఢము
చిత్తినిస్తార ముండును. ప్రమేయముతో ఎడే ప్రతి
పత్తి కలుగగా నిద్రించు అత్మిని, శ్రాంతిని చిత్తినికాన
ముండును. ఈ అవస్థాత్రియమున అనుమూర్తియుగా
భావనావ్యాపారము గలను చిత్తగుణియుండు గల
తిమోనగును భావనవ్యాపార రక్షిణులములోనికి పరిగ
మించి చిత్తినిస్తారమును తెచ్చును. ఈ రెండును
నిత్యిలగుములోనికి పరిగమించగా కలుగు చిత్తినికాన
మున రిషభోగము కలగు. ఇట్టి రిషభోగము పరబ్రహ్మ
స్వాదము రింటి. చిత్తినిస్తాయును పరిగింపుగా అభి
వలంబును, రిక్తివాళును నూచించుచున్నాడు.
తాని "నిత్యోక్తి" ప్రకాశించుచును నింది
ద్విశ్రాంతి నిత్యేంద్ర భోగం భుజ్యతే" అని భట్ట
నాయునిని మతియును ముక్కులును తెలుపుచున్నాడు.
నిత్యోక్తిగమున ప్రకాశించుచుయును, నింది
ద్విశ్రాంతి లక్షణమునగు రిషభోగము కలదిని భావము.
ఈ రిషభోగమునకు పరబ్రహ్మస్వాదమునకు ఖేదు
లేదని స్పష్టమగుచున్నది

4

ధర్మనాయకుడు రష పత్రికి అంగీకరించక రష
భోగమును గురించి పక్కచున్నాడు, కాని రష
పత్రికలో భాగనా న్యాయము కలది అంగీ
కరించి మీ రషభోగమును రష పత్రిక జైలు
గొయ్యక వుండదు. పత్రిక, భోగము, రష, పత్రి
భాగము, విద్యుత్, ఆస్వాదన, అనుభూతి యనుచు
పర్యాయపదములు.

అపరీతి వస్తువు వివరచరణాగ్రము కాక
వాపుటచే రసము ప్రతీతియని ప్రాచీనకవిప్రము.
ప్రతీతియగుగా గురితి, విస్తరి, వికాస వ్యూహము
గరిగిని భోగీకరణమే అనుయోగి. ధిబ్బనాయక
మతియని అభిధా, భావనా, భోగీకరణము అని నూడు
వ్యాపారములు కలవు కబ్బాద్దాలంకారములతోనున్న
కావ్యము అభిధా గూఢము నెరుగుదున్నది. భావనా
వ్యాపారముచే భావ్యనానయన నీ యభిధానావము
శ్చింకారాదకముగా భాసించును. అప్పుడు భోగీకరణ
యావమున నీ రసము లనుభవించుటయ్యును.

ఈ భోగీరగాను రసమున కవసరము. కాని ఎన్ని రసములున్నావో అన్ని భోగీరగాను లభింపవలెనని యెఱుఁగెను. ఇట్లే రస ప్రకారములగు పల్లెలగు ముఱో వంగంగిభావము శేఖరముల కమృతముననుచు కూడ వలెననినాడు. ఒక్కొక్క రుగము వాధారముగా చేసికొని ఒక్కొక్క అంగంగి భావమే రాగలగు గమక ద్రుతి, విధుల, వికాపములను మూడు రూపములే చెప్పబడినవి. కావున భోగీరగా వ్యభావముల శేఖరములచే, పల్లెలదిగులులు కెంతిమగు అంగంగి భావము కలపది, అభివది సుపుడీ వాదమున నెంచిన దోషములు దోషములు కావరి స్పష్టములగుచున్నది.

కావ్యానుకూలమున రసములు భావించబడుచున్నవిరి ధిల్లనానుమరి నాదము విభావాది సంయోగముచే జన్మించు ద్వారాత్మకమైన ఆహ్వానరూప ప్రతిభానుగోరంతావాదము భావనా శిల్పమున కర్థము. వాధారణీకరణమున కతి ముఖ్యమున భావనావ్యాపారమువ్వారా రసభోగము కల్లుచున్నదిను ధిల్లనాయక వాదముచే రసవిభిక్త్యజ్యములగుచున్నది అభివచనపురు చెప్పబడుచున్నది. అంగ ధిల్లనాయక, అభివచ సుపుల వాదములలో భిన్న భిన్న కలములు వాత్రుచే కన్పించుచున్నవిగాని విశ్వాద్యము కన్పించుటలేదు. వైగా ముఖ్యమున భావనా వ్యాపారమును రసవిధిగణనం దింతిత్వముగా నెన్నట్లు గ్రహించిన అభివచనపురు వాదము కన్న, భావనావ్యాపార ప్రాధాన్యమును విడిచి రెండు ధిల్లనాయకుని మతియు ర్యకవాదరీయము. అభివ్యజ్యమున రసమును భావనావ్యాపారము లేకుండా ఆహ్వానించబలము అని సురంధుకొన రలెను

విభావాదుల సంస్కరింప పన్నాతిరీక్షయమై, అద్వితీయముగా రసమున్నదిని ధిల్లనాయకాభివచ సుపులపురు అంగీకరించుచున్నాడు. సంపదముగా విభిక్త్యజ్యములను, స్వరసంపదీతి గోవిరిమైన ఆహ్వాన వాత్మకమున అనుభవమే రసమని, ఈ రసమే కావ్యాద్యమని ధిల్లనాయకుడు అంగీకరించుచున్నాడు. ధిలెతు సంపాతియ "కావ్యాధిక భావయంతీతి భావా" అనివాడు. పదార్థ వాక్యోద్ధముల రసముల యందు పరివర్తనము లగుచున్నది. కావున రసములు కావ్యాద్యములుగా చెప్పబడినవి. రసములు కావ్యాది కల్పములచే సర్వంపలనావలెబడే కావ్యాద్యము లవలెను చున్నది. స్థాయిసంచారిణులగు భావములు రసము విభిక్త్యక్తము చేయునది స్థాయిసంచారి భావములచే ఆహ్వాద్యముల సహకార్యము నిర్వహించబడుచున్నది.

ఇందు చెట్టుమొదట మన కవితములవది స్థానాద్వది భావములు. పూర్వాద గమన గోచరిస్తాతిమల స్థానాద్వదికము ఉత్తిరస్తామికాభాగి, ఆహ్వాద్యము నగు రసమునగు భావములబడే స్థానాద్వదికమున రస నిష్పాదకముగా వ్యవహరించుచున్నాము.

5

కావ్యకలికలును నెంప బడిగానే విమల ప్రతి భావకారి యగు హృదయముగల పహ్లావయువకు విశిష్ట ప్రతిపత్తి కలుగుచున్నది. మృగము వ్యాపారమున లేచిది వర్ణించు గువ్యంతి వాక్యము నుదాహరణగా గ్రహించి కావ్యప్రతితి యెట్లుండునో విచారించెను.

"గ్రీవాధక్లాభిరానుం ముహు రనువతతి
 న్నందనంధ దృష్టిః
 పశ్చాత్తేనప్రవిష్టః శంకరిన భయా
 ద్మాయసా పూర్వకాయమ్
 దర్శైగధావలీధై క్రమవివృతముఖ
 భంశిభిః కీర్ణవర్షా
 పశ్యోనగ్ర భుతత్యా ద్యయతి బహుశరం
 స్తోకముర్యాగం ప్రయోతి."

"మనము నందును మహాపారముగా నుండి మాటమాటకె ననుకమి రథముపైకె దృష్టిని నిల్పుచున్నది లోగము పైపడునది ధియమువలన శోభాము విధియుగా అపరికాయమున ప్రవేశంబు చేయుచున్నట్లున్నది. అలసివావులచే శంకుకొనిన నోటినుండి పల్కు పలులబడి పల్కులు జారిపడుటచే మార్గము నిర్భయలో నాకీర్ణమైనది ఉదగ్రస్థితి కల్గి యుండుటచే ఆకాశమున నెక్కినవకాలము భూమిపై వ్యవృకాలము పరుగెత్తుచున్నట్లు కన్పించుచున్నది" అని గుత్తంగురుకు మూతుని వారిగ గమనమును చూడుచునుచున్నాడు.

ఈ స్తోకమున వాక్యోద్ధప్రతిపత్తి కల్గినవిధాంతి మనవి నామత్కరాత్మక యగు ప్రతితి కలుగుచున్నది. స్తోకముచే నుపాదీయమి దీ ప్రతితి. ఈ ప్రతితిలో హరిగము భావించుచున్నది. ఈ హరిగము ధియావిష్టమై కన్పించుచున్నది. రంఘ్రమున కన్పించు హరిణాదికము భావనా సమున్మీషిరమైన దగుటచేరిన, లోకీ ధియవిలసితముగా హరిగము ధి

దుని భావించుటచేతను, జీకకాలాదుగూడ రహితముగా నీ ధియను మన ప్రతీతితో కన్పించుచున్నది. లౌకిక జగమున కన్పించు వీంశము మనలో ధియను నుద్దీపించగలదు. కాని భావనాపరివర్తితమైన వీంశము కావ్యజగమున కన్పించినచో ఈ ధియను కలుగుటలేదు. ఇట్లే కావ్యగత హరిగము భావనావ్యాపారవిధియన లౌకికహరిగముకంటె విలక్షణముగా కన్పించుచున్నది. ఇందుచే "నేను భీతిగల్గినవాడను, ఇది ధియనుతోనున్నది, నీదు శక్తులను, వాడు స్నేహితుడు, ఇతడు మృగముడు" అని మొదలుగాగల అనుభూతులు కావ్యజగమున లౌకిక విలక్షణములుగా కన్పించుచున్నవి. ఇట్లే గుళదుఃఖాదికములను నచ్చు విఘ్నములనూడ కావ్య ప్రపంచమున కన్పించవు. కావున వైశ్వానరుని వినివేరిత్యాదీ నిర్వ్యఘ్న ప్రతీతిగ్రాహ్యులగు ధియానక రసము సాక్షాత్తుగా వ్యాపయమును ప్రవేశించినచో యనునట్లు కన్పించుచున్న మెరలులచే మెరయుచు ప్రతీయవూన యగుచున్నది. ఇట్టి ధియనున స్యాత్మావేశము కలుగుటచే సాధారణ కరణము నచ్చుచున్నది. ఈ ధియానకమున సాక్షాత్కారాయమానత్వి పరివృత్తియగుచుది నటాది సానుగి జీకకాల ప్రమాత్రాది నియమములు భావనా వ్యాపారవిధియన గోలగిపోగా సాధారణ భావము విధిమలనున్నది. ఈ సాధారణభావము వ్యాదము సంపాదనీయము. అనాది వానవాల్మీకివ్యతియగు చిత్రియలు గల మానవులను వాదనా సంపాదనీయమున సామాజికుల కందరకు నర్హతయ ప్రతిపత్తి కల్గెనున్నది. ఇట్లు నిర్వ్యఘ్న స్వసంపేదనమున రసపరిపాదము కలుగుచున్నది. ఈ నిర్వ్యఘ్న సంపత్ చతుర్థాగమనబడుచున్నది. చతుర్థాగమము అగుచు లోకాత్మ స్వసంపేదనాపయని అర్థము. ఈ భోగావేశమున తృప్తి, విశ్రాంతి కంపు.

సాక్షాత్కార స్వభావమున రసప్రతీతిని ప్రతిభావమని యందురు. ఆ స్యావాత్మిక ప్రతీతితో రసము భావించుచున్నది. విశేషాంతరా మపహితములను రసనీయమున నీయాస్వాదము లౌకికముగాని, లౌకికగుల్యముగాని, తిదాలోపాది దూషముగాని, విఘ్నగాని, అనివ్యధనీయముగాని కాబాలను. ఎవం విధమున రసమును రససాత్మిక వీరివిఘ్న ప్రతీతిగ్రాహ్యులగు భావమని చెప్పవలెను. సకల విఘ్నవినిర్మూక్తిమగు సంపత్తును చతుర్థాగమము, నిర్వ్యఘ్నము, రసనక, అస్వాదనము, భోగము, సహపత్తి, విశ్రాంతి అని మొదలుగాగల క్రియములతో వ్యవహరించుచున్నాము.

కేంకుకును మొదలగు సమీక్షకులు విభావాది ప్రత్యాక్షాగ్రహముల స్థాయిభావమే రసనీయము కాగా రస ములగుచున్నది నటాది. ఈ వాదము యథామైనచో లౌకికానుభూతులయందు గూడ రస ప్రతీతి యుండకలిప్పదు. స్థాయియే రస మనినచో, రస మను విశేషవిషయము లేదని, రసమున కభావదూషము కలవని, రసప్రతీతి యనినచో నిభావవిషయ ప్రతీతి యని చెప్పవలసివచ్చును. కావ్యమున స్థాయి ప్రతీతియే కలవని, ఈ ప్రతీతి ఆమూలకముగా కలుచున్నదిని చెప్పవలెను. కాని ఇది భరితమున కనివ్యక్తిమగు వాదములచే రస నివృత్తి నూత్రియమన స్థాయిశ్చేదము చెప్పవలెను. రసనూత్రియమన స్థాయిశ్చేదముచేరింపబడినచో కల్పనాతిము కాగలను. కావుననే స్థాయిభావము రసముగా పరిగమించుచున్నదను గావ్యమును జైపచారికముగా గ్రహించవలెనుగాని వా స్థితికముగా గాదు. అలౌకిక చతుర్థాగమ్యయల రససాస్వాదము స్వగతి, అనుభూదము లౌకిక స్వసంపేదనములకంటె విలక్షణమైనదిని భావము.

లౌకిక చిత్రివృత్తిగ్రహణమువ్యాధిగా రస ప్రతీతిని నిర్వచించు కేంకుకునివాదమున రసత్విమేయములగుచున్నది. లౌకికానుభూత సంస్కృతులను సామాజికులకు ప్రమాదాదులు తలపర్చుముగా ప్రతీయవూనము లగుటలేదు. అనుభూత స్వప్రత్యాక్షాగ్రహణముల సహాయము లేకుండా, వ్యాదము సంపాదనీయక మగు సవాదయత్నితమున, సమగ్రమగుచున్న రసాస్వాదాంకురీ భావంతో, తివ్యయాధివచితమైన దర్శనయందు సామాజికులకు రసప్రతీతి కలుగుచున్నది. కావ్యానుభవమునకు ముందీ రసదర్శనమునలో యున్నచో తివ్యస్వగతి కావ్యావగాహనమున కన్పించవలెను. రసదర్శన లౌకిక ప్రత్యక్షాది ప్రమాణముల నశేషించినని, అలౌకికవిభావాది సంయోగ విశేషము నచ్చునని తాత్పర్యము. ప్రత్యక్షము, అనుభూతము, ఆగమము, ఉపమానము మొదలుగాగల ప్రమాణములవ్యాధిగా కేంకు రత్యాద్యంతోధముకంటె విలక్షణమైనది రసదర్శనము. సకల వైషయికోపరాగ గూఢ్యమై, మిథి రసయోగిగతిమగు వ్యాసంక్షేపమనాధివశముకంటె గూడనిది విలక్షణమైనది. రసప్రత్యక్షము యోగి ప్రత్యక్షము కంటిది గూడ కాదు. రసప్రత్యక్షము కంటె భిన్నములగు అనుభూతులయందు విషయావేశ వైవిధ్యము కలుగుటచే సౌందర్యము దర్శనగూణ మగుటలేదు. రస ప్రత్యక్షమున స్వగతిపరగతివి వియమును లేకపోవుటచే విషయావేశ వైవిధ్యము కలుగదు. పరగతిత్వి

నియమము లేకపోవుటచేతను, స్వాత్మాను ప్రవేశ ముండుటచేతను తాటస్యస్ఫుటత్వము కలుగదు. విభా వాది సాధారణ్యవశమున సంప్రబుద్ధిమయ యోగ్యవిజ రత్వాది వాసనావేగి వశమున విఘ్నరహితమగు ప్రతీతి కలుగుచున్నది. కావున రసమునకు విభా వాదులు నిచ్చుచిహ్నపులుగాగాని, జ్ఞప్తిహేతు పులుగాగాని కొఱాలవు. రసవర్ణన కుపయోగించు విభావాదు లభౌతికములని గ్రహించివలెను.

ఇట్టిరస రస సుప్రమేయము కానా? అను సంశయము కలుగవచ్చును. కాని రస్యతైక్ ప్రాణ మున రసమున ప్రవేశమాది స్వభావ ముండవలదని ముకువరాదు. విభావాదుల సంయోగమువలన రసనిచ్చు త్రివిధైవ్యపును రసనిష్ఠత్వమున రససాపర్యముగా నిచ్చుతీర్ణమును వ్యాఖ్యానించవలెను. ప్రమాణ వ్యాపారముగా గాని, కౌంకవ్యాపారముగా గాని రసనాశ్లేషమున కన్యాయము కుపదరు. స్వరంబేదన సిద్ధి మగుటచే రసనావ్యాపారము సప్రమాణికమని త్రోసి వేయవలెను. విభావాదులహేతుము లభౌతికములగుటచే రసనావ్యాపారమున కభౌతిక బోధనాపర్యము చెప్ప వలెను. కాగా విభావాది సంయోగవశమున రసనా వ్యాపారము అయలుదీరునని, రసనాగోచరముగా నిచ్చువ్యవహారము లోకోత్తరమైన అరమే రసమని, రసనూత్రిమన గల తత్త్వస్వరూపి నిర్వచింపవలెను.

పై విచారణవలన తేలుచున్న వారంశము వీరి తిగా సంక్షేపించవచ్చును ముకుట ప్రతీతిద్వయం లలన నటునియందు నటునిచ్చి సద్భావించవలెనుచున్నది. కావ్యలబముద్యారా నటునకు దుష్కరతాది పాత్ర లతోనభేదము తీసికొని రావలెనున్నను గాఢపాక్రమ సంవిత్సంపాకరమువలన నటుని దుష్కరతనుగా మనము గ్రహింపలేకున్నాము. నట దుష్కరతలు లేక కొలోపహిత విధిమలుగా నున్నంతివలన నటుని దుష్కరతనుచేసి విధివహించవలెను. భావనావ్యాపార వశమున దేకకాల పరిత్యాగము జరుగుచున్నది. రోమాం దము మొదలగు పాత్రికభావములు రతి ప్రతీతికాదు లుగా కన్పించుచు దేకకాలోపాధింహితమగు రతినీ తెల్పుచున్నవి. తివ్యాసనా వశమున నీ రతయందు స్వాత్మానుప్రవేశము కల్గుచున్నది. అందువలన తాట స్థితిగా గాని, నియతి కారణరూపమున గాని, నియతి పరాత్మైకగతిముగా గాని, రత్వికగతిము కలు గుట లేదు. కాని భావనావ్యాపారముచే వచ్చు సాధా రణీకరణ వశమున రత్వికగతిము కలుగు. విభావ ప్రాధాన్యముగను, అనుభావ ప్రాధాన్యముగను, వ్యభి చారిభావ ప్రాధాన్యముగను, విభావాది పరస్పరాధా

వ్యముగను, సాధారణీభావము వచ్చుచున్నది. కాని సమప్రాధాన్యముగా వచ్చు సాధారణీ భావముననే ఉత్క్లిష్టమగు రసాస్వాదము కలగు. ఇట్టి సమ ప్రాధాన్యము కావ్యమున గన్పించును. దీనిరూపక మున నిది విశేషించి కనపడుచున్నది.

కావ్యాభ్యాసప్రాక్రమ ప్రకాశాది హేతుబలము గల సహృదయులకు పరిమిత విభావా ద్యున్నతలము ద్వారా పరిస్ఫుటమై పాక్షాత్కారకల్పమున కావ్యా ర్థము ప్రతీయనూన ముగుచున్నది. ఇట్టి సహృదయులకే కావ్యము ప్రీతి వ్యుత్పత్తిప్రదమగుటచే కావ్యానుశీల నమున హృదయము నిర్మలమగుచున్నది. ఆహృదయు లకు సహితము కావ్యాస్వాదము దైర్ఘ్యలభ్యాయు యని పల్కినచో సహృదయుల విషయమును ప్రత్యేకించి చెప్పవక్కరలేదు. నాన్యమున గీతవాద్య గణికాదు లకు నిర్వ్యాపకరణత్వ మంగీకరిమగుటచే నటుని సహి తము దుష్కరతాది పాత్రలతో నభేదము గలవానిని గా గ్రహింపవలెను.

6

జగమున నొక విషయమును దర్శించి దాని నిర్భి వ్యక్తముచేయవారు కది. అభివ్యక్తి యోగ్యత్వము విషయనిష్ఠ మైనను అత్యంత సంస్కృతివాదమే దీని నవగాహనచేసికొనుచున్నది. వివరింప నూనస పాక్షా త్కారము కావ్యముననే కన్పించవలెను. భావ్యజగ మున మెరపుతలె నీజగముగా భాసించు విషయము కావ్య జగమున తిటియల్య ప్రకాశమును జోలొప్పువును ప్రియత్వమునందుచున్నది. కావున మహాకవి జగము ననుకరించినని విషయములం గుపహితముగానున్న భావములను సంవిద్రూపమున నభివ్యక్తము చేయఁ దున్నాడని సిద్ధమగుచున్నది. శుభిల్యభివ్యక్తిలో జగ మంతయు ఆధ్యాత్మిక రిత్రియచే నున్మీలరి మైవల్లు కన్పించగలదు.

విభావానుభావ వ్యభిచారి భావములు కావ్య మున గలవు. భావనా విశేష మహిమద్వారా ఓటి సంయోగము సిద్ధమగుచున్నది. భావనా విశేషము సహృదయతాసహృత్రియము. బుద్ధింద్రియములను సమన్వయపరచు నీసంయోగము అనుభూతి యోగ్యమగుచే కాని సమగ్రముగా భావరూపమున నుచ్చరింపబడి జాలినదికాదు. దేకకాలోపహిత వస్తువులతో నవి వ్యర్థి సంబంధముగల భావ అనుపహితములగు లోకో త్తర విషయములను పూర్తిగా అభివ్యక్తము చేయట కుపకరించదు. భావనావశమున ప్రతీయనూనమగు రస మనుపహితమగుటచే, తిరుచ్చారణముందు కవి

యొక్క శక్తి సభలమగుటలేదు. సంరిక్త్య భావము రసమును భావనాపమున గ్రధించునపుడు మనకు చున్న నిష్కళణములేనెన్ను నూపనము తనమతానే దహించుకొనుచున్నది. అవగా మనో విక్షయగు భావముయొక్క భావయే భావనాపమున రంగలను. ఈ భావనాపమున నుపహితమైనభావము భావయను నుపాధి కలిగి మైవదిగుటచే అనుపహితతిత్వస్థితిగ్రంథక మగుచున్నది. భౌతిక దీపాచారికను ఎక్కువకాలము ధరించలేదు. కాగా ప్రతికాన్యమున భావన, క్రిందజా అను రెండు వ్యాపారములు అశోగ్యసంకలితములై కన్పించుచున్నది. ఈవిధముగా రసప్రతీతి అధ్యాత్మిక ప్రతీతిలోనికి పరిగమించుచు సమగ్రమున విజయనూప స్వభావములను పొందుచున్నది. "హెగెల్" (Hegel), "ఎఫ్. ఎచ్. బ్రాడ్లీ" (F. H. Bradley) అను సమీక్షకులు చెప్పియున్నాడు.

మానవుని యనుభూతి పరిచ్ఛిన్న విషయములతో సంబంధించియున్నది. అపరిచ్ఛిన్నమగు తత్త్వమును భావించునపుడు మనము నేకకాలాద్యుపహితమున దృష్టిని పాపావ్యయగా పరిత్యజించుటలేదు. ప్రతిభావమును పరిచ్ఛిన్న త్వ సంబంధముగానే గ్రహించగలదున్నాము. బ్రహ్మాదికల్పములు విహితము భావనూపమున నుపహితములుగా కన్పించుచున్నవి. వస్తువులను, ప్రకృతులను దాత్రమే చెప్పగల భావతో శిబ్దమున నుపహితమున భావము నిభి క్ష్యక్తముచేయవలెనని నూపకాలంకారమును గ్రహించి తీరవలెను. భావనూపమున చేయబడు భావాని క్ష్యక్తియందు నూపకము (Metaphor) గోచరించి తీరుచున్నది. నూపకమున బుద్ధింధ్రియముల కనన్యత్యయకలదు. ఇందిరి ఇంద్రియ గ్రాహ్యత్వ లక్షణము మానవస్వభావవిషయగుటచే మన ఆత్మలను సంస్కృతిపరము ప్రతినిధియను బుద్ధింధ్రియములను సంస్కృతిపరచాలియున్నది. రస ప్రతీతిలో నిందు వలన వింద్రియగ్రాహ్యముల నూపము, బుద్ధిగ్రాహ్యమున భావముకలవు. నూపకము భావమున నుపాధి. భావము నూపము నుద్విగ్ధియచేయవలెను. ఈయన శ్లోకము భావనాపకమున కలలుచే బుద్ధింధ్రియములకు సమన్వయము నూహించి భావనయని చెప్పవలెను. కావున విశ్రాంతి లక్షణ లక్షితమై భావనాపముస్థితిమగు అనుభూతి భావనూపమున గ్రధితిమకగా కాన్యము ఉద్భిన్న ప్రయోగమును క్రిందజాముగా నూపగలదున్నది.

ఈక్రిందజా వ్యాపారముయొక్క శక్తిని గమనించవలెను. కాన్యమున క్రిందజాపదముచున్న

తత్త్వనుభూతి కేకకాల ప్రమాతాదులచే నని యంద్రితమైనది. తత్త్వమును పరిచ్ఛిన్న నూపమున నుపహితముచేయు కాన్యము రసమున నుపాధి. తత్త్వనుభూతిలోగల తత్త్వము బుద్ధింధ్రియములకు సంవి నూపమున సమన్వయము నూహించి. అవగా కాన్యము సంవి నూపముగా పరిగమించిన గాని కాన్యమున గల భావనూపముల పరస్పర చైతన్యవిశిష్టముకలదు. రసవిషయకు క్రిందజావ్యాపార ఈ విశిష్ట ముపశయించుటచే నిర్భు, బుద్ధి, ముద్రిత్యభావముల సంబంధముగాని కలలుచున్నది. కావున "ప్రమాతా స్వప్రకాశితా నాస్తేవేవాన్య స్వనూపాంబంద సహాగోచరీ క్రియనూనః, ప్రాక్ష్యసిద్ధి వాసనానూపా రిత్యేదిరేవం" అని జగన్నాథుని వాడు. భావనా సంబంధమున క్రిందజా వ్యాపారము ప్రకృతియకగా, అర్థవిశ్రాంతి, విస్తృతి, వికాసములు కాన్యమున ప్రమాతయొక్క సంవి నూపములుగా నిరూపించుచున్నవి. నాసంబంధమున సంస్కారములవ్యాపార నీయవారి రత్నవిరూపములను పొంది రసముని పిలువబడుచున్నది. భావనా నుద్భితిమైన భావయందున్న క్రిందజానక కాన్యగతి రసమునుపహితముగా ప్రతి నూపముననుచున్నది. కాన్యగతి రసమునకు భావయే ప్రబలమై ఉపాధి. ఈ ఉపాధి తత్త్వము నావ్యాపించుచున్నట్లచే అవగతి క్రియని పిలువబడుచున్నది. భావనా ప్రాణితియకు క్రిందజా వ్యాపార మీ అవగతి క్రింద భిక్షుముచేసి అనుపహితముల రసమును దివ్యనూపాత్రముగా చేయుచున్నది. ఈరసము సంబిద్ధింను. కావున భిక్షుమైన అవగతి గల చైతన్యమే రసముని జగన్నాథుడు పరికినాడు.

దీపము నావ్యాపించుచున్న తెరను రోలగింపగా వస్తువులు ప్రకాశించుచున్నవి. దీపముయొక్క ప్రకాశముమాడ తెలియబడుచున్నది. సంవి నూపముల రసమునకూడ నిదీ విధమున ప్రతీతికలను ఆత్మ యనలకు సంవిత్ లేదీ విసంపేదనమును కలుగజాలదు. స్థాయిభావ నిష్టములుగా సమన్వితములైన విభావానుభావ క్రిందజావిభావములు కన్పించుచున్నవి. స్థాయి భావములు సంపేదనకాన్యములై ప్రవర్తించజాలవు గనుక ప్రతి యనుభూతియు సంబిద్ధి సేయని స్పష్టమగుచున్నది. దీపమువలన వస్తువులు ప్రకాశించునట్లు విషయములన్నియు సంబిద్ధి వ్యాపారాభావించుచున్నవి. అవగా విభావాని సంబంధములకు రత్నవిభావములను ప్రకాశింపజేయునది ఆత్మ చైతన్యము. అంతరికరణవ్యాపార ఆత్మ చైతన్యము ప్రకృతములను విషయభావనకు హేతువునుచున్నది. అంతరి

కరగర్భములకు సాక్షిభాష్యత్వముంకరింపబడుటచే నిదల అనుపపత్తి విమరయజేసు. కాగా "ధిగ్భూతరణాచిత్" అని నిర్వచింపబడిన రసము వాస్తవమున వస్తుకు బ్రహ్మనుభూతియే కలుగుచున్నదని చెప్పవలెను.

ఇందియ గ్రాహ్యములకు రూపములు, బుద్ధి గ్రాహ్యములకు భావములు, సమన్వితము లెవలకు సామ్రీమే అనుమానియొక్క స్వభావ మహితియు కావలగు. మహాకావ్య మొనెంటిని సమన్వయపరచుచు పారమార్థిక తీర్థ్యమును సౌందర్యమును గూడమున నుపహితియు చేయుచున్నది. అత్యుత్కృతమున పరిపుష్టమైన అత్యుపసాహరము కలిగివస్తువే వినింది కావ్య ముత్పన్నము కావలగు. ఇట్టి కావ్య ప్రతీతియందు వ్యాసహాసకజగము ఆధ్యాత్మ్యముగా భాసించును. అవగా రసప్రతీతిలో కన్పించు విషయముల స్థితి, ప్రకాశము, అర్థము మొదలగు సమర్థియు సంవిదధీనములే అని భావము. విభావాదులకు సూచించుచులన సాక్షిభాష్యత్వమును బగన్నాభుతం చెప్పినాడు. సాక్షిభాష్యములకు విభావాదుల నిజస్వరూపము సంవిదధిన్న మని స్పష్టమగుచున్నది.

వైవిచారగళవ రసదర్శన సర్వాను గ్రాహకముని, అత్యుత్తైస్య స్వరూపముని, బ్రహ్మస్వానాభిన్నమని నిర్వచియగుచున్నది. రసాహనులకు కావ్యదుల వ్యాస రసదర్శన ఉన్నీలితియగుచున్నది. ఉపాధి రూపముల కావ్యములేరితో రసదర్శన కలుగజేరు. అవగా కావ్యలోకమున సే రసము కలది కాదు. కాని కావ్యాది మోషములయందే రసముపహితియగుచున్నది, ఉపహితియగు రసమే ప్రతీతి మోగియని భావము.

రసవిషయముల కావ్యము సమగీలన చేయునపుడు స్థాయిభావముల ప్రవృత్తులవ్యాసా ఆత్మ

వైస్య మభివ్యక్తమగుచున్నది. పారమార్థిక వృత్త్యా ప్రమాత్తి ప్రమేయూది సంబంధముల కతీతిమైన మ ఆత్మవైస్యము చిత్తవృత్తివ్యాసా బహిర్గత మగుచున్నది. పారమార్థిక తీర్థ్యమున తిన్నుచా నిస్యరిందుకొనుటలు చేయు తిస్యయార్థవమును తెలుపు ఈ చిత్తవృత్తి స్థాయ్యాదిచిత్త వృత్తులకంటె విలక్షణమైనది. కావున "విభావాది దర్శనానుపహిన్నా సహృదయస్య నిజసహృదయతాన తో న్నిపి నే న రిత్తే" స్థాయ్యుపహితి స్వరూపావంగాకారా సమాధావిన మోగింపిత్తివృత్తి ముపహయ లే, తిస్యయార్థవహితునతో అని బగన్నాభుతనినాడు. సమాధియందు మోగి కలుగు తిస్యయార్థవ రూపముల చిత్తవృత్తివంటి చిత్తవృత్తి రసప్రతీతియందు సహృదయమున కలుగుచున్నది.

ఈ రిస్యయార్థవరమున గల సంజీవనమునకు అంతఃకరణతో సంబంధమేమియు కన్పించదు. అంతఃకరణరూపమునకు సే వింది అంది మతాిక మగుచున్నది కాని ఈ ప్రతీతి తిత్తే స్థాయ్యుపహితిమే కన్పించుటచే "ధిగ్భూతరణా చిత్త్యత్వ మగు రత్యాన స్థాయిభావము రసము" అని అభిప్రాయము, మమ్ములుకు మొదలగు వారనినాడు. ఈ వైస్యమును అత్యుత్తైస్యమున కాపాడించుట దుర్లభమగుటచే "రత్యాన్వర్తించిన్నా ధిగ్భూతరణా చిత్తరసః" అని బగన్నాభుత ప్రవచించినాడు. రత్యాదులచే నుపహితిమైన అనుపహితి వైస్యమే రసమని తాత్పర్యము. ఈవైస్యమే సౌందర్యమని, రసమని ప్రతీయమాన మగుచున్నది కావున రసప్రతీతికి బ్రహ్మనుభూతికి వేద హిమములేదని స్పష్టము. వైత్తిరీమోషనిమర్ బ్రహ్మవైత్తియగు సూర్య చెప్తవంది ర్భమున "రసావస్థా రసం హ్యేనానాం లక్ష్ట్యావంద రినితి" అని చెప్తచు రసమే బ్రహ్మయని చెప్తచున్నది. ఈ రిస్యమే సౌందర్యమని, శాంతిమని అందుగు.

శాంతినికేతన దృశ్యాలు

లిసోకట్ చిత్రాలు

శ్రీ వేలూరి రాధాకృష్ణ

చిత్ర కుటీరం

ఒకటి ఒక తాళవృక్షాన్ని ఆధారం చేసుకుని నిర్మించిన
విదిరమైన కుటీరం.

ప్రార్థనా మందిరం

ప్రతి బుధవారం ఈ మందిరములో ప్రార్థనలు జరుగుతాయి.

శా మే లి

గాంధీజీ శాంతినికేతనానికి దయచేసినప్పుడల్లా ఆయన విడిది చేసిన పవిత్రమందిరం.

వైతాళికులు

ప్రతిదినం వేకువజామున వైతాళికులు ప్రభాత సంకీర్తనం చేస్తారు.

ఆమృకుంజము

పట్టప్రభానోత్పవాది నానా మహోత్పవాటా జరిగే సుందరమైన రసాలవనం.

* అంతరాత్మ *

శ్రీ బలివాడ కాంతారావు

సా మం సమయం; కుంగిపోతూన్న దివకరుని
యెంచి మాపు...యంటియింను తోటగా
వాలుకుప్పిపొది ఒంటరిగానున్నప్పు డాక్షిణి కోవం
రామయ్యగారి వసునాని వాయిమొంది. దీనే
చిగునాది వాటికి, చోలోకల్లే అలం వాద్యవిధి, పూల
గుత్తుతోపున్న చెట్లు తల బాపుకుంటే వాళ్ళగు తల
సంతోషంగా పూసింది. తలె తల ముఖానికి అకాశం
అవసరించింది. ఆ వినిగొకాశంలో అక్కడక్కడా
తెరిగి తెరిగి ముక్కలు ముక్కలుగా విడిచిపోయే తప్పు
మేఘాలను చూచి మోదంతో ముగ్ధులవుతున్నావే!
అమ్మమ్మ! తీరుబడి యెరుగిది తల్లితండ్రీకి తోటపున్న
ప్రదేశంలో విశ్రాంతి తీసేరనుంటే మొదలవుతుంది!
ఇంత చక్కని యిలు...యంటి మట్టూ మోదాన్ని
గొల్పే ప్రదేశం...పోయిందీచ్చే కమ్మని వాద్యవిధం.
ఇవన్నీ తమ యీ కయలులోనూడా అవందించుకులుగు
తున్నావే. —తిలలో యోగవం రక్తపురాణం. సమ
సిబోలేను. అందందంతో పుట్టుకొని తిలెంత అవచ్చు
వంతుడని అమోకండా వుంటేలేపోయాను.

[illegible]

నానాయా నినుక నిర్మితుంజే బ్రతికేదేమో? అప్పుడు
 దేవుని దేవుని, నానాయా దేవుని దేవుని
 చిందే దేవుని అంతా తను ఇదివరకు దేవుని
 కానా దేవుని? భార్యకు అనానాయాగా వున్న
 పుత్రుని దేవుని దేవుని! అలా తల్లికానాదేవుని,
 దేవుని దేవుని పుత్రునిదేవునిదేవుని కానా దేవుని?
 నువ్వు దేవుని ముదిరినానాయా దేవుని అనానాయాదేవుని
 దేవుని దేవుని దేవుని! తన దేవుని దేవుని దేవుని
 దేవుని—దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని అనానాయాదేవుని
 దేవుని.....దేవుని అనానాయాదేవుని దేవుని.....
 దేవునిదేవునిదేవుని దేవుని దేవునిదేవుని దేవునిదేవుని దేవునిదేవుని
 దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని
 దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని దేవుని

ఈ ఆలోచనలు భార్యను ఒక్కసారి చూడాలనే కోరికను వాటితీశాయి. లేచాడు... ముందు గదిలో తన భార్య కలసి తీయించుకొన్న ఫోటో ముందు నిల్చున్నాడు. నిల్చునే తడే ద్విషేతో మనసు లగ్నంచేసి చూస్తూంటే... ఆమె పెండ్లిని సాంతుకాకున్న సగటు... ఆ ఆశయంవల రూపాయల పట్టుచిరి... ఆ నవ్వుముఖం... నవ్వునా వెక్కిరించి పట్టే... వెక్కిరిస్తూ యేదో ప్రశ్నంచేట్లయింది... ఆ ప్రశ్న తన శరీరమంతటినీ మతేరియాజ్ఞవం వచ్చి పట్టు చేసింది... నిద్రలో పీడకల గాంచిన ముదిరి తెరిచిదప్పుట్లయి... ఆత్మ - ఆత్మ... అనునది ఆక్కడనుంచి బయటకు వచ్చాడు. అంత దీటిగా వుంది. కంప్యూటర్ అందిగా కనిపించిన మేధావం, ఇప్పుడు అందమైన వక్రతలను ఆకాశంలో కప్పే గాయి! నాయంసమయపు ఆరుగరేఖల్లో అల్లాడి పోయిన తదంగాలు భీరవ్యంగా, నిశీలో హోరెత్తు నున్నాయ్. అదమైన ప్రకృతి మణిపులమునువిధూతంగా భయపెనుకున్న బలపించింది! మరీ ధైర్యం తెచ్చుకొదానికి ప్రయత్నిస్తూంటే పిరికితనం హెచ్చుతుందే! తన భార్య తనను వెక్కిరి

రిందరేణి! ఏమీ అవరేణి! తనకే ఆ రంభ వచ్చివుంటుంది! తనలా సంస్కారం దరుస్తూ వున్నవాడికి ఇలాంటి పిచ్చి అలోచన లేదు! బానీ ఆ బంగారం కనీసం శృంగారంలో వున్న వాళ్ళయినా అనుభవించలేకపోయే వీలు తమకంటే ఎక్కువగా ఉంది! అది బాబూ! తనకే అలా అనుకున్నాడు! తనకు అలా అనుకోవాలి? అయినా యిన్నాల్ని తేలిక యిలాంటివ్వకు యీ అలోచన ఎందుకు రావాలి, వట్టి పిరికివాడ వయ్యాననుకుని వెళ్ళి మళ్ళీ ఫోటోనుండు నిల్చున్నాడు. చూసాడు! కన్నెర్ర చేసి చూశాడు. కౌం మును చితుకు చితుకు మున్నట్లు తోచింది. ఆ చితుకుతోపాటు తనకు యిది వరకే వున్నదా లేని అదోక విప్లవం తెలుసు కలిగి, తను లేని ధైర్యం తెచ్చుకుంటున్నానని యెవరో ఎత్తిపాడి చివల్లనిందింది... బయటకు వచ్చాడు... ఆ ప్రశ్న భార్య చేసిందికాదు... తనలోనుంచి వచ్చింది. ప్రకృతి నలుమూలలనుంచి ఆ ప్రశ్న ప్రత్యేకంగా వచ్చింది కంటిని చూచాడు. "నేనామెతో చెరసంలే చెరసం" అనుకోవాలని ప్రయత్నించినా తనలోని భావం 'తప్పుకుండా చేరి తీసుకోవని' మునుకుంటూ వస్తున్న లాడుతోంది!...

ఎలాగో ఫోజులం చేశాక ఆ గదిని నిమగ్నం చేసి తనకుగా వున్నాడే అనుకున్నాడు. ముగ్ధుల కెవలమ కూడా కోసింది తను, ఆ గదియల్లో చిన్న పిల్లాడిలా వెంటపడిపోయానని, ఆ ఊరికే మైన అధ్యక్షం, మళ్ళీ పారపాటునైనా రాకూసినది మునుపిట్టం చేసుకోన్నాడు. నిద్రపోయేవరకు వాటిల ముగ్ధుల కూర్చున్న ఆ తలపే రాలేదుగానీ మందం మీద వకుండాలుగానే, వరాల్లో బలం లేని మనిషిలా, అదోలా అయిపోతున్నట్లునిందింది.

"భార్య... ఫోటో... తన పిచ్చు... మేడలు... ఈ భవనం... ఆకాశం... భూమి... భూకం... ముగ్ధు... పరువు... పరువుమీద తలకడ... తలకడమీద తన తల... తలమీద వెంట్రుకలు... వాషనూ (వానీ యీ వెంట్రుకలకే నిప్పుటిస్తారే!)... నిర్విచిత్ర లేని ఆలోచనలన్నీ న్యాయమీదే ఛా, ఛా అనుకున్నాడు. అంతటి ధైర్యంతో! యిలాంటి ఆలోచనలు ఎప్పుడైనా వస్తాయని కలలోనైనా అనుకున్నాడా? పశుకోవడానికి ప్రయత్నించాడు... ఆ ప్రయత్నంలో పశుకుంటానే మగ్ధ మగ్ధ తెలివీ వచ్చే వది — ఆలోచించేవాడు... వ్యర్థమైన ఆలోచనలని మళ్ళీ పశుకోవడానికి ప్రయత్నించాడు... ఇలా తెల్లవారి

పోయింది... మళ్ళీ ధైర్యం... నిద్రానా... ఏవో తలపులు.

మట్టునున్నాడు... మంచిని ద్రవీకాడు. లేదే పనికి రాకూలేసింది నిద్రలో ఏవో కలలు — సరిగా జ్ఞాపకం లేదు. జ్ఞాపకం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నించలేదు. నిద్ర తాళతూంటే యే పక్షి నాడో ఎవడో పక్షిలున్నాడని ఉపయోగించి "నానా" అన్న పదం మొదలుగా యే మామూలుగా వాడుకున్నా, యీ ఊరికి తలపుకు వచ్చింది. "నీరు నగం త్రాగి ఆగిపోయాడు. ఆ ముగ్ధ — ఆ మామూలు — ఆ పిచ్చి వేరే — అంతా కళ్ళెరులు వుంది... "అబ్బా! ఈ దాక్షిణి వల్లమాలిని నానా. ఇంకో దాక్షిణి ఎవరికి వానా!". అప్పుడు యిలాంటి మెకలు రాకపోలేసే అనుకున్నాడు. ఆ మామూలు యిప్పుడు మరోలా అర్థం యిస్తున్నాయి. అందులో యేవో పక్షం వుందని తన కెవరో వాళ్ళిచ్చి చెప్పగొన్నట్లునిందింది. ఈ కొత్త యింట్లో బతికే ఆలోచనలన్నీ వున్నాయి! ఫోటో చూసి రాత్రంతా నిద్రలేదు! నానా వచ్చి నీ నా త్రాగి తే యిలాంటి ఆలోచనలు యెందుకు రావాలి! ముగ్ధు తన తలకింటి పిచ్చు లేకుండా బ్రతికేటంటే యింకో సేం లేదు. ముగ్ధులకుంటే మంచి బ్రతుకు తెలుపులో ఉన్న తిక్కలవలెందని ఆలోచించి తన బ్రతికాడు... అలానే బ్రతికాలని నిర్ధారించాడు... తన కిప్పుడు లోపేం వుంది? తలపాని ఆలోచనలతో తనకుంటున్న గిజగిజ గింజానాలో! ఈ నిమగ్నమందీ తన మామూలు మనిషిని అనుకున్నాడు.

మధ్యాహ్నం పశుకోవటంవల్ల రాత్రి చేకం నిద్ర రాలేదు. వారాపత్రిక తిరగవేస్తూ యెవరో లండం తన్న ఆసీదనుమీద వేసి నేరం న్యాయమూర్తి యెగుల విధాని అయ్యే వార్త వరువుకూనే ఆపేశాడు. ఆ ఆసీదను తనవంటివాడని స్ఫురించినట్లు యింది. తను చేత ఆని అనుకుందా మనుకున్నా... కోర్టు... ప్రజ... న్యాయవాది... న్యాయమూర్తి... అంతా కళ్ళెరు కళ్ళెంది. ఇదంతా యేమి బతుకున్నాడు! కోర్టు తెగుకుందా? న్యాయవాదులు — న్యాయమూర్తి యెందుకు? తనలాంటివా రున్నారనా? తన ప్రజలను దోచాడా? అన్యాయం చేశాడా? న్యాయం ఏమిటి? అన్యాయం ఏమిటి?... పిచ్చు గడించి ముఖంగా బ్రతికేటంటే ఒకరిని దోచటం మేలా అవుతుంది? అర్థించిన పిచ్చుతోనూ ఉన్న పిచ్చుమైన కేరీంతోనూ, యిప్పుడు నిద్రాంతిలో పోయినా బ్రతికాలనేకదా, యాదృశ్యమిచ్చి యంత పక్షిని ప్రదీపంలో యంత

ధనం కట్టించాడు... ఇలాంటివూ, వ్యాయామం చేసాడు... తనకుండుకు కనిపించింది — మొదట తనకుండుకు లేకపోవాలని — మళ్ళీ తనకుండుకు అవ్వాలని చెప్పింది. అది అనుకోవోయాను — అవ్వాలని అన్నప్పుడు మళ్ళీ మళ్ళీ తనకుండుకు బట్టలు ముట్టెస్తోంది. — రోజున అన్నట్లనిపించింది! కుటుంబంలో గింజుకోవోయాను... పట్టాంతులో బాధపడ్డవాళ్ళు... పురుగులు పట్టాంతు... రక్తం కక్కివాళ్ళు... యిలా యెందుకొచ్చింది? అన్నది అప్పుడు తేలింది... యిప్పుడే ఎందుకు తిలుపుకుంటుంది? వారి వందల తెలుసుకుంటుంది? వారు దోచారా? ... దోచబట్టేవా అంత హింసగా ఉన్నారా? యింత పేదపడ్డ ఘనమైత్యుడైన తనూ వాళ్ళింటా? సహాయం చెప్పి లేకపోయావే! మనిషి చేస్తున్నా లేనిది ఏదో వుండేదిరా? లేకపోలే తన భార్య ఎందుకు చాచింది? బోనీ చచ్చాక సుఖంగా కొంటిగా కొంటి వెళ్ళి బుద్ధులవంటి తనవీధి ఎందుకు ప్రక్కనవర్తించి పించింది?... తన భార్య మరణించలేదు! తన మనస్ అవసరంగా దిగింది అవుతుంది... చివర తన చేసిన అవ్యయం వింతిందో వింతిందా తనకుండుకు ఉంది కాదు... చివర ప్రతిఫలం పుచ్చుకున్నాడు... ఇందులో తనకుండుకు అవ్వాలని ఎందుకుండుకు యింత సమర్థించుకోవటం చేసికనిపించింది! వ్యాయామం చేసాడు మానవకల్పితాలు... అది కష్టపడేవాడు మానవకల్పితాలు... మానవ కల్పితం కల్పించింది ఏ మాటలు. ప్రతి సమస్యలో భోగ్యాలవలన ప్రతికూలం. దరిద్రంతో అటమటించిపోవటం లేదు. నలుగురూ యిలానే తిలుస్తారా? వాళ్ళింటా తనకుండుకు ఉంది. తన తిలుపులేదు... తనకుండుకు, అవసరంగా, మనుష్యులు... లేదు... యిలా తిరుగులాంటి దిగటం... ఆలోచించటం మానే ప్రయత్నంలో భోగ్యాలను వివక్షిస్తూ సమద్రుతు ధృతి వివక్షిస్తోంది... దయద్రుతి... కరటలు... అటు - బాటు... కుప్పలు... మనుష్యులు... మానవ సమద్రుతిలో తనకుండుకు నీటినిండువు... తన మిగతా నీటినుండి తేరుకుంటే... ఆ నీటిలోనే కలసింది తనకుండుకు దిగుతుంది... నీటిలో కలసివుంటేనే తన మనుగడ... దిగుతుంటే బయటకు వస్తే చాలిపోతుంది. దిగుతున్న యింకాలో నామయాపాలు లేకుండా యింతిపోతుంది. తనూ అంతే అనిపించింది... మనుష్యులతో వుండాలి... మనుష్యుల సరించి ఆలోచించాలి... వాళ్ళ కష్టనష్టాలు పంపిణీని వాళ్ళతో వుండాలి. వాళ్ళ ఆలోచించినట్లు తనూ ఆలోచించాలి. లేకపోలే తనకుండుకు మనుగడలేదు... వ్యాయామం

వ్యాయామం చేసాడు... మానవ కల్పితాలైనా మానవ మనుగడకి అది ఉండేదిరా? ... అయితే...

తన అవ్యయం గా ప్రవర్తించాడా? - తనలో పెద్ద ప్రశ్న లేగింది...?

దీపం ఆర్పి చిన్న దీపం వెలిగించాడు. ఉన్న ఒక్క నాళి గాఢమైన నిద్రలో ఉన్నాడు. వాడెందుకు అంత హాయిగా పడుకోవాలి? తనకుండుకు వరాలు పీడినట్లు నిద్రరాకపోవాలి? చివర కారణం తనకుండుకు తెలుసుకుంది... వారు కుప్పిని చాచి తన గడిచిన రోజులను సీనియర్ మాస్టర్లు అంది.

పేదపడ్డ దాక్కున జీవితంలో కథ మొదలు. ప్రాంత ఆమువ్రిలో దాక్కుగా వున్నప్పుడు: — నిశితాత్రి — ఒక పల్లవి పల్లెటూరిమిని — దాక్కురింటి తెలుపుకుంటుంది పేదవాడిని, ఉన్న ఒక కొడుకుని రక్షించుకుని గడ్డలు పెట్టుకుంటాడు. యెంత ప్రాధేయపడినా — పాముని గడ్డలు కొడుకు — గంజించి వేస్తాడు... ఆ మనిషి తెలుపుకుంటాడు... కేకలు వేస్తాడు... దాక్కుని తెలుపు విడదీస్తున్నాడు... ఆ రెండోరోజు ఆ మనిషి మళ్ళీ వస్తాడు... ఈసారి తన బంగారములు తిరిగి పక్కన వున్నాడు... మళ్ళీ ఆ మనిషి అంతా తన ఆవేషం చూచించే గడ్డలు... ప్రోవంటే బోయేవాడు యిచ్చివచ్చి మానవ కనికరించాడు... దాక్కు ఒక్క ముగం అప్పుడు ఆలోచించినా, యిలాంటివాళ్ళు తనకుండుకు?

పేద ఆమువ్రిలో ఒక వాడుకు పెద్దగా వున్నప్పుడు — బుద్ధులు వున్నాడు తెలుసుకున్న తిమ్మన వాడు పడే శ్రమంతులను ఆమువ్రిలో చేర్చుకుని, మిదటి మంచి కాసుకు కూర్చోని పాము వాడు పడే పేదలకు పంపిణీ చేస్తాడు.

ఒక ముక్తాడు... దాక్కుని మానే గడ్డలు కొడుకు బోయేవాడు... ఈ దాక్కుని తిమ్మన మరెవరు ప్రతి కించలేదని నమ్మకం వుంది. ఈ దాక్కుని గడ్డలు, ఆ ముక్తాడు జీవితబోయాడు... యెంతో దాక్కుని దగ్గరకు వెళ్ళి కొద్దికాలంలో యెందుకు చచ్చిపోయాడో తనకుండుకు తెలుసు.

పాతికరూపాయల కన్నలేదను ఫీజు యెచ్చి వందలమందిగర్ల పుచ్చుకున్నాడు. ఆలా యెచ్చుకోలేదన్నాని యెందుకీ పంపించలేదు. ఒక్కొక్కటి యిలా కొల్లలుగా కళ్ళెరుబ దాక్కుగా తనకుండుకు

పనులు కనిపిస్తున్నాయి. అది అపొలని తను ప్రయత్నించలేదు. — అనినా ఆగవని తిండు తెలుసు!

అప్పుడే రాత్రి గెండుగంటలు వాటింది. తను తిండుకుంటున్న యింతవరకూ మానీన ఆ బొమ్మలకు తినలోని వ్యతిరేక ప్రతిస్పందనమూ తిండులో యింతవరకు లేనిది పెద్దప్రశ్నకు సమాధానం యిస్తున్నట్లుంది. ముగించబడిన చాంబుడూడు. మనసేదో ప్రేమించుకుపోతున్నట్లునించించింది. బోర్లపకుమరి... "ఆ కుర్రవాడు చావడానికి, ఆ తండ్రి పిచ్చివాడనిందానికి... కారకుడు నేనే!" అనుకోవచ్చు. మళ్ళీ మనంలా మహామయ్యలం అయిపోతున్నట్లుంది. ఆ గర్భాంతో "అయ్యో నేనెంత పాడుపని చేశాను. వానిదిగ్గుధింపుకు వాడిని పంపేశాను. గట్టుపులు దాటి నేనలి ఆ కుర్రవాడికి మందేసి — పిచ్చివా — వాడు ద్విపితో వుండి పిచ్చివాడు కావాలను. నాకూ ఒక్కడే కొడుకుదా! నేనే వాడి పగ్గిరితో వుంటే! ఆ రాత్రి నిద్ర వాడే ఒక వందనూపాయలు పారేస్తే అర్ధకృత్యమతిగలవాడై యుంటే — పరిగెత్తే వాడినే!... నేను నెయ్యిను మానుకోనేనా బలికాను... మానవసమాజానికి నేనుచేసిన దాడులకు రాత్రి పగలా ఒకటే!"

"ఎందరు పేదవాళ్ళు నేనువేగంగా ఆమెపైకిలో చేర్చకపోవలసివల్ల చచ్చిపోయారు? ఆ కుర్రాడిని ఆ దాక్కున చేతికొక చంపేశాడే! దయాధర్మము లేక బలికొనని.....యివన్నీ అప్పుడు నేను ముందుకు ఆలోచించలేదు..... సాంపాటునైనా నా కెండుకీ ఆలోచనలు రాకపోవాలి?..... నేను ప్రతిరాజ సమస్యవా? నా ధనాపేక్ష సమ్మత సర్వదాక్షిణిగా చేసిందా?... యింతి నుండే లేకుండా నీ నేనా బలికాను..." దాక్కున కళ్ళలో నీరు తిరిగిపల్లుయింది. గొంతులుగా ఆలోచనలు లేని తిండు మురింతి కలవర పెట్టసాగాయి. తెలతెలవారినా యింకా కుమలిపోతున్నాడు. మొదట యీ ఆలోచన లేమిటని బోధపడినా, తిండుతా తిండులో యేదో మనోవికాసం కలుగుతోందని... తిండు నునవికాసం యింతవర కెండుకు కలగకపోవాలి?... ఆ వికాసం చనిపోయిన తిండు భార్య కలుగచేస్తోందా?... లేక కష్టపడే పేదజనావళినించి తిండు ఆలోచించటం మొదలుపెట్టడంవల్ల కలుగుతోందా?

తెలవారినా యింది! ఆ నలుగురు తిండుని వున్నట్లునించించింది. స్నానం కాఫీఅయ్యాక తోటలో యిటూ అటూ పచారుచేశాడు..... ధివంపెపు మానాక... మాత్రే నేలు తిండు తిండునిద గడింకోరి

వాడా? తిండు పొందిన గుళుం మర్యాదలు ఒక్కొక్కటే జ్ఞప్తికి రానాగాయి పది నేలు కట్టుం ఇచ్చి తిండు మానుగాను ఒక యింజనీని భార్యను చేశాడంటే..... తేంకులో గూఢచేలవరకూ వుంచి మొదలె నవ్వీను దైర్యకర్తతో నియ్యం చాంచాడంటే తిండుక విషమనా? తిండు తిండునిద నే ఆధారపడివుంటే ఒక గుడెనలో నివసించవలసిం దీవరికి..... గాకంలా నిజంగా వాడేనా శృంగుని లేక. తిండు కల్లెనట మామూలు వర్తకు తిండుని కోటికొనలు కాతేను. ఎందరు ప్రభుత్వపులు మేనెదుడై కట్టించి పెల్లల పేర ప్రాయశేను. పెద్ద పట్టణాల్లో, పై దేశాల్లో దాక్కున తిండుంటే చాలా మోయ్యి నెయ్యి పుయ్యకుం బారే?... వాళ్ళతో సరివారిస్తే తిండు గడించిన చేయింతం!... తిండు చేసిన అన్యాయం యేమిందా? తిండు యింత గిజగిజలాడినా వాళ్ళలా గిజగిజలాడి చాలాలో తిండు బాధపడే అవసరం లేదనుకున్నాడు.

రాత్రింతా మేల్కొని వుండటంవల్ల మధ్యాహ్నం కంటి గెప్పులు ముసిక్కి పోతున్నాయి. పకుకుంటే మళ్ళీ యేదో ఆలోచనలు వచ్చి రాత్రి నిద్ర పట్టడం చేశాడంటే పుస్తకాన్ని నిలువనించి తీశాడు... వేజీ ప్రస్థానానే ఆరవించింది —

"మనిషిలోని ఉద్వికృత ఆత్మని ప్రతిబింబిగా చేసి తిండులోవున్న జ్ఞానం యేం పడతే తెయ్యించిచ్చేది కాదా — ఆ పనినే చేయిస్తుంది. ఎప్పుడైతే ఆ జ్ఞానం తిరిగివస్తుందా - ఆ వ్యక్తి తన తప్పులను తెలుసుకుని పశ్చాత్తాపపడతాడు."

పుస్తకం ముసిన పడుపునొడకు విసిరేశాడు. ఈ పుస్తకం తిండుగర్భ యొక్క ముసినో వుంది. కానీ తిండు యీ మాటలు యింతవరకు మానిపట్టు లేదు — మానీనా యిప్పుటిలా అర్థం చేసుకొని ఆలోచించినట్లు లేదు. గడిచిన రాత్రిలా మనస్సు ఆలోచించ మొదలు పెట్టాంటే, అని తిండు పొట్టం హోదా తిండుకోని మనస్సు ప్రహేళికని వుడబలాటపడుతున్నాడు... ఈ ప్రయత్నంలో... మేవలు మెల్లలు... ఎక్కాగా — ఒకరి భారత లేకండా, ఒకరికి లొంగుకుండా — బలికాడే!... అలాంటి తిండు, చిన్న పిల్లాడిలా... మామూలు బజారు మిషిలా, నిమిష నిమిషానికి యిలా కావడంలేదే! గడిచిన పాత్రాల్లు తిండు కోవాలని విశ్వప్రయత్నం చేస్తాంటే — అది మనసుకు సరిగ్గా అందటం లేదు... అందనా యెంతో సీపు నిలవటంలేదు... ఈ ఉక్కిరి టిక్కిరిలా యేదో మారించించి యేదో పెద్దప్రశ్నతో దగ్గరకు వస్తున్న

బ్రహ్మసింహిని. ఆ ప్రక్క యిప్పుడు ఒక్కొక్క జర
జా ప్రాణిపోయింది! “నువ్వు నీ సుఖాలని భావం
చేసుకొని ఆనందించగలవా?” ఎవరి ప్రక్క పేరు
న్నాను? తనే! తనెను కీ ప్రక్క చేసుకోవాలి?

దాక్కని ఆలా పనివుచేసే చారబడిపోయాడు.
ఇప్పుడు తను స్రుష్టివాదవర్తమానని, తన జ్ఞానం
తిరిగి వచ్చిందని, అంచేతనే తనని తిరుగు
పట్టున్నావని, అనుకున్నాడు. ఒక కొవ్వొత్తం గతిస్తే
చిన్న పిల్లలనుంచి ముసలివాళ్ళవరకు యెందరేద్దాలో—
ఒక కోటిశ్రేణులకు చిన్న వాళ్ళ పిల్లలు కోట్లకంటె
కెక్కినా, తన కిప్పుడు తెలుసుకునిపించింది. సై
నేనాల దాక్కుకుంటూ యీదేనాల దాక్కుకుంటూ వాల్చటం
తప్పదు... ఈ మన పెద్ద పేదకోసంలో ఆశీసు హక్కు
లందుకోవాలి, పేదలపై ఉన్న తిరుగులవారు కనికరం
చూపించకపోతే, దేకమే తేదవిపించింది... తన పొట్టు
మయి తీరితం... ఆ ఘటాలు... ఆతన్నీ జ్ఞాపకం...
నీటియవలలు. అంతే; కేమిదూరులు, కేమిటలు—
అన్నీ మనముగా హడావిని మనిషిని మనలోపోసిం
బంగారంలా చేస్తాయే. పురాణాలు శాస్త్రాలు అన్నీ
తోడికూడవుచివర (పేదాభిమానాలే రాబాయగానీ
యింకేమీలేదు. ఈ పరమపత్యం తన స్రుష్టివాద
ప్రపంచక నిర్ణయంపై ప్రతికాసి మునిగిపోయానే
రెప్ప వాల్చాడు.

గడియారం మామూలుగానే ఎరుస్తోంది. దను
గంటలు కొట్టాంటే అలా కళ్ళప్పుచెప్పి వానిచేత
మానున్నాడు. అది అయిన గంటలప్పుడు ఆరు
గంటలు ఎందుకు కొట్టకపోయింది? దీనినించి చాలా
సేపు తిర్క్కించుకున్నాక, యింతసేపూ తన అనవసర
విషయంబరించి ఆర్థంలేకండా ఆలోచించానని పనివు
చేసాడనుచి లేచిపోయాడు. ఆ నిమిషంబరించి తెలిసి
వున్న ప్రపంచ యేదో ఆలోచన వుండనే వుంటోంది...
నిద్రలోకూ ఆలోచనలు వున్నాయని తనకు కోలా
వచ్చే కలలే చెప్పవున్నాయ్... గడియారం గంటలు
కొట్టండి... అలా కోలాలు గడిచిపోతున్నాయ్...
గడియారంలా తన ప్రభుగూ యే కోలా ఆలోచన
లేకుండా, ఒక కోవిలో తిరిగివుంటే కావుండే దరి
పించింది. కాని మళ్ళీ తిప్పుకున్నాడు; అలా వుంటే;
యింతి డబ్బు, గడించేవాడు కాదని, ఈ ఆలోచన
లకు కావుండేకాదని తోచింది. మనిషికి మెద
డుంది — గడియారానికి అదిలేదు— మెదడున్న
వాడిచే సృష్టించబడింది— మెదడున్న వాడిని సృష్టించిన
వాడెంతవాడో?

ఒకకోలా గడిలో మాన్యురి, భార్య పోయే
వేపు మాన్యా వేసం వచ్చిపోవటంగా, ఆమె అప్పుడు
వంతురాలనుకున్నాడు. కావులగించి, తలవులు మళ్ళీ
తనకు కలవరపరచాయి. తోటలో! వెళ్ళాను.
చుట్టూ పరాచుచేవువుంటే పచ్చని గరిక కలిపిం
చింది. అది ఎందుకు పచ్చగా ఉండాలి? గొట్టెతిరి
వున్నగా ఉండటానికి. గరిక తిప్పకొచ్చు చివరాయి
గానీ గరిక కావడే—కావు—ఎందుకు తిండి అలా
దవలు? రాత్రిక, పగలక, విరాటుంలేకుండా
ఆనందభాగంకా, తనకు అంటిపెట్టుకొని, పాడై
పోయి కాలేయం మనిషిని అల్లరి పెట్టేవల్లుగా చేస్తా
న్నయ్. ఇదన్నీ తనలామాన్యురి తనటంబల్ల వస్తు
న్నాయని స్వంతంగా ఒక ఆనుపత్తి పెడరామను
కున్నాడు. దానికే కరీర కల్లేలేదనిపించింది. మళ్ళీ
పిల్లు జబ్బుల గొడవల్లోపడి తనకు విశ్రాంతి
వుండదు—తన ఆలోగ్యం పొడివుతుంది... అవును
ఆలోగ్య పొడివుతే... మనిషి చచ్చిపోతాడు!—
మాడిరిపోయాడు.

కోలాలు—తెలులు గడిచిపోతున్నయ్. తన
ఆలోచనల దిశలో దిగబడిపోయానని—నిమోదన
వార్గమేమిటని రాత్రిం పగ్గు ఆలోచిస్తూన్నాడు.
తన పొందిన సుఖమంత—యిప్పుడు పొందుతున్న
ఆనందంలో యెన్నో వంతనిపించింది. వరాలన్నీ
తోడుకపోతున్నాయని—ఇండే దవపట్టుకుంటోం
దని, అనుకోకుండా నే స్ఫురించింది. తనయేంచెయ్య
దానికి వెళ్ళివా యెవరో అనుపెట్టున్న బనిపిం
చింది. యెవరో అజ్ఞాతుడైన వానీను—తనలోనే
వానిని వున్నాడనిపించింది. ఇప్పుట్టు లేచిది
యిప్పుడే నీకు లాకీపట్టుకొని కాదా?—
ఒక్కొక్కనాడు మనకు వికలబద్ధ్యుడి. నీవో చేసే
నామని ఉటలలు పడేవాడు. వానినిరాలు చేస్తా
మనుకొంటే—యేంలాధిం యిప్పుడు?—తిర్క్కి
యాత్రిలు సేవిస్తామనుకొన్నాడు—యేంలాధిం?...
కడుపజేవాళ్ళకు కొంత డబ్బు పారేదాం! యేం
లాధిం? చేసిన పాపాలను యీ లంచాలతో తుడిచి
పెట్టేస్తామనుకొన్నారా? ఈ ప్రక్కలు తనలో వుండే
వేపున్నాడెవరో—యెవరగా పిల్లలా ఎక్కిపోతు
న్నాడు!

రానురాను తన ఆలోచనలు, భయంబూద
తప్పు, తీసివేతా కేంద్రీకరించలేక పోతున్నాడు.
అంత బూటకంలా కర్చిపోంది. బయటకు వెళ్ళ
మంటే బుద్ధివుట్టటంలేదు. ఏకాధియం. కాబట్టేవు
చేస్తాంటే మనుషులను తోక్కించి తనా చచ్చి

పోతాడేమనన్న పిరికిపుట్టింది. ఇల్లుకదలటం మాని వెళ్ళాడు. ఒకనాటి సాయంకాలం నుబ్బుగావుంది. సముద్రంవూడ వర్షం కురుస్తోంది. కొంపతియ్యితుకు తెరబాలు లేకున్నయి. దిల్లనిగారి వుండివుండి వీస్తోంది. వరండాలో నిల్చుని సముద్రంవేపు చూస్తున్నాడు. ఒక చిన్నపంప వర్షంవల్ల తెరబాల్లో చిక్కుకుని తిరగబడిపోతూన్నట్లుపించింది... తిసి ఆ పదివరకొది వున్నట్లు—ఆ లోతునీళ్ళో పడి గిజ గిజ గింజకపోతున్నట్లుయి—కాళ్ళు—కేరీం—గజగజాడిపోతుంది.....మరిగిపోతున్నవాడు చేతులెత్తి... “తిండికిందే—రక్షించు,” అని ఆరిచి గడ్గోలు చెట్టివల్లరిపించింది..... వ్యాధియం కంపించిపోతుంది.....తను మనసులోనే చేతులెత్తుకున్నాడు. గట్టిగా యీ మాటలనే ముసులో అనుకోన్నాడు. కొంతసేపటికి గాని తను యిదింతే వ్రాసామనికోన్నావనే క్షణం రాలేదు. తనకు యిదివరకు యిలాంటి అనుభూతి యెప్పుడూ రాలేదు. కష్టంలో వుండేవాడి పరిస్థితి యెలా వుంటుందో తన కిప్పుడు అర్థం అయ్యింది. ఇలా కష్టంలో వున్నవాళ్ళు రక్షించమని తనదిగర్ కండ్లకొచ్చాను! అలాంటి వాళ్ళ దగ్గర తను లేరా లాడాడు? నెబ్బు కక్కనిది మండివ్వలేదు! తనవంటి నిర్ణయూడి కందుకుంటి గొప్పకకే చేపు దెచ్చా పింపించింది. ఒక దిమ్మగీ వున్నకోకండా, యేర్పాతియైనా వాళ్ళని రక్షించడానికి పరిగెత్తవలసింది! ఇదే తిలచుకొని చతికిలబడ్డాడు. తిలచుకోన్న కొద్దీ నుండే ద్రవించుకపోతూంటే లోనంచి పోతు లాకీతో తెగబాడుతున్నాడు. చేయిత్తి “తిండి! రక్షించు! రక్షించు” ముటానికి తనకు అర్థం లేదనిపించింది. చేపుని పేరత్రాలనుకున్నా యెత్తిలేక పరువువూడ పడ్డాడు. ఒకేంత వుట్టిపోతున్నట్లు...అంతలోనే యేదో ధయం...చిరాకు...వారి...యేడుపు కూడా వచ్చింట్లయింది.

చాలాసేపటికి గానీ మనసు మళ్ళీ యదాస్థానంకు రాలేదు. వచ్చాక గదిలో అటూ యటూ, కొద్దిగా పచాను చేస్తూవుంటే, యెదరగా అద్దంలో ముఖం కనిపించింది. మెగ్నరీట్రటు గదిలో వెలుగుతూంది. ముఖం ముసుగు చీకటిలో ప్రారంభమైంది. ఒకటే ఘంకారం...ఎక్కడో పొడచాలువ వున్న ముడుపలి ఎక్కడిదీనిపోయి—చరికి వణుకుతూ అరుపున్నట్లు పించింది. అరుపు విని తిలగురించి ఆలోచించటం మొదలు పెట్టాడు...ఎక్కడ—జన్మలకూరి...అందులో మునిగి ఎక్క...తన పరిస్థితి అలానే వుండిననున్నా—తిరపాతి అలా పోయిపోవటం దీని కనిపించింది.

అర్థం దగ్గరగా వెళ్ళాడు. ఇన్నాళ్ళనుంచీ వున్న అద్దం! ఇదివరకెన్నో సార్లు యీ అద్దంలో ముఖం చూసుకొని త్విప్తిపొందాడు. ఇప్పుడు...ఆ ముఖం... ముఖంలో కన్ను... ఏచాటు...చేపులు... మోసం... అన్నీ కుప్పిరించినట్లు—గబుక్కున తిసెంత చిక్కి పోయా ననుకున్నాడు.—ఆక్కడనుంచి కదిలినా... తను ఆలోచనలతోనే యెండిపోయానని—తిసెంతు కాలోచించాలని అనుకుంటూనే మర్చిపోయి కూర్చున్నాడు. హో...నవ్వు...ఉంకి వుండి గారి తివల కెస్తోంది...చలివేస్తున్నట్లు—ఏదో కప్పుకోవా లని పించింది వాకనుని తిలవాలనుకుని లేచి చిక్కితలపులు విడాయించి వస్తూనే, మర్చి అద్దంలో ముఖం చూడాలనిపించింది. వెళ్ళాడు...ఈసారి ముఖమే కాదు...చతుం... చేతులు... చేసి... చేర్చి చివరలు కూడా...అద్దంలో చూసుకోన్నాడు...చేతులు ప్రేమి తిసెంతుకు అద్దంలో చూసుకోవాలి?... ఆ చర్యం... అంటి పెట్టుకోన్న మాంసం... మాంసం మృగ్య యెముకలు అద్దంలో చూడండిగానే...తన ముఖం...కేరీం అంతే అస్తిపంజరంగా అనుపించింది. ...ఇదివరకు యిలాంటి యెముకలను తోకి, తిసేను కూడా చేశాడు...ఇప్పుడు చూస్తుండే కెప్పువ కేక వేడూనున్నంత ధయం వేసింది...

ఆ గదిలోవుండేలేక యింకో గదిలోకి వెళ్ళిపోయి, సోఫామీద చరికిలబడ్డాడు. తిసెంతగా చిక్కిపోయాడు. బలంలేనిది తన ప్రభుకేమిటి?...ఈ ఆస్తి పాపు లన్నిటిని విడిచిపెట్టాలి?—అంతే యెముకల మయం...చిటి తలూకు అంగియి? ఈ రిచ యాలు తిలచుకోకుండా వుండాలని ప్రయత్నించాడు. ప్రయత్నించుకొంటే చిటి రిచయాలే తిలపు కొస్తున్నాయ్. ఆరాత్రి శోజనంవూడి కూడా లేదు... ఎక్కడ కక్కడే ఆ ముఖం...ఆ అస్తి పంజరం అనుపిస్తోంది...చెయ్యి చూసుకొంటే ధక్ మాంసాలు లేవట్లు...అలా పరువువూడి వాలుతొంటే ఒక అస్తిపంజరం కదులుతూ పరువువూడి పడినట్లుపి ప్పింది...తను యిదివరకు మెడికల్ కాలేజీలో చూసిన అస్తిపంజరాల్ని కదులుతున్నట్లు—కదులు కూనే తనివేపు వస్తున్నట్లు...తను పిచ్చివాడుగా చూచుకున్నట్లు అనుచూడం, ధయం వేసింది...యెడ తెగని ఆలోచనలతో ధయం వేస్తుంటే—వాకనుని, తన గదిలోనే పడుకోనున్నాడు. చారబడింది మొదలు వాడిది ఒకటే నిద్ర. చాలాసేపు గింజకుంటున్నాడు. తనిప్పుకు చచ్చిపోతున్నా నేమో అని పించింది. ఈ తిలపులతో ఒప్పు కంపించిపోయింది. లేచాడు...

వద్దం వెలిసింది. అంతరాత్మలో యక్కల విషయం నిలుగులో వెల్లు ధూతాల్లా అగుపించాయి. తను చచ్చి ధూతవపుతోడేమా వసింపించి—టికి దగ్గర నిల్చుదానికి భయం వేసింది—విద్రాహదారుని ప్రయత్నించాడు... అద్దం!—కాల్ల పీను—రెండు మైళ్లు యేకాయోకి పరిగెత్తివది ఆయాసం వచ్చింది.. తేడక్కిన తలమ నీటితో తడిపాడు. ఎంతో నేర టికినని నిద్రరావేదు... లేచేసరికి చచ్చిన కలలు సరిగా జ్ఞాపకంలేవు—అద్దం కలలో రావటంవల్ల జ్ఞాపకం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నించాడు. నిజంగా తనకు కలలో అద్దం కనిపించింది—తను అద్దంమందు నిల్చున్నాడు. తల అకపవలేదుకదా?... ఉత్తి మొండెం! నిజంగానే? అమ్మా అనుకున్నాడు. కాదు అలా అకపవలేదు... అవదించిమా? పాకు కల... పీనుకల... తనిం కెంతకాలమా ప్రతికడు? తను చచ్చిపోతాడా? నిజంగానే?... యింతి వేగంగానే?... “చచ్చిపోను... చచ్చిపోదానికి పీలేను” అని అనుకోవోమాడు... అద్దం! అమ్మా అద్దం! ఈసారి నిమిష నిమిషానికి పీరితనం బలిసిపోతుంది. ఇంక ఆలోచనకే మునుపటి తావులేను... ఒక్కటే! చావు... చావు...! నిమిషాలన్నీ కూసుకుని గంట లగాయి. మినిషి కంటించిపోతున్నాడు... గంట లన్నీ కూడి రోజయ్యింది. మళ్లీ పీటి... ధయం... నిద్దర పూర్తిగా తనమ విడిచిపెట్టింది—నిద్రలేని రాత్రులు అంతలేని ఆవేషంతో గడిచిపోయాయి... కొలవలానికి అందరి ఆచేవ—బాధ!... పచ్చని ప్రకృతి యెండిపోతుంది! రక్తం గడ్డకట్టుక పోతుంది... ఆలోచనలతో తల పగిలి మెరుగు వెల్లు చెవిరియిపోతుంది...! అద్భింజనం యిదివరలా యింటిలో నైవా తిరగలానికి భయపడి మంచంపట్టింది!

శుక్రిగాం అందుకున్న కొడుకు కోపిల వచ్చాడు. తనంతవాడు—తన కంటేగొప్ప డాక్టరు —యూనిగానే “యింతిగా చిక్కిపోయేవరికూ కలుగుచేతావు కాశీం నాన్నా” అంటే ఆ మాట లోనే తనరాతివుంది తోస్తోంది మాటపలానికి కత్తిరాలేను. ఏనో ముందులదిమం కొడుకు ప్రయ త్నిమంటే—ఆ ముందులు తనకు పరిచెయ్యవని తోస్తోంది. ముందులు తద్దని చెప్పటానికి సిగ్గుపడారు. తన మనోవిగ్ధ కొడుకుకి ప్రాణహానిని తన వుద్దేశం! దగ్గరవుంది అన్న పగుపాయాలు కొడుకు, కోపిలు చేస్తున్నాడు. మనోవిగ్ధ గట్టిమనిషిని కూడా చంపు తుంది తనకు తెలుసు. చావుధయం—ఆ ఆలోచన లతోపాటు యీ యిచ్చే ముందులంద ఆలోచనలు కూడా తోడైయ్యే. తను డాక్టరెందుకయ్యావని

విసుగున్నాడు. తనకు తెలుగుకాబట్టి యేమందు మీదా మమ్మకం కలగవలెదు.

తన జబ్బుకు ముగులేదని యేనాడో తెలుగు వున్నాడు. తన ఒకే ఒక కొడుకు కోపిలు దగ్గర వున్నారని కొద్దిగా తృప్తిపెట్టించి తనపరిస్థితి యేమీ దూరలేదు. తను యేవో మనోవికాసం కలిగిందను కున్నాక దానిరక్తాలు చెయ్యటానికి యేవో పాకు పెట్టి తగ్గిపోయాడు. తన చేతులు పుచ్చుకోవటమే గాని యిచ్చి యేరగవు.—అదీ బ్రతుకేవా?— ఇలాంటి తలపులతో బాధపడి పరిస్థితిని మరి అధ్యా స్నంగా చేసింది.

ఆవేళ ఆదివారం—రాత్రి పదికొండు గంటలు చాటి అయిదు నిమిష లయింది—గడియారం చెపు చూశాడు. అది ఆగిపోతూం దనిపించింది. “కీ” యిమ్మని కొడుకుతో చెప్పాలనుకున్నాడు. అంతా గాఢంగా నిద్రపోతున్నాడు. రక్తహాలు చచ్చిందని అనుమాన పడనాగాడు. కొడుకుని లేపాలని, మళ్లీ లేపినా ఆ పరిస్థితిలో అతను చేసేదేమీలేదని... ఆలో చనలులేకందా కాశీపు తుందాయని ప్రయ త్నించాడు. కానీ ఆ కొడుకుకురించే ఆలోచింద నాగాడు—తన కొడుకు—ఒకే ఒకకొడుకు మళ్లీ యేవో మైకం కమ్మవత్తెయింది—కళ్ళలో నీను చిమ్ముకున్నట్లు ఆ నీను మెల్ల మెల్లగా కారుతున్నట్లు భ్రమపడ్డాడు. “నా కొడుకు... నాబాబు—నాలానే అవ్యాచుద్దంతో పెంచబడ్డాడు—పెద్దవాడయ్యాడు—పెద్ద డాక్టరయ్యాడు—నాలానే వోడేస్తు న్నాడు—చిరికి వాగనేపట్టుంది.—నాకంటే యెన్ని రెట్లు పాచ్చుగా బాధపట్టాడో! అమ్మోగి రిండ్రీ! నా ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకు—నాలంటి హింమం చాచినవానా?” కళ్ళింటి యీసారి నిజంగా నీరువచ్చింది. ఆ బెడలెలు లేది నిలుగులో మళ్లీమళ్లీ కొడుకుచెపు చూశాడు—తనిం కెంత నేనా ప్రతికడు—“ఈ నిమిషాల్లో నైవా నా ముద్దు రిండ్రీచెపు చూస్తాను.”—యూస్తున్నాడు. ఆ వెలుగు లానే తనలో మైకం కమ్మవేసాంది! తను చచ్చి పోతున్నాడు—నిజంగా చచ్చిపోతున్నాడు. “భగ వంతుడా!” అని తలచడానికి తను వెనుదింటలేదు. పురుగులుపడి చచ్చిపోవాళ్ళిద్దా, తను యీ కొద్ది నెలల్లో పడ్డ బాధతో పొలిచి యేమికాదు. తనలా పురుగులుపడి చచ్చిపోయింటే చాలా అబ్బుధనంకు వెలిసింది. ఈ ఆలోచనలతో మళ్లీ భయం వేసింది. చనిపోయేమందు మినిషి చేసే పాపాలు ప్రత్యక్ష

మాతాయల—కీర్తి మారలు పడిపోతున్నా—
తెలులు నింపుతుంటున్నాయ్. అవ్యామ మెగు
గది పోతు—“వివేక వస్తు చందేశావ” అంటు
న్నాను. అగుస్తున్నాను. దాక్తు తెలిసిపోతును,
అవ్వు నే పోవకొ నవ్వుకున్నా దో నిచ్చిరాను.
నవ్వుకొ నే గొల్లుతుని యేనున్నా “నా కొడుకుని
చందేశావ! మవ్వ! మవ్వ” కన్నీడు దారిగా దాక్తు
కత్తిలోంచి ప్రవహిస్తోంది! యింకా యిలా ఒకడు
కొడు యిద్దరు కొడు...చందలకొలదీ బాపవడేనాను..
ఆర్తనాదాలు...వెక్కిరింపులు...వికలాబ్ధులనాలు..
దాక్తు తెలులు బ్రహ్మలెహాయ్—కీర్తి పేరిపో
యాన్... కెప్పుడో కేక నేరాను! రండ్రిచీ కొలపండి
అల్లరి పిల్లాడిలా—తోమ్మడి నెలల వివాదమైన విరక
కూపంబించి, వెలులలో పడ్డ చివ్వు అరుపులచే వుంది!

తెల్లవారిపోయింది—తెలిరి వచ్చేసరికి—తెను
యింకో ప్రకృతిలో వున్నావని...దుట్టా వున్న
దాక్తు నిర్మలవేపు మానె బొల్పుకున్నాను. మాటా
డిలాని! కదిలబాని! కిక్కి లేడు...ఎదిరగా వున్న
కొడుకుతోవైవా మాటాడాలని ఆసక్తి కలగలేదు—

బ్రహ్మాండకౌవ నీరసంతో వున్నా మనకు
అలోచించితిగి పరిస్థితిలో వుంది. ఎదురుగావున్న
స్వప్నకవార్త కిటికీలందా దూరానున్న పర్వతి
తెల్లకొండలు అరువించాయి. పశ్చిమ యెరుగుతు
న్నాయ్. పశువులకొపరి వెలుపు మారుకూంటే—
మేల్చాన్న పశువులు తల చూపుతున్నట్లు—అంతా
నునోపారంగా వ్రాహిందుకోపాగాను. గోహతి నిల
పుతో తన తిల్లి తలపుకొచ్చింది...“నమ్మ క నేల
పక్షు నూ అమ్మ—అంతి బా? నోవ్వలూ మంచి
కోపం పడింది. నేను తీరితింబో బాపవడేలేదు...
అంచేత మంచి చెయ్యలేకపోయాను. ఈ ప్రపం
దంగా యే సుఖంకోపం అంతిగా ప్రాకులాటపడి,
అనుభవించానో అది సుఖమే కాదు—విజ్ఞువర్ణ
సుఖం రాదు—మరిగి తన తోడిహవపులయెడ కనీ
సపు బాగ్యతలు సక్రమంగా నిర్వర్తించవలెనని నే,
వస్తుంది తెలుసుకోలేకపోయాను—మరిగి! మను
మృతే పర్వం!”

దాక్తు అందరిచేతూ మాడ్చున్నాను తనకంటే
అమానుషు లెందరో ఆ సంతోషా వున్నారని తెలి
సివా—అందరూ మంచి మనస్థాయిగా అరుచిస్తు
న్నాను. వారంతా యీ ధూహతి చిహ్నం—తోడి
సోపనలు!—తెలిసికోక జన్మ యెత్తిపట్టించించింది.

కొడి నిమిషాలలో నీరసం మరి బాగా కమ్ము
టొంపబంతల్ల కని మారాడు. మార్చా నే ఒక్క
సారి తెలుసించి తిలుచుకోకందావులపేరేకపోగాడు.
యీ ధూహివివాద పుట్టాన—ధూహి యిచ్చిన అహార
పదార్థాలతో పెరిగాను—ఆమె యిచ్చిన నుండు
మామిడితో యెందరి జన్ములకో విజ్ఞు తిని బాప
నేకీను యిద్దరు ఆమెనిగ్గరకు చెప్పివెళ్ళుగా
వెళ్ళారీ? “నా తిల్లి కంతి నెలించి?” అనునన్నాను.
“నమ్మ మంచిచివ్వుడిలా నే తిలలో కలుపుకుంటుంది”
“నా తిల్లి!—నా బంగారు తిల్లి!—నమ్మ తమిం
చవచ్చు! నే నెంతి కృతిస్తున్నా? నాతో యిద్దరు
తీసుకపోయే దేముంది? ఈ ఇలాతలంబో యెందరో
నమ్మ తెలుసుకొని ఆసక్తిగించుకో నే అపకీర్తి అట్టిపెట్టి
వెళ్ళిపోతున్నాను. నాయీ ఎవరెగని దాహాన్ని వివేక
వద్యా తీర్చే గంగా జలానిది! అమ్మ! నమ్మ
తమిందెవరో—తమిందనా తిల్లి! నీ పాదాలవివాద
పడి మొక్కుతాను—తల బాదుకుంటాను—
పోయిగా నీలో కలిసిపోతాను.”

ఎంతో ప్రయత్నించిన మంచంవివాదమంచి
బాధకూంటే—దుట్టా వున్నానాని ఆ కేకాను.
గుండాలప పడుకొ ఆ మిగిలివున్న అఖరుకేక్కితో
గట్టిగా ఒక్క అరుపు అరచాడు” నా తిల్లి పాదా
లను ముద్దు పెట్టుకోవల్యమా?”

తలవేపు విల్పాన్ని కన్నకొడుకు కల్లలోంచి
దాచిన రెండే రెండు చిందువులు అలోచనలు విరి
మించిన ఆ తలప్రక్క నే తలగవివివాద పడి యింకీపో
యాన్!

* ప్రాణము *

శ్రీ బ్రహ్మాండం నరసింహం

నేటి భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు సకలపదార్థము పరమాణువుల (అణువుల) సంఘటికరణమేయనీ, అన్ని పరమాణువులలో గల పదార్థం ఒకటేననీ, అది కేలీయొక్క తరంగరూపం కావో పలుకులు కావో అంటుందనీ, ఇంకా ప్రకృతి అంతా ఏకరస్య మయమనీ చెప్పవచ్చును. దాంతో ప్రకృతినిగూర్చి తెలియబొందలూ తెలుసుకున్నట్లుగానే వాళ్లు భావిస్తున్నారు. అయితే ప్రకృతిలో ఉన్నదంతా జనపదార్థమేవా? కాదు. కొన్ని ప్రాణులుకూడా ఉన్నాయి. అయితే వాటి కిరీటపదార్థం అంతా జనప్రకృతిలోని సుమాగు మానవాదుల అలలులలో కొన్నిటితో ఏర్పడినదే కనుక, ఆ అలలులను గురించి తెలుసుకోవడం వూర్తికావచ్చింది కనుక ప్రాణులను గురించికూడా వూర్తిగా తెలిపిపెట్టేవా? ప్రాణులూ భౌతిక రంగాయనీక పదార్థాంశక మకోకటి కనిపిస్తుంది—అది ప్రాణం ఆ ప్రాణం ఆ నేటి ఏమిటి? ఎక్కడ అంటుంది? అది మొట్టమొదటగా ఎలా ఏర్పడింది? ఆ నీ విషయాలు ఔన్నత్యం కలిగించేవి. వాటినిగురించి వైజ్ఞానికులు ఏం తెలుసుకున్నారో ముచ్చటించుకుందా.

దార్విన్ శాస్త్రజ్ఞుడు పరిణామసిద్ధాంతాన్ని వెల్లడించాడు. దాన్నిబట్టి ఇరవైన్ను జీవులన్నీ అంతకుముందున్న జీవుల పునోగమించడంవల్లనే ప్రకృతిపు అభివృద్ధిని పొందిఉన్నాయి. ఇరవై ప్రకృతివా ప్రాజ్యపల్లభిమేకంగానీ ఉన్నట్లూరే గంభీర కూపును కించిదగాడే చిలిపికొతిమంకి తరలిగాభివృద్ధిని సాంచినవాడే. ఈ విధంగా అతి ప్రాథమికమయిన ఒంటికెగవు జీవిమంచి మానవులవరకూ అనిచ్చిన్న మయిన తంకికెమం తియారు చెయ్యవచ్చు. కనుక ఒక్క కణంగాక ప్రాణం ఎలా వచ్చిందో తెలుసుకుంటే మరిపిల్లకి ప్రాణం వచ్చిన విధానం అర్థమయినట్టే.

పాక్లియ, టింబర్ మొదలయినవాళ్లు ప్రాణి ప్లుమందుగాని నిర్దిష్టపదార్థంలోంచి పుట్టదని తెలిపి చెప్పేవారు. బాగానే ఉంది. అయితే మరి మొట్టమొదటి ప్రాణిగాక ప్రాణం ఎక్కడినుంచి వచ్చింది? అదే చిక్కుప్రశ్న.

అనగళ్ శాస్త్రజ్ఞులు భూమి ఎలా ఏర్పడిందో విశించారు. మొదట భూమి చాలా వేడిగా ఉండేదనీ, ఆ వేడిలో ప్రాణం నిలవడానికి చీలులేదనీ తెలుస్తోంది. భూమి చల్లగిన తరువాతనే ఈ గోళం మీద మొదటి ప్రాణం పుట్టింది. అయితే ఎలా పుట్టింది?

అర్థినియసు అనే ఆకున ప్రాణులు విశ్వమంతటా అగోళాల మధ్య మండే విశాల కూర్మంలో ఉంటాయనీ, భూమిమీద పరిస్థితులు అనుకూలంగా ఉన్నప్పుడు అవి వచ్చిపడి ఉంటాయనీ అన్నాడు. కొన్ని నూక్కుకిముల విత్తనాలు (స్పొర్లులు) అతినూక్కుగా ఉంటాయి. ఎక్కడో ఇతర గోళాల్లో ఉన్న ప్రాణుల స్పొర్లు ఆ గోళాల్లోంచి తిప్పించుకుపోయి విశ్వాంతరకూర్మంలో పడ్డాయనీ, అవి వెల్లుగు కిరణాలవల్ల కొట్టుకు వచ్చి భూమి మీద పడాయనీ అయిన మఠం అయితే ఒకరన్నాడు “కూర్మంలో నాటి లేదు. లేదు లేదు, వేటి లేదు (దాని ఉష్ణోగతి ఇంచుమించుగా —273° ఉంటుంది), అక్కడే ఈస్పొర్లు ఎంతకాలం జీవంతో ఉండగలవు?” అనీ. దాని కాయన “కొన్ని స్పొర్లు అతికిరల పరిస్థితులలో కొన్ని వందల ఏళ్లు బ్రతికి ఉంటాయి; కొన్ని వందల ఏళ్లు బ్రతికినవి వేల ఏళ్లు బ్రతిక్కవడానికి ఏమీ కారణంలేదు” అన్నాడు.

కాని ఈ సిద్ధాంతానికి ముఖ్యమయిన అర్థింతరం అది కాదు. అసలు ప్రాణి ఆ నేటి ఏదైనా గోళాన్ని విడిచి కూర్మంలో ప్రవేశించడం ఎట్లా? గోళం దుల్లూ ఉన్న వాలోవరిగంకూడా దాని ఒక రగవల్ల దాన్ని అంటిపెట్టుకుని ఉంటుంది. ఏ వస్తువయినా ఆ ఒకరగను తిప్పించుకోవాలంటే ఒక వోల వేగంతో పోవాలి. ఆ వేగం గోళం పరిమాణాన్ని బట్టి ఉంటుంది. భూమిపై ఈ వాలువేగం సెకనుకి 7 మైళ్ళు. అంటే ఏదైనా వస్తువు ఈ వేగంతో భూమిని విడిచే అది మళ్ళీ నేలమీద పడకుండా విశ్వాంతర ఆకాశంలోకి పోతుంది. అలాగే ఇంగ్లండిమీద ఈ వేగం 1.5 మైళ్ళు. సెకనుకి 1½ మైళ్ళ వేగంతో ఇంగ్లండిమీద బయలుదేరిన వస్తువు తిరిగి ఇంగ్లండిమీద పడిదు, అయితే ఈ వేగం ఏ వస్తువులకు వస్తుంది?

గారిలో అనేక వాయువులు, నీటి ఆవిరి, మాతృకలు, వాటి స్పృహ ఉంటాయి. ఈ వాయువుల అణువులు ఎప్పుడూ ఒకనైపునుంచి మరొకనైపుకి అన్ని దిక్కులా మానుకుపోతూ ఉంటాయి. ఏదైనా మరొక అణువు ఎదురుతిగిరితే అదే వేగంతో ఎదురు దిక్కుగా పోతాయి. వాటి వేగాలు వాటి అణుభారముల వర్తమాలానికి నిలోమ నిష్పత్తిలో ఉంటాయి. అంటే అణువు బరువు హైడ్రోజన్ కంటే దాని వేగం తగ్గిపోతుంది. ఉదాహరణకు హైడ్రోజను అణువు వేగం సగటున వెగంకుకు 1.15 మైళ్లు (0° వద్ద వేడి హెచ్చుతే వేగం హెచ్చుతుంది) ఆక్సిజను (పాదవాయువు) దాని కంటే 16 రెట్లు బరువు. అందుచేత దాని అణువుల వేగం మేరకు 0.29 మైళ్లు మాత్రమే. మామూలుగా నీటి వేగాలు 7.1 ను మించవు గనుక ఇవి భూమిని వదిలి వెళ్లవు. అతితేలికగా ఉన్న నీటి అణువులే వాటి పోలేకపోలే కొన్ని వేల అణుభారంల ప్రాణి స్పృహ మాత్రం ఎలా పోతాయి? అయితే వాటవేగం తక్కువగానున్న చిన్న గోళాలయితేనే అవి అడగవచ్చును. కాని అలాటి గోళాలయిన అసలు వాయు పదార్థ మనేదే విరిగిపోతుంది. గాలి లేనిచోట్ల ప్రాణి మాత్రం ఎలా ఉండగలదు? అందుచేత భౌతికశాస్త్ర శీతాగ్ర శీతలస్పృహ బయటినుంచి ఈ గోళాలయిన రంగుల అణుకణాలు పోతుగా కనిపించడం లేదు.

కనుక ఏదో ఒక పరిస్థితులలో భూమిని దాని మొదటి ప్రాణి ఉద్భవించింది. అది నిర్జీవం కాదు. అది ఎట్లా జరిగిఉంటుందో ఈపించాలంటే మనం ప్రాణులను గమనించాలి. ప్రాణులకు, జీవపదార్థాలకు గల సామ్య తారతమ్యాలను తెలుసుకుంటే దాన్నిబట్టి ప్రాణం అంటే ఏమిటో అర్థం కావచ్చును.

ప్రాణుల ఒక ముఖ్యలక్షణం పెరుగటం. సాధారణంగా కణములు పెరిగి చీలుతాయి. ఆ విధంగానే అనేక కణ శీతలయన చెట్లలోను, జంతువులలోను, మానవునిలోనూ పెరుగుత జరుగుతుంది. కాని కొన్ని నిరముల కణాలు మూడు మూడు రెట్లు పెరుగవచ్చును; చాలావిల్లు పని చెయ్యగవచ్చును; గాని చీలువు. కనుక పెరుగటానికి చీలుటం ముఖ్యంకాదు. పరిమాణం హెచ్చటంకూడా సాధారణంగా జరుగుతుందిగాని పెరుగుదలలో ముఖ్యంకాదు. కొన్ని శాస్త్రీయ పరిమాణంలోను ఆకృతిలోను మార్పు జరిగదు. బరువు పెరుగుదలనీ అవసరంకూడా లేదు. ఏమంటే, చిక్కెడుగింజలను చీకటిగదిలో మొరిపిస్తే, గింజలో

అహోగన్నే నాకి మొక్క పెగురుతుంది. కాని బరువుమాత్రం తగ్గిపోతుంది. ఏమంటే కొంత పదార్థం భర్తయి పోవుతుంది. వాయువుగా పోతుంది. నిజానికి పెరుగుదలన పదార్థం భర్తయివుతుంది. అయితే ఈ లోటును ప్రాణి మళ్ళీ పూరించుకుంటుంది. పర్యత, పెరుగుదలలో జరిగేదీమిటి? కణములు నీటిని పీల్చుకుంటాయి నిర్జీవ పదార్థాలూ పీల్చుకుంటాయి. కర్రను నీటిలో పడేస్తే ఉచ్చుతుంది అది నీటిని పీల్చుకొనిపోతే. అయితే ప్రాణులలో నీటిని పీల్చుకొని మరొకవిధంగా జరుగుతుంది. దాన్ని వహిస్తే నిర్జీవం (అస్పృశీ) అంటారు. ఒక నల్లనిపొరకి చెక్క ప్రక్కనూ వేర్వేరు చాందలెలన్న చాన తాలనుంచి వేలవర్ష ప్రాణంకాంచి నీరు చిక్కని చాందలో పోతుంది. కాని నిర్జీవమైన పొరవ్యాకానూ నీరు ఇలాగ పోతుంది. అందులో ప్రాణి ప్రత్యేకత ఏమిలేదు. కనుక పెరుగుత ప్రాణుల సామాన్యలక్షణమేనా, ముఖ్యలక్షణంకాదు. గింజలు మొదలయిపరి చాలాకాలంవరకు పెరుగవు. అనిక శీతలయ—ముఖ్యంగా జంతువులు నిర్జీవ పరిమాణం వచ్చాక ఇక పెరుగవు.

పైనుంచి పదార్థం తీసుకుని పెరుగుతూ తీరి వలెనే కనిపించే నిర్జీవపదార్థం స్పృశీకం. కర్ర గిరిగి పంథి ఉప్పును నీర్లలో కరిగించి దానిలో ఒక ఉప్పు రాయని వెలాదిస్తే నీటిలోని ఉప్పు కా ప్రకారంగా దిద్ది ఈ తాయినివాడ చేతుకుని అది క్రమంగా పెరిగి పెద్దదాతుంది. అట్లా స్పృశీకాలను చేరువేరు పాత్రలలో తియ్యచేస్తే అవన్నీ ఒకే ఆకారం పొందుతాయి. ఒక స్పృశీకాన్ని సగలకాటి ఆకారాన్ని మార్చి వేలకాటికా, ఆ విరిగిన ముఖంవాడ ఎక్కువగా ఉప్పుచేరి మళ్ళీ మొదటి ఆకారాన్నే పొందుతుంది. ఇక్కడ తీరితో కొన్ని సామ్య లక్షణాలున్నాయి. (1) పైనుంచి పదార్థాన్ని తీసుకుని పెరుగడం, (2) ఒకే ఆకారాన్ని పొందడం (3) బిల్బురిగిన భాగాల్ని మరమ్మత్తు చేసుకోవడం. కాని ముఖ్య భేదాలు కూడా ఉన్నాయి. అది పైనుంచి తీసుకోనే పదార్థం దానిలోని పదార్థంవంటిదే. దాన్ని ఏమాన్పు చెయ్యకుండానే దాన్ని చేర్చుకుంటుంది. శీతలయ నిర్జీవ పదార్థాలను తీసుకుని, వాటిని పడవం చేసుకుని, తమ ప్రత్యేకపదార్థాల్ని తియ్యచేసుకోని, లోపలికి చేర్చుకొని పెరుగుతాయి. పదార్థాలు కేవలం రేణువు రేణువుగా అతుక్కొనిపడం కాక, ఎందుకొన్ని పదార్థాలు అస్పృశీవ ద్వారా లోనికి ప్రవేశిస్తాయి. వీటన్నిటిలో ప్రాణుల ప్రత్యేకత కనిపిస్తున్నది.

ప్రాణులు సాధారణంగా గాలిలోని ప్రాణ వాయువును పీల్చుకొని బొగ్గువులును వామువుని విడిచి పెడతాయి. దీన్ని క్వాస అంటారు. కొన్ని మామిడి జీవులు గాలిలోని తోట పెరిగినా, అవి ఇతర విధములుగా ఈ ఫలితాన్నే సాధిస్తాయి. ఈ ప్రక్రియల వల్ల వచ్చిన కీడివల్ల పెంకువకు కావలసిన కార్బన్ డయాక్సైడ్ పాలు జరుగుతాయి. ఇది ప్రాణుల ప్రశ్నకే. ఈ కార్బన్ డయాక్సైడ్ జరగటానికి కావలసిన కొన్ని ప్రశ్నక పదార్థాలు ప్రాణులలో ఉన్నవి. వాటిని గురించి తెలుసుకోవడానికి కొంచెం రసాయనిక పరిచయం కావాలి.

జీవులలో ఉండే పదార్థాల్ని జీవజ, లేక సేంద్రియ పదార్థాలంటారు. వీటికిన్ని ఇతర జడ ప్రకృతిలోని పదార్థాలకు కొన్ని ముఖ్య భేదములున్నాయి. జీవజ పదార్థముల అణువులు ఇతర అణువులంటే జటిలమైనవి. జీవజ అణువులన్నిటిలో కార్బన్ అనే మూలపదార్థం తప్పకుండా ఉంటుంది. ఈ కార్బన్ పరమాణువు (అటం) చాలా చింతియినది. మిగిలిన పరమాణువులు దీనికి దీని చింతియడాలు లేవు. ప్రతి పరమాణువుకీ దాని స్వరూపాన్ని బట్టి ఒకటినుంచి ఏడు 'చేతులు' ఉంటాయి. రెండు పరమాణువులు చేతులు పట్టుకుంటే ఒక సమ్మేళనం ఏర్పడుతుంది. సోడియముకి, క్లోరినుకి ఒక్కొక్క చియ్యి మాత్రమే ఉన్నాయి. అందుచేత అవి రెండూ చేతులు కలుపుకుంటే (ఉప్పు ఏర్పడుతుంది) ఇంకో పరమాణువుతో కలవడానికి చేతులు మిగలని కారణంచేత వీలు కాదు. కనుక ఇది రెండు పరమాణువుల సమ్మేళనంగా ఉండాలి. అక్షిజను (ప్రాణవాయువు)కి రెండు చేతులున్నాయి. అందువల్ల అది రెండు హైడ్రోజను అటంలతో కలిసి నీరు ఏర్పడుతుంది. ఇలాగే పరమాణువులకి చేతుల సంఖ్య హెచ్చినకొద్దీ అనేక ఇతర అటంలతో చేరి ఇంకొక జటిలమయిన పదార్థాలు ఏర్పడుతాయి. 7, 6, 5 చేతులున్న అటంలు తిరుగుక వాటి చేతుల నవే కలుపుకొని 1, 2, 3 చేతులున్న వాటిలా ప్రవర్తిస్తాయి. కనుక వాలుగు చేతులున్న అటంలు ఎక్కువగా జటిలమైన పదార్థములుగా అయ్యే అవకాశములు ఎక్కువ. ఈ క్షేత్ర కార్బన్ అటంలలో మరీ ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. దీనివల్లగా కొన్ని వేల అటంలు కలిసి ఒక అణువు ఏర్పడుతుంది.

కార్బన్ ను స్వలి: నాలుగుచేతులు. నాలుగు పరమాణువులతో చేయి కలపగలదు. అందులో ఒక చియ్యి మరొక కార్బన్ చేతితో కలిస్తే, ఆ కలిసిన కార్బన్ కి మిగిలిన మూడుచేతులకు ఇతర పరమాణు

వులు చేరి పెద్ద అణువు ఏర్పడుతుంది. ఆ రెండవ కార్బన్ యొక్క మిగిలిన మూడు చేతులలో ఒకటి మళ్ళీ మరొక కార్బన్ తో కలిసింట్లయితే, మూడు కార్బన్ అటంలకు గొలుసు ఏర్పడుతుంది. ఈ విధంగా 25, 80 అటంలకు గొలుసులు కూడా ఏర్పడవచ్చును. ఈ గొలుసులో ఏ కార్బన్ మరొక తిరుగుకొని మరొక గొలుసు ఉండవచ్చు. ఈ గొలుసులోని మొదటి కార్బన్ అటంలతో చివరికి చేయి కలిపి 'తావళి'గా ఏర్పడవచ్చును. వాటితో కలిసి ఇతర పరమాణువులనుబట్టి ఇంకొక విధమైన పదార్థములు అమృతములు (అసిడ్లు) కావచ్చు, అల్కలీలు కావచ్చు. అమైన్ అసిడ్లు కావచ్చు.

కార్బన్ గొలుసులో ఒకదానికి హైడ్రోజను పరమాణువు రెండు హైడ్రోజను పరమాణువులతో వచ్చి కలిస్తే, రెండోచివర అసిడ్లు అవుతున్నాయి. కార్బన్ తో కూటమున్నప్పుడు ఆ పదార్థాన్నే 'అమైన్ అసిడ్' అంటారు. వీటిలో ఏర్పడిన జటిలమయిన పదార్థాలనే ప్రోటీనులుంటాయి. ప్రాణులలో ప్రశ్నకంగా కనిపించే ఈ ప్రోటీనులే. వీటి అణువులు అనేక వేల పరమాణువులతో ఏర్పడుతాయి. ఉదాహరణకు కోడిగుడ్డు పోవలోని ప్రోటీను అణువులో 1428 కార్బన్లు, 2244 హైడ్రోజనులు, 864 హైడ్రోజనులు, 462 అక్షిజనులు, 14 గంధకం పరమాణువులు కలిసి ఉంటాయి. ఇంతకన్నా జటిలమైన మూర్జుల అణువులు కూడా ఉన్నాయి. వీటి ముఖ్య విద్యుత్ ఛగుతులు ఉండటంవల్లను, ఒకేవిధమైన ఛగుతులుగల అణువులు ఒకదాని నొకటి వికర్షించుకోవడంవల్లను, అవి ద్రావణంలో క్రిందికి దిగిపోకుండా ఎత్తదూ కదులుతూ ఉంటాయి. ఇలాంటి పదార్థాలనే కొలాయిడులని అంటారు. ప్రోటీనులు కొలాయిడు రేణువులుగా ఉండటంవల్ల, వాటి ఉపరితలం మీద అనేకరకాల పదార్థాలను చేర్చుకోవడం, మళ్ళీ విడదీయడం, ఈ విధంగా ఇతర రసాయన క్రియలకు తోడ్పడటం జరుగుతుంది. ఇలా తిరుగు రూప భింగం రాకుండా ఇతర ప్రక్రియలను వేగపరచే జీవపదార్థాలను జీవచోదకములు లేక ఎన్జైములని అంటారు. ఇవి జీవం ఉన్న ప్రతిపదార్థంలోనూ ఉంటాయి. జీవలో జరిగే సర్వకార్యాలూ వీటి సహాయంవల్లనే జరుగుతున్నవి. క్వాసక్రియకూడా సుమారు 50 ఎన్జైముల కృషిఫలితంగానే జరుగుతున్నది.

జీవకదా స్నోకదాన్ని మామూలువిధినికంటే రూపే దానిలో మధ్య మ్యాగ్నీషియం అనే ఉండ,

దానిమట్లా తీవ్రవర్తమాను అంటాయి. కదాన్ని పొడిచి కొంత కళ పదార్థాన్ని తీసేసివా కనం దని పోదు. పోయిన పదార్థాన్ని మళ్ళీ తియ్యగలవేమని అంటుంది. కాని న్యూక్లియసుకు మాత్రం తీసివేస్తే కనం దనిపోతుంది. కనుక కనంలోని ప్రాణం న్యూక్లియసులో ఉన్నదని తెలపబోయినప్పుడు.

న్యూక్లియసులో క్రోమోసోములనే పోగులున్నాయి. ఒక కేరీరంలోని కదా లన్నిటిలోను ఇది ఒక సంఖ్యగా ఉంటాయి. ఈ సంఖ్య ఒక్కొక్క జాతిలో ఒక్కొక్కటిగా నిర్దిష్టమయ్యిఉంటుంది. అలాటికే రెండవ ఏ ప్రాణిలోనైనా దాని ఏ కణంలోనైనా అదే సంఖ్యగల క్రోమోసోములే ఉంటాయి. ఉదాహరణకు మానవుని కణములలో నీటి సంఖ్య 46. కీటివీరద నూక్లియర్సిలో కూడా కనబడని చిన్న చురుగులుంటాయి. వాటిని జీను అంటారు. పోలికలు తరలికావా రోషానికి కారణం అనేవటం. ఒక్కొక్క జీను ఒక్కొక్క లక్షణం వ్యక్తం కావడానికి కారణం. కదాలు నీటిలవ్వుకు ఇది గెట్టింపయి, ఒకటి ఒక నిలకణంలోకి, మరొకటి రెండో దాంట్లోకి పోతాయి. దానినిబట్టి జీవికి వాటిప్రాధాన్యత ఎంతో తెలుస్తుంది. జీవిలో జరిగే ప్రతీ పనికి, ప్రతి అవయవము పెరుగుదలి, ఆకృతికి, అన్నిటికీ ఈ జీనులే కారణం. ఎక్కువలో వాటిలో కొన్నిటిని కొట్టివేస్తే సాధారణంగా ఆ కణం దనిపోతుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక్కటి పోయినప్పటికీ కణం దని పోతుంది. ఈ జీనులు ఒక కణంలో కొన్ని వందల ఉండవచ్చును. కాని అందులో ఒకటి లాపించినా ప్రాణంపోతుంది. కనుక ఈ జీనులలోనే ప్రాణం ఉందని మనం అనుకోవచ్చు.

ఈ జీనులను పరిశీలించినవారు ఇది జటిలమయిన ప్రాణిను కణములయి ఉండవచ్చునన్నాను. వాటి పరిమాణం సుమారు 2, 3 మిల్లిమైక్రాను లుండవచ్చునట. మిల్లిమైక్రాన్ అంటే ఒక మిల్లివీరదలలో పదిలక్షవంతు. కణం పరిమాణంలో ఇది ఎంతో చిన్న భాగం. ఈ జీనుల తియ్యం ఒక్కొక్కప్పుడు పాతాళంగా మారిపోతుంది. మాటరుంపకి, ఒక జీను వల్లజాట్లు కలిగివుండుంటే, అది మరీసతిమవాటి రాగి జాట్లను కలిగించినప్పుడు. ఇట్లా మారిన జీను తిరిగి పూర్వరూపానికి వెనుమారటంకూడా ఉంది. ఇట్టి మార్పులను ఎక్కువలవ్యాసాను తదితర మార్పుల వ్యాసాను కలిగించినప్పుడుకూడా. నీటినిబట్టి చూస్తే కూడా జీను జటిలమైన ప్రాణిని, ఏదో ఒక అణు కూటం ఒక కార్పను కొక్కమును విడిచి మరియొక

దానిని తియ్యకోవడా, లేక దాని స్థానే మరియొక అణుకూటము తియ్యకోవడంవల్లనే ఈ మార్పులు మార్పులు జరగడానికి కారణం అని అనిపిస్తుంది. ఈ మార్పులలో కొన్ని వ్యవస్థాత్మకములయినవి కూడా ఉన్నాయి. అంటే ఆ మార్పు జరిగినందువల్ల ఆ కణంగాని, దానిమీద జరిగించిన ప్రభులుగాని, దని పోతాయి అంత చిన్న మార్పుల జీనులో ఒక్క పరిమాణపు ఒక ప్రభులుగాని పోయి మరొక ప్రభున చేరినా ప్రాణం పోతుంటే ఎంత మన్నితమయినదో ఆ ప్రాణం!

వైరసులనే కొన్ని పదార్థాలు మానవులలో, జంతువులలో, పిల్లల్లో అనేక జబ్బులని కలిగివాయి. మన 'అబ్దుల్ గా' ఇలాంటిది. చాలకాలంపాటు నీటినిపరిచి దానిగా తెలియదు. ఏమంటే ఇది నూక్లియర్సిలో కూడా కావరావు. ప్లాస్ట్ అనే ఆయన పొగాకుమీద మర్పుల తెలుపు పుట్టించే వైరసును వేగచేశాడు. తెలుపు తిరిగి ఆకులను పరిచి రవంతిసి దానికి అమెరియా ఉప్పులను కలిపి విరిచాడు. క్రిందకు దిగి ప్రాణిమను మళ్ళీ నీళ్ళలో కలిపి మళ్ళీ విరిచి వ్యర్థపరిచాడు. ఇట్లా పదిపార్లు విరిచి వ్యర్థపరిచిన పదార్థం ప్లాటికములుగా ఏర్పడింది. మన కింతవరకు తెలిసిన తీవ్రపదార్థాలని ప్లాటికంకావేవు. అయి జీవంతో ఉండవేవు. అయితే దీనిలో జీవంఉందా అవడానికి ఒకటే పరిష్కారము. ఈ ప్లాటికాలని ఒక చిటికెడు తీసుకుని, దానికి పదికొట్ల రెట్ల నీళ్లను కలిపి, ఆ ప్రాణం ఒక్కయక్కను పొగాకుమొక్కమీద దుద్దాడు. మామూలు కాలానికి ఆ మొక్కకు తెలుపువచ్చింది. యథాప్రకారం ఇతర మొక్కలకు ప్రాణింది. అంటే ఈ ప్లాటికాలు మొక్కలో ప్రవేశించిందానే పెరగడం వృద్ధిపొందిటం ప్రారంభించిన వన్నమాట. రహస్యనికంగా సంశోధించిన ఈ ప్లాటికములే వైరసులన్నమాట. వాటిలో తీవ్రం ఉండి ఉండాలి. ఇక్కడ నిజంగానే తీవ్ర నిర్జీర లక్షణాలు కలిసి ఉన్నాయి. ప్లాటికం ఏర్పడటంలో నిర్జీరలక్షణం వ్యతిరేకమవుతున్నది. పైగా పీసాలలో అగార్ మొదలయిన వస్తువులపై వేసి పెంచలేము. బాక్టీరియాను ఈవిధంగా పెంచవచ్చును. ఈ ప్లాటికములు పెరగవు. చీలవు. క్యాన్సరుంటే తీవ్రకార్యములను చేయవు. కాని పొగాకు ఆకుమీద దానిలో ఒక నలుసుపడినా చాలు. వెంటనే ఈ అణువులపంఖ్య పెరగటం ప్రారంభిస్తుంది. కొద్దిరోజుల్లోనే పొలంఅంతా

పాపముంది. ఎక్కో కట్టు వైరము లేకుండుటకుంది. ఇది జీవలక్షణమేగా. ఇది ఇతర మొక్కలలాది ఏమీ పనిచేయదు. కనుక దీని జీవలక్షణాలు కొన్ని ప్రత్యేక పదార్థాల (ప్రాణీమల) మధ్యవైతేనే వ్యక్తమవుతాయి. వాటిపై వైరము పనిచేసి, వాటినుండే బహుళ కొత్త వైరము పదార్థమును సృష్టిచేస్తుంది.

ఇక్కడే ప్రకృతును జీవును పాన్థ్యం ఉంది ఇందును మన గెండ్లిటి పరిణామం ఒకటే గెండ్లికూడా చాలాకాలం జడంగా ఉండి ఒక్కచారిగా పనిలోకి ఉరికగలవు. ని తనంగాని జీవము. నీసాలోని వైరము జడముగానుండేవేగదా! జీవము చాచావుగా మారివైతే వైరముకూడా మారుతుంది. అట్లా మారి మారులు పాపముచేసిన వైరములో కూడా ఉన్నాయి.

కాని జీవము తోటి జీవంతో కలిసిగాని పని చేయవు. అందువల్ల వైరముకంటే ఎక్కువ క్రమబద్ధమైనది తోస్తుంది. అది విడిగా ఒక్క జీవమే ప్రాణం ఉందా అని సంశయం. అలా విడిగా వైరముకూడా ప్రాణంలేమటే కనిపిస్తుంది. అది మొక్కల ప్రాణీమలతో కలిసివుండే దాని జీవిత్యం చెల్లడవుతుంది.

దీన్ని బట్టికూస్తే ప్రాణి అనేది, పదార్థం క్రమబద్ధం కావడంకో, ఒకదాని, పదార్థపు అతి సూక్ష్మరూపం ఎల్లెక్కోన రెణువులు. ఇవి పదార్థమే అవుతో కానా తెలియదు. ఇట్లా ఉన్నప్పుడు వాటిలక్షణాలు కొన్ని వ్యత్యతమవుతాయి. ఇవి కొన్ని కలిసి పరమాణువులు కావడం పదార్థ నిర్మాణంలో ఒకదాని. ఇట్లా కలిసి పరమాణువుల లక్షణాలు కొత్తగా ఉంటాయి. ఈవిధంగానే లోహములు, ఇతరమాల పదార్థాలు తయారైవి. ఇట్టి మూలపదార్థాలు కొన్ని కలిసి సమ్యక్రమము లేర్పడటం పదార్థనిర్మాణంలో మరొకదాని. మూలపదార్థాల్లో వ్యత్యతంకాని కొన్ని లక్షణాలు ఈవిధానో వ్యక్తమవుతాయి. కార్బను పరమాణువులతో ఇట్లాంటి అణువులజాలు కలిసి ఆకేక అణువులుగల పెద్దపెద్ద అణు కూటములు ఏర్పడుతుంది. ఇది పదార్థ నిర్మాణంలో ఒక ముఖ్యదాని. ఈవిధమే కొన్ని అనుకూల పరిస్థితులు కావలెను. అవి సరిగా నేను భూమిపైపల పరిస్థితులే. ఇంతిక్కు వేడి ఎక్కువయినా, తక్కువయినా, గాలిలో ప్రాణవాయువు హెచ్చివా, తగ్గినా, గాలిలో లోహపులును వాయువు హెచ్చివా తగ్గినా ఇలా నేల కొద్ది పరమాణువులు చేరి ఉండలేవు. ఇంతి బయ్యైన అణుకూటములకు కొన్ని ప్రత్యేకలక్షణాలుంటాయి.

అవే కొలాయికు లక్షణములు. ఇంతివరకూ పిలవన్నీ జడంగానే కనిపిస్తాయి. లాలోలేబరీలో మనం పరిశోధన చేసి పాధించగలదిగానే ఉంటాయి.

దీని వైద్యలో ఇంతిక్కు అతిలమయిన ప్రాణిను లేర్పడి ఇతిం జీవజపదార్థముల కలయిక ఎవరాలను నకువునూ ఉంటాయి. ఇవే ఎత్తములు. ఇందులోనే ప్రత్యేకత నొందినది జీవము. వైరములు అయి ఉంటాయి ఇది జీవకర్తనందర్ని ఈవిధానోనే ప్రాణం ఉద్భవించింది. దీటి తినువాతికి సూక్ష్మకీటులు. వాటి వైద్యలో చెట్ల, జంతువులు ఉన్నాయి. దీటి యందు ఆకేకకణములు చేరిఉంటాయి. కేవలకార్బంలను పండుకుంటాయి. దీనిన్ని దీని పంచి పర్యవేక్షించవలసివ అవడం ఏర్పడింది. ఈకార్బం తెంపేర్చడానికి ప్రత్యేకలక్షణాలుగల కణములు ఉద్భవించినాయి. దీటి వైద్యమే బహుళ మనస్సు అయి ఉంటుంది. అదిగా మనం పదార్థాన్నుంచి విధిన్న దాని తిలచేమనస్సు, పదార్థాన్ని గూర్చి విధిలను తెలుసుకోవాలనే యద మనస్సు, కూడా ఒక పదార్థమే. దాని వైద్యం ఒకానొక అటిల పదార్థపు లక్షణమే. అతి వాదగా కనపడే ద్రావణంలో గెండు లోహపు కర్తీలు పెట్టి వాటిని తీగతో కలపంగానే అందులోంచి విశిష్టమైన వ్యక్తమయినట్లుగానే పదార్థము ఒకానొక స్థితిలో ఉన్నప్పుడు మనోకేక వ్యక్తమవుతుంది. జడ పదార్థపు క్రమికరణంలో రాదాదు ఎట్టిదో, జీవపదార్థపు క్రమికరణంలో మనస్సు అట్టిది.

ప్రాణిలోని ప్రత్యేకతకు కారణమైన జటిల పదార్థాలు ఏర్పడటంలో ముఖ్యమయినది ఎత్తములు. ఇదే తేకపోతే, కణంలో జరిగే ఏ జీవకార్బయూ నెరవేరలేదు. జీవకూడా ఒక ఎత్తములాంటిది. అది ఎత్తములను సృష్టించే ఎత్తము. దానికి తనను తాను రెట్టించుకోడం చాలివాను. ఎత్తము లేర్పడటమే 'ప్రాణి' అవతరించడానికి వాంది అయిఉంటుంది. ఎత్తములే ప్రాణంకాదేమాగాని, అవి ప్రాణానికి ప్రాతిపదికలు. ఎక్కడ ఎత్తములున్నాయో అక్కడ జీవచైతన్యం ఉంటుంది. విజానికి ప్రాణంమాత్రం ఏమిటి కణంలో ఎర్వకార్బాలు సక్రమంగా జరిగే చోదకకర్తగా! ఎత్తముయొక్క విధికూడా సరిగ్గా అదే. కనుక ఎత్తములు ప్రాణీమలతో కలిసివోటనే ప్రాణం 'పుట్టి' ఉంటుంది. అది పనిచేస్తూఉండిన చోటనే ప్రాణం నిలచిఉంటుంది.

కలగనార గంప

గురజాడవారి రచనలు విశేషలింగంగారిపై దాడి

శ్రీ పారనంది జగన్నాథస్వామి

ఈస్వామి అమృతపత్రి సురజాడ వ్యాసవంశిక లోని ప్రథమవ్యాసం "కావ్యాలలో శృంగారం". ఆ వ్యాసం అంతో ఎదుది పుటలు గలది. వాటిలో ఆరు పుటలలోని విషయము వీరేశలింగంగాడు పచ్చి బూతు శృంగారాన్ని ఉపయోగించారు నే చర్చ. ఆ వ్యాసంలో ఆధునికులను ఇప్పటిని దూత్రమే స్మరించారు. మూడు పంక్తులు ఒక చిన్న పేరాలో వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రిగారిని వీరేశలింగంగారిని సురించి వ్రాసింది రెండు పేరాలమాస్టరు ఉద్దహరించారు. కావల్సి వ్యాసం సామాన్య వస్తువు కలదిగా నామకరణము చేయబడినా, ఆ వ్యాసానికి ప్రధాన వస్తువు వీరేశలింగంగాడు అని నిశ్చయించవచ్చును.

వీరేశలింగంగాడు చేసిన సేరానికి వాక్యంగా వారి గ్రంథాలనుండి ఉదాహరణలను సురజాడవారు పొందుపరచారు. ఆపూర్వప్రహ్లాదవర్ణనను నుండి మూడుపుటల భాగాన్ని ముద్రించింది, దిగిలిప పచ్చి బూతుల "నెత్తి వ్రాయుట తగదుకాని సర్వ మరయగోరినవారి కొరకు కొన్ని పుటలను మూచించెదము" అని, వ్యాసం 9 వేటిలో వార్షింటిని 18 పుటలో 15 నింటిని, సంపుటము, పుట, పంక్తి విరచాల పట్టిని సురజాడవారు పొందుపరచారు. "వ్రాయుట తగదు" అనే మాటలవలన, వ్రాసినదాని కంటే ఎక్కువ పచ్చిగా ఈ పట్టిలోనివి ఉంచవచ్చునని, వాటిని చూపడానికి చాలా ప్రయత్నించాడు. అభించలేదు. సురజాడవారి వాటి ముద్రణము దొరికలేదు; ఇప్పుడు దొరికి ముద్రణములోని పుటలు పంక్తులు విరిపబడలేదు. "సర్వము అరయ సాగ్యము కాలేదు. కాని వారు పుట పంక్తులను చూపెదమువలన, ఆ ఉదాహరణలు వ్యవస్థలను దూత్రమేగాని, అవగా వ్యాసం 9 పుట 7 పంక్తిలో నిరూపించిన "మంచవారింగములు" వంటివి గాని, గ్రంథభాగాలు అయియుంచవని నేను తోపించుకొన్నాను. వారు చూడెదన్న ఆభాగ్యోపాఖ్యానాదు అలాకూడా ఇట్టి వ్యవస్థలను దూత్రమే కనబడినవి

నాదోహను బలపరిచింది. బ్రాహ్మ వివాహములోని "అంకు పురాణాలు" కూడా అట్టి వ్యవస్థదాతే. "పురాణము" అనెనువర్ణించినయము కావలెనని శిష్యులపిదపిస్తుంది. విషయము కావడానికి పుట పంక్తి నూదికము కావేరదు. ఒక అంకమూ, ఒక రంకమూ, అథమును ఒక పుటలో కావాలి. పంక్తి అన్ని పుటల వ్యవస్థదాతే నూదికములు. ఇక విషయంగా కనబడదానికి వ్యాసం 14 పుటలో చాలుగు గ్రంథాలలోని విడివిడి పుటలు నిరూపించబడినవి. "సర్వము అరయ బతు" వాటిని వివరించక తీరదు.

ఒకటి బ్రాహ్మవివాహము పరమహంకము రెండోరంగము. దారి కథ : ధర్మ 80 సంవత్సరాల ముసలి; అరినికి 14 సం|| చారికతో గర్భావసం. "ఆవాటి కోరికపు పెండ్లికొడుకు పెండ్లికూతురినిది శిష్యునిగా వెయ్యిశేదని తిలుపు కంత్రిలోనుంచి చూచి అమృతకృంబందనా చెప్పవచ్చును." : ఇది వీరేశలింగంగారి వాక్యం పచ్చిబూతు శృంగారానికి నిదర్శనం అప్పగింపుగారి వాదములో! తినువారి కథ: ఆ భార్య ధర్మక ప్రియకు కోడుకు కావాలని వ్యభిచారం ప్రారంభించింది. ఆతినువారి వరిగిన దావాలో గలియడానికి ప్రియతో వ్యభిచరించింది. ఆమె పేరు చిన్నమ్మ; శృంగారకావ్యాలలోని మురిపెంపు పేరు కాదు. "ప్రియ చిన్నమ్మ పడకయింట్లో ప్రవేశించి తిలుపులోపల గొక్కెం పెట్టకొని వాలుగు గడియల సేపు వుండి వెలుపలి వచ్చేస్తూవుండేదాడు." ఇది శృంగారవాక్యమా? ఇట్టివే అన్ని వాక్యాలున్నా. ఈ వ్యాక్యాలు విన్న భానుమూర్తి భావాలు ఎట్టివి గదా! "ఈ అంకు పురాణాలో కాలక్షేపము చేసి నాను" అని విముగుకొంటూ వెళ్ళిపోయినాడు.

ఇక రెండోది, సుద్రాంధ్ర నికోవ్య విరవ్వంప మైవము. దీనిలో చూడమన్నది ఒక పద్యము; అక్షా 1 - 38. ఇది నాయికా పాండిర్యవర్ణనలోనిది. ఈ పద్యంలో తీరా ఏమీ అంశ్యతి కనబడలేదు. 34-35 పద్యాలలో సాగనువర్ణన ఉంది; ఈ పద్యాలు చూడమన్నవి కావు. వీటిలో "చతుగల్లు" అన్నమాట దూత్రము దొడ్డింది. అచ్చటి "పచ్చిబూతు శృంగారము" అంతో ఇంతో!

మూడోది అభాగ్యోపాఖ్యానము. దీనిలో 82 నుండి 84 వరకు చూడమన్నాడు. వీటిలోని విష.

యను నాయక సాగను, అమెతో అభాస్యరి పర
పము ! 52 లోను 45 లోను "జమ్మలన్" అన్న మాట
మాత్రము; 55 లోను 61 లోను "దారుణ లీలం
కౌపులించి" (పాదారణ దూపం విడిచి అసా
దారణ దూపం ఎంచేయ); 69-70 లలో "అంకులాడి"
అన్న మాట; 77 లో "దిరితో గలిపె వేరిక" అని;
81 లో "నూతుల కుబ్బున పట్టుకొనె" అని; 82లో
"గదిలోను మాటుమడుచు పైగ చేరిన వాడును వేగ
జొచ్చి లేచుచు లోపల విడియించి" అని. ఇవి
"పచ్చి మాటుకొనకారా"లు. మాటుకొని 88 పద్య
లలో 8 స్థలాలు మాత్రము ఉదాహరించుములు.
వాటిలోనిది 6 కేవల పదాలు, 2 విషయమును
సూచించేవిన్నవి.

వాగ్గోడి రసికజన మనోరంజనము. IV ఆశ్వా
114 మాటయన్నాడు. ఆ శబ్దంతో విమోచితు.
పద్యము ఆరయుటకు ఆ ఘట్టమంతా చదికాను. పెల్లి
మాటరి ప్రథమ సమావేశము ఉదంతము పడకగదిలో
వేచియున్న రసిక ధర్మపక్షకు సిగ్గుపడుటన్న పిల్లను
చెరికలైలు పంపే లోన. 104 (అనూహి 114 అయ్యి
పారిపోయి)లో "వామ్మ చేచ్చ", 112 లో
"ముందు విరిపామ్మ పయికి రాదిగిరిగినును" 118లో
"దలపు బయల్పడె ముద్దిడి-దలచుకతోఁ గూడి లేయ
చేరుక నింపెన్"

ముద్దు అన్న మాట, పండు మాచకముగా ఆ నే మాట
యన్నా "పచ్చిమాటు కృంగారం!"

ఈ పేరాలను పీఠికలింగం గారిపై జూపి, రెండు
విమర్శక వాక్యాలు వ్రాశాడు. (1) "ప్రాచీనుల
వారి అగ్రగోష్ఠికి పడి" (2) "ఎంఘం సంస్థిర్త
లైనను రిక్తబలముచేరి ప్రాచీన కవుల కృంగారము
పీఠిక ఆమోహగ్రయుగా నల్పించి." పీఠిక కొంచెము
తర్కించెను. విప్రులముగా వివరింపబడిన ఉదాహర
ణాలను విమర్శకులు విమర్శపూర్వకంగా గమనించి
వపుడు మొదటి పేరముయొక్క అతిథ్యము బయలు
పడగలదు. నాలుగైదు వ్యవస్థలు, ముద్దు, విష్ణు,
కొలింపు, అంకు అన్నవిన్నవి, సంగమార్థమును
సూచించేవి, (వ్యక్తిబరచేది కావు) అవయవ సంప
ర్కమును సూచించేవి కొన్నిన్నవి ఆ ఉదాహరణలలో
ఉన్నవి. ప్రాచీన వ్యవస్థతో పీఠిక సరిపోర్చి గూఢ
దానికి రెండు కారణాలచేరి జంకిపోయినాను: ఒకటి
అపరిశీలనగూఢన ఎక్కువనునది, రెండోది గ్రంథ
నిర్మితి ధియముచేరి. సురజానెవారు ప్రాచీనుల ఘన
తన చాలా మ్యాజరి తెచ్చిపెట్టానని కొద్ది
న్నామ గాని, ప్రాచీనుల వర్ణనల పరామర్శ చదు

వకులకు విడిచిపెట్టవలె ఉత్తముని విశ్చయించాడు.
అయినా కొన్ని స్థలాలును నిరూపించెను.
కుసూర చంభరం I-37; కృంగారపద్యం III-196;
VII-165 నుండి ఆశ్వాసాలిం; VIII - 44 - 90;
శీరసానింపం - 23 అప్పటికి వాగ్గోళాలు; మను
పరిశ్ర II - 67-83; III - 115-116; VI -
8-36, 63-71. విజయవిలాసం I - 16,
89-91, 71-114; II - 25-85, 194;
III - 231-226. ఇవి నా వాదానికి చాలునని
కళాపూర్వకము, కృంగారకావ్యాలు ఇతర ప్రబం
ధాలు మాపలేదు.

అయితే ఇట్లు సురజానెవారు తెలియక విమ
ర్శించారా? కాకుండా. కారణ మేమైయుండును.
పీఠికలింగం గారిపై అపవ్యక్తము-అగౌరవము కలగాలని
గదా సురజానెవారి ప్రయోజనము కారణము నిరూ
పించడానికి తగిన చవాటి నామగ్ని దొరిక లేదు. నా
ఉదా, బహుశః పీఠికలింగం గారు సురజానెవారి
కవ్యానుబంధమై మేనా ఎక్కడైనా విడిచివారేమో,
అట్టి తగిన ఆగ్రహకారణము ఉంచినది సురజానెవారి
వ్యాసములోని కొన్ని వాక్యములకు సంబంధించి
కానరాదు.

సురజానెవారు సంప్రదయూతీతులు. కళా
ప్రియులు రసికవరులు. శ్రీ అనంద గజపతి మహా
రాజులందరి ఆస్థాన సభ్యులలో ఒకరు. ఈ కాల
ములో విజయనగరం పాపీతిగ సంగీత వృత్తిగతి
లలితకళలకు ఆస్థానమైయుండెడి. ఈ కళలలో
ప్రపథావిస్థాపము ఆక్రమించినది కృంగారానుదంగి
కము. దీని అనుబంధులలో ముఖ్యమైనవారు కళాపం
తులు, పాదులు, భోగంబారు, వాల్ గద్దె,
దాన్వీంబ గద్దె అనే సార్వక వామాలింప ప్రసిద్ధి
కెక్కినవారు. ఆ శోజాలలో విజయనగరం కళాపం
తులు గొప్ప కీర్తిని సంపాదించినవారు. వీరి లారి
త్యము ఆ నేతరుండి వాగిమిలను ఉత్కృష్టలను ఆక
ర్షించెడి. దొంగలలో సర్వపాదారణముగా లభిం
చేడి శ్రీలలో సాంఘిక కాలక్షేపము;
అది మనలో కానానని శోరవారికి. ఆ శోజా
లలో ఈ కళాపంతులలో నే దొరికేడి.
పాయంకాలము కాగానే ఈ కళాప్రియులు ఆ
కళాపంతుల గృహలలో చేరి మాటలు, మాటలు,
పేకాలులు, వృత్తియు, శాంబూలము, పానము
మొదలైన విశోదాల ద్వారా లాటిత్యకళలను కడుపు
నిండా ప్యాపయము నిండాను ఆరగించి వి పది

గంటలలో స్వంతగృహాలు చేతుకోనేవారు. కొందరు స్వంతగృహాలలో ఈ విశోదాలకు విర్యాలులు చేసేవారు. వాగరక కుటుంబాలలోని గృహిణులు కూడా పిటికీ అలవాటు పడినవారు ఉండేరి. ఇది ఆనాటి వాగరకత, వాజాకులవం, కళారాధన.

ఈ కళావంతులతో ఎట్టి సంబంధ సంపర్కాన్ని అంగీకరించని సంస్థ బ్రహ్మసమాజము. వారు భోగం వారు కాబట్టి వారి కళాలాటిత్వము కూడా సంఘానికి శ్రేయకరముకావని ఖండించినది పారిశుద్ధ్య సంస్థ; అది తూర్పుదీప్తి సంఘము అని ఆంధ్రదేశంలో విస్తరించింది. దానికి శ్రీ వెంకటరత్నం నాయకుగా ఉన్నా శ్రీ పీఠేలింగం గారున్నా విశిష్ట నాయకులు. ఉపన్యాసాలద్వారా వారలద్వారా శీఘ్రంగా ఈ సంస్థను విస్తరింపజేయు ముగ్ధునించినవా రిరువురు. అనేక వ్యాసాలలోను, ప్రహసనాలలోను భోగం మేలాలను, వేశ్యల సంబంధాలను కలిపింగా నిరసించారు పీఠేలింగం గారు. వీరు వారి ఉద్యమానికి తూర్పుదీప్తి సంస్థ అని వాడుకరణము చేయుగా వారితో అంగీకరించనివారు 'ఆంటి వాచ్చి' అనే పేరుతో వారి ఉద్యమాన్ని వెక్కిరించేవారు. సురవాహకారిని బ్రహ్మసమాజ మతచలంబకులరిప్పి, సంఘ సంస్కరణాధిపానులరిప్పి వారి కష్టమూ అనుదరులూ నిరూపించినా ఈ కళావంతుల కళారాధన గురించి మాత్రము సురవాహకారు పీఠేలింగం గారు భిన్నాభిప్రాయము గలవారిని ధైర్యముతో చెప్పగలను. 'జేను ఇద్దరేసి ఎరుతును. వారిరువురు కొంచెము ఎక్కువ తిక్కుతలలో సమకాలీనులు. పీఠేలింగం గారి వివేకబుద్ధి గుండెడుములు సురవాహకారి కన్యాకుల్లం సయికాలేమియున్నో దరితున్నది. ఇదిమిద్దమని నిర్ణయించడానికి కావలసిన పాటుగి. ఈ గ్రామంలో లభించింది కాదు. కన్యాకుల్లంబో చాలా ముక్కు తరిహాసించబడిన ఆంటివాచ్చి, ప్రావాచ్చి అప్పుచి ఈ పరిస్థితులలో జనని మొందెనివా ఊహ. మరియొక సంగతి:

వారి కన్యాకుల్లంలో ఒక్కమరే పీఠేలింగం గారి వాడుము ఉద్బరింపబడినది. అది కూడా అంతి ఆమోదప్రద సంవిధ్యంలో పడితేను. రాజమహేంద్రవరంలోని వారి విలేంకు తిరణాలయం పేరుకు బదులుగా ఒక వాడుములేని విలేంతుమనం స్థాపింపబడింది.

ఈ ఊహకు ఉప ప్రబంధంగా వ్యాసరంజిత - వ్యాసంలోని విమర్శక వాక్యాలను నిరూపిస్తాను. ఆ వ్యాసంలో ఆరంభం పచ్చి బూతుకృంగారం అన్నది

పాశ్చాత్యులలో నిరూపకముగా ఆమోదంపబడి యుండెనే తిరక్కుము. ఆలానే మనదేశంలోని సంస్కృతి వాక్యములోను ప్రాచీనాంధ్ర కవులలోను ఉపయోగింపబడియుండెనే వాదము. కాని పీఠేలింగం గారి గురించి మాత్రము ఈ తూర్వామోదము కాపరాలేదు. ఈ సందర్భంలో సురవాహకారి విమర్శలోని రెండు సంగతులను వా విూది ఊహకు బలంగా ఉదాహరిస్తాను. (1) "సంఘ సంస్కరణ త్రైవను రక్తబలముచేత మన ప్రాచీనకవుల కృంగారము పీఠే ఆమూలగ్రముగా ఎప్పివది." (2) "ఇట్టి గ్రంగారదన లోకి ముంకు చూచిచేయును. దీనిని నిలప తలయుంది మా మతిము."

ఇందులో మొదటివానిలోని "సంఘ సంస్కరణ త్రైవను" అన్నది "రక్తబలముచేత" అన్నది విమర్శన, ఖండింబలం లే ఎప్పిగ్రంగా ఆగ్రహాధిలోవులు అని వాడుంది ఈ ప్రహసనానులు ముయా వారి 41 సంవత్సర గ్రాంతం వ్రాసింది ఆంగ్లం పదిసంవత్సరాలతూర్పును సత్యవంతుని, రిజిస్టర్ల పత్రికలో వేశ్యల గురించి తాల్య వివాహముల గురించి తీవ్రమైన నిరసన వ్యాసాలు వ్రాసే ఉన్నాడు. వాటిలో ఎక్కడా కూడా పచ్చి కృంగారకాంక్ష ఉన్నట్లు త్యోతిక మైనా కాపరాదు. 31 వరుముప్పలెని "రక్తబలము" 41 వ వచ్చింది కాబోయి! ఈ రక్తబలానికి ఉపయోగము పచ్చి బూతుకృంగారి వద్దంద్యారావా! రసక కవులకే విశేషము ఈ హాసాభాస ఆకృంగారకాంక్ష అంతా నాటుగైదు పదాల వాడుకలోన, రెండు మూడు ఉదంతల నూదిన వాక్యాలలోను సంగిప్పి చెందింది! రక్తబలానికి ఇంతి అల్పసంతుష్ట! వారు వ్రాసిన సహృద గ్రంథాలలోను ఆ మూడు ప్రబంధాలలో మూడు స్థానాలలోను ఆ రెండు ప్రహసనాలలోను మాత్రమే రక్తబలమువలన సంక్రమించిన కృంగారకాంక్ష విరిమించి ఉంటుందా? అట్టి కొరణమైతే కేరళము పచ్చిగాను, అరయనాల వరసల వివరాలలోను, రత్నాద్రి సంభోగమూదిక సంగ గులతోను వారివద్దెవలు నిండేయుంకును. అంతే కాకుండా వారిని ఎరిగినవారు ఎవరూ వారికి రక్తబల వ్యాపకంపించరు. వారు ఎప్పుడూ కూడా మంచి ఆలోగ్యనీతిలో ఉండలేదు. వారి కిరీరాన్ని పీడించిన క్యావకాసగోగము లోకవివరితు. రక్తబలము అవ్యాధ్యము నిరూధారము. వారు నిజంగా సంస్కార ప్రేయులు. సంఘ సంస్కారమునే బురకా జేసుకొని బూతులద్వారా కాంతిపొందే స్వభావము కాదు వారిది. వారి ప్రవృత్తిలో గాని, వారి మాటలలో గాని, వారు అమృతలను ఖండించినప్పుడు వ్రాసిన వ్రాతి

లలో గాని వారు బూతు భోగిని పట్టియుండలేదు. వారిపై మరి యే నిబంధనగా ఆరోపించ సాధ్యము గాని బూతు సంబంధమైన నూదనైన సాధ్యముగాని ిల వ్యభిచారమువారివి. వారు అన్నిచోతమువలె తీక్షణమైన కుద్ధిసంస్కారాన్ని పదిసిఆత్మ్యంత సన్నిహితస్నేహితుల విరోధమును సంపాదించినవారు.

నిజము చెప్పాలంటే, ఈ గ్రంథాలవ్యాసాకారు, వారువారికాలములో నేమి ఆచరించాడో నేమిలోకంలో విడిచారు. ఈ గ్రంథాలన్నీ క్షుణ్ణిగ్రంథాలు; అనగా రస్మినుఅనే ఆంగ్లవిమర్శకుని మాటలప్రకారము (Book of the hour) ఆసమయానికి పుట్టిన గ్రంథాలు. అందుకే అంటారు ఈ గ్రంథాలలో ని ప్రాతిభా ఉండెంతలా ఆవాడు సజీవులైనవాని. ఈ గ్రంథాల ముఖ్య ప్రయోజనము చెక్కిరించడము. ఆ చెక్కిరించిన సంస్థలపై ఆచారాలపై వ్యక్తులపై అభిప్రాయాలపై అసహ్యముకలిగితే వాటిలో సంస్కారమురాగలదని వారి ఉద్దేశము. వ్యభిచారం దురాచారమైఉండేది; పరస్మైని ఆకర్షించడము పురుషలక్షణమని భావించినకోణాలు. ఈభావాన్ని చెక్కిరించడానికి వ్రాసిన ఆత్మార్చ్యబ్రహ్మచర్యంలో వ్యభిచారంకేవల తప్పక తీరదుగదా. వ్యభిచారం సంస్కృతిపదం; దానికి తెలుగు అంటు. "అంటు పురాణము" అన్నా వ్యభిచార కథ అన్నా ఒక్కటే భవపు. కాని సంస్కృతిపదానికిలేని బూతు ఆంగ్రహదానికి సంక్రమించియున్నది. "ఈ అంటుపురాణము ఇక చాలును" అన్న భావము వారి వాక్యములో "అంటు" అనేమాట అట్టిది. అయితే ఈ వాక్యము శృంగారానికి ఉపకరించినట్లా చెక్కిరింతుకు నిరసనకు ఉపకరించినట్లా: "ఇక చాలు". ఆలాగే "బ్రాహ్మ వివాహము"లో ముసలివానికి బాలికను కట్టవెట్టితే సంభవించే ఉపద్రవాలను వచ్చుచెప్పి, అట్టి వివాహాలపై అసహ్యము పుట్టించడము ఆ ప్రహసనముయొక్క ఉద్దేశము. ఆ బాలికకు కావలసిన శరీరసౌఖ్యము వానివలన ఉండదని వర్ణించడము బూతు శృంగారానికా అట్టి వివాహాలపై అసహ్యనికా చెడువరులు పరిష్కరించండి. ప్రబంధాల కైలీని వర్ణనలనగా చెక్కిరించడానికి వ్రాయబడింది ఆ మాడు ప్రబంధములు. ఆఫక్కిలో వచ్చిన శృంగారాలు అని. ప్రాచీనుల ప్రబంధాల సరిలేని సంఘోగాది వర్ణనలు వీరేశలింగం గారు చేయవలెదు. చెక్కిరింతుకు గాక పోతే వాటికి ఆనామకరణాలు ఏమిటి? కుద్ధాంగ్ర నిరోధ్య నిర్వచన నైషధము. నైషధము ఎందడానికి, దానికి మాడు బంధవాలు కల్పించడానికి ఉద్దేశము ఏమైఉంటుంది. సంస్కృత పాండిత్యము ప్రబంధ

నియమాలు, ఎంతకట్టుబాట్లుపెట్టితే అంత మహిమ అనే సంప్రదాయాలను ఆనాటిలోటి పండితుల ప్రగల్భాలను చెక్కిరించారు ఇందులో. అభాగ్యపాఖ్యానము ఏమిటిగదా. అభాగ్యుడా వాయుకుడు ధీరోదాత్తునివలె! ఇందుకు తీసిపోయిది రసికజన మనోరంజనం. ప్రహసనాలలో చెక్కిరించిన రసికులనే తిరిగి ఇక్కడ వాయుకులుగానే ప్రబంధకైలీలో వ్రాశారు వీరేశలింగం గారు. వారి రసికత అంతా వాకి శృంగార చేష్టలలో గదా వ్యక్తము. అట్టి రసికులను అట్టి రసికతను చెక్కిరించడానికి పుట్టింది ఈ ప్రబంధము.

ఈదృష్టిలో విమర్శిస్తే వీరేశలింగం గారు రక్తబలముచేత దానికాంతికొంటు వీటిని వ్రాయలేదని విశదపడుతుంది. పచ్చిబూతు శృంగారం కామాద్రేకానికిన్నీ శృంగారాభిలాషకున్నూ, వీరేశలింగం గారి పుస్తకాలను చదివేవారికి అసహ్యము పుండుతుంది గాని కామ శృంగారము పుట్టదు. పాఠ్యల ప్రపరైన ఎంత అసభ్యముగా ఉందో అంత అసహ్యముగా కూడా ఉంది. ఒకమాట చదివినవారు మరి చదవరు. స్మరించనైనా స్మరించరు. మనుచరిత్రలోని పద్యాలను కంఠస్థముచేసి ఉద్యోగంలో వాటిని పదపదే చదివి ఆనందించే రసికులు ఈ ప్రహసనాది భాగాలను చదువుతారా? తంజావూరి నాయక ప్రభువులకొరకు పుట్టిన శృంగారకావ్యాలకు ఉన్న ఆదరం ఈ ప్రహసనాలకు ఉందా? ఇంతిహా "కావ్యాలలో శృంగారం" అన్న కావ్యసమాఖ్య ప్రహసనాలకు వర్తిస్తుందా; ప్రహసనాలు కావ్యాలా నిజంగా అలా చిస్తే.

కాని వీరేశలింగం గారు ఈపదాలను ఈ అసభ్యాలను విడిచివేసిఉంటే బాగా ఉండేయ్యంతునని మా అభిప్రాయము. వ్యభిచార ప్రసంగం శ్రేయస్కరం కాదు; వీరేశలింగం గారి వంటి పారిశుద్ధ్యావలంబకు లకు వచ్చుకూడదనిది. ఆచారాదుల చెక్కిరింతులో ఈదోషాన్ని చాటేటకారు. నిజమే. కాని వ్యభిచార ప్రసంగం పచ్చిబూతు శృంగారం కాదు. అది నీతికరము అవండే. ఆ ప్రసంగంవల్ల ఆ ఆచారమువైపు అసహ్యము కలుగునని నిర్ణయించుకోవడములో వీరేశలింగం గారిపై దోషరోపణకు అవకాశముండవచ్చు. వారు భావాసంస్కారులు ఏలాగో ఆలాగే ఆచార సంస్కారులు సహా. అంతేకాదు హృదయంలో భావాల సంస్కారం కావాలని ధ్యక్షం ఎలిసినవారు. బ్రాహ్మయతాచరిత్ర ప్రవర్తకులు. కావట్టి వీరేశలింగం గారి గ్రంథాలలో పచ్చిబూతు శృంగారంవచ్చియుండలేదు.

"ఇట్టి గ్రంథరచన లో కానికి హాని చేయును. దీనిని నిలువవలయునని మామతము" అనే వాక్య

లతో వారి వ్యాసాన్ని చాలించారు సురజాడవారు. పూర్తిగా వారితో వికేళిస్తాము. కాని వారి కన్యా కుల్లం మాట ఏమిటి? దానిని మూడో ముద్రగవరకు తెప్పించారే. ప్రథమ ముద్రగనాటికి 60 పేజీల గ్రంథము ఇవ్వకు పెరిగి 192 పేజీల గ్రంథమైనది గదా. అట్టి ఆభిప్రాయముగలవారు ఇట్లు ఎందుకు చేశారు? లక్ష్యం తప్పా లక్ష్యం తప్పా. ఇద్దరు సుర జాడవారా? మూడో ముద్రకావాలని కోరినారు ముద్రాపకులు, దడువరులుకూడా. వీరేశలింగం గారి ప్రహసనాలు ఆలాగే సంపుటలలో ఉండిపోయినవి. ప్రహసనాలు నాటకరంగ స్థలానికి రాలేదు. కన్యా కుల్లమో! ఎక్కోమార్లు ఎంతమందో ప్రచురించారు. ఎందుచేత ఇంత వ్యాపీకలిసింది? వివేచితు ఎక్కువగా ఇచ్చేది కాబట్టి. కన్యాకుల్లంలోని ఘట్టాలు ప్రహసనాలలో వాటివలెగాక చక్కగా నవ్వించేది; అసహ్యం పుట్టించేది. పచ్చి అసందాన్ని ఇస్తాయి. పదపదే చదవాలనే ఉద్దేశాన్ని కలుగ జేస్తాయి. సురజాడ వారిలో నవ్వకుండా నవ్వించే శక్తి ఉంది. వారితో సంభాషణ నడిపినవారికి అనుభవవేద్యము. ఇది ఎక్కువ అవ్వడానికి పోతువు. మంచిగా నవ్వించేదానికంటే ఎక్కువ సున్నితంగా లోపలినుండి ఉల్లాసాన్ని పుట్టించి తే భావోద్వేగ కారణంగా అట్టిది పరిణమిస్తుంది. కన్యాకుల్లానికి హాస్య రసప్రభావ నాటకము అని గ్రంథకర్తలే పేరు పెట్టారు. ఇంగ్లీషులో దీనిని కామిడీ అన్నారు. విలాస వాద్యయంలో దీనిని ప్రహసనాలకంటే ఉన్నతస్థానాన్ని నిరూపించాలి. ప్రహసనం నింద్య వస్తుప్రభూతం. హాస్యం అంత పేలవమైనది కాదు గదా. కాబట్టి సంఘనీతికి ప్రహసనాలకంటే ఎక్కువ శీడు మేలు చేయగలిగినది ఈనాటకం.

192 పుటలు, పుటకి 82 పంక్తులు, చిన్న చీమ తలకాయంత అచ్చు అక్షరాలు; ఏడు అంకాలు, 80 స్థలాలుగల బృహత్ గ్రంథం. దీనిలోని ప్రతీ ఘట్టం వీరేశలింగం గారి యొడల అప్పారావుగారు దూషింప అని నీతి, పరకీయశృంగారం, కృత్రిమారం, అంకు, సాని, ముద్దు, అలింగనం చన్నులు, స్త్రీ పురుషుల శరీరాంగ స్పృశకానలు మొదలైన పచ్చిబూతు శృంగారముని వారు అన్నది నిండుగా దొడ్లుకూ కనబడుతుంది. నాటకం ఆరంభం పరాయిస్త్రీకి వ్రాసిన లవ్ లెటరు (పేమలేఖ); దాన్నింసుగడ్డు క్రింద ఖడ్గు : ఈనాందితో నాటకం ఆలంకరింపబడింది. మధురవాణి - రామప్పపంతులు - మీనాక్షి; రామప్ప పంతులు - మధురవాణి - హెడ్ కాన్స్టేబిలు వగైరాలు; పూటకుళ్లమ్మ - గిరిశం - మధురవాణి; - ఈ

ఘట్టాలు పచ్చిబూతు శృంగారంకావా? హాస్యమే అందాయు. అయినాపచ్చే గదా. వీరేశలింగం గారి ప్రహసనాలు కన్యాకుల్లం చే ఆంగ్లదొక్కబడి నవి. ఇంత పచ్చితో నిండియుండిన వీరేశలింగం గారిపై దోషాలోపణచేసి కుడివాక్యాలలోని సలహాను ప్రతిపాదించిన సురజాడ అప్పారావుగారు ఇవ్వరు.

కన్యాకుల్లము నా వ్యాసానికి ప్రస్తుతమువు కాదు. అందుచేత దానినిగురించి చర్చించదులయకొన లేదు. అప్పారావుగారి వ్యాసాన్ని పరీక్షిస్తే నిజంగా అప్పారావుగారికి పచ్చి శృంగారము ఇష్టపత్రేమో అని తోచకమానదు. అట్టిదానిని కళగా తలచి అనిం ద్యముగా దానిని పోషించినట్లు గ్రీకుజేతపు నగ్నవిగ్రహాలను, పాశ్చాత్య సంప్రదాయమైన నృత్యవేషాలను, బొకాచిమో మొదలైన నాగరక గ్రంథాలను సంస్కృతాంధ్ర మహాకవుల వర్ణనలను ఉద్దహరించిన వ్యాసభాగాన్ని తర్కిస్తే ఆ ఆభిప్రాయము బలపడ గలదు. బహుశః అదృష్ట్యలో వ్రాయబడిందా కన్యా కుల్లం, లేదా విజయనగర లలిత కళావాతావరణ ములోనిదా? ఏదైనా వీరేశలింగం గారిపై అట్టి అభిప్రాయము మోపడానికి న్యాయమైన ఆధారములేదు.

కుప్పు ★ బొల్లి వగైరా మే హ మచ్చలు, కు గ, సవ్యాన్ని వ్యాధు లకు గ్యారంటీ చికిత్స!

(ప్రతి సం॥రము వేలాడి ప్రజలకు పూర్వారోగ్యమును, కవచవేషమును ప్రసాదిం చు చున్న వి.

హిందూజాతిమంతట, ఆఫ్రికా, బర్మా, మలయా విదేశములలోను ప్రఖ్యాతి గాంచి విరివిగా వాడబడుచున్నవి

మా ఔషధ రాజము లే!

నేడే మా ఉదిత నలహాకు, క్యాటలాగుకు వ్రాయండి.

జి. వి. రెడ్డి & కో

(రిజిస్టర్డ్)

“భాస్కరాశ్రమము”

గోపాలపురం : తూ. గో. జిల్లా.

గ్రంథ విమర్శనము

ఏ క ల వ్యు డు

పద్యకావ్యం: కర్త: శ్రీ శంకరంబాడి సుందరాచారి; తిరుపతి; పల 0.10 0. విద్యార్థులకు దృష్టిలో పెట్టుకుని సుందరాచారిగారు అత్యంత ముఖ్యంగా వుండే సుల్లితైలిలో ఈ రచనను సంఘటించారు. 'తెలుగు పలుకుబడి, కవితాకేళి, సామూహ్యము ఈ మూడు గుణములను చూటకట్టివట్టుంది' అని శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు అముఖంలో మెచ్చుకున్నారు.

వీరు ఏకలవ్యునిగాథను కథావస్తువుగా స్వీకరించటంకూడా స్యయంకృతపైల్ల పైకిరాదగిన సావకాశాలను విద్యార్థులకు ప్రబోధించానికి అనుకోవలసి వస్తుంది. సుందరాచారిగారు ఈ రచనలో, భారతింట్లోని మూలాగాథను కొన్ని చక్కనిపూర్పులు చేసి ఏకలవ్యుని పాత్రకు మరింత ఉదాత్తితను చేశారు.

న వో ద యం

ఖండకావ్యముల సంపుటి: రచన: శ్రీ ఆన్నా ప్రగడ శ్రీ రామమూర్తిగారు: బ్రాహ్మీకేట, సుంటూరు. మాల్యము: రూపాయిన్నర.

ఈ కవిగారికి పద్యాన్ని చాలసం చెయ్యటంలో అత్యంతమైన ప్రతిభవుంది. భాషావిషయంగా కూడా మూలంకడమైన పాండిత్యం వుంది. కాని యీ గ్రంథంలోని ఏ ఘట్టమూకూడా మన గుర్తు కడలించలేకుండా వుంది. ఇది చాలా విచారకరమైన విషయం. ఇందుకు కారణమేమాయని గ్రంథాన్ని ఆ మూలాగ్రం పరిశీలించితే రచయిత సరియైన కావ్యవస్తువును ఎంచుకోవటం లేదేమో నని పించుకుంది. హానవశీలింట్లో ఏదో ఒక విషయం కవిని ఆకేళపెట్టడం, కవి తన ఆనాటిని కావ్యరూపంలో వ్యక్తీకరించటం సహజమైన మార్గం. అట్టి రచన, మిగతా కవితా నిర్మాణకేసులు వుంటే తేజోవంతంగా వుంటుంది. కాని, ఈ కవి వివిషయాన్ని గురించి చాలామా అని అశ్వేషించుకూ ఎదితోస్తే దాన్ని కథావస్తువుగా స్వీకరించారు. ఇందుచేత వీరు

రచించిన శిల్పకలలో ఏ ఒకటి రెండో మనహా మిగతా వన్నీ చూవకపోతానికి సంబంధంలేనిది; ప్రజాదృష్టి లేకపోవటం ఇట్టి బాధకంతకూ కారణమనిపిస్తుంది. కావ్యమైన వీరితైలిని పాఠకులు అవగతం చేసుకోవటానికి అనువుగా 'ప్రేమదేవత' అనే ఖండికనుంచి ఒక పద్యాన్ని ఉపహరించుకున్నాం :

నీదు సుధా కటాక్షముల

నిర్ఘ్రి పారినచోఁ గలంకమే

లేదు గదమ్మ! మానవ మ

లీమన మానన వీధులందు నీ

లో దయవారు దివ్యతయె

లోకములో హరి కేశవాత్మకం

బై దరహాన మూర్తియై

ప్రాణములన్ గనిపెట్టియుండెడిన్.

కొండు భట్టియం, విల్వణీయం

[నాటక సంపుటి]

కీ. శే. సురుజాడ అప్పారావుగారు. విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం. బకింగ్ హాం పేట. విజయవాడ. పల: రూపాయిన్నర.

సురుజాడ అప్పారావుగారు రచించిన కన్యాకుల్కం ఇదివరకు రెండు మూడు ముద్రణలై పాఠకలోకంలో బాగా వ్యాపించింది.

సురుజాడకవి రచించిన విల్వణీయము, కొండు భట్టియము, అసంపూర్తిగా నిలిచిపోయిన రూపకాలు. ఈ రెండు కలిపి, ఒకే సంపుటంలో పాఠకులకందించిన విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం వారభివందనీయులు.

ఈ రెండు రూపకాల్లోను విల్వణీయంలో అప్పారాయకవి రచన అన్నివిధాలా పరిణతి, చెందింది. ఇది చారిత్రిక రూపకం. ఈరచన అసమగ్రం కావటం విచారకరం.

కొండుభట్టియంలో రిరిగి గిరికం మల్లి ప్రత్యక్షమౌతాడు. అయితే ఇతగాడి భోరణిలో కొంత లేదా ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. ఇదిగాక కొండుభట్టియంలో కన్యాకుల్ల రచనాచ్ఛాయలు కనిపిస్తున్నాయి.

ఈ వాటకాల ప్రచురణలో ప్రకాశకు రెంవో శ్రద్ధతీసుకున్నారు. కొండుభట్టియానికి అప్పారావు గారే రచించిన పాఠాంతరాలు కూడా దీనిలో చేర్చారు. దీనివల్ల విమర్శకులకు రచనలో అప్పారావుగారి మనస్తత్వ పరిణతిని గ్రహించడానికి బాగా వీలిచ్చింది.

ఈ వాటికలు రెండు చక్కగా ముద్రించి పాఠకుల కందించిన విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం వా రభినందనీయులు.

గ్రామాయణం

కర్త: 'అరుద్ర'; ప్రకాశకులు: కుశేరా ఎంటర్ ప్రైజెస్ లిమిటెడ్, 21, సుంకురామచెట్టిపేర్, మద్రాసు-1; వెల - రూ. 1/—

'రామాయణాన్ని ఆధునిక జీవితంలోకి అనువాదం చేదామని' 'అరుద్ర' చేసిన ప్రయత్నం ఈ పుస్తకరూపం దాల్చింది. 'అనుకున్న బాణిలో' రాయలేక పాఠ్యాంశాన్ని 'చెప్పవలసింది' ఏవో కర్త చెప్పారు కనుక ఇతియలు చెప్పవలసిం జేచిరేదు.

కాని మన గ్రామీణ వాతావరణం కంటే బస్తీల కుక్కు వాతావరణం, హాల్లెవుడ్ దొంగల ముఠా ఫిల్ముల వాతావరణమే విశేషంగా వున్న ఈ కథను 'గ్రామాయణం' అని ఎందుకన్నారో మాత్రం దురూహ్యం.

దీన్ని ఆలండియా రేడియో మద్రాసు కేంద్రం నుంచి సీరియల్ గా లోగడ ప్రసారం చేశారు.

పోతే, ముఖ్యత్రయమిది చిత్రానికి కథకూ సంబంధం లేకపోయినా, అసలు ఆ చిత్రం కంటికి చిరాకు కలిగిస్తున్నా రిప్పొప్పుల పట్టివున్నా, పుస్తకం కూర్చు, అయ్య బాగావున్నాయి. తాపీ వారి 'తడిపలుకు' గల రుచి పుట నురీ బాగుంది.

ఈ శ్వర స్తవము

పద్యరచన: రచయిత శ్రీ కోసంగి సిద్ధేశ్వర ప్రసాద్: బాలవిశ్ర సేవాసంఘ ప్రచురణ: కోడూరు, కవిపజిల్లా: వెల 0-4-0.

రుద్రమదేవి

బుర్రకథ: రచన: శ్రీ సుంకర సత్యనారాయణ; విశాలాంధ్ర ప్రరణ, విజయవాడ-2; వెల 0-8-0.

హరనాథ భగవానుడు

రచన: శ్రీ అరకట్ల బ్రహ్మం; ప్రచురణ శ్రీ కుసుమహరనాథ సెంట్రల్ మిషన్: రాజమహేంద్రవరం: వెల 1.0.0.

కొండవీటి కృష్ణశతకము

రచయిత: శ్రీ మామూరు రామకృష్ణారావు: ప్రచురణ: కృష్ణ పేజీ పేంకట శేషాచలపతిరావు గ్రంథశాల, బండిరు, వెల 0.4-0.

ఇతరుల ఎలా ఆకర్షించాలి?

రచన: డి. హెచ్. ఆచార్య; సవ ప్రచురణ సమితి; C/o, గోల్కొండ పత్రిక, హైదరాబాద్ వెల 0.4-0.

పంచాయితీ గైడ్

రచన: శ్రీ కొడాలి దామోదరయ్య: విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, విజయవాడ - 2; వెల 0-6-0.

మార్క్సిజం అంటే ఏమిటి?

రచన మూలం: ఎమిల్ బరన్స్; అనువాదం: శ్రీ మద్భూతి చంద్రశేఖరరావు; విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం; విజయవాడ - 2; వెల: 1-2-0.